

**ENTEGRASYON KURSLARININ ALMANYA'YA GÖÇ EDEN
TÜRKLERİN ENTEGRASYON SÜREÇLERİNE KATKISI**

Asuman Yaprak

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

AĞUSTOS, 2019

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu Tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren(.....) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Asuman
Soyadı : Yaprak
Bölümü : Alman Dili Eğitimi
İmza :
Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Entegrasyon Kurslarının Almanya'ya Göç Eden Türklerin Entegrasyon Süreçlerine Katkısı
İngilizce Adı : The Contribution of Integration Courses to the Turkish Immigrants in Germany

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışında tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Asuman Yaprak

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Asuman YAPRAK tarafından hazırlanan “Entegrasyon Kurslarının Almanya’ya Göç Eden Türklerin Entegrasyon Süreçlerine Katkısı” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Altan ALPEREN

Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Doç. Dr. Muhammet KOÇAK

Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Doç. Dr. Lokman TANRIKULU

Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 22/08/2019

Bu tezin Alman Dili Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca üzerimde emeği olan danışmanım Prof. Dr. Altan ALPEREN'e ve saygıdeğer Hocam Doç. Dr. Muhammet KOÇAK'a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu süreçte desteklerini benden esirgemeyen ve tezimin her aşamasında bana yardımcı olan saygıdeğer Doç. Dr. Erol TURAN'a ve Öğr. Gör. Hayati TABAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Ve en yorulduğum anlarda hep yanımda olan Annem Hülya YAPRAK'a, Babam Mustafa YAPRAK'a ve kardeşlerim Bayram YAPRAK ve Aysun KALANER'e çok teşekkür ederim.

**ENTEGRASYON KURSLARININ ALMANYA'YA GÖÇ EDEN
TÜRKLERİN ENTEGRASYON SÜREÇLERİNE KATKISI
(Yüksek Lisans Tezi)**

Asuman Yaprak

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
Ağustos, 2019**

ÖZ

Türklerin Almanya'ya göçü her ne kadar daha eski olsa da Almanya Devletinin Türklerin kalıcı olduğunu kabul etmesi ve dolayısıyla göç alan ülke olduğunu kabul etmesi 2000'li yılların başına denk gelmektedir. Almanya göçmenlerin ülkeye entegre olabilmelerini sağlamak amacıyla 2005 yılından itibaren entegrasyon kursları düzenlemeye başlamıştır. 2005'ten bu yana içeriği ve kapsamını kursun sonuçlarına göre güncelleyip değiştirmektedir. Bu çalışma Türkiye'den göç etmiş Almanya'da yaşayan göçmenlerin entegrasyon kurslarına yönelik algı düzeylerini ve böylelikle Almanya'da 2005 yılından itibaren düzenlenen Entegrasyon kurslarının Almanya'ya göç eden Türklerin Entegrasyon süreçlerine katkısını ortaya komayı amaçlamıştır. Bunu yaparken göç, göçmen kavramlarını netleştirerek, göç teorilerini açıklamayı hedeflemektedir. Çalışmada öncelikle literatür araştırması yapılmış, devamında ise seçilen ana kütleye ilişkin örnekleme anket uygulanmıştır. Bu çalışma sonucunda entegrasyon kurslarının, entegrasyonun sosyal entegrasyon boyutuna katkı sağladığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler : Göç, Entegrasyon, Entegrasyon Kursları

Sayfa Adedi : 198

Danışman : Prof. Dr. Altan ALPEREN

THE CONTRIBUTION OF INTEGRATION COURSES TO THE TURKISH IMMIGRANTS IN GERMANY

(Master Thesis)

Asuman Yaprak

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

August, 2019

ABSTRACT

The migration of Turkish people to Germany dates back to older, the German State accepted that the Turks were permanent and therefore Germany was a migrant country in the beginnings of 2000s. Germany started to organize integration courses since 2005 in order to ensure that immigrants can be integrated into the country. Since 2005, it updates and changes content and scope the integration courses according to the results of the course. This study aims to show Turkish immigrants' level of perceive against integration courses of Germany since 2005 and to present the contribution of these courses to the integration of Turkish immigrants . In doing so, concepts and terms related to migration, and migration theories will be explained. In the study, firstly, a literature survey was conducted and then a sampling questionnaire was caried out with the target population. As a result of this study, it was found that integration courses contribute to the social integration dimension of integration.

Key Words : Migration, Integration, Integration Courses

Page Number : 198

Supervisor : Prof. Dr. Altan ALPEREN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZ	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	2
1.2. Araştırmanın Önemi	3
1.3. Veri Toplama Yöntemi.....	3
1.4. Araştırmanın Hipotezleri	3
1.6. Evren ve Örneklem.....	4
1.5. Verilerin Analizi	6
BÖLÜM II	8
GÖÇ	8

2.1. Göç Kavramı	9
2.2. Göçle İlgili Temel Kavramlar	10
2.2.1. Göçmen, Mülteci, Sığınmacı ve İşçi Göçü Kavramları.....	10
2.2.1.1. Göçmen	10
2.2.1.2. İç Göçmen/Dış Göçmen	11
2.2.1.3. Mülteci	12
2.2.1.4. Sığınmacı	13
2.2.1.5. İşçi Göçü	14
2.3. Göç Teorileri ve Göç Çeşitleri.....	15
2.3.1. Göç Teorileri	15
2.3.1.1. İtme (Push) Çekme (Pull) Teorisi	15
2.3.1.2. Hareketlilik Geçiş Teorisi.....	17
2.3.1.3. Neoklasik İktisat Teorileri.....	18
2.3.1.4. Dual (İkiye Bölünmüş) İşgücü Piyasası Teorisi.....	19
2.3.1.5. Yeni Ekonomik Göç Teorileri	21
2.3.1.6. Dünya Sistemleri Teorisi.....	22
2.3.1.7. Sosyal Ağ teorisi.....	24
2.3.2. Göçün Çeşitleri.....	25
2.3.2.1. Sürelerine Göre Göç Çeşitleri	25
2.3.2.2. Mekâna Göre Göç Çeşitleri.....	26
2.3.2.3. Kapsamına Göre Göç Çeşitleri.....	28
2.3.2.4. Nedenlere Göre Göç Çeşitleri.....	29
2.4. Almanya'ya Göç eden Türkler	31
BÖLÜM III.....	38
ENTEGRASYON.....	38

3.1. Entegrasyon Kavramı	39
3.2. Entegrasyonun Tarihsel Gelişimi.....	42
3.3. Sosyal Entegrasyon.....	44
3.4. Almanya’da Entegrasyon Politikası	58
3.4.1. 1955-2005 Almanya Entegrasyon Politikaları.....	58
3.4.1.1. 1955-1973 Misafir İşçilerin (Gastarbeiter) İşe Alım Aşaması: İş Piyasası Politikası / Yabancılar Politikası.....	58
3.4.1.2. 1973 - 1980 Yabancı İşçi Alımının Durdurulması ve Kısıtlama Politikası	59
3.4.1.3. 1980 - 1990 Sınırlama Politikasının Devamı ve Göçmenlerin Eşzamanlı Olarak Geri Gönderilmeleri	60
3.4.1.4. 1990 – 1998 Yeni Göç Durumu ve Yabancılar Hukuku Reformu	61
3.4.1.5. 1998 – 2005 Yeni Göç ve Vatandaşlık Yasası.....	62
3.4.2. Yeni Göç Politikası ve Göç Yasası	63
3.4.3. 2006-2018 Almanya Entegrasyon Politikaları.....	65
BÖLÜM IV	69
ENTEGRASYON KURSLARI	69
4.1. Yeni Göç Yasası Öncesi Dil Kursları.....	70
4.2. Yeni Göç Yasasında Entegrasyon Kursları	71
4.3. Entegrasyon Kursuna Katılım	72
4.4. Entegrasyon Kurslarının İçeriği	78
4.4.1. Dil Kursları.....	78
4.4.2. Oryantasyon Kursları	83
4.4.3. Entegrasyon Kursunun Amacı	85
4.4.4 Bitirme Sınavı.....	86

4.4.4.1. Yaptırımlar.....	87
4.4.4.2. Aile Birleşimi İçin Gerekli Olan Almanca Bilgisi.....	88
4.4.4.3. Ortak Avrupa Referans Çerçevesi (GER).....	88
BÖLÜM V	91
İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	91
5.1. Entegrasyon Kursları - İlk Deneyimler ve Katılımcı Anketi Bulguları - Sonja Haug ve Fritjhof Zerger (2005)	91
5.2. Göçmenlik Yasasına Göre Entegrasyon Kurslarının Değerlendirilmesi - Dr. Christoph Emminghaus ve Tobias Stern (2006).....	93
5.3. Entegrasyon Paneli - Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi – Dr. Nina Rother, Tobias Büttner, Karin Schuller, Susanne Lochner (2007-2011)	94
5.4. Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki Entegrasyon Süreçlerine Destek Olarak Göçmenler İçin Entegrasyon Kursları – Lilja Geist (2009).....	110
5.5. Entegrasyon Kursları - Almanya'daki Göçmenlerin Katılımına Katkı Sağlamakta mı? Kerstin Hasenfratz (2009)	111
5.6. Entegrasyon Kursunun Rus ve Türk Entegrasyon Kurs Katılımcılarının Entegrasyonuna Etkisi. Entegrasyon Paneline Nitel Ek Çalışma – Karin Schuller (2011)	112
5.7. Avrupa Birliğine Üye Olmayan Devlet Vatandaşlarının Bakış Açısından Almanya'da Entegrasyon Önlemleri - Dr. Anne Kathrin Will - Almanya Entegrasyon ve Göç Vakıfları Uzman Konseyi - 2012.....	114
5.8. Entegrasyon Kurslarının Değerlendirilmesi Projesi – Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi	115
BÖLÜM VI.....	116
BULGULAR VE YORUM	116
6.1. Cinsiyete Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?	116

6.2. Medeni Duruma Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?	117
6.3. Yaşa Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?	118
6.4. Eğitim Durumuna Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?	119
6.6. Hanenin Aylık Gelir Durumuna Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?	122
6.7. Almanya’da Bulunma Süresine Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?	123
6.8. Almanya’da Bulunma Nedenine Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?	125
6.9. Günlük Hayatta Ağırlıklı olarak Kullanılan Dile Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?	126
6.10. Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutları Arasında İlişki Var Mıdır?..	127
6.11. Entegrasyon Kurslarına Yönelik Tutum Oluşturmaya İlişkin Tanımlayıcı Analizler	128
6.11.1. Kültürleşme Boyutu	128
6.11.2. Sosyal-Ekonomik-Politik Konum Boyutu	130
6.11.3. Etkileşim Boyutu	132
6.11.4. Kimlik Boyutu	134
BÖLÜM VII	137
SONUÇ	137
KAYNAKLAR	149
EKLER	170

EK 1. Federal Almanya’da Bulunan Yabancıların İkametleri, Çalışmaları ve Uyumlarına İlişkin Kanun.....	171
EK 2. Anket	177

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. <i>Demografik Özelliklere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı</i>	5
Tablo 2. <i>Alman Vatandaşlığına Geçen Türk Vatandaşlarının Sayısı (2000-2017)</i> ...	35
Tablo 3. <i>Almanya’da Yabancıların Nüfusu ve Türklerin Sayısal Durumu</i>	36
Tablo 4. <i>Hartmut Esser’e Göre Sosyal Entegrasyon Türleri</i>	47
Tablo 5. <i>Kursa Katılan Türklerin Sayısı</i>	78
Tablo 6. <i>Genel Entegrasyon Kursunun Oluşumu</i>	79
Tablo 7. <i>Açılan Entegrasyon Kurslarının Sayısı</i>	83
Tablo 8. <i>2012-2018 Yılları Arası Göçmenler İçin Almanca Sınavı</i>	87
Tablo 9. <i>Avrupa Ortak Referans Çerçevesi (AORÇ)</i>	89
Tablo 10. <i>Ankete Katılan Kursiyerlerinin Cinsiyet Ve Yaşlarıyla Göre Doğdukları Ülke Veya Bölgeler</i>	96
Tablo 11. <i>Kurs Katılımcılarının Almanca Bilgileri Hakkında Kendi Değerlendirmeleri</i>	97
Tablo 12. <i>Menşeye Ülkeye Göre Dil Becerilerinin Geliştirilmesi (Fark Endeksinin Ortalama Değeri)</i>	99
Tablo 13. <i>Yüzde Olarak Kursun Başlangıcında ve Kursun Bitiminden Bir Yıl Sonra Kurs Katılımcılarının İş Piyasasına Katılım Oranı</i>	100
Tablo 14. <i>Yüzde Olarak Kursun Başlangıcında, Kursun Sonunda ve Kursun Bitiminden Bir Yıl Sonra Algılanan Yararı</i>	102
Tablo 15. <i>Yüzde Olarak Son Anketten Bu Yana Almanya’da Ek Dil Kurslarına Katılım</i>	103

Tablo 16. <i>Yüzde Olarak 2009 ve 2011 Yılları Arasında Eski Katılımcıların İş Gücü Piyasasına Katılımlarının Gelişmesi</i>	106
Tablo 17. <i>Cinsiyete Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları ..</i>	116
Tablo 18. <i>Medeni Duruma Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları.....</i>	117
Tablo 19. <i>Yaşa Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları</i>	118
Tablo 20. <i>Eğitim Durumuna Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....</i>	120
Tablo 21. <i>Çalışma Durumuna Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları.....</i>	121
Tablo 22. <i>Hanenin Aylık Gelir Durumuna Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....</i>	122
Tablo 23. <i>Almanya 'da Bulunma Süresine Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....</i>	124
Tablo 24. <i>Almanya 'da Bulunma Nedenine Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları</i>	125
Tablo 25. <i>Günlük Hayatta Ağırlıklı olarak Kullanılan Dile Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları</i>	126
Tablo 26. <i>Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutları Arasındaki Pearson Korelasyon Sonuçları</i>	127
Tablo 27. <i>Kültürleşme Alt Boyutuna İlişkin Ağırlıklı Ortalamalar</i>	129

Tablo 28. Sosyal-Ekonomik-Politik Konum Alt Boyutuna İlişkin Ağırlıklı Ortalamalar	131
Tablo 29. Etkileşim Alt Boyutuna İlişkin Ağırlıklı Ortalamalar.....	133
Tablo 30. Kimlik Alt Boyutuna İlişkin Ağırlıklı Ortalamalar.....	135

ŞEKİLLER LİSTESİ

<i>Şekil 1.</i> Sistem ve sosyal entegrasyonun ana koşulları	47
<i>Şekil 2.</i> Esser'in temel asimilasyon modeli	51
<i>Şekil 3.</i> 2005 – 2017 yılları arası entegrasyon kurslarına toplam katılım sayısı	73
<i>Şekil 4.</i> 2005 – 2017 yılları arası entegrasyon kurslarına gönüllü katılım sayısı	75
<i>Şekil 5.</i> 2005 – 2017 yılları arası entegrasyon kurslarına zorunlu katılım sayısı	77
<i>Şekil 6.</i> Eski katılımcıların 2011 yılında menşe ülkelere ve dillere göre gazete / dergi kullanımı (yüzde olarak).....	105
<i>Şekil 7.</i> Almanca dilinde medyanın kullanım sıklığının eski kursa katılanlar tarafından entegrasyon kursuna katılmasından bu yana gelişimi (yüzde olarak)	105

BÖLÜM I

GİRİŞ

Almanya İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, 1950'li yılların ortalarından itibaren savaşta büyük hasar görmüş olan sanayi tesislerinin hızla üretime geçmesiyle işgücü açığıyla karşı karşıya kalmıştır (Tekin, 2007, s.46-47). Bu açığı kapatmak için farklı ülkelerle iş gücü anlaşmaları yaparak yabancı işçileri ülkelerinde işe almıştır. Türk Hükümeti ise Ekim 1961 yılında resmi adı “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türk İşçilerinin Almanya'da İşe Yerleştirilmelerine Dair Anlaşma” olan iş gücü anlaşmasını imzalamıştır (Kafkas vd. 2014, s. 21-23). Böylelikle Türkiye'den Almanya'ya en önemli göç dalgası başlatılmıştır. Başlarda birkaç yıl çalışmak ve sonrasında ülkesine dönmek için gelen Türkler eş ve çocuklarını da yanlarına alarak Almanya'da kalıcı olmaya başlamışlardır. Sonrasında farklı bir dil, din, kültür ve hayatla karşılaşmış olan Türkler bu farklılıklara alışmakta zorluklar çekmişlerdir. 2019 yılında toplamda 10,6 milyon yabancı uyruklu insan Almanya'da yaşamakta ve bunların 1.483.515'ini Türk vatandaşları oluşturmaktadır. Bu rakam toplam yabancı nüfusun yüzde 13,9'unu oluşturmaktadır (Destatis, 2019). Almanya uzun yıllar boyunca göç ülkesi olduğunu kabul etmemiş ihtiyaç duyulan yabancı iş gücünü kas gücü ile eşit tutmuş ve eğitim ve kültür seviyeleri onlar için önemli bir rol oynamamıştır (Başkurt, 2009, s. 84).

1998 de Sosyal Demokrat Partisi ve Yeşillerin Hükümetin başına geçmesi ile yabancılar politikasında büyük ölçüde değişiklikler gerçekleşmiştir. İktidar partisi tarafından ilk kez Almanya'nın göç ülkesi olduğu tanınmış ve yıllar içinde sayısı giderek artan göçmenlerin entegrasyonu geçmiş ve gelecek yıllar içerisinde önemli siyasi ve toplumsal zorluklar gösterdiğini kabul etmiştir (Ennigkeit, 2008, s. 92). Bu zorlukların önüne geçilebilmek için Alman Devleti “Teşvik ve Talep” ilkesi çerçevesinde göçmenler için entegrasyon kursları açmıştır.

Bu kurslar 2005 yılında yürürlüğe giren Göç Yasası ile Almanya’da entegrasyonun düzenlenmesi ve teşvik edilmesinin ana unsuru olarak kabul edilmektedir. Göç Yasası ile ilk kez entegrasyon bir devlet görevi olarak kabul edilmiş ve ilk defa kanun kapsamında yer almıştır (Schröder ve Zakharova, 2015).

Dil “entegrasyon anahtarı” olarak görülmekte (Esser, 2006, s. 1) ve bu nedenle entegrasyon kursları ile göç eden kişilerin göç ettikleri ülkede günlük hayatta karşılaştıkları ve karşılaşılabilecekleri konularda bir başkasına gerek duymadan hareket etmeleri amaç edilmektedir. Sürekli olarak Almanya’da yaşayacak olan veyahut yaşayan göçmenlerin aktif olarak hayatın tüm alanlarında katılım sağlayabilmeleri böylelikle devlet tarafından teşvik edilmekte ve desteklenmektedir. Bu kursun merkezinde Alman dilinin kazanılması ve Almanya’nın hukuk sisteminin, kültürünün ve tarihinin öğretilmesi bulunmaktadır. Bu konular yaşamak istenen ülkeye entegrasyon süreci için büyük bir önem arz etmektedir (BAMF, 2015). Bu kapsamda çalışmada entegrasyon kurslarının Almanya’ya göç eden Türklerin entegrasyon süreçlerine katkısının araştırılması amaçlanmıştır.

Entegrasyon göçle bağlantılı olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tezin birinci bölümde göç kavramı, göçle ilgili temel kavramlar, göç teorileri, göç çeşitleri ve Almanya’ya göç eden Türkler araştırılmıştır. İkinci Bölümde entegrasyon kavramı, entegrasyonun tarihsel gelişimi, sosyal entegrasyon, Almanya’da entegrasyon politikaları, yeni göç politikası ve Göç Yasası bulunmaktadır. Üçüncü bölümde Entegrasyon Kursları ele alınmıştır. Bu bölümde yeni Göç Yasası öncesi yürütülen dil kursları, yeni Göç Yasasında entegrasyon kursu, entegrasyon kurslarının içeriği ve entegrasyon kurslarının amaçları yer almaktadır. Dördüncü bölümde 2005 yılından günümüze kadar entegrasyon kursları ile ilgili yapılan çalışmalar analiz edilmiştir. Son Bölümde ise uygulanan anketin bulguları yorumlanmıştır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Türkiye’den göç etmiş Almanya’da yaşayan göçmenlerin entegrasyon kurslarına yönelik algı düzeylerini ortaya çıkarmak ve aynı zamanda kursa katılan göçmenlerin demografik özelliklerine göre algı düzeyleri arasındaki farklılıkları tespit etmek amaçlanmıştır. Böylece bu kursların Almanya’da yaşayan ve bu kurslara devam eden Türk göçmenlerin tutum ve davranışlarına ne denli etki ettiği görülecektir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Türkçe literatürde entegrasyon kursları ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Almanya'nın geliştirdiği entegrasyon kurslarının etkilerini inceleyerek hem Türkçe literatüre hem de Türkiye'ye göç eden göçmenler için hazırlanabilecek entegrasyon kurslarına temel bir çalışma olması ön görülmüştür

Bu amaç bağlamında yapılan araştırma tarama modeli niteliğindedir. Karasar'a (2007, s.77) göre, tarama modeli var olan bir durumu olduğu şekli ile ifade eden araştırma yaklaşımlarıdır.

1.3. Veri Toplama Yöntemi

Çalışmanın amacına uygun olarak 2 bölümden oluşan bir veri toplama aracı kullanılmıştır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini ortaya çıkarmak için araştırmacı tarafından kişisel bilgi formu geliştirilmiştir. Diğer kısım ise özellikle Almanya'daki göçmenlerin entegrasyonu konusunda araştırmalar yapan Esser'in (2000) "Sistem ve Sosyal Entegrasyon Modeli" ve bu modelde yer alan dört boyut (*kültürleşme, sosyal-ekonomik-politik konum, etkileşim ve kimlik*) temel alınarak araştırmacı tarafından geliştirilen yargılardan/ifadelerden oluşmaktadır.

Çalışmada öncelikle literatür araştırması yapılmış, devamında ise seçilen ana kütleye ilişkin örnekleme anket uygulanmıştır. Anketin dikkatle doldurulabilmesi amacıyla deneklere anketlerin üzerinde isimlerin bulunmadığı ve yazılmaması gerektiği bilgisi verilmiştir.

1.4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırma 5 temel hipotezden oluşmaktadır.

H₁: Entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri demografik özelliklere göre anlamlı farklılık gösterir.

- H_{1A}: Cinsiyete göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.
- H_{1B}: Medeni duruma göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

- H_{1C}: Yaşa göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.
- H_{1D}: Eğitim durumuna göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.
- H_{1E}: Çalışma durumuna göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.
- H_{1F}: Hanenin aylık gelir durumuna göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.
- H_{1G}: Almanya’da bulunma süresine göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.
- H_{1H}: Almanya’da bulunma nedenine göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.
- H_{1I}: Günlük hayatta ağırlıklı olarak kullanılan dile göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır.

H₂: Entegrasyon kurslarının “kültürleşme” boyutu üzerinde etkisi vardır.

H₃: Entegrasyon kurslarının “sosyal-ekonomik-politik konum” boyutu üzerinde etkisi vardır.

H₄: Entegrasyon kurslarının “etkileşim” boyutu üzerinde etkisi vardır.

H₅: Entegrasyon kurslarının “kimlik” boyutu üzerinde etkisi vardır.

1.6. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2011-2018) raporlarına göre 2017 yılında entegrasyon kursuna katılan 6500 Türk göçmen oluşturmaktadır. Araştırmanın evrenini temsil edebilecek örneklemnin belirlenmesinde ulaşılması gereken örneklem büyüklüğünün hesaplanması için Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2012) tarafından önerilen eşitlik ile hesaplanmıştır.

$$n = \frac{n_0}{1 + \frac{n_0}{N}}$$

Eşitlik 3.1. Sürekli değişkenlerde örneklem büyüklüğü tahmini

Eşitlik 3.1’de yer alan $n_0 = (t^2PQ)/d^2$ eşitliği ile hesaplanmakta ve p anlamlılık değeri 0,05 alındığında, $pq=0,25$ olacağından ve tabloda karşılık gelen t değeri 1,96 olduğundan 0,05 anlamlılık düzeyinde $n_0=384,16$ olarak hesaplanmaktadır (Büyüköztürk vd., 2012, S. 93). Formülde n_0 yerine konulduğunda ulaşılmaması gereken örneklem büyüklüğü;

$$n = \frac{384,16}{1 + \frac{384,16}{6500}} = 362,72 = 363$$

olarak hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında kolaylıkla örnekleme yöntemi ile entegrasyon kursuna katılmış gönüllü 363 kişiye ulaşılmıştır. Kolaylıkla bulunabilen örnekleme, bir bölge söz konusu değilse, yakın çevrede bulunan ve ulaşılmaması kolay, elde mevcut ve araştırmaya katılmak isteyen (gönüllü) bireyler üzerinde yapılan örneklemedir (Erkuş, 2013, s. 122). Araştırma örneklemine ait göçmenlerin demografik özelliklerinin dağılımları Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1

Demografik Özelliklere İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımı

Değişken	Kategori	f	%
Cinsiyet	Kadın	183	50,4
	Erkek	180	49,6
Medeni Durum	Evli	312	86
	Bekar	51	14
Yaş	29 ve altı	179	49,3
	30-39	146	40,2
	40 ve üstü	38	10,5
Eğitim Durumu	İlköğretim	65	17,9
	Lise	248	68,3
	Üniversite	50	13,8
Çalışma Durumu	Çalışan	172	47,4
	Çalışmayan	191	52,6
Gelir Durumu	1500 ve altı	90	24,8
	1501-2200	113	31,1
	2201-3000	117	32,2
	3001 ve üstü	43	11,8
Almanya’da Bulunma Süresi	3 ve altı yıl	209	57,6
	4-6 yıl	97	26,7
	7 ve üzeri yıl	57	15,7
Almanya’da Bulunma Nedeni	İş Durumu	60	16,5
	Eş Durumu	288	79,3
Ağırlıklı Kullanılan Dil	Türkçe	336	92,6
	Türkçe ve Almanca	25	6,9

1.5. Verilerin Analizi

İlk olarak Türkiye’den göç etmiş Almanya’da yaşayan 363 kişinin araştırma kapsamında kullanılan ölçme aracına verdikleri cevaplardan elde edilen veriler SPSS 21 programına aktarılmıştır. Veriler kayıp veri ve uç değerler açısından incelenmiş ve ölçme aracının Kültürleşme, sosyal-ekonomik-politik konum, Etkileşim ve Kimlik boyutlarına ait ortalama puanların normallliği basıklık ve çarpıklık değerleri ile kontrol edilmiştir. Dört boyut için de veri setinde kayıp ve uç değer problemi gözlenmemiştir. Kültürleşme, sosyal-ekonomik-politik konum, etkileşim ve kimlik boyutlarına ait ortalama puanlarının basıklık ve çarpıklık değerlerinin $\pm 1,5$ arasında kaldığı gözlenmiştir. Basıklık ve çarpıklık değerlerinin $\pm 1,5$ sınırı içerisinde bulunması durumunda veri setine ait dağılımın normal dağıldığı kabul edilmektedir (Pituch ve Stevens, 2016, s.228).

Boyutların güvenilirliği Cronbach alfa istatistiğiyle hesaplanmıştır. Kültürleşme boyutunun Cronbach alfa güvenilirliği 0,76; sosyal-ekonomik-politik konum boyutunun Cronbach alfa güvenilirliği 0,84; Etkileşim boyutunun Cronbach alfa güvenilirliği 0,82 ve Kimlik boyutunun Cronbach alfa güvenilirliği 0,71 olarak bulunmuştur. *Araştırma kapsamında ele alınan bağımsız değişkenlerden yaş, eğitim düzeyi, mesleki durum, Almanya’da bulunma nedeni ve günlük hayatta ağırlıklı olarak kullanılan dil değişkenlerinin tüm kategorilerinde yeterli gözlem olmadığı için kategori birleştirmesi yapılmıştır.*

Belirlenen alt problemlerden grup ortalamalarının karşılaştırılmasında bağımsız değişkenlerin kategorilerinde yeterli gözlem olması ve boyutların ortalama puanlarının normal dağılım varsayımını sağlaması nedeniyle iki kategorili bağımsız değişkenler için ilişkisiz örneklem t testi kullanılırken ikiden fazla kategorili bağımsız değişkenler için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA analizinde anlamlı çıkan F değeri sonucunda farkın hangi iki gruptan kaynaklandığı ikili karşılaştırma testlerinden (Post Hoc) gruptaki gözlem sayılarının eşit olması varsayımını gerektirmeyen Scheffe testi kullanılmıştır.

Kültürleşme, sosyal-ekonomik-politik konum, etkileşim ve kimlik boyutları arasında ilişki olup olmadığı normallik varsayımı sağlanması nedeniyle Pearson korelasyon katsayısı ile incelenmiştir. Korelasyon katsayısının büyüklük bakımından yorumlanmasında üzerinde tam olarak uzlaşılan aralıklar bulunmamakla birlikte bu çalışmada ve Kirk (2008, s.138) ve Büyüköztürk’ün (2011, s.32) sıklıkla kullanıldığını belirttiği sınırlar üzerinden araştırmanın sonuçları yorumlanmıştır. Bu sınırlar; korelasyon katsayısının mutlak değer

olarak $r \geq 0,90$ ise çok yüksek; $r=0,70-0,89$ ise yüksek; $r=0,69-0,30$ ise orta ve $r \leq 0,29$ ise düşük düzeyde bir ilişki olarak tanımlanmıştır.

BÖLÜM II

GÖÇ

Göç, insanlık tarihinin başlamasıyla ortaya çıkmış, sadece yaşanılan yerin değişmesini değil aynı zamanda sosyo-ekonomik ve kültürel değişimleri içeren, farklı insanların farklı motivasyonlarla yaşadıkları yeri uzun ya da kısa süreli terk etmesi olarak tanımlanabilir (Kofman, 2000, s. 1). Hatta göç bir hareketlilik olarak sadece insana değil aynı zamanda doğaya ait bir durumdur. Hayvanlar da örneğin insanlara benzer şekilde içgüdülerini kullanarak daha iyi yaşam koşullarına sahip olan yerlere düzenli olarak göç etmektedir. Doğaya ait olmasının yanında göç insanlık tarihinin temelini oluşturmaktadır. Öyle ki insanlık tarihi göç tarihidir demek abartılı olmayacaktır.

Göç insan hayatında yaşanan devrimin toplumlara yansımış halidir. Göç olgusu, toplumların kültürel, ekonomik ve politik yapısı ile yakından ilişkilidir ve toplumsal yapıyı etkilemektedir. Bu nedenle göç, toplumsal yapının değişmesine neden olan önemli bir faktördür. Genel olarak göç olgusuna bakıldığında, nüfusu mekânda yeniden dağıtması ve işgücünün, üretimi daha etkin kılacak şekilde dağılımını sağlaması gibi nedenlerle, mekân organizasyonunun yeni şartlara uyumunda en etkin mekanizmalardan biri olarak görülmektedir (Tekeli, 1975, s. 153). İlk bakışta basit bir yer değiştirme süreci olarak algılansa da neden ve sonuçları ile birlikte göçün toplum ve birey üzerinde önemli etkilere ve değişikliklere sahip olduğu söylenebilir (Bülbül ve Köse, 2010, s. 76).

Göç nedeniyle ortaya çıkan farklılıkları ve sorunları en aza indirmeyi amaçlayan entegrasyon süreçlerine odaklanılmadan önce göçün bizatihi kendisinin anlaşılması nedenselliğin kurulmasına yardımcı olacaktır. Bu bağlamda kavram olarak göçün anlaşılması göçe yüklenen anlamların bir başka deyişle göç tanımlarının anlaşılmasından geçmektedir. Bu nedenle çalışmada ilk olarak uluslararası hukuk ve sosyal bilimler açısından göç kavramına yer verilmiştir.

2.1. Göç Kavramı

Göç kavramının anlaşılabilmesi için kavrama farklı açılardan bakan tanımların ortaya konması gerekmektedir. Türk Dil Kurumuna (2019) göre göç, ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle bireyler ile toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret olarak tanımlanmaktadır. İkinci olarak uluslararası düzeyde tarihsel olarak bakıldığında Birleşmiş Milletler 1950 yılına kadar göçü bir yıldan uzun süren ikamet değişikliği olarak kabul etmiştir. 1960'dan itibaren ise 5 yıldan uzun süren ikamet değişikliği Birleşmiş Milletler tarafından göç olarak kabul görmüştür. 1998 tarihli uluslararası göçmenlerin istatistik kayıtlarına ilişkin Birleşmiş Milletler tavsiyesi üzerine en az bir yıllık süre boyunca kendi ülkelerinden başka bir ülkeye sürekli olarak göç eden kişiler göçmen olarak kayıt altına alınmaya başlamıştır (Han, 2005, s. 7). Bu kavram Uluslararası Göç örgütünün göç terimleri sözlüğünde “Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek suretiyle, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketliliği” olarak tanımlanmaktadır. Bu duruma, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler de dâhildir (Uluslararası Göç Örgütü [IOM], 2009, s. 22).

Sosyal bilimlerdeki basit anlamıyla göç, genellikle bir veya daha fazla kişinin yaşam merkezindeki kalıcı mekânsal değişimi şeklinde anlaşılmaktadır (Kröhnert, 2007, s. 1). Daha detaylı olarak ise göç, bir yerden başka bir yere yapılan, sosyo-kültürel, politik ve bireysel dinamiklerden etkilenen, kısa, orta ve uzun vadeli olabilen, geriye dönüş planlı veya sürekli yerleşim hedefi güden bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlanabilir (Yalçın, 2004, s. 12). Aynı doğrultuda göç kavramı, kişilerin yaşamakta olduğu topraklardan, alıştıkları sosyal yapılarından, hâlihazırda sahip oldukları ekonomik imkânlardan kısacası toplumsal yaşamın birçok unsurundan uzaklaşarak veya uzaklaştırılarak yeni yaşam alanlarına kapı açması olarak ifade edilebilmektedir (Toros, 2008, s. 9). Buradan hareketle göçü, “belirli bir hedef doğrultusunda ya da belirli bir hedef olmaksızın herhangi bir yere yönelen coğrafi insan hareketleri” olarak da tanımlayanlar vardır (Çağlayan, 2011, s. 85). Ozankaya (1975) ise Toplum Bilim Terimleri Sözlüğünde göç kavramını şöyle tanımlamaktadır: “Bireylerin ya da toplumsal kümelerin yerleşmek üzere bir yerden başka bir yere gitmeleridir” (Ozankaya, 1975, s. 49).

Tüm bu tanımların ortak noktası yerleşmek üzere bir yerden başka bir yere gitmeyi merkeze almalarıdır. Fakat genel olarak ele alınan göç terimini sınırlamak ve ayırt edebilmek için

birkaç göç tipolojisi geliştirilmiştir. Bunlar mekânsal, zamansal ve nedensel olarak sıralanabilir. Bu tipolojilerin ilki olan mekânsal açı, hedef yönünü veya göç sırasında kapsanan mesafeyi içermektedir. Burada iç göç (genellikle kırsal alandan şehre) ve uluslararası göç arasında bir ayrım yapılır. İkinci olarak zaman açısından ise sınırlı (örneğin mevsimlik işçiler) ve sürekli göç (terk etmek veya yerleşmek) arasında bir ayrıma gidilmektedir. Son olarak göç etme veya göçe neden olma kararı açısından ise gönüllü göç (iş gücü göçü gibi) ve zorunlu göç (kaçış göçü) arasında ayrım yapılmaktadır (Ketan, 2007, s. 3).

Sonuç olarak göç birçok sebepten ortaya çıkabilen, süre ve boyut olarak farklılaşabilen ve süreç içinde değişebilen bir olgudur. Göç genel olarak bir hareketlik olarak tanımlansa da farklı içerikleri bünyesinde barındırmaktadır. Bunlar sınıfsal, etnik, ırksal, dinsel ve toplumsal cinsiyet temelli içeriklerdir. Belli bir etnik köken, dini inanç veya cinsiyet sebeplerinden ortaya çıkan göç hareketleri bu duruma örnek verilebilir. İçerikleri ve nedenleri göç ile ilgili değişik kavramların kullanımını gerekli kılmıştır. Bu noktada göçün içerdiği temel kavramların ortaya konması tezin geri kalanında kullanılacak olan bu kavramları netleştirmek için elzemdir.

2.2. Göçle İlgili Temel Kavramlar

2.2.1. Göçmen, Mülteci, Sığınmacı ve İşçi Göçü Kavramları

Yukarıda görüldüğü üzere ve sosyal bilimlerin her kavramında olduğu gibi, göç kavramının da tam olarak tanımlanması zordur. Fakat göç ile ilgili kişi boyutlarını açıklayan kavramların anlaşılması hem göç kavramına ışık tutması hem de çalışmada bundan sonra kullanılacak kavramsal çerçevenin oluşturulması açısından fayda sağlayacaktır. Bu amaç doğrultusunda sırasıyla göçmen, iç göçmen/dış göçmen, mülteci, sığınmacı ve işçi göçü kavramları açıklanacaktır.

2.2.1.1. Göçmen

Göçmen göç terimleri sözlüğünde (IOM) “...’*kişisel rahatlık*’ amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklentilerini

arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır” şeklinde tanımlanmaktadır (IOM, 2009, s. 22).

Göçmenler doğrudan ölüm tehdidi nedeniyle değil, esas olarak iş bulmak ve bazı durumlarda eğitim, aile birleşimi veya başka nedenlerle hayatlarını iyileştirmek için göç etmeyi tercih ederler. Devletler göçmenlerle olan ilişkilerini kendi göçmenlik yasaları ve süreçleri altında düzenlemektedir. Ayrıca devletler, uluslararası hukukta göçmenlikle ilgili normları dikkate almaktadır. Uluslararası insan hakları açısından devletlerin kendi topraklarında veya sınırlarında sığınma talep eden herkese karşı özel sorumlulukları olması gerektiği kabul edilmektedir (UNHCR, 2016).

Göçmen, günümüzde genellikle ekonomik nedenlerden kaynaklı olmak üzere mülteci tanımında bulunan unsurların dışında ülkesini gönüllü olarak terk eden ve başka bir ülkeye, izinli ya da yetkililerin bilgisi dâhilinde yerleşen kişiler şeklinde ifade de edilmektedir (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015, s. 64).

Göçmen terimi, doğmadığı bir ülkede geçici veya kalıcı olarak yaşayan ve bu ülkeye önemli sosyal bağlar edinmiş herhangi bir kişi olarak da anlaşılabilir. Ancak, bazı devlet politikalarına göre, bir kişinin o ülkede doğduğu zaman bile bir göçmen olarak kabul edilebileceğini düşünürsek bu çok dar bir tanım olacaktır. İnsan Hakları Komisyonu Özel Raportörü, aşağıdaki kişilerin göçmen olarak kabul edilmesini önermiştir:

- Vatandaşı olduğu ülke sınırları dışında kalanlar, yasal korumalara tabi olmayanlar ve başka bir devletin topraklarında bulunanlar;
- Mülteci statüsü, vatandaşlığa kabul edilen kişi veya benzer bir statüye sahip olmayan ve ev sahibi Devlet tarafından verilen hakların yasal olarak tanınmasını hak etmeyen kişiler;
- Diplomatik anlaşmalar, vizeler veya diğer anlaşmalar yoluyla sağlanan temel hakların genel yasal korumasından yararlanmayan kişiler (UNESCO, 2019).

2.2.1.2. İç Göçmen/Dış Göçmen

İç göçmen (immigrant) ve dış göçmen (emigrant) arasında semantik olarak çok az fark vardır. Her iki kelime de bir ülkeden başka bir ülkeye gitmek için ayrılan kişiyi ifade eder (genellikle kalıcı veya uzun süreli bir konaklama için). Asıl fark, iç göçmen kavramının varılan ülkeye atıfla kullanılması ve dış göçmenlerin ise terk edilen ülkeye göre kullanılmasıdır. Bu sözcükleri birbirinden nasıl ayrılacağını anlaşılmaması için göçün yönüne

bakmak yeterlidir: İnsanlar, terk ettikleri ülke açısından düşünüldüğünde dış göçmenlerdir ve göç ettikleri ülkelerde ise iç göçmenlerdir.

Buradan hareketle iç göç ve dış göç kelimelerinin benzer anlamlar taşıdığı söylenebilir. Hatta emigrant – immigrant kavramları yıllar boyunca bazı yazarlar tarafından birbirinin yerine kullanılmasına rağmen, immigrant bir ülkeye giren hareketleri vurgulamakta emigrant ise ülkeden ayrılan hareketleri vurgulamaktadır (Merriam-Webster, 2018).

2.2.1.3. Mülteci

Uluslararası hukukta mültecilikle ilgili temel dayanak noktası kabul edilen Cenevre Sözleşmesi, 1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsı mülteci olarak kabul etmektedir (Cenevre Sözleşmesi 1. madde 2. Fıkra). 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 1. maddesinin A bendinin 2. Fıkrasında yer alan tanım kapsamına girse dahi mülteci statüsü verilmeyecek kişiler 1. maddenin F bendinde üç grup halinde sayılmıştır.

- Barışa karşı suç işleyenler veya savaş suçu işleyenler veya uluslararası belgelerde tanımlandığı şekilde insanlığa karşı suç işleyenler,
- Politik olmayan önemli bir suçu mülteci başvurusunun yapıldığı ülke dışında işleyenler,
- Birleşmiş Milletler' in ilkelerine ve amaçlarına aykırı eylemlerde bulunanlar.

Bu resmi çerçevenin yanı sıra mülteci, kendi ülkesi tarafından koruma altına alınamadığı ve uluslararası korumaya zorlandığı için kendi ülkesinden kaçmak zorunda kalan kişi olarak da tanımlanabilir. Daha detaylı bakıldığında mülteci, ırk, din, milliyet temelli belirli sosyal gruba ya da politik görüşlere mensup olma nedenlerinden dolayı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında yaşayan kişidir. 1969 Afrika Birliği Örgütü'nün (OAU) Sözleşmesinde ise mülteci tanımı dış saldırı, işgal, yabancı işgal veya olaylar nedeniyle ülkesini terk etmeye zorlanan herhangi bir kişi olarak yapılmıştır (IOM, 2011).

10 Aralık 1948 tarihinde imzalanan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde bireylerin özgürlüklerinden ve temel haklarından fark gözetmeksizin faydalanmaları ilkesi kabul

edilmiştir. Dolayısıyla dil, din, milliyet farkı gözetmeksizin tüm insanların eşit olduğu ve güvenliklerinin sağlanması gerekliliği ilan edilmiştir. Mültecilerin de bu bakımdan korunması önem arz etmektedir. Bu konuda Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) inisiyatif almıştır. Bu kurum özellikle mültecilerin korunmasını sağlayan uluslararası sözleşmelerin uygulanmasını takip etme görevini üstlenmiştir (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015, s. 64). 1951 Cenevre Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile birlikte 1969 OAU Mülteci Sözleşmesi gibi diğer yasal metinler modern mülteci korumasının köşe taşı olmayı sürdürmektedir. Uluslararası hukuk tarafından mülteci konusunda sağlama alınan yasal ilkeler birçok diğer uluslararası, bölgesel ve ulusal yasa ve uygulamalara nüfuz etmiştir. 1951 Sözleşmesi, mültecinin kim olduğunu tanımlamakta ve devletlerin mültecilere karşı alması gereken temel hakları özetlemektedir. Uluslararası hukukta ortaya konulan en temel ilkelerden biri, mültecilerin hayatlarının ve özgürlüklerinin tehdit altında olduğu durumlara geri gönderilmemesi veya iade edilmemesi gerektiğidir. Şu anda dünyada 68 milyondan fazla mülteci vardır ve bunların çoğunluğu (86%) gelişmekte olan bölgelerde yaşamaktadır (UNHCR, 2018).

Mültecilerin korunmasının birçok yönü vardır. Bunlar öncelikle mültecilerin kaçtıkları tehlikelere geri gönderilmeden güvenliklerinin sağlanmasını içerir. Ayrıca adil ve verimli iltica prosedürlerine erişim, onların insan haklarına saygınlık ve güven içerisinde yaşamalarına izin verecek, aynı zamanda uzun vadeli bir çözüm bulmalarına yardımcı olacak ve temel insan haklarına saygı gösterilmesini sağlayacak önlemler mültecilerin korunmasının diğer yönleridir. Devletler bu korumanın birincil sorumluluğunu taşır. Bu nedenle BMMYK, hükümetlerle yakın bir şekilde çalışmakta, sorumluluklarını yerine getirmek için onlara gerektiği gibi danışmanlık ve destek vermektedir (UNHCR, 2016).

2.2.1.4. Sığınmacı

Sığınmacı – mülteci ayrımı teknik bir ayrımdır. Zulüm görmekten veya ciddi zararlardan korunmak amacıyla kendi ülkesi dışında ilgili uluslararası ve ulusal belgeler kapsamında mülteci statüsü başvurusu konusunda karar bekleyen kişiler sığınmacı olarak adlandırılmaktadır. Sığınmacı, mülteci olgusunda da olduğu gibi, kaçtığı ülkeye sığınma talebinde bulunan kişidir. Bu açıdan sığınmacı kavramında ülkesini terk edip başka bir ülkeye kaçan kişinin o ülkenin yetkilileri tarafından soruşturma evresinde olması durumu

bulunmaktadır. Sığınmacı ile mülteci arasındaki en belirgin fark sığınmacının hukuki açıdan soruşturma aşamasında olmasıdır (Akıncı, Nergiz ve Gedik, 2015, s. 66).

Bununla birlikte, mülteci tanımlamasında yer alan nedenler de sığınmacı tanımı içinde yer almaktadır. Net olarak ifade edilmesi gerekirse sığınmacılar, kendi vatandaşı olduğu ülkeden ayrılmış ve uluslararası hukuka uygun mülteci statüsünü elde etmek için bekleyen kişilerdir. Diğer bir ifadeyle sığınmacı kendi ülkesi dışında uluslararası koruma arayan ancak henüz mülteci statüsü tanınmamış kişidir. Olumsuz karar durumunda sığınmacılar barındıkları ülkeden ayrılabilir, insani ve diğer gerekçelerle kalmalarına izin verilmemeleri ortaya çıkabilir, herhangi bir düzensiz ve yasa dışı durumda herhangi bir ülke tarafından sınır dışı edilebilirler (Amnesty-International, 2016).

2.2.1.5. İşçi Göçü

Yaşadıkları ülkede iş imkânı bulamayan ya da yaptığı işten herhangi bir nedenden dolayı (ekonomik ve sosyal tatminsizlik, fırsat eşitsizliği gibi) başka ülkelere iş bulabilmek veya hâlihazırda bulunduğu işte çalışmak amacıyla giden göçmenlerin bu yer değiştirmeleri “işçi göçü” olarak tanımlanmaktadır. 1960’larda başlayan, Türkiye’den başta Almanya ve diğer Avrupa ülkeleri olmak üzere gelişmiş ülkelere yönelik hareketlilik işçi göçüne güzel bir örnektir (Yılmaz, 2014, s. 1687). İşçi göçü çoğu devlet tarafından göç yasalarıyla ele alınmaktadır. Ayrıca bazı devletler dış göçü düzenlemede ve yurtdışındaki vatandaşları için fırsatlar aramakta aktif rol üstlenmektedir. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunmasına Dair Birleşmiş Milletler Konvansiyonu, göçmen işçiyi vatandaş olmadığı bir ülkede ücreti karşılığı işe alınacak veya alınmış bir kişi olarak tanımlamaktadır (UN Chronicle, 2013). Uluslararası iş örgütüne (ILO) göre, 232 milyon uluslararası göçmenin 150 milyonunu işçi göçü oluşturmaktadır (Uluslararası İş Örgütü [ILO], 2018).

Göçe ait temel kavramların ardından şu iki soru akla gelmektedir: Göç neden ortaya çıkmaktadır? Göç nasıl sınıflandırılmaktadır? Neden sorusu göçün anlaşılması adına ortaya atılan göç teorileri ile açıklanmaya çalışılacakken, nasıl sorusu göç çeşitleri temel alınarak açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışmanın odak noktasını oluşturan sürekli, gönüllü göçmenlerin entegrasyonun anlaşılması öncelikle bu sınıflandırmanın neye dayandığının bilinmesini gerekli kılmaktadır.

2.3. Göç Teorileri ve Göç Çeşitleri

2.3.1. Göç Teorileri

Göçün tikel olarak kendine özgü nedenleri olması olağandır. Bir bakıma her göç kendi nedenlerini özel olarak kendi içinde barındırmaktadır. Göçe dair genel bir değerlendirme yapabilme noktasında sosyal bilimlerde teorilerin rolü devreye girmektedir. Soyutlama, genelleme ve öngörü yapabilmek adına teorilerin sağladığı güç, göç olgusu özelinde yer, zaman, kişiler ve mekân gibi diğer tüm değişkenleri göz önüne alarak nedenlerin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bu noktada göç konusunda temel sayılabilecek teori itme çekme teorisidir. Ayrıca iktisat, ekonomi, uluslararası ilişkiler ve sosyoloji gibi farklı disiplinler de göç teorilerine katkıda bulunmuşlardır.

Uluslararası göç teorileri, insanların göç etmesinin nedenlerini anlamaya çalışır. “itme” ve “çekme” güçlerini tanımlamak, göçün gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini ve bazen ne kadar büyük göçmen hareketlerinin olabileceğini açıklamaya yardımcı olur. Öte yandan bu teoriler her zaman kimin göç ettiği hakkında bir fikir vermez fakat sağladıkları bakış açılarıyla göçmenlerin çeşitlerini, özellikle de Almanya'dakiler gibi işçi göçünü açıklamaya daha iyi yardımcı olmaktadır.

2.3.1.1. *İtme (Push) Çekme (Pull) Teorisi*

Göçün karmaşık ve çok yönlü belirleyicilerinin klasik bir açıklaması, yerçekimsel modele dayanan “itme” ve “çekme” olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Göçün bu anlamda teorik modeli “Göç yasaları” makalesinde ilk olarak Ernest George Ravenstein tarafından 1885'te fiziğin yer çekimi yasalarına benzer şekilde ortaya çıkarılmıştır. Ravenstein'in Göç Yasaları olarak ortaya koyduğu yedi madde aşağıdaki gibi özetlenebilir (Ravenstein, 1885, s. 198-199):

- Göç edenlerin çoğu yalnızca kısa mesafelerdeki yerlere göç ederler. Ortaya çıkan göç ve göç akımları büyük ticaret ve endüstri merkezlerine doğrudur.
- Yerleşim birimleri arasında sınırlı ancak ülke çapında genel olan bu hareketin doğal sonucu, kentlere yakın bölgelerden kentlere doğru olan göçün artmasıyla, boşalan kırsal bölgelerin daha uzak mesafelerden gelenler tarafından doldurulması ve bunun da ülke çapında bir yayılma sürecine sebep olmasıdır.
- Bu yayılma süreci göçleri içine çeken sürecin tersine olsa da onunla benzerlik gösterir.

- Her göç akımı kendisini dengeleyen bir karşı akım yaratır.
- Uzun mesafelere giden göçmenler genellikle büyük ticaret ya da endüstri merkezlerinden birini tercih ederler.
- Ülkenin kırsal alanlarında yaşayanların göç etme eğilimi kentsel alanlarında yaşayanlardan daha yüksektir.
- Kadınların göç etme eğilimi kısa mesafelerde erkeklerden daha yüksektir. Erkekler uzun mesafede göç etmeye daha yatkındırlar.

Göç edenlere değil de göçün kendisine odaklanan itme çekme kavramları daha sonra genel olarak göçün ortaya çıkışını açıklamak adına 1966 yılında Evarett Lee tarafından formüle edilerek temellendirilmiştir. Lee, teorisinde göçe ait itici (push) ve çekici (pull) faktörleri netleştirmiştir. Bu noktada Lee itici ve çekici faktörleri belirlerken göçlerin temel ortak özelliklerinden yola çıkmıştır. Yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, araya giren engeller ve bireysel faktörler itici ve çekici faktörleri şekillendiren temel ortak özellikler olarak saptanmıştır (Lee, 1966, s. 49).

İtici faktörler insanları göç etmeye iten baskı faktörleridir. Bu faktörler siyasi ve dini zulüm, savaşlar ve doğal afetler, işsizlik ve kötü yaşam koşullarını içerir. İtici faktörler net olarak şu şekilde sıralanabilir:

- Savaş
- Zulüm (dini, siyasi, cinsiyet temelli zulüm)
- Yoksulluk
- Açlık
- Çevresel felaketler - iklim koşulları
- Küreselleşme (Demokratiezentrum, 2008)

Çekici faktörler, insanları göç etmeye teşvik eden, motive eden ve genellikle ev sahibi ülkenin barındırdığı faktörlerdir. Bu çekici faktörler arasında politik ve ekonomik istikrar, demokratik siyasi yapı, refah, iş ve kazanç için daha iyi fırsatlar bulunmaktadır (Seifert, 2000, s. 36). Çekici faktörler ise genel olarak şu noktalarda kabul görmektedir:

- İşgücü talebi (işe alım)

- Daha yüksek ücret
- Aile birleşimi
- Demokratik ortam
- Daha iyi eğitim
- Ekonomik istikrar
- Küreselleşme

Bu bahsedilen itici ve çekici faktörlerin hem yaşanılan yerde hem de gidilecek olan yerde bulundukları unutulmamalıdır. Bir başka deyişle yaşanılan yerin kendi içinde olumlu ve olumsuz faktörleri varken gidilecek yerin de vardır. Burada itici ve çekici faktörleri belirleyen şey göç eden kişilerin yaş, cinsiyet, eğitim, ırk gibi demografik değişkenleridir (Çağlayan, 2006, s. 73). Göç, çeşitli nedenlere ve eylem yollarına dayanan ve çeşitli etki faktörlerine maruz kalan çok yönlü bir süreçtir. Bu nesnel olarak zorlayıcı faktörler ve öznel olarak farklı kararlar "karışımı" itme ve çekme faktörü modelinin temelini oluşturur (Han, 2005, s.13).

2.3.1.2. Hareketlilik Geçiş Teorisi

Zelinsky (1971) göç teorilerine Hareketlilik Geçiş Teorisi (*Model of Mobility Transition*) ile katkı vermiştir. Buna göre yakın tarih boyunca uzay-zaman uzamında kişisel hareketliliğin büyümesinde belirli, düzenleyici düzenler vardır ve bu düzenlilikler modernleşme sürecinin önemli bir bileşenini oluşturur. Zelinsky'nin modeli şu temel noktalara vurgu yapmaktadır:

- Bir toplumun modernleşme sürecini deneyimlemesi oldukça sınırlı bir fiziksel ve sosyal hareketlilik durumundan yani nispeten durgun bir durumdan göç hareketiyle daha yüksek oranlı bir hareketliliğe geçmesine neden olur.
- Herhangi bir belirli toplum için hareketlilik geçişinin seyri, demografik geçişin ve henüz yeterince tanımlanmamış diğer geçiş dizilerinininkine paraleldir. Söz konusu tüm süreçler arasında yüksek derecede bir etkileşim bulunur.
- İşlev, geçiş, değişim, periyodiklik, uzaklık, rota, göçmen kategorileri ve menşе sınıflarındaki geçiş değişikliklerinin çeşitli aşamalarında mekânsal hareketliliğin yoğunluğunda olduğu kadar biçimlerinde de büyük, düzenli değişiklikler oluşur.

- Sosyal hareketliliğin hem biçim hem de yoğunluğunda ve bilginin hareketinde eşzamanlı değişiklikler vardır ve belirli koşullar altında, potansiyel göçmen, yerini sosyal mekânda değiştirme ya da farklı bölgelere girmek yerine üstün bir bilgi akışını kullanma seçeneğini kullanabilir.
- Küçük mekânsal ve zamansal düzensizlikleri ortadan kaldıran oldukça yüksek bir genelleme seviyesinde, hareketlilik koşullarında art arda gelen zaman ve mekân açısından ilerleyen başarılı büyüme noktalarından çıkan eş merkezli bölgeler olarak dışarı doğru yayılan tutarlı kalıpları belirlenmektedir.
- Söz konusu süreçler, belirli bir topluluk içindeki nedensel faktörlerin istikrarlı birikimi ve yoğunlaşması ve daha gelişmiş bölgelerden daha az gelişmiş bölgelere aktarılan bilgi ve etkiler nedeniyle, zamanla mekânsal ve zamansal tempoda hızlanma eğilimindedir.
- Böylelikle, değişimin temel mekânsal-zamansal senaryosu korunabilir, ancak bir bölge geç bir tarihte hareketlilik geçişini başlatırsa fark edilir bir biçimde değişiklikler olur. Bu nedenle mutlak tarihleme önemli bir husustur.
- Bu gibi kanıtlar, aşamaların geri dönüşsüz bir ilerlemesine işaret eder (Zelinsky, 1971, s. 221-222).

2.3.1.3. Neoklasik İktisat Teorileri

Neoklasik İktisat Teorisi göçe yönelik mikro ve makro düzeyde bakış açıları geliştirmiştir. Bu teoriye göre emeğin arz ve taleplerindeki bölgeler arasındaki makro düzeydeki dengesizlikler, göçü hızlandıran ücret farklılıklarına yol açmaktadır (Harris ve Todaro, 1970, s. 130). Mikro düzeyde, bireyler rasyonel bir şekilde hareket etmenin ekonomik faydalarının maliyetlerden fazla olup olmadığını karar verir (Todaro ve Maruszko, 1987, s. 108). Göç, bireylerin emeklerine geri dönüşlerini maksimize etmeleri için bir yatırım stratejisidir. Göçmenler ayrıca kiraladıkları yerleri, yiyecekleri, giyecekleri ve özellikle hedef ülkedeki ulaşım masraflarını hesap etmektedir (Grasmuck ve Pessar, 1991, s. 7).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, göçmenlerin hem varış ülkelerine hem de menşe ülkelerine karşılıklı fayda sağlayacağı varsayılmıştır (Braun ve Topan, 1998, s. 21). Mikro iktisat teorisi, uluslararası göç hakkındaki teorilerin en eski ve muhtemelen en iyi bilinenidir (Lewis, 1954, s. 145). Bu teoriye göre, uluslararası göç ve iç göç hareketleri, talep ve işgücü arzındaki bölgesel farklılıklar veya ülkeler arasındaki ya da bir ülkenin bölgeleri arasındaki

ücret düzeylerindeki farklılıklar tarafından tetiklenmektedir. Göç hareketleri, uzun vadede ücret farklılıklarının ortadan kaldırılmasına ve yaşam standartlarında uyumlaşmaya neden olur (Massey, 1993, s. 19).

Makro-teorik modelin aksine, neoklasik göç teorisinin mikro ekonomik biçimi, bireysel aktörlerin rasyonel göç kararlarını bir maliyet-fayda analizi temelinde gerçekleştirdiğini varsayar. Potansiyel hedef alandaki beklenen (ekonomik) fayda, ülkeyi terk etme ve bir varış ülkesine gitme ile ilgili maliyetlerden daha büyükse, göç gerçekleşir. Bu teoriye göre, potansiyel göçmen belirli bir süre boyunca beklenen yararın en yüksek olduğu yere gidecektir (Todaro, 1969, s. 140).

Neoklasik makroekonomi tarafından sunulan uluslararası göçün basit ve meydan okuyan bir açıklaması, kamuoyunda güçlü bir etki yaratmış göç politikasının entelektüel temellerine katkı sağlamıştır. Bu teoriye göre:

- İşçilerin uluslararası göçü, ülkeler arasındaki ücret oranlarındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.
- Ücret farklılıklarının ortadan kaldırılması emeğin hareketini sona erdirecek ve bu türden farklılıkların yokluğunda göç meydana gelmeyecektir.
- Uluslararası insan sermayesi akımları yani, “yüksek vasıflı işçiler” insan sermayesine geri dönüş oranında, genel ücret oranından farklı olabilecek, vasıfsız işçilerin karşısındaki farklı bir göç paterni veren farklılıklar ortaya çıkacaktır.
- İşgücü piyasası, uluslararası iş akışlarının teşvik edildiği temel mekanizmalardır; diğer tür piyasaların uluslararası göç konusunda önemli bir etkisi yoktur.

Bu teoriye göre hükümetlerin göç akışlarını kontrol etmelerinin yolu, gönderen ve / veya alan ülkelerdeki işgücü piyasalarını düzenlemek veya etkilemek olmalıdır (Massey, 1993, s. 433-434).

2.3.1.4. Dual (İkiye Bölünmüş) İşgücü Piyasası Teorisi

Ekonomik yaklaşımların aksine, dual işgücü piyasası teorisi bölümlenme teorileri işgücü piyasasında katmanlaşmaya vurgu yapmaktadır. Neoklasik iktisat ile içsel çatışmaya girmese de, ikili işgücü piyasası teorisi, mikro düzeydeki karar modellerinden çıkanlardan oldukça farklı olan etkileri ve çelişkileri tartışmaktadır. İkili (dual) işgücü piyasası teorisi,

firmaları ve çalışanlarını birincil ve ikincil sektörlere katmanlaştırmayı öngörmektedir. Birincil sektör ekonomideki “temel talebi” karşılar ve daha fazla sermaye ile daha iyi ödeme yapan işler sağlayan daha geniş, daha iyi kurulmuş şirketlerden oluşur. Buna karşılık ikincil sektör dalgalı veya mevsimsel talebi karşılar ve temel olarak düşük ücretli, yoğun emek gerektiren işlere dayanır (Averitt, 1968). Beşeri sermaye teorisyenleri, eğitime yapılan yatırımların işçiler için daha fazla getiri sağladığını iddia ederken, segmentasyon kuramcıları, bölümler arasındaki engellerin ve ikincil sektör istihdamının ve talebin doğasının hareketliliğin artmasını engellediğini ve geri dönüşleri beşeri sermayeye sınırladığını vurgulamaktadır. Bu tür koşullar genellikle yerel çalışanların, özellikle geçici ya da mevsimlik olduklarında, ikincil sektör işlerini almasını engeller. Bununla birlikte, göçmenler bu tür işleri, özellikle de ev sahibi ülkede sadece kısa bir süre kalmak isteyenler almaya isteklidirler (Piore, 1979). Bu nedenle, işgücü piyasası segmentasyonu, yerel işçilerle rekabeti en aza indirmeye eğilimindedir.

İşgücü piyasası segmentasyonu, işverenler kendi işleriyle ilgili olarak göçmen işçiliği çekmek istediklerinde veya diğer işverenler, karar verici özellikler üzerinde işe alım kararları aldıklarında göçü şekillendirmektedir. İşgücü piyasası segmentasyonu, izinsiz işçi göçmenleri için özellikle önemli olabilir. Göç durumları ve aile durumları, istenmeyen işleri kabul etmelerine neden olabileceğinden, iş bulma kapasiteleri ve işgücü piyasasındaki mevcudiyeti, bu tür bölümlenmenin sürmesine ve kendi hareketliliklerini daha zor hale gelmesine yol açabilir. Bu nedenle işgücü piyasası segmentasyonunun temelini tespit etmek çok önemlidir. Bu teorinin önemli noktaları şöyle özetlenebilir:

- Uluslararası işçi göçü büyük ölçüde talep temelli olup, gelişmiş toplumlarda ya da kendi adına hareket eden hükümetler tarafından işverenlerin katılımı ile başlatılmaktadır.
- Göçmen işçilere olan talep, ekonominin yapısal ihtiyaçlarının dışına çıktığı ve ücret teklifleri yerine işe alım uygulamaları yoluyla ifade edildiği için, uluslararası ücret farklılıkları emek göçünün gerçekleşmesi için ne gerekli ne de yeterli bir durumdur. Gerçekten de, işverenler, ücretleri sabit tutarken işçileri işe almaya teşvik etmektedir.
- Göçmen alan toplumlarda düşük düzeyli ücretler, göçmen işçilerin arzındaki azalmaya karşılık olarak artmaz; sosyal ve kurumsal mekanizmalar tarafından tutulurlar ve arz ve taleplerdeki değişimlere cevap vermekte özgür olmazlar.

- Ancak, düşük düzey ücretler, göçmen işçilerin arzındaki artışın bir sonucu olarak düşebilir, çünkü düşük seviyeli ücretlerin yükselmesini engelleyen sosyal ve kurumsal kontroller, bunların düşmesini engellemez.
- Hükümetler, ücretler veya istihdam oranlarında küçük değişiklikler yaratan politikalar yoluyla uluslararası göçü etkilemez; Göçmenler, modern, post-sanayi ekonomilere yapısal olarak inşa edilmiş ve bu talebi etkileyerek ekonomik örgütlenmede büyük değişiklikler gerektirmektedir (Massey vd. 1993, s. 444).

2.3.1.5. Yeni Ekonomik Göç Teorileri

1980'lerin başlarında ve ortasında, “Yeni Göç Ekonomisi” adlı yeni bir kuram geliştirildi ve temsilcileri neoklasik teorinin varsayımlarının ve sonuçlarının çoğuna meydan okumuştur (Stark, 1985, s. 174). Bazı teorisyenler (Stark, 1991; Taylor vd. 1997), işgücü piyasası konularının aile / hane ihtiyaçları ile kesişimini ve kazançları en üst düzeye çıkarmakla birlikte riski en aza indirmenin önemini vurgulayarak mikro iktisat teorilerini değiştirmektedir. Yeni Ekonomik Göç Teorileri olarak da adlandırılan bu bakış açısı, sosyal statünün, göreceli gelir ve sosyal hareketlilik potansiyelinin göçü etkileyeceğini öngörmektedir. Örneğin, Taylor vd. (1997), yalnızca daha düşük ortalama ücretlerin değil, aynı zamanda daha büyük sosyal ve ekonomik eşitsizliğin göçü teşvik edeceğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, diğerleri kentleşmenin daha büyük göreceli toplumsal eşitsizlik ve atomizasyondan (yani, ailelerin parçalanması) dolayı göç yarattığını savunmaktadır (Roberts ve Latapi, 1997).

Bu tür eşitsizliklerin yarattığı etkenler arasında “piyasa başarısızlıkları” (örneğin, yatırım sermayesinin veya arazinin bulunmamasına neden olan dış koşullar) vardır; bu durum, gönderen ülkelerde sosyal ve ekonomik hareketliliği engeller. Bu gibi hane halkları, birincil hane halklarının bulunduğu ülkedeki kısa ve uzun vadeli riski en aza indirmek için kullanılabilecek gelir ve sermaye üretebilmek için yabancı iş piyasasına bir veya daha fazla üye göndererek karşılık vermektedir (Massey vd. 1998; Massey, 1999). Bu göçmenlerden gelen paralar daha sonra tüketilmekte ya da tarımda veya yeni küçük işletmelerde kullanılmaktadır (Lozano- Ascencio, 1993; Taylor vd. 1997). Risk azaltma, bu hanelerde özellikle çalışan kocanın yetkisiz olduğu durumlarda da önemli bir güç olabilir. İstihdam sürekliliğinin sürdürülmesi, bu haneler için önemli bir risk azaltma stratejisi haline gelmektedir.

2.3.1.6. Dünya Sistemleri Teorisi

Wallerstein'ın teorisine dayanan dünya sistemleri teorisi, uluslararası göçün genişleyen küresel pazarın politik ve ekonomik örgütlenmesi ile yakından bağlantılı olduğunu savunmaktadır. Özellikle, beyin göçü fenomeni, yoksullardan zengin ülkelere yüksek bir eğitim standardına sahip (yetenekli) kişilerin seçici göçü örnek olarak verilmiştir (Wallerstein, 1974).

İnsan sermayesinin sürekli olarak kaybedilmesi gelişmekte olan ülkelere zarar vermekte ki bu da önceki maliyetleri (gıda, giyim, eğitim vb.) taşımak zorunda kalacak ve endüstrileşmiş ülkelerin yükselişini destekleyecek ve sonuçta yeni işgücünün daha sonraki yararlarından faydalanacaktır (Massey, 1999, s. 34).

Dünya Sistemleri teorisi açısından bakıldığında, Avrupa genişlemesinin başlangıcından bu yana, Afrika, Asya ve Latin Amerika'nın tarihi, işgücünü dünya ekonomisine dâhil etme tarihi değil, ucuz işçilik gibi görünmez tükenmez bir rezervuarın tarihi olduğunu kanıtlamıştır (Stuckey, 1980, s. 132).

Dünya Sistemleri teorisinin merkezi tezlerinden biri, küresel kapitalist, kapitalist olmayan toplumların küresel ekonomiye nüfuz etmesinin uluslararası göçü hızlandırması ve gelişmekte olan ülkelerde kapitalist piyasaların oluşumunun doğal bir sonucudur. Bu yaklaşıma göre, uluslararası göç özellikle eski sömürgeci güçler ile eski sömürgeler arasındaki özel politik, ekonomik ve kültürel ilişkiler ve belirli ulus ötesi pazarların ve kültürel sistemlerin oluşumu nedeniyle olasıdır. Küresel kapitalist sistemin işleyişini korumak için, askeri araçlar da kullanılmış, bunun kullanımı da sosyal, politik ve ekonomik ilişkilerin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmış, bu da göç hareketlerine yol açmıştır (Massey vd. 1988, s. 398).

Sonuç olarak, bu teoriye göre, göçün farklı ücret veya istihdam oranlarıyla çok az bir ilgisi vardır, bunun yerine pazar yaratma dinamikleri ve dünya ekonomisinin politik yapısı ile ilgilidir (Massey, 1999, s. 41).

Dünya Sistemleri analistleri, göçün ülkeler arasındaki ve ülke içindeki bölgeler ve şehirler arasındaki ilişkilerin karakterini nasıl etkilediğini vurgulamaktadır. New York, Los Angeles ve Londra gibi şehirler, finansal, işgücü ve mallar zincirleri aracılığıyla onları piyasalara bağlayan sistem üzerinden nüfuz uygularlar (Furtado, 1964). Bu bağlar, emek yoğun üretimi “offshore” u dünyanın düşük maliyetli ülkelerine ve dünya bölgelerine

taşımakla kalmaz, aynı zamanda sermayeyi yoğunlaştırır ve göçmenleri merkez şehirlere çeker. Böylece New York, Los Angeles ve Londra, tüm dünya ülkelerinden çok sayıda göçmene sahiptir ve özellikle bu şehirlere en güçlü mali ve üretim bağlantıları olan ülkelere göçmen gelmektedir (Sassen, 1988). Küresel ekonominin evrimi sadece uluslararası göçü harekete geçirmekle kalmamış, aynı zamanda bireysel gönderen ve alan ülkeler arasında bağlantılar kurmuştur (Sassen 2006). Birleşik Krallık'a göç, Hindistan ve Karayipler'deki eski koloniler tarafından yönetilirken, Fransa'ya göç Cezayir ve Fas'tan oluşmuştur (Castles ve Miller, 1998).

Dünya Sistemleri teorisi uluslararası göçün, genişleyen bir küresel pazarın politik ve ekonomik örgütlenmesinin ardından altı farklı hipotez sağlayan bir görüş olduğunu ileri sürer:

- Uluslararası göç, gelişmekte olan dünyada kapitalist pazar oluşumunun doğal bir sonucudur.
- Uluslararası emek akışı, uluslararası mal ve sermaye akışını ters yönde izler. Kapitalist yatırımlar, çevre ülkelerdeki köklü, göçe hazır bir nüfus yaratmakta, aynı zamanda güçlü ülkeler ve çekirdek ülkelerle kültürel bağlar oluşturarak, ulus ötesi harekete yol açan değişiklikler meydana getirmektedir.
- Uluslararası göç özellikle geçmiş sömürgeci güçler ile eski kolonileri arasında cereyan etmekte, çünkü kültürel, dilsel, idari, yatırım, ulaşım ve iletişim bağlantıları erken dönemde kurulmuş ve sömürgecilik dönemi boyunca dışarıdan gelen rekabetin serbest kalmasına izin verilmiştir.
- Uluslararası göçü frenlemenin bir yolu hükümetlerin denizaşırı yatırımlarının ve çokuluslu şirketlerin finans faaliyetlerini kontrol etmektir.
- Kapitalist ülkelerin hükümetlerinin, yurtdışındaki yatırımları korumaya ve küresel pazarın genişlemesine sempati duyan yabancı hükümetlere destek vermedeki siyasi ve askeri müdahaleler, başarısız olduklarında, belli başlı ülkelere yönelik mülteci hareketleri üreterek, başka bir uluslararası göç biçimini oluştururlar.
- Uluslararası göç, nihayetinde ülkeler arasındaki ücret oranları veya istihdam farklılıkları ile çok az ilgilidir ve pazar yaratma dinamiklerden ve küresel ekonominin yapısından kaynaklanmaktadır (Massey vd. 1993, s. 447-448).

2.3.1.7. Sosyal Ağ teorisi

Sosyal Ağ teorisi, mikro düzeyde, aktörler arasındaki genellikle göçmenlerin aile üyeleriyle ve işleriyle birlikte, hem varıştan önce hem de sonra kurulan bağlantıların göçmen kararlarını nasıl etkilediğini açıklamayı amaçlamaktadır. Gönderen ve alan ülkelerdeki işgücü piyasaları, göçü teşvik eden itme ve çekme faktörleri yaratırken, bu itme ve çekme faktörleri azaldıktan sonra göç devam edebilir. Çok sayıda insan belirli bir konumdan diğerine geçtiğinde “kümülatif nedensellik” süreci ortaya çıkabilir; bu sayede, menşe toplumları ile olan bağlar sürmekte ve zaman zaman göçü artırmaktadır (Massey vd. 1993; Massey, 1994). Bilgi alışverişi ve güven ilişkilerinin oluşturulması göç ağlarının yapı taşlarıdır. Göçmenler çoğu zaman, işlerinin ya da emeğin nispi fiyatı ile kendi memleketleri ile arzu ettikleri yer arasındaki nispi fiyat hakkında bilgi sahibi değildirler. Bunun yerine, genellikle belirli bir iş hakkında bilgi sahibi olurlar ve bu bilgi, hedef işgücü piyasasında bir fırsata işaret eder (Sassen, 1995). Göçmenler aynı zamanda yabancı bir ülkeye taşınmakla ilişkili riskleri en aza indirmek için gayri resmi güven ilişkilerine de güvenmektedir (Granovetter, 1985, 1995; Granovetter ve Swedberg, 1992). Bu ağlar - arkadaşlarla, ailelerle ve işverenlerle iletişim halinde - göçmenlerin riskleri en aza indiren sosyal sermayeyi kazanıp biriktirmeleri için önemli bir araç sağlar.

Göç teorilerinin çoğunluğu “gönüllü” göç olgusuyla uğraşmakta ve dolaylı olarak ekonomik faktörlerin egemenliğini ele almaktadır. Göçün ekonomik nedenlerle belirli bir düzenliliğe dayandığı varsayılırken, mülteci hareketlerinin genellikle kendiliğinden ve öngörülemez olduğu varsayılmaktadır (Richmond, 1996, s. 333). Göçmen ağlar, arkadaşlık, akrabalık ve ortak köken bazında farklı göçmen gruplarını (eski, şimdiki ve potansiyel) menşe ve varış ülkelerinde “bağlayan” ilişkiler ağı olarak tanımlanır. Bu ilişkiler, maliyetleri ve riskleri azaltarak ve beklenen faydaları artırarak uluslararası göç olasılığını artıracaktır. Ağ bağlantıları, çeşitli şekillerde finansal sermayeye erişimi artıran bir çeşit “sosyal sermaye” dir (Massey, 1999, s. 42).

Göç, modernleşme ve bağımlılık kuramsal varyantlarında olduğu gibi, 'sistem özellikleri' ve 'momentum' nedeniyle farklı bölgelerde de benzer etkilere sahip olması gereken, tekdüze bir sosyo-ekonomik yapıya ve etki yapısına uyum sağlayamaz. Gerçekte, farklı koşullar altında farklı etkileri olan çok sayıda göç sistemi vardır. Göçün bireysel bir ekonomik fayda maksimizasyon stratejisine indirgenemeyeceği ve sadece farklı ücret düzeylerine (neoklasik göç teorisi) bir cevap olarak yetersiz bir şekilde yorumlanabileceği tespit edilmiştir. Göç,

nihayetinde farklı doğanın öznel ve nesnel faktörlerinden kaynaklanmaktadır (Braun ve Topan, 2000, s. 22).

2.3.2. Göçün Çeşitleri

Göçe ilişkin verilen farklı tanımlardan da anlaşılacağı üzere göç kavramı çok boyutlu ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu karmaşıklık, göçe ilişkin tanımlarda çeşitliliğe yol açmakta ve göç hareketlerinin sınıflandırılmasında da yansımaktadır. Tez, gönüllü olarak sürekli göç eden göçmenlerin entegrasyonuna odaklanmaktadır. Bu noktada yapılacak olan sınıflandırma ele alınan hedef kitlenin daha iyi anlaşılması açısından önemlidir.

Tarih içindeki nüfus hareketlerini farklı yazarlar farklı şekillerde sınıflandırmaktadır. Bir tarafta, göçün ilkel göçler, zorlama ile yapılan göçler, serbest göçler ve kitlesel göçler şeklinde meydana geldiğini vurgulayanlar (Petersen, 1958, s. 261), diğer tarafta göçü, gönüllü ya da zorunlu olarak yapılanlar şeklinde sınıflandıran ve bu ikili ayrımı yeterli görenler bulunmaktadır. Yalçın (2004) ise irade esasına göçün yoğunluğuna, ülke sınırlarına ve göç edenlerin yerleşme sürelerine göre göçler şeklinde bir sınıflandırma yapmaktadır (Yalçın, 2004, s.13). Bu çalışmada ise göç çeşitlerini zamansal, mekânsal nedensel ve kapsamına göre Han (2005) tarafından yapılan sınıflandırma benimsenmiştir. Bu nedenle bu sınıflandırma temel alınarak göçün çeşitlerine değinilecektir.

2.3.2.1. Sürelerine Göre Göç Çeşitleri

Zaman açısından göç, belirli zaman dilimi içinde bir mekân değişikliği olarak ifade edilirken, bu zamanın alt ve üst limitlerinin ne olacağı ya da zaman sınırının olup olmayacağı konusu hakkında sosyal bilimciler arasında bir görüş birliği yoktur. Fakat yerleşme süreleri esasına göre bir ayrım yapılması gerekirse, geçici olarak yapılan göçlerle sürekli yerleşme amacı güden göçleri birbirinden ayrılır. Bu sınıflandırma göçe tabi olan birey ya da toplumların gittikleri yerlerde kalma sürelerini temel almaktadır. Dolayısıyla sürelerine göre göçü incelediğimizde karşımıza “geçici göç” ve “sürekli göç” olmak üzere iki farklı göç tipi çıkmaktadır.

Geçici göç: Geçici göç temel olarak göç eden kişilerin bir süre sonra kendi ülkelerine geri dönmesidir. Geçici göçlerin kapsamına tarım ve inşaat işçileri gibi mevsimlik göçlerin yanı sıra başka ülkelere eğitim amaçlı giden öğrenciler ve bunların ebeveynleri ve askerler dâhil edilmektedir. Geçici göç etme amacı güden bu kişiler belirli bir süre gidilen ülkede kalır ve

sonra kendi ülkelerine geri dönerler. Bu noktada geçici göçü daimi göçten ayıran unsur kişilerin geri dönüş eylemleridir. Bir başka ifadeyle geçici göç “İnsanların belli bir gün, mevsimlik veya yıllık olarak, bazı nedenlerden dolayı ikamet ettikleri yeri terk ederek başka bir yere gitmeleridir. Yapılan işler bittikten sonra kişiler tekrar göç ettikleri ikametgâhlarına geri dönerler” (Büyükyılmaz, 2017, s. 33).

Akkayan’ın ifadelerine göre mevsimlik göçte, göç edilen yerin (kaynak noktanın) ekonomik faaliyetinin yoğun olduğu süre dışındaki zamanlarda, kişilerin yerlerini gelecek döneme kadar terk edip, diğer bölgelerde çalışmaya gittikleri bilinmektedir. Bu durumda önemli olan husus göçe katılanların gittikleri yerde ne kadar müddet kalacaklarının belirli olmasıdır (Akkayan, 1979). Örneğin Türkiye’nin belirli yöreleri arasında geçici göç düzenli olarak gerçekleşmektedir. Daha çok doğu bölgelerinde gelen tarım işçileri Çukurova, Ege ve Karadeniz’in pamuk, fındık ve sebze tarımının yapıldığı bölgelerinde mevsimlik olarak çalışmaktadırlar. Devletlerarası düzeyde ise Gürcistan’dan çay hasadı zamanı çay toplamaya Türkiye’ye gelen ve çay mevsimi bitince ülkelerine geri dönen işçiler geçici göçe örnek olarak verilebilir.

Sürekli göç: Geçici göçün aksine sürekli göçte belirli bir süre söz konusu değildir, göç daimi yerleşme arzusu ile gerçekleştirilmektedir. Burada devamlı yerleşme arzusu ile gerçekleştirilen bir nüfus hareketi söz konusudur (Akkayan, 1979). Bu durumda insanların yaşam alanlarını sürekli olarak değiştirmeleri ve tamamıyla yeni bir yere yerleşme, yaşamını bundan sonra yerleşilen yeni yerde devam ettirme durumu söz konusudur. Burada önemli olan bir daimiliğin yani gidilen yerde uzun süre kalma durumunun söz konusu olmasıdır. Bu birey ya da toplumların yaşadıkları yeri uzun süreliğine değiştirmeleri, hayatlarını artık başka bir yerde başka koşullar altında sürdürmeleri anlamına gelir. İster iç göç açısından olsun ister dış göç açısından olsun kalıcı bir yer değiştirme eylemidir (Aktaş, 2016, s. 39-40).

2.3.2.2. Mekâna Göre Göç Çeşitleri

Mekân boyutuna göre en genel ayırım, göç gönderen ve göç alan mekânları birbirlerine konumlarına göre tanımlayan iç göç (ulusal sınırlar içindeki göç - internal migration) ve dış göç (uluslararası ve sınır ötesi - international migration) ayırımıdır (Göktürk, 2006).

İç göç: İç göçler bir ülke sınırları içinde yapılan göçleri kapsamaktadır. En genel tanımıyla iç göç belli bir süre kalmak amacıyla, ülke sınırı içinde bir yerden başka bir yere yapılan göçtür. Bu konuda Tekeli’nin tanımı zaman, yer ve irade boyutlarıyla belirtilmiş bir tanım

olması açısından önemlidir: “İç göç, belli bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşme alanında yaşayanların, kendi iradeleriyle yaşam yerlerinin söz konusu yerleşme alanı dışına taşıyanların miktarı olarak tanımlanmaktadır” (Tekeli, 1998, s. 9). Teknik açıdan bakıldığında ise kişinin daimi ikametgâhı, aynı ulusal sınırlar içinde (belirli bir ülkenin sınırları dâhilinde) bir belediyeden diğerine geçerse, bu, iç göç olarak adlandırılmaktadır (Han, 2005, s. 9). Bir başka tanıma göre iç göç “bir ülke veya bölge içinde yaşayan kişi veya kişilerin belirli bir zaman dilimi içinde, çalışmak ve/veya yerleşmek amacıyla yaptıkları kalıcı yer değişiklikleri” olarak ele alınmaktadır (Öztürk ve Altuntepe, 2011, s. 1589).

Öte yandan bazı yazarlar iç göçü “bir ülke içinde bölge, kent, kasaba ve köy gibi yerlerin birinden diğerine yerleşme amacıyla yapılan hareket” olarak değerlendirmektedir (Keleş, 1998, s. 40’dan aktaran Şen, 2014, s. 233). Teknik ve zaman sınırı koyan bir tanıma göre ise iç göç, “bir ülke sınırları içinde, bireyin bir yıldan az olmamak kaydıyla yaşadığı ortamı değiştirmesidir” (Üçdoğruk, 2002, s. 157). Göç edilecek yer, ulusal sınırlar içinde, birbirinden ne kadar uzak ya da birbirine ne kadar yakın olursa olsun, iç göçten bahsedilir. Uluslararası göç sözlüğüne göre ise iç göç yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmeleridir. Bu göç, geçici veya sürekli olabilir. İç göçmenler, menşe ülke içinde yer değiştirirler ama yine menşe ülkede kalırlar (örneğin, kırsal alandan şehre göç) (IOM, 2009, s. 27). Tüm bu tanımların ortak noktası kişilerin mensubu olduğu devlet/toplum içerisinde gerçekleştirdikleri göç hareketleri olarak özetlenebilir.

Dış göç: Uluslararası göç örgütü dış göçü kişilerin geçici veya sürekli olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutad olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları olarak tanımlamaktadır (IOM, 2009, s. 22). Dolayısıyla, burada uluslararası bir sınırın geçilmesi söz konusudur. Başka bir ifadeyle dış göç bir ülkenin sınırları dışına ulaşan, ülke içindeki bir yerleşim biriminden, başka bir ülke sınırları içindeki yerleşim birimine yapılan göçtür. Göç ile göçmen yerleştiği mekânın yanı sıra yaşadığı ülkeyi de değiştirmektedir (Göktürk, 2006). İç göçten bir başka fark ise dış göçle birlikte bireyin yasal statüsünün de değişmesidir (Toksöz, 2006, s. 109).

Genel olarak dış göçün bir ülkeden diğerine coğrafi bir geçişi içerdiği konusunda hemfikir olunur. Ayrıca dış göç kavramı, içinde bulundukları yer dışındaki bir ülkede doğan insanlara da atıfla kullanılmaktadır, yani, dış göçmenler yabancı bir ülkede doğan kişilerdir. Dış göç,

mekânsal hareketliliğin belirli bir şeklidir. Bu göç tipinde göçmenlerin kökeni ve hedefi farklı ülkelerdir.

Sadece belirli bir süre için veya süresiz olarak yurtdışına ikamet eden kişiler, muhtemelen kalıcı olarak, uluslararası göçmen olarak kabul edilir. Komşu ülkelerde ve kısa vadede başka bir ülkede istihdam eden kişilerle birlikte turistler, günlük veya haftalık çalışanlar Birleşmiş Milletler tanımına göre uluslararası göçmenler olarak sayılmazlar. Bir kişinin göçmen veya göçmen olarak kabul edildiği sürenin uzunluğu, ülkeden ülkeye değişir. Almanya'da göçmenler resmi göç istatistiklerinde sadece üç ay kalan yabancıları da kapsamaktadır. İsviçre'de ise en az 12 ay kalan kişiler göçmen olarak kabul edilir. ABD'de, öğrenciler ve geçici işçiler, göçmen olarak resmen sayılmadan birkaç yıl kalabilirler. Avrupa'daki nüfus sayımlarının aksine, ABD nüfus sayımı da ikamet hakkı olmayan yasadışı mevcut kişileri kaydeder. Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki birçok ülkede, göçmenler resmi istatistiklerde özel olarak tanımlanmamıştır. Diğer Üçüncü Dünya ülkelerinin bu konuya ilişkin resmi istatistikleri sağlıklı değildir. Bu nedenle, dünya çapında kaç uluslararası göçmen bulunduğunu kesin olarak söylemek mümkün değildir (Münz, 2009, s. 1).

2.3.2.3. Kapsamına Göre Göç Çeşitleri

Kapsadığı kişiler açısından göçler bireysel ve kitlesel olarak ikiye ayrılmaktadır.

Bireysel göç: Bireysel göç kişilerin bireysel olarak veya aileleriyle birlikte göç ettiği durumları ifade etmektedir. Kitlesel hareketlerin aksine, bu gibi hareketler genelde kişinin kendisi tarafından finanse edilir veya bazı durumlarda üçüncü şahıs bireyler, örgütler veya devletlerin desteğiyle gerçekleşir (IOM, 2009, s. 5). Bu noktada itici ve çekici faktörlerin bireyleri etkilemesi söz konusudur. Örneğin menşe ülkede hak ettiğini alamadığını düşünen bireylerin arzuladıklarını sahip olmak adına bir başka ülkeye gitmesi olarak tanımlanabilecek beyin göçü bireysel göçe dâhildir.

Kitlesel göç: Kitlesel göç, belirli bir zamanda çok sayıda kişinin, tabiiyetinde olduğu ülke dışına düzensiz gruplar halinde hareket etmesi anlamına gelir ve çok sayıda yabancıların bir ülkeye sürekli olarak giriş yapması durumunda da 'toplu akın' şeklinde de adlandırılabilmektedir (Akıncı vd., 2015, s. 62). Petersen ise kitlesel göçü özellikle ulaşım olanaklarının gelişmesiyle birlikte daha sık hale gelen ve toplu olarak göç etme olarak tanımlamaktadır (Petersen, 1958, s. 259-263). Uluslararası Göç Örgütü'ne göre kitlesel göç yüksek sayılarda ani insan hareketidir (IOM, 2009, s. 37).

İkinci Dünya Savaşının yaşandığı 20. yüzyılda dünya çapında şimdiye kadarki en yüksek kitlesel göç hareketliliği görülmüştür. Büyük ölçüde, bunlar kaçış, sürgün veya devlet tarafından uygulanan nüfus değişimi şeklinde gerçekleşen zorunlu göçlerdir. Rus Ekim Devrimi 1917 (1,5 milyon), Nasyonal Sosyalist Almanya'nın (toplama kampının altı milyon kurbanı, 8,5 milyon zorunlu işçi) siyasi ve ırkçı sanrıları, II. Dünya Savaşı (yerinden edilmiş 12 milyon Alman, 2 milyon Polonyalı ve Ukraynalı), 1947'de Hindistan ve Pakistan'ın kuruluşu (11 milyon yerinden edilmiş Müslüman ve Hindular) ve İsrail'in kuruluşu (Filistin'den sürgün edilen 0,8 milyon kişi) bu dönemde kitlesel göçü ve sürgünü harekete geçiren olaylardır. Sadece Avrupa'da, 20. yüzyılda, yaklaşık 45 milyon insan ulusal sınırların ötesine kaçış, tehcir ve etnik temizlikten etkilenmiştir. 1950'den sonra ise özellikle Almanya Demokratik Cumhuriyeti (1950-61, 1989), Çin Halk Cumhuriyeti (1950), Macaristan (1956), Küba (1959), Çekoslovakya (1968), Polonya (1980/81), Romanya (1990/91) ve Arnavutluk (1990) gibi komünist ülkelerden kitlesel bir göç hareketi yaşanmıştır (Münz, 2009, s. 3). 21. Yüzyılda ise Suriye iç savaşı sonrası yaklaşık 7 milyon kişi yerinden edilmiş ve göç etmek zorunda kalmıştır (BBC, 2014).

2.3.2.4. Nedenlere Göre Göç Çeşitleri

Nedenlerine göre göç çeşitleri göç edenlerin iradesi esas alınarak yapılır. Bu bağlamda sınıflandırma gönüllü göç ve zorunlu göç şeklinde yapılır.

Gönüllü göç: Gönüllü göç, bireylerin daha iyi hayat standartlarına erişebilme isteği ile özgür bir şekilde yer değiştirmesidir. Bu şekilde gerçekleşen hareketlere serbest göç de denilmektedir (Akkayan, 1979, s. 22-23). Gönüllü göç, genel olarak dünyada günümüzde gerçekleşen göçlerin büyük bir çoğunluğunu oluşturmaktadır. Ekonomik açıdan gelişmemiş olan alanlardan gelişmiş olan ülkelere yapılan göç bu duruma örnek teşkil etmektedir (Şahin, 2007, s. 118-119). Gönüllü göç için tetikleyici faktörler, örneğin, sosyal yaşam koşullarını iyileştirme ya da daha yüksek bir gelir elde etme arzusudur. Gönüllü göç genellikle, yerinde kalma ve yeni bir yer seçmenin artılarını ve eksilerini tartmayı içeren uzun bir karar verme süreci ile ilişkilidir (Mückler, 2008, s. 115).

Zorunlu göç: Zorunlu göç, en genel tanımıyla “ mültecilerin ve ülke içinde (çatışma nedeniyle) yerinden edilenlerin ve doğal ya da çevresel afetler, kimyasal ya da nükleer afetler, kıtlık veya kalkınma projeleri nedeniyle yerinden edilenlerin hareketine işaret eder” (FMO, 2012). Bir başka tanıma göre ise zorunlu göç, “devletin, kendi vatandaşı olan ya da

olmayan çok sayıda insanı zorlayıcı yöntemler kullanarak yeniden iskân etmesi” anlamına gelir. Bu zorlama direkt ya da dolaylı olabilir (Polian, 2004, s. 1). Altıntaş bu kavramı yaşamın devamlılığı üzerine kurmuş ve “egemen devletlerin şiddet mekanizmalarının gölgesinde, hayatta kalmak için aidiyetinde bulunduğu ulus-devletten ayrılma kararının alınması” olarak tanımlamıştır. Bu açıdan zorunlu göçün ortaya çıkmasındaki temel unsur ulus-devletlerarasında yürütülen ideolojik ve siyasi mücadeleler olarak vurgulanmıştır (Altıntaş, 2014, s. 254).

Aynı doğrultuda toplumsal huzursuzluklar ve kişisel özgürlüklerin sınırlandırılması sonucunda insanların kendilerini daha güvende olabileceği yer aramaya iten göçlere zorunlu göç denir (Akgür, 1997, s. 52). Yahut bireylerin kendi istekleri dışında farklı güçlerin etkisiyle yer değiştirmek zorunda kalmalarıdır (Akkayan, 1979, s. 23). Gürbüz’e göre belirli bir alanın sosyal, kültürel veya doğal ortamının insanların o alanda yaşamasını olanaksız hale getirmesiyle başka bir alana gerçekleşecek harekete isteğe bağlı olmayan yani zorunlu göç denir (Gürbüz, 2006, s. 211). Deprem, sel, savaş gibi nedenlerle insanların güvenliğini sağlamak amacıyla topluca yer değiştirmeleri bu göç türüne örnektir (Aydın, 1996, s. 53).

Zorunlu göç durumunda, göçmenlerin alternatif bir kararı yoktur. Sebepler, politik nedenlerle kaçış, (çevre) felaketlerden kaçış, zorla tehcir ya da kaçırılma ve baskı gibi çeşitli olabilmektedir (Mückler, 2008, s. 115). Zorunlu göç, bireylerin özgün yaşam alanından zorunlu ve elinde olmayan nedenlerle kopmak durumunda bırakılmasıdır (Gürel, 2001, s. 141). Bu noktada dikkat edilmesi gereken vurgu bireylerin iradesi dışında çeşitli kuvvetlerin etkisi ve zorlaması sonucunda göçün gerçekleşmesidir. Örneğin devletin çeşitli sosyal, ekonomik, güvenlik ve benzeri konularda aldığı kararların yerine getirilmesi aşamasında nüfusta oluşturulan hareketlilik zorunlu göçe dâhildir. Zorunlu göç, bireyin iradesi dışında gerçekleştiği için, bireyin üzerindeki sosyo-psikolojik etkisi gönüllü göçten temelde ayrılmaktadır (Erkan ve Erdoğan, 2006, s. 82).

Zorunlu göç kavramını ‘yerinden olma’ ve ‘yerinden edilme’ şeklinde iki gruba ayırmak mümkündür. Yerinden olma kavramı, Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan “Ülke İçinde Yerinden Olma Konusunda Yol Gösterici İlkeler” metninde belirtildiği üzere iç savaş ve çatışmaların, doğal afetlerin ve kalkınma planlarının sonucunda gerçekleşen yer değiştirmeler olarak tanımlanırken, yerinden edilme kavramı, sadece iç savaş ve çatışmalardan doğan ve kişilerin neden olduğu istem dışı göç olarak tanımlanmaktadır (Erkan ve Aydın, 2010, s. 34). Zorunlu göçün insan haklarını ilgilendiren bir boyutu vardır.

TMMOB İnsan Hakları Komisyonu Zorunlu Göç Raporunda “Zorunlu göç, bir insan hakkı ihlalidir. Kişiler sadece maddesel olarak yer değiştirmekle kalmamış manevi olarak da değişimlere maruz kalmışlardır. Kişilik yapılarında ve ailelerindeki bu değişim, kendi öz yaşamlarının dışında eski ile yeni arası tanımlanamayacak ölçüde yıpratıcı olmuştur. Yeni yaşantıya uyum sağlamada; geçimini toprağını işleterek sağlayan, tarım ve hayvancılıkla uğraşan bireyler ve ailelerini evlerinden ve topraklarından ayrı olmalarından dolayı işsizlik sonucu geçimini sağlayamama gerçekliğiyle karşı karşıya bırakılmışlardır” denmektedir (Ceylan, 2012, s. 3). Zorunlu göçe dair verilen tanımların ortak noktası nedeni ne olursa olsun göç etme hareketliliğinin kişilerin rızası dışında gerçekleşmesidir.

2.4. Almanya’ya Göç eden Türkler

Endüstrisini hızla geliştiren Almanya İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, 1950’li yılların ortalarından itibaren savaşta büyük hasar görmüş olan sanayi tesislerinin hızla üretime geçmesiyle işgücü açığıyla karşılaşmıştır (Tekin, 2007, s. 46-47). Bu durumun bir sonucu olarak 1950’li yıllarda Türk işçiler mesleki bilgilerini arttırmak için Alman yatırım projelerinde görev almak amacıyla Almanya’ya çağırılmıştır. 1 Nisan 1957 tarihinde Türkiye’deki Sanat Okulları Mezunları tarafından ilk olarak on iki kişilik stajyer işçi grubu gitmiş ve Schleswig-Holstein eyaletinin çalışma bakanlığı tarafından çeşitli kurumlara yerleştirilmiştir. Daha sonra Alman devleti Türkiye’den 200 kişinin daha getirtilmesini talep etmiştir. Böylelikle Türkiye’deki endüstrileşme hareketlerini ve işçilerin mübadelesini hızlandırmak amacıyla Alman Sanatkârlar Genel Merkezi ve Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu işbirliği yapılması sağlanmıştır. Bu doğrultuda Almanya’ya ilk giden Türkler sanat ve bilim alanında eğitim almak ve staj yapmak amacıyla ülkelerini terk etmişlerdir.

Türkiye dış göç tarihine yasal sebeplerden ötürü geç giriş yapan bir ülkedir. Ancak 1961 Anayasasının kabulü ile Türk vatandaşları ülkeden serbestçe çıkma ve girme özgürlüğüne kavuşmuştur. Bu hakları elde etmeleri ile Türkiye’de “Tercüme ve İşbulma” adı altında özel şirketler açılmış ve bunlar Almanya’ya işçi göndermeye başlamıştır. 1960’lı yılların başında Almanya’daki Türk nüfusu 2.700 iken bu sayı bir yılda 6.700’e yükselmiştir. O dönemde işçiler “ismen davet” adında bir sistemle yol masraflarının ödenmesi ve ekonomik garantilerinin verilmesi koşuluyla Almanya’ya gitmişlerdir (Abadan-Unat, 2017, s. 80-84).

Türkiye’den Almanya’ya en önemli göç dalgası, Ekim 1961’de Alman ve Türk hükümetleri arasında Türk işçilerini işe almak için imzalanan bir anlaşmanın sonucunda ortaya çıkmıştır

(Meier-Braun 2002, s. 31). Türkiye ve Almanya arasında işgücü anlaşması 30 Ekim 1961 tarihinde Almanya'nın Bad Godesberg kentinde imzalanmış ve 1 Eylül 1961 tarihinde geriye dönük yürürlüğe girmiştir. Resmi adı “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türk İşçilerinin Almanya'da İşe Yerleştirilmelerine Dair Anlaşma” olarak kayıtlara geçen bu anlaşma 12 maddeden oluşmaktadır. İşgücü anlaşması ile Almanya'ya çalışmaya giden Türk işçilerinin Almanya'da işe yerleştirilmelerinin düzenlenmesi amaçlanmıştır. Anlaşmanın 1. maddesine göre:

“Federal Almanya Cumhuriyeti'nde çalışacak Türk işçilerinin işe yerleştirilmelerini düzenlemek maksadıyla Almanya namına Federal Alman Çalışma Kurumu (bundan böyle Alman Kurumu olarak adlandırılacaktır) ve Türkiye namına Türkiye İş Kurumu (bundan sonra Türk Kurumu olarak adlandırılacaktır) işbirliği yapacaklar ve bu işin pratik bir şekilde yürütülmesi için mahalli teşekküllerinden istifade edeceklerdir. Almanya ve Türk Kurumları işe yerleştirmeyi, bu anlaşma çerçevesi dâhilinde daha iyileştirmeye ve basitleştirmeye çalışacaklardır” (Kafkas vd. 2014, s. 21-23).

Türk devletinin vatandaşlarını Almanya'ya gönderme amacı, Türkiye'nin ilk Beş Yıllık Kalkına Planı'nı (1962-67) uygulamaya koymasıyla ülkedeki yoğun işsizliğin önünü kesmek, işçilerin gönderecekleri dövizleri değerlendirmek ve Türkiye'ye döndüklerinde edindikleri deneyim ve teknik bilgileri Türk sanayine kazandırmaktır (Perşembe, 2005, s. 63; Başkurt, 2009, s. 82). Beklenen ve planlanan döviz geliri gerçekte de ülkeye giriş yapmıştır. Sadece 1972'de Türk işçileri Türkiye'nin 1,8 milyar Alman Mark'ı (DM) olan ticaret açığını telafi eden 2,1 milyar Alman Mark'ını (DM) kendi ülkelerine transfer etmişlerdir. Ayrıca 1973 yılında döviz transferleri, Türkiye'nin dış ticaret açığını aşmıştır (Luft, 2014). Öte yandan Alman Devleti ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra endüstrisini hızlı bir şekilde geliştiren işçi gücü açığıyla karşı karşıya kalmış ve bu açığı kapatmak için dış göçler kabul ederek Türkiye ile işgücü anlaşmasını imzalamıştır (Başkurt, 2009, s. 82).

Türkiye'den alınacak işçileri seçme, sevk etme ve tüm işleri yürütme amacıyla Türkiye'de “Alman İrtibat Bürosu” açılmıştır (Perşembe, 2005, s. 64). Başvuruda bulunan Türkler, Alman hekimler tarafından muayene edilmişler ve “sağlam raporunu” alanlar Almanya'ya gitme hakkı kazanmışlardır (Gitmez, 2019, s. 2-3). 450 kişilik ilk işçi grubu İstanbul'dan Münih'e 3 günlük tren yolculuğuyla ulaşmışlardır (Gitmez, 2019, s. 7). Bu dönemde Almanya'ya giden Türkler başta Münih, Berlin, Hamburg ve Frankfurt garlarında, Alman halkı ve yetkililerce coşkulu bir şekilde karşılanmıştır (Genel, 2014, s. 303).

Fakat Türk işçiler Alman işverenler tarafından hazırlanmış olan kalitesi düşük ve sağlık koşulları uygun olmayan derme çatma yerlerde (barakalar, çatı katları, depolar, bodrum katları, yatakhane ve yurtlar) barınmışlardır (Başkurt, 2009, s. 82). Türk işçiler gürültülü, çok sıcak ve pis kokan yerlerde ağır şartlarda örneğin maden ve taş ocaklarında, kiremit-tuğla fabrikalarında demir- çelik ve metal sanayinde veya inşaat sektörlerinde çalışmıştır. İlk giden işçilerin amaçları kısa zamanda çok para biriktirip ülkelerine geri dönmektir (Eryılmaz'dan aktaran Perşembe, 2005, s. 66). Bu açıdan Eylül 1961'e kadar Almanya'ya gönderilen işçi sayısı 7.000 iken Eylül 1962'de bu sayı 18.558'e kadar yükselmiştir (Turan, 1997, s. 14). "Gastarbeiter" (misafir/konuk işçi) kavramı bu dönemde oluşmuştur (Abadan-Unat, 2017, s. 86).

Türk işçi sayısının artmasına rağmen Alman Sendikaları kendi üyelerini koruma endişesiyle Türk işçilerle çok az ilgilenmişlerdir. Bunun sonucunda Alman Sosyal Demokrat Partisinin (SPD) yan kolu sayılan İşçiler Sosyal Yardım Teşkilatı (Arbeiterwohlfahrt) Türk işçiler arasında dayanışmayı güçlendirmek için Türk-Danış örgütünü kurmuştur (Abadan-Unat, 2017, s. 87).

Yasal açıdan ise işgücü anlaşması ile Almanya'ya giden Türk işçilerine 2 yıllık oturma ve çalışma izni verilirken diğer ülkelerden gelen işçiler için böyle bir madde söz konusu edilmemiştir. Böylelikle Alman devleti Türklerin uzun süreli Almanya'da kalmalarını ve aile birleşimini engellemeyi planlamıştır. Bu dönemde yabancı istihdamını öncelikle vatandaşları için bir nitelik ve eğitim fırsatı olarak gören Türkiye hükümeti, hızlı yurda geri dönüşleriyle ilgilenmiş ve 2 yıllık oturma iznine karşı çıkmamıştır (Hunn, 2002, s. 149-150). Rotasyon süresi olarak iki yıl düşünülmüş olmasına rağmen, işe alınan işçilerin ülkelerine geri gönderilerek yeni işçilerin getirilmesi üretimde verimliliği düşürdüğü için, özellikle işverenlerin baskısı nedeniyle uygulanmamış ve anlaşmadaki olumsuzluklar ve haksız uygulamalar (çocuk parası, aile birleşimi) ancak 1964 yılında giderilebilmiştir (Başkurt, 2009, s. 82; Tekin, 2007, s. 47).

1964 tarihinde yürürlüğe giren İşgücü Sözleşmesi'nin yeni şekli ile Almanya'daki Türk işçilerinin, aile birleşiminde olan kısıtlama ve sınırlı ikamet konusu dâhil, bu ülkedeki varlıklarına ilişkin sınırlamaların büyük kısmı ortadan kaldırılmış ve buna göre artık Türk işçileri ailelerini yanına alma hakkına sahip olmuşlardır (Meier-Braun, 2002, s. 38). Yabancı işçilerin geçici değil de kalıcı olduğunu anlayan Almanya devleti Türkiye ile 1970'li yıllarda ikili sosyal güvenlik anlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmalar ile Türk işçiler iş kazaları, sakatlık veya ölüm durumlarında sosyal sigorta kapsamına alınmıştır. Ayrıca doğum ve

çocuk parası, işsizlik ve emeklilik hakları tanınmıştır (Abadan-Unat, 2017, s. 88). Böylece 1965-1973 yılları arasında Almanya’da uygulanan yabancılar politikası ekonomik kaygılar içerirken sonraki aşamada uygulanan yabancılar politikası sosyal ve politik kaygılar içermeye başlamıştır (Perşembe, 2005, s. 66-67).

1973 yılına gelindiğinde ortaya çıkan petrol krizi ve yabancı nüfusun artışı yabancı işçi alımının durdurulmasına yol açmıştır. Avrupa Birliğine üye olmayan Türk vatandaşları için ise bu ülkelere geri döndükleri takdirde Almanya’ya tekrardan giriş yapamayacakları anlamına gelmiş ve bu nedenle kalıcı olarak Almanya’da yaşamaya başlamışlardır (Meier-Braun, 2002, s. 38). Türkiye’de artan işsizlik ve yaşanan siyasal ve ekonomik sorunlar nedeniyle 1970’li yılların ortalarından itibaren Türk işçiler eşlerini ve çocuklarını da yanlarına almaya başlamış ve böylece ikinci kuşak Almanya’ya yerleşmiştir (Arslan, 2006, s. 235). 1974-1979 yılları arasında kadınların sayısı 21% artmış, 15 yaş altı çocukların sayısı ise iki katına çıkarak yaklaşık 420.000 kişiye ulaşmıştır (Luft, 2014).

1974-1983 yılları arasında askeri darbe ve “çocuk parası düzenlemesi” gerekçelerinin yanında Türkiye’de yaşayan çocuklara az para ödenmesi gibi sebeplerden dolayı Almanya’ya 1.150.000 kişi “aile birleşimi” ile göç etmiş ve Türkler artık işçi yurtlarından evlere taşınmaya başlamışlardır (Başkurt, 2009, s. 83-84). Bu dönemden itibaren artık “Vatan doğduğun değil doydüğün topraktır” deyişleri dillendirilmeye başlanmıştır (Gitmez, 2019, s. 11).

Temelli göçlerin başlamasına rağmen Almanya 1980’lere kadar Türkleri “Gastarbeiter” (misafir işçi) olarak adlandırmaya devam etmiştir. Fakat Türklerin ülkelere geri dönmesi gecikince “Mitarbeiter” (çalışma arkadaşı) terimi kullanılmaya başlanmıştır. O dönem Almanya “göçmen ülkesi” olduğunu kabul etmek istememiş fakat Türklerin ülkelerinde kalıcı oldukları kesinleşince onları “Migranten” (Göçmenler) olarak tanımlamak durumunda kalmıştır. Ayrıca içinde yaşadıkları toplumdan farklı olmaları nedeniyle Türkler Almanya’da “Ausländer” (Yabancı), Türkiye’de ise Almanya’ya çalışmak için giden Türk işçileri “Almanci” olarak anılmışlardır (Başkurt, 2009, s. 84).

Öte yandan, 1982 yılında Hristiyan Demokrat Birliği (CDU) iktidara gelmesiyle yabancılar politikası “yabancılar sorunu” olarak algılanmaya başlanmıştır. Yabancıların sayıca kontrol edilmeleri ve kendi ülkelere geri dönmelerini teşvik etmek amaçlanmıştır. Bunun sonucunda 1983 yılında “Yabancıların Dönüşlerini Özendirme Yasası” yürürlüğe girmiştir. Bu yasaya göre ülkelere kesin dönüş yapan işçilere 10.500 DM ve çocuk başına 1500 DM

ayrıca birikmiş emeklilik primi ödenecektir. Bu yasadın 250.000 Türk yararlanmış ve Türkiye'ye kesin dönüş yapmıştır (Perşembe, 2005, s. 69). 1980'lerde yapılan askeri darbe ile Türkiye'den Almanya'ya gerçekleşen göçlerde nitelik değişimi yaşanmış ve göçün niteliğini ilticalar belirlemeye başlamıştır (Abadan-Unat, 2017, s. 289).

1 Ocak 1991 tarihinde Almanya'da yeni Yabancılar Yasası yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile gençlerin Alman vatandaşlığına geçmesi kolaylaşmış, uzun süre işsiz kalınması durumunda oturma iznini kısıtlayan düzenlemeler getirilmiştir (Abadan-Unat, 2017, s. 100). Bu yasa ayrıca aile birleşimini de kısıtlayan hükümler taşımaktadır. Türkler Türkiye'den eşlerini getirebilmeleri için sekiz yıldır aralıksız Almanya'da yaşamış ve yetişkin olmaları şartına bağlanmıştır. Aile birleşimi ile gelen eşe ise beş yıl geçtikten sonra bağımsız oturma izni veya çalışma izni verilmiştir (Perşembe, 2005, s. 71).

1 Ocak 2000 de yeni vatandaşlık yasası yürürlüğe girmiştir (Meier-Braun, 2006, s. 206). Vatandaşlık yasasında soy bağı ilkesi ("jus sanguinis") yerini doğum yeri ilkesine ("jus soli") bırakmıştır. Bu noktada ön koşullardan biri, en az bir ebeveynin çocuğun doğum tarihinde sekiz yıl yasal olarak Almanya'da yaşamış olması ve üç yıl boyunca oturma iznine veya süresiz oturma iznine sahip olmasıdır (Ennigkeit, 2008, s. 95).

Tablo 2

Alman Vatandaşlığına Geçen Türk Vatandaşlarının Sayısı (2000-2017)

YIL	Alman Vatandaşlığına geçen Türklerin sayısı
2000	82.861
2001	76.574
2002	64.631
2003	56.244
2004	44.465
2005	32.659
2006	33.388
2007	28.861
2008	24.449
2009	24.647
2010	26.192
2011	28.103
2012	33.246
2013	27.970
2014	22.463
2015	19.695
2016	16.290
2017	14.984

Not: Bu rakamlara doğumla Alman vatandaşlığını elde edenler dâhil değildir.

Federal İstatistik Dairesi (Statistisches Bundesamt-Destatis), (2018)
https://www.genesis.destatis.de/genesis/online/data;sid=6DB86D1DF67035E74C525C97A5E053F3.GO_1_2?operation=ergebnistabelleUmfang&levelindex=2&levelid=1551445584770&downloadname=12511-0004 sayfasından erişilmiştir.

Yeni vatandaşlık yasasının yürürlüğe girmesi ile 2017 yılı sonuna kadar 657.722 Türk vatandaşı Alman vatandaşlığına geçmiştir.

1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni “Göç Yasası” (Zuwanderungsgesetz) ile birlikte yabancıların Almanya’daki ikamet, çalışma ve entegrasyonu konusunda yeni düzenlemeler yapılmıştır (Uğuz, 2012, s. 179). 28 Ağustos 2007’de ise Kanun üzerinde yapılan değişiklik yürürlüğe girmiştir (Elsner, 2005, s. 46). Yapılan değişikliklere göre Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelerden gelen eşler 18 yaşını doldurmuş olmaları ve Almanca dil becerilerini kanıtlamaları halinde Almanya’ya taşınmalarına izin verilmiştir. Ayrıca ailenin geçiminin tamamen kendi kaynakları tarafından güvence altına aldığını kanıtlaması gerekçesi konmuştur. Bu değişiklik ile anlaşmalı ve zorla yaptırılan evliliklerin önüne geçmek ve entegrasyonu kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Yasa değişikliği Türk kökenli vatandaşlar tarafından ayrımcı ve anayasaya aykırı olarak algılanmış ve protesto edilmiştir. (Klimova, 2008, s. 51-52).

1961 yılında Almanya’ya İş ve İşçi Bulma Kurumu (İİBK) aracılığıyla iş gücü göçü olarak 6.700 Türk vatandaşı ile başlayan süreç Aralık 2017 itibariyle 1.483.515 sayısına ulaşmıştır. Türkler Almanya’da yaşayan en kalabalık yabancılar grubu haline gelmiştir (Luft, 2014).

Tablo 3

Almanya’da Yabancıların Nüfusu ve Türklerin Sayısal Durumu

Yıl	Almanya’da Yabancı Nüfusu	Türk Azınlık (T.C. Vatandaşı)
1961	686.200	6.700
1970	2.600.600	249.400
1973	3.966.200	605.000
1977	3.948.300	508.000
1987	4.240.500	1.453.700
1989	4.845.900	1.612.600
1990	5.342.500	1.675.900
1991	5.882.300	1.779.600
1992	6.495.800	1.854.900
1993	6.878.100	1.918.400
1994	6.990.510	1.965.577
1995	7.173.900	2.014.311
1996	7.314.000	2.049.060
1997	7.365.800	2.107.400
1998	7.319.600	2.110.223
1999	7.343.600	2.053.600
2000	7.296.800	1.998.500
2001	7.318.600	1.947.900
2002	7.335.592	1.912.169
2003	7.334.765	1.877.661
2004	7.334.765	1.877.661
2005	6.755.815	1.764.041

2006	6.751.002	1.738.831
2007	7.255.000	1.713.551
2008	7.186.000	1.688.370
2009	6.694.776	1.658.083
2010	6.753.621	1.629.480
2011	6.930.896	1.607.161
2012	7.213.708	1.575.717
2013	7.633.628	1.549.808
2014	8.152.968	1.527.118
2015	9.107.893	1.506.113
2016	10.039.080	1.492.580
2017	10.623.940	1.483.515

Not: Almanya'nın Genel Nüfusuna göre Yabancı Nüfus Oranı

Perşembe, E. (2005). *Almanya'da Türk kimliği: din ve entegrasyon*. Araştırma Yayınları, s. 72; Federal

İstatistik Dairesi (Statistisches Bundesamt-Destatis), (2018). *Pressemitteilungen*.

<https://www.destatis.de/DE/ZahlenFakten/GesellschaftStaat/Bevoelkerung/MigrationIntegration/AuslaendischeBevolkerung/Tabellen/Geschlecht.html> sayfasından erişilmiştir.

BÖLÜM III

ENTEGRASYON

Entegrasyon kurslarının amacının anlaşılabilmesi için ilk olarak entegrasyonun anlaşılması gerekmektedir. Öncelikle, entegrasyonun çok tartışmalı ve farklı tanımları olan bir terim olduğu bilinmelidir. Bu noktadan hareketle bu bölümde entegrasyonun farklı tanımları üzerinde durulacak, entegrasyonun anlaşılmasına katkıda bulunmak amacıyla ayrıca asimilasyon, sosyal entegrasyon, sistem entegrasyonu kavramları ve Almanya’da entegrasyon ve göç politikaları ele alınacaktır. Entegrasyon ve göç birbiri ile ilişkilidir ve göçün sonucunda ortaya çıkan bir kavramdır. Göç olgusu bilindiği üzere genel anlamda insanlık kadar eskidir. Entegrasyonun göç sonucu ortaya çıkan bir olgu olması nedeniyle göç araştırmalarını sadece göçün nedenleri ve gidişatlarıyla değil, göçmenlerin kendileri ve şimdi içinde yaşadıkları toplumlar için göçün sonuçlarıyla da ilgilenmeye yöneltir. Nihayetinde, bu nokta, göçmenlerin bu toplumların nasıl bir parçası olabileceği sorusu yani entegrasyon ile ilgilidir. Siyasi tartışmalar ve kamuoyu tartışmaları ise genellikle göçmenlerin entegrasyonunun nasıl sağlanacağına veya nasıl entegre edileceğine odaklanmaktadır. Örneğin, göçmenlerin ev sahibi ülkedeki hâlihazırda yerleşmiş olan insanların kültürüne, değerlerine ve alışkanlıklarına uyumlulaştırılması amaçlanmaktadır (Hans, 2016, s. 24).

Bu açıdan göç süreçleri dikkate alındığında entegrasyonun odak noktası, etnik azınlıkların ve göçmenlerin göç ettikleri toplumun ve / veya bu toplumun diğer bölümlerinin bir parçası olup olmadığıdır. Göç araştırmalarında zaman zaman absorbsiyon, topluma kazandırma, siyaset bilimi tartışmalarında ve İngilizcede ise kimi zaman inkorporasyon (bütünleştirme) terimleri entegrasyon yerine kullanılabilir (Hans, 2016, s. 26). Öte yandan genel anlamda entegrasyon “farklı bütünleştirme kavramları için bir üst kavramdır” (Geist, 2009, s. 29). Bununla birlikte, tamamen entegre olma süreci karmaşık ve uzun sürelidir. Ayrıca

bu her göçmende farklılık gösterebilmektedir. Bu süreç türlü teorilerin oluşumuna yol açmış ve terim farklı sosyal bilimciler tarafından bakış açılarına göre farklı şekillerde tanımlanmış ve açıklanmıştır.

Günümüzde göçmenlerin entegrasyonu artan göç dalgası ile daha fazla gündeme gelmekte ve göç tartışmalarının odağını oluşturduğu bilinmektedir. Bir topluma girmek ya da bir toplumun parçası olmak ne demektir? Entegrasyonun aktörleri, göçmenler veya ev sahibi toplum üyeleri açısından nasıl açıklanabilir? Toplumun hangi katmanında göçmenler entegre edilmelidir? İşgücü piyasası, eğitim veya sağlık sistemleri entegrasyon sürecinin neresinde durmaktadır? Tüm bu soruların cevaplanması entegrasyon kavramını anlamak ile bağlantılıdır.

3.1. Entegrasyon Kavramı

Göç her ne kadar eski bir olgu olsa da entegrasyon terimi modern dönem sonrası ortaya çıkmış bir terimdir. Göçün engellenmesinin mümkün olmaması hatta göçün bazı dönemlerde gerekli / zorunlu olması hem göç alan toplumları hem de göç çalışmalarını entegrasyonun geliştirilmesine yöneltmiştir. Sosyoloji alanında göç ve entegrasyon araştırmaları 1920-1930 yıllarında Chicago Sosyoloji okulunda ortaya çıkmıştır (Heckmann, 2014, s. 75). Modern devletin ulus devlet olarak ortaya çıkması ve kesinleşmiş sınırlar ile biz ve öteki kavramlarının oluşturulmasıyla 19. ve 20. yüzyıllarda çeşitli entegrasyon teorileri ortaya çıkmıştır ve bu teoriler göçmenlerin ev sahibi toplumdaki entegrasyon yolunu ve derecesini açıklamaya çalışmışlardır.

Teorik yaklaşımdan entegrasyona bakış açısına geçmeden önce etimolojik olarak bakıldığında, “entegrasyon” terimi Latince *integer* kelimesinden türemekte ve “el değmemiş, tam, bütün” anlamına gelmektedir. *Integrare* kökü ise iyileştirme, kusursuz hale getirme, tamamlama anlamına gelirken, *integralis* kelimesi bir bütün olan *integratio* kavramından hareketle bir bütünün eski haline getirilmesi anlamlarına gelmektedir (Hillman, 2007, s. 383).

Oxford sözlüğünde entegre olma fiili (*to integrate*) “bir bütünü oluşturmak için (bir şeyi) diğeri ile birleştirmek” olarak tanımlanmaktadır (Oxforddictionaries, 2019). Entegrasyon terimi Almanca Duden sözlüğünde Latince kökenindeki anlamından yola çıkılarak “bir bütünü tekrardan oluşturma ya da inşa etme” olarak tanımlanmaktadır (Duden, 2018). Türkçede karşılığı uyum olan kelimenin Türk Dil Kurumuna göre, bütünleşme anlamı da

bulunmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2018). Siyaset Bilimi Ansiklopedisinde ise entegrasyon, “bireysel unsurların birliği veya bütünlüğünün yaratılması ya da bireysel unsurların ortak değerler ve normlar temelinde birleşmesini sağlama” olarak açıklanmaktadır. Bu açıklamada entegrasyon tarafından kazanılan birlik ya da bütünlüğün, birleşik kısımlarının toplamından daha fazla olduğu varsayılmaktadır (Nohlen 2004, s. 368).

Terime kurumsal bakış açısıyla yaklaşan EMF Avrupa Göç Araştırmaları Forumuna göre entegrasyon, yalnızca göçmenlerin değil, aynı zamanda çoğunluk toplumunun yapısının ve kültürünün de değiştiği, çok-kuşaklı, karmaşık bir kültürel ve sosyal yakınlaşma süreci olarak anlaşılmaktadır (Strasbourg, 2001, s. 19). Bu doğrultuda terim Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM) göç terimleri sözlüğünde “Göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç” olarak verilmektedir. Aynı sözlükte, “kabul eden toplumların göçmenleri kabul etmeleri için gerekenler ülkelere göre farklılık göstermektedir” vurgusu dikkat çekmekte ve entegrasyonun, sadece tek bir grubun sorumluluğunda olmadığı belirtilmektedir. Aynı şekilde, hem göçmenlerin kendisi, hem de ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar entegrasyondan sorumlu görülmektedir (IOM, 2009, s. 17).

Göç çalışmalarına gelindiğinde terim derinlik kazanmaktadır. İnsanlar kendileri için yeni bir ülkeye gelip orada yaşamak istediklerinde, kendileri için ve aynı zamanda alıcı toplum için bir takım zorluklar ortaya çıkmaktadır: Konut, gelir, iş, eğitim ve sağlık için temel ihtiyaçlar karşılanmalı, haklar ve görevler açıklığa kavuşturulmalıdır. Bu zorluklara ve sorunlara cevap vererek, göçmenler yeni toplumla ilişki kurmaya başlar ve yeni toplumda üyelik sürecine başlar. Bu süreç Friedrich Heckmann tarafından entegrasyon olarak adlandırılmaktadır (Heckmann, 2014, s. 21).

Bir başka deyişle Heckmann genel olarak entegrasyonu yeni bir toplumsal grubun mevcut sosyal yapılar ile topluma kazandırılmaları ve bu süreçte nasıl ve ne şekilde hazırdaki grubun sosyo-ekonomik, yasal ve kültürel ilişkilerine dâhil edildiği şeklinde açıklamaktadır (Heckmann, 2005, s. 2). Benzer şekilde Heckmann (1997) entegrasyonu “bireysel unsurların var olan bir yapıya eklendiği ve yeni ve eski yapıların birbirine bağlı hale geldiği bir süreç” olarak açıklamıştır (Heckmann, 1997, s. 1).

Brockhaus Ansiklopedisine göre, sosyolojik anlamda entegrasyon, “bir sosyal sisteme dâhil kişilerin veya parçaların bir grup ya da devlet gibi kapsamlı bir sisteme kazandırılması” anlamına gelmektedir. Ayrıca, entegrasyon ortak değerlerin, amaçların ve özelliklerin

tanınmasının yanı sıra grup içindeki çatışmaları yönetme ve çözme genel kurallarının tanınması üzerine kurulmuştur (The Brockhaus, 2003, s. 193).

Pöttker entegrasyonu, bir toplumun (bireyler, kurumlar, gruplar) parçalarını bilinçli bir şekilde bu toplumun tamamına katılmasına az çok güçlü bir biçimde bağlanması istenen sosyal süreç olarak ele alır. Bu noktadan hareketle hem parçalar arasındaki benzerlik hem de birlikteliğin yanı sıra, aralarındaki farklılıklar ve çatışmaları, optimize edilecek bir ilişkinin önemine vurgu yapar" (Pöttker, 2005, s. 40-41).

Entegrasyonu, dezentegrasyon teriminin tam tersi olarak gören yaklaşımlar da vardır (dışlama ve ayrılma). Bu bakış açısına göre entegrasyon, sosyal katılım ve aidiyet olarak görülmektedir. Dolayısıyla göçmenlerin entegrasyonu, temel olarak, birkaç kuşağı içeren uzun vadeli bir kültürel ve sosyal süreç olarak değerlendirilmelidir (Süssmuth, 2006, s. 138).

Berlin Enstitüsünün yapmış olduğu araştırmada “başarılı entegrasyon” kavramına her iki toplumun, yani göç alan ve göç eden toplumun entegrasyon sürecine eşit olarak katıldığı belirtilerek terime farklı bir boyut kazandırılmıştır. Aynı araştırmada entegrasyon, “genellikle göçmen geçmişi olan ve hâlihazırda ikamet eden nüfusa sahip insanlar arasında karşılıklı bir yakınlaşma süreci olarak” tanımlanmaktadır. Bu sürece, ev sahibi toplumun açılımı ve göçmenlerin entegre olma isteklilikleri eşlik etmektedir. Yaklaşımlar her şeyden önce hukuki ve sosyal statüyü, eğitim seviyesini, işgücüne katılımı, gelir ve sosyal bağlılığı göz önüne almıştır (Berlin-Enstitüsü, 2009, s. 9)

Son olarak entegrasyon çalışmalarının sosyolog Hartmut Esser'in entegrasyon tanımına sıklıkla değinilmiştir. Esser, entegrasyonu, sistematik bir bütün halindeki parçaların bütünlüğü olarak tanımlamaktadır. Esser'e göre, entegrasyon sosyal sistemler, toplumlar, aileler veya sosyal gruplar gibi tüm sistem türlerine uygulanabilir. Bu bakış açısına göre parçalar, bir bütün olarak, bütünün ayrılmaz bir parçası olmalıdır. Bunun tersi bir sistemin bölünmesi veya bozulması ve sınırlarının çevreye yayılması anlamına gelir. Bir sistemin entegrasyonu, birimler ile ilgili çevre arasındaki belirli ilişkilerin varlığı ile tanımlanır ve bu ilişkilerin yapısına bağlı olarak, bir sistem "daha çok" veya "daha az" da entegre olabilir (Esser, 2000a, s. 261-262).

Esser, bir toplumun işleyişi için paralel birbirine entegre olmaları gerektiğine ve "neye dayanırsa dayansın entegrasyon, parçalarının bir sistematik bütünlük halinde olması gerektiğine" vurgu yapmaktadır. Bir başka deyişle Esser, parçaların “bütünleyici”, yani bütünün ayrılmaz bir parçası olması gerektiğini kabul eder (Esser, 2000, s. 261). Toplum

için uygulanırsa bu, bireylerin bir gruba ya da topluma bağlanması anlamına gelmektedir (Esser, 2006, s. 7). Esser ayrıca, entegrasyona tam olarak zıt bir kavram olan segmentasyon kavramını kullanarak ikisi arasındaki farklılıklara açıklık getirmiştir. Segmentasyon durumunda parçalar birbirinden bağımsız ve yan yana yerleştirilmiştir ve dolayısıyla bu parçalar bir ortamda tanımlanabilir bir sistem oluşturmamaktadırlar (Esser 2001, s. 1).

Tüm bu tanımların ötesinde 'entegrasyon', sosyo-bilimsel bir bakış açısından çok daha karmaşık ve çok katmanlıdır. Asimilasyon, akomodasyon, akültürasyon, kaynaştırma ve adapte olma gibi farklı terimler ile eşanlamlı olarak literatürde kullanılmaktadır. Bu tanımsal çeşitlilik ve kavramsal farklılıklar entegrasyonu tanımlamanın ne kadar zor olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Entegrasyonun tanımlanması, Esser'den hareketle, tezin konusu açısından sosyal entegrasyonun da anlaşılmasını gerektirmektedir. Böylelikle entegrasyon kurslarının sosyal entegrasyon bağlamındaki işlevleri daha iyi anlaşılacaktır. Bu nedenle bir sonraki bölümde sosyal entegrasyona giden süreç açıklanmıştır.

3.2. Entegrasyonun Tarihsel Gelişimi

Entegrasyon teorisine yönelik ilk sosyolojik yaklaşım, Chicago örneğini kullanarak göçün Amerikan şehirlerinin gelişimi üzerindeki etkilerinin incelenmesidir. 1920'lerde, Chicago Okulu kurucusu Robert E. Park, Ernest W. Burgess ile birlikte “ırk ilişkileri döngüsü” olarak da adlandırılan 5 aşamalı bir entegrasyon modeli geliştirmiştir. Park'ın teorisine göre, etnik farklılıklar zaman içinde ve nesiller arasında birbirine karışarak yok olmakta ve tamamen yeni bir genel grup ortaya çıkmaktadır (Han, 2005, s. 47). Göçmenler dış dünyaya sadece adaptasyonun ötesinde, ev sahibi toplumun geleneklerine, değerlerine, tutumlarına ve davranışlarına uyum sağlar. Bu beklenti, Amerika'nın 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başlarında Avrupalı göçmenlerle yaşadığı deneyimlere dayanmaktadır (Treibel, 2003, s. 91).

Siyasi ve sosyal açıdan bakan Park entegrasyonu arzu edilen ve sosyo-bilimsel açıdan kaçınılmaz bulmaktadır. Onun için, ev sahibi bir topluma ait olmak ve barış içinde bir arada yaşama, ancak ulus devlet içindeki homojen bir yaşam tarzıyla mümkün olabilmektedir (Treibel, 2003, s. 88). Fakat entegrasyon için gerekli olan yerliler ve göçmenler arasındaki yakın, kişisel ve kalıcı dostluklar ve ilişkiler çalışma alanıyla büyük ölçüde sınırlıdır veya tamamen mevcut değildir (Treibel, 2003, s. 110). Ev sahibi toplum ile göçmenler arasındaki ilişkilerin her zaman ilerici bir şekilde gelişmemesi ve kaçınılmaz entegrasyona yol açması ile açıklanmaktadır. Aksine, toplumu kabul etmemek, etnik çatışmaları sabitleştirebilir ve

kalıcı etnik ayrışmaya yol açabilir (Han, 2005, s. 47). Toplumdaki homojenliğin vazgeçilmezliği nedeniyle Park'ın entegrasyon modeli bir asimilasyon isteği haline dönüşmektedir (Öztürk, 2007, s. 56). Bu modelde göçmenlerin kurulan sisteme uyma ve etnik kökenlerini anlamsız hale getirerek kimliklerinden vazgeçme talebi tek boyutlu olarak kabul edilmektedir (Treibel, 2003, s. 109). Modelin Almanya'da uygulanması ancak sınırlı ölçüde mümkündür çünkü başlangıçta geçici olarak kalması planlanan Almanya'daki misafir işçilerin geri dönüş seçeneği uzun süre korunmuştur. Diğer sebepler ise farklı yasal çerçeveleri ve tarihsel bağlamlar içermesidir. Sonuç olarak, asimilasyon fikirleri Avrupa göç araştırmalarında ABD'dekinden daha az rol oynamaktadır (Treibel, 2003, s. 115).

Park'ın modelinden yola çıkan Shmuel N. Eisenstadt, Ronald Taft ve Milton M. Gordon gibi göç araştırmacıları, asimilasyon kavramını farklılaştırmışlardır. Bunu yaparken, ev sahibi toplum gruplarının davranışını göz önünde bulundurarak tam ve kaçınılmaz asimilasyon fikrinden uzaklaşmışlardır. Sadece her iki tarafı da etkileyen belirli koşullar altında asimilasyon uygulanabilir kabul edilmiştir. Kısmi ve dengesiz asimilasyon modelleri, göçmenlerin farklı alanlarda değişen derecelerde asimile olmaları bakımından daha gerçekçidir (Treibel, 2003, s. 110). Bu nedenle, bu süreç “göçmen istemese bile, bilinçsizce gerçekleştirdiği için çalışan” bir otomasyona bağlanmıştır (Seifert, 2000, s. 48). Asimilasyonu bir sürecin son aşaması olarak gören aşama modelleri sonraki göç ve entegrasyon araştırmalarına şekil vermiştir. Ayrıca asimilasyon kavramı ile çoğu zaman eş anlamlı olarak anlaşılan entegrasyon kavramı kullanılmıştır. Bununla birlikte, bu durum göçmenlerin çoğunluk kültürüne tabi kılınması konusunda siyasi endişelere yol açmaktadır (Treibel, 2003, s. 110).

Son dönem göç araştırmaları, göçmenlerin ve onların torunlarının entegrasyonu ile giderek daha fazla ilgilenmektedir. Göçmenlerin şu anda içinde yaşadıkları toplumlara entegrasyonu dil ve kültür, işgücü piyasası ve diğer insanlarla sosyal ilişkiler kurma şeklinde anlaşılmaktadır. Dolayısıyla göçmenlerin entegrasyonu, farklı seviyelerde ve farklı sosyal alanlarda gerçekleşen çok katmanlı ve karmaşık bir olay olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle, bu olayın ve sonuçlarının tek bir “entegrasyon teorisi” ile açıklanması beklenemez. Örneğin, ev sahibi toplumun entegrasyonun önündeki engelleri anlamak için önyargı ve ayrımcı teorik açıklamalar gereklidir (Heckmann, 2014, s. 71). Göçmenlerin ve yabancı etnik grupların entegrasyonu bağlamında, entegrasyon ile genellikle sosyal entegrasyon kavramı kastedilmektedir. Bugüne kadar, göç araştırmaları sosyal entegrasyon ile ilgilenmiştir

(Heckmann, 2015, s. 71). Bu nedenle bu çalışma için Alman sosyolog Hartmut Esser (ev sahibi ülkede göçmenlerin entegrasyonu hakkında) tarafından açıklanan sosyal entegrasyon kavramı benimsenmiştir.

3.3. Sosyal Entegrasyon

Sosyolog David Lockwood (1964) ilk olarak sistem entegrasyonu ve sosyal entegrasyon arasında ayrım yapan kişidir. Lockwood, sistem entegrasyonunu, sosyal sistemlerin uyumu ve sosyal entegrasyonu ise bu sosyal sistemlere (siyaset, işgücü piyasası, eğitim sistemi, vb.) katılım şekli olarak tanımlamıştır (Lockwood, 1964, s. 245). Lockwood'un bu ayrımı, entegrasyon konusundaki pek çok çalışmanın ve araştırmanın temelini oluşturmaktadır ve entegrasyon araştırmalarında çalışmaları önem ifade eden Esser ve Heckmann tarafından da uygulanmaktadır.

Hartmut Esser konuya sosyal yaşamda iki farklı entegrasyon boyutu bulunduğu şeklinde yaklaşmış ve sosyal entegrasyon ve sistem entegrasyon ayrımını benimsemiştir. Esser'e göre sistem entegrasyonu, bir toplum sisteminin bütün olarak entegrasyonunu ifade ederken, sosyal entegrasyon, aktörlerin (veya oluşturdukları grupların) mevcut sosyal sistemlere entegrasyonunu ifade etmektedir (Esser, 2001, s. 3). Bir başka deyişle göçmenler ekonomiye katkıda bulunarak, vergi ödeyerek ve yasalara uygun davranarak sisteme entegre olurlar. Sosyal olarak entegre olmaları ise göç ettikleri ülkenin dilini çok iyi bilerek, yerel halk ile bir arada yaşayarak iletişim halinde olarak ve göç ettikleri ülkenin kültürüne uyum sağlayarak gerçekleşmektedir (Ateş ve Yavuz, 2017, s. 1296).

Esser'in sistem entegrasyonu, göç edilen ülkeye yeni gelen aktörler ile yerleşik üyeler arasında gerginlik yaşanmadan aktörlerin topluma dâhil edilmesi sürecini kapsar. Aktörler ülkede çalışarak, vergilerini ödeyerek, ülkenin yasal kurallarını yerine getirerek sürece dâhil olmuş olurlar ve sistem entegrasyonu gerçekleşmiş olur. Sistem entegrasyonu fikrinde ülkenin dilinin çok iyi bilinmesi, kültürün benimsenmiş olması ya da ülkenin yerleşik üyeleriyle iletişim kurulması gerekmemektedir (Şahin, 2010, s. 106-107).

Diğer yandan sosyal entegrasyon sistem entegrasyonunun bir ön koşulu olarak göç alan ülkelerde bireysel göçmenlerin ve etnik grupların göçmen olmayan kişilerle sosyal ilişkiler kurarak ve politik katılım yoluyla (işgücü piyasası gibi) topluma dahil edilmesini içermektedir (Hans, 2016, s. 26). Aktörlerin sosyal yaşama katılımının sağlanması örneğin; aktörlere bazı hakların verilmesi, dil becerilerinin kazanılması, eğitim sistemine ve işgücü

piyahasına katılımı, sosyal kabul, etnik gruplar arası dostluklar, kamusal ve siyasal yaşama katılım ve ev sahibi ülke ile duygusal özdeşleşme gibi olaylar ile gerçekleşebilmektedir. Dolayısıyla sosyal entegrasyon çok boyutlu bir süreçtir ve Esser bu süreci dört unsura ayırmıştır: kültürleşme, sosyal – ekonomik – politik konum, etkileşim ve kimlik (Esser, 2001, s. 8).

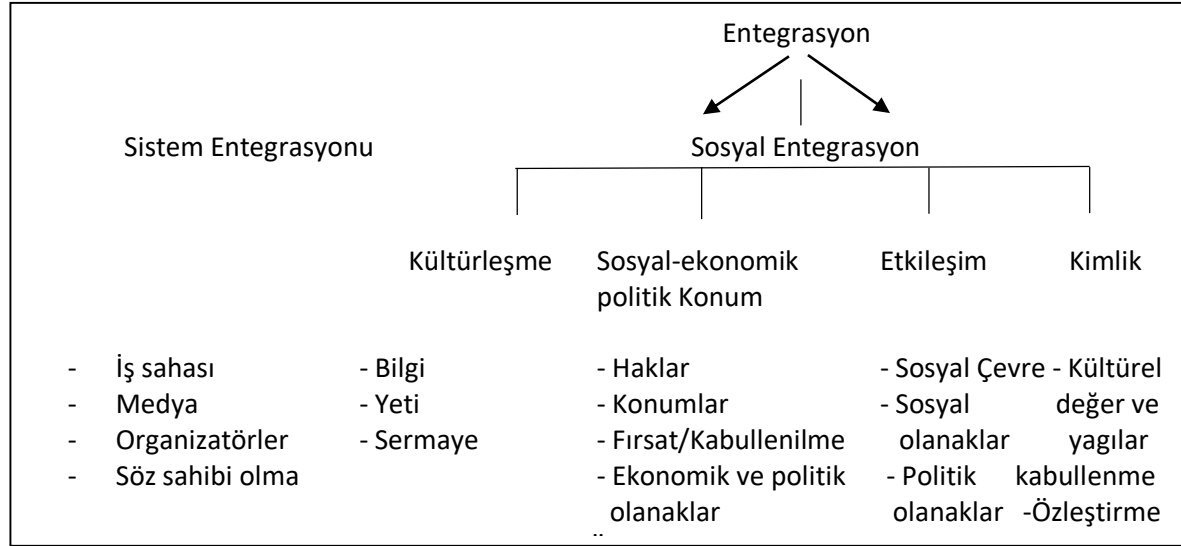
- Kültürleşme (Kulturation), göçmenlerin yeni topluma başarılı bir şekilde katılabilmeleri için yeterli kültürel yeterlilikler (dil, geçerli kurallar bilgisi gibi) edinmiş olmaları anlamına gelir (Esser, 2003, s. 272). Ayrıca bu durum, iki farklı toplum üyelerinin bir araya geldikleri zaman kültürel alanda yaşanan değişiklikleri de içermektedir (Şahin, 2010, s. 107). Kültürleşme, toplumda başarılı bir şekilde hareket etme yeteneği için gerekli olan bilgi, kültür standartları ve yeterliliklerin birey tarafından edinilmesidir. Kültürleşme, sosyalleşme kavramına karşılık gelir. Kültürleşme ayrıca sosyal-ekonomik-politik konum için bir ön şarttır. Bu, örneğin, eğitim sisteminde, ekonomide, politikada, kültürde ya da sosyal güvenlik sisteminde bireyler tarafından sosyal olarak ilgili konumların edinilmesini ve işgal edilmesini ifade eder (Heckmann, 2015, s. 71). Kültürleşme, ortak bir “birlik kültürünün” örneğin aynı dinin varlığı ya da varsayımıyla bağlantılı değildir. Çoğulcu toplumlarda, entegrasyon aynı zamanda heterojenliğin devam etmesi anlamına da gelebilir. Kültürleşmede temel odak noktası içselleştirmenin yanı sıra genel olarak sahip olunan değerler ve normlar, çevreye duygusal bir bağlılık, sosyal ve ekonomik sisteme uyum sağlama, temel dil ve davranış becerileri ve diğer nitelikler üzerindedir (Scheller, 2015, s. 31).
- Sosyal-ekonomik-politik konum (Platzierung), kişilerin sosyal, ekonomik ve politik konumu ve haklarını içermektedir (Şahin, 2010, s. 107). Genel anlamda, bir aktör tarafından belirli bir sosyal konumun işgali anlamına gelir ve bu yolla kişiler var olan bir sisteme dâhil edilir (Esser, 2003, s. 272). Sosyal entegrasyonun sosyal-ekonomik-politik konum yoluyla en önemli biçimleri, vatandaşlık yasası ya da onunla bağlantılı olan oy kullanma hakkı gibi belirli hakların verilmesi, belli bir eğitim kariyerine bağlı olarak mesleki ve diğer pozisyonların alınması ve sosyal sistemin diğer üyeleri ile sosyal ilişkiler kurmak ve sürdürmek için sosyal fırsatların açılmasıdır (Esser, 2001, s. 9). Genel olarak sosyal-ekonomik-politik konum kavramı mesleki konumdan evlilik müessesine başarılı katılıma kadar toplumun çeşitli alanlarına katılımı kapsamaktadır (Scheller, 2015, s. 31).

- Etkileşim (Interaktion), aktörlerin karşılıklı yönelimleri, ilişkilerin ve ağların oluşumu ile tanımlanan bir toplumsal eylem biçimidir (Heckmann, 2015, s. 71). Yani topluma yeni katılan göçmenlerin kendi toplumu ve göç ettikleri toplum üyeleri ile olan etkileşimini ifade etmektedir (Şahin, 2010, s. 107). Esser etkileşimleri özel bir sosyal eylem durumu olarak tanımlar. Bu noktada aktörler birbirlerini bilgi ve semboller aracılığıyla yönlendirirler ve böylece birbirleriyle ilişki kurarlar. Bu durumda üç etkileşim durumu dikkate alınmalıdır: zihinsel koordinasyon, sembolik etkileşimler, iletişim ve sosyal ilişkiler. Esser bunlara örnek olarak (iyi) komşuluk ilişkileri, arkadaşlıklar veya etnik gruplar arası evlilikleri vermiştir. Başarılı bir etkileşim için göçmenlerin özellikle göç ettikleri toplumun dilini bilmek gibi kültürel yetkinliklere hâkim olmaları gerekmektedir (Esser, 2001, s. 10-11).
- Kimlik (Identifikation), göçmenlerin yeni toplumlarıyla (grup kimliği, biz-duygusu vs.) zihinsel ve duygusal ilişkilere girmeleri anlamına gelir (Esser, 2003, s. 50-51). Kimlik kavramı göçmenlerin kendilerini nereye ait hissettiği ile ilgilidir ve sosyal kimlik kavramına yakın bir anlam taşımaktadır (Şahin, 2010, s. 107). Kimlik, bireysel aktör ve toplumsal sistem arasındaki “bütünlük” veya “birlik” gibi zihinsel ve duygusal bir ilişkiyi barındırır. Aktörün bir sosyal sistemle özdeşleşmesi, kendisini ve toplumsal varlığı tek bir varlık olarak gördüğü ve onunla "özdeş" hale gelmesi anlamına gelir (Esser, 2001, s. 12-13).

Esser'e göre, bu dört sosyal entegrasyon biçimi arasında karşılıklı ilişkiler vardır. Toplumla özdeşleşme, ancak diğer üyelere ait etkileşimler varsa mümkündür. Esser, topluluğun diğer üyeleriyle kişisel temas kurmadan toplulukla duygusal veya zihinsel bağın kurulamayacağını savunmaktadır. Başarılı etkileşimler için belirli bir kültür gereklidir. Kişiler arası iletişim sadece uygun bir iletişim aracı bulunursa başarılı olabilir. Bu nedenle dil edinimi çok önemli bir unsurdur. Sosyal entegrasyon sürecinin başlangıcında kültürleşme ve sosyal-ekonomik-politik konum bir etkileşim içinde yer almaktadır. Başarılı bir sosyal-ekonomik-politik konum için minimum bir kültürleşme gereklidir ve bu da kültürleşmeyi teşvik etmektedir. Bunun tipik bir örneği, mesleki kariyerlerin karşılıklı etkileşimi ve dil becerilerinin geliştirilmesidir (Esser, 2001, s.14-15). Esser dili entegrasyonun anahtarı olarak tanımlar (Esser, 2006, s. 1). Fakat dil edinimi entegrasyon için tek başına yeterli değildir. Ancak göçmenler ev sahibi ülkeye kendilerini duygusal olarak bağlı hissettiklerinde daha iyi entegre olabilirler. Örneğin Türk kökenli göçmenler Almanya'da iyi bir sosyal

konuma sahip olmak istiyorlarsa, gerekli bilgi ve becerileri (dil yeterliliği, eğitim ve diğerleri) edinmelidirler.

Aşağıdaki şekil 1, sistem ve sosyal entegrasyonun ana koşullarının yanı sıra farklı kavramlarını ve mekanizmalarını göstermektedir.

Şekil 1. Sistem ve sosyal entegrasyonun ana koşulları. (Esser, H. (2001). Integration und ethnische Schichtung. Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung. <http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/wp/wp-40.pdf> sayfasından erişilmiştir)

Hartmut Esser'e göre sosyal entegrasyon yukarıda açıklanmış olan dört unsur ve bunların arasındaki etkileşim ile şekillenmektedir. Bu unsurları gerçekleştirme biçimine göre de sosyal entegrasyon dört farklı türe ayrılmaktadır: Çoklu entegrasyon, Asimilasyon, Marjinalleşme ve Segrasyon.

Tablo 4

Hartmut Esser'e Göre Sosyal Entegrasyon Türleri

Ev sahibi topluma sosyal entegrasyon			
		Evet	Hayır
Menşee topluma /etnik topluma sosyal entegrasyon	Evet	Çoklu entegrasyon	Segrasyon
	Hayır	Asimilasyon	Marjinalleşme

Not: Esser, H. (2000a). *Soziologie*. NewYork: Campus.

Esser'e göre sosyal entegrasyon, göçmenler ve diğer etnik azınlıklar arasında (en az) üç farklı sosyal sistem ile ilişkilendirilebilir: menşee toplum, ev sahibi toplum ve ev sahibi

toplumdaki etnik topluluk. Bir aktörün sosyal entegrasyonunun başlangıçta yalnızca bir sosyal bağlamla ilgili olması gerektiğinden, sosyal entegrasyon sorusu, bunun menşe toplum, ev sahibi toplum veya ev sahibi ülkedeki etnik toplulukla ilgili olup olmamasından tamamen bağımsızdır. Bir yandan etnik topluluğu ve menşe toplumu diğer yandan ev sahibi toplumu diğerinden ve aktörlerin bu toplum veya topluluklara sosyal entegre olup olmadıkları ayırt edilirse, göçmenlerin belirli sosyal entegrasyon türlerini ayırmak mümkün olmaktadır. Esser, Kanadalı psikolog John W. Berry'nin çalışmalarına dayanarak, Tablo 4'de gösterilen dört türü birbirinden ayırmaktadır. Esser'e göre eğer kişi yalnızca ev sahibi topluma entegre olmuşsa bu duruma asimilasyon denir (Hans, 2016, s. 31). Bu durumda yeni kültüre olan entegrasyon daha baskındır (Şahin, 2010, s. 107). Buna göre asimilasyon, ev sahibi topluma dâhil olmayı ve eşzamanlı olarak etnik gruptan çıkmayı ifade eder (Esser, 2009, s. 7).

Bir kişi herhangi bir sosyal sisteme ait değilse, buna tamamen dışlama (Totalexklusion), bu kişinin bulunduğu duruma ise marjinalite denir ve kişi her iki kültürü de reddeder. Tamamen dışlama (Totalexklusion) veya marjinalite, sosyal entegrasyonun zıt kutbunu işaret eder ve bir veya daha fazla başarısız sürecin bir ifadesidir, bu da topluma dâhil edilmenin hiçbir şekilde gerçekleştirilemediği anlamına gelir (Esser, 2001, s. 15).

Göçmenlerde sıklıkla karşılaşılan sosyal entegrasyon biçimi ise segrasyondur. Segrasyon menşe topluma veya ev sahibi ülkedeki etnik topluma entegrasyon anlamına gelmektedir (Hans, 2016, s. 31). Bu biçimi özellikle var olan etnik topluluklar veya gettolar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Segrasyon birinci nesil göçmenlerde sıklıkla görülmektedir. Segrasyon durumunda etnik topluluklar, belli bir büyüklükte ve çeşitlilikte ise, sonraki nesillerin yaşam tarzına da kalıcı bir alternatif sunarlar (Esser 2001, s. 20).

Göç eden kişi eğer her iki topluma da entegre olmuşsa çoklu entegrasyondan bahsedilebilir (Hans, 2016, s. 31). Çoklu entegrasyon, aynı anda kültürel ve sosyal açıdan farklı alanlara sosyal entegrasyon gerektirir. Bu kavram en çok arzu edilendir, ancak Esser'e göre, bir dizi öğrenme ve etkileşime ihtiyaç duyulduğu için neredeyse olanaksızdır (Esser 2001, s. 20). Bu nedenle Esser, ev sahibi topluma sosyal entegrasyonun ancak asimilasyon şeklinde mümkün olduğunu savunmaktadır (Esser, 2001, s. 21).

Sosyal entegrasyon başlığı altında değinilmesi gereken bir diğer durum dezentegrasyondur. Sosyal entegrasyon başarılı bir şekilde gerçekleşmezse ya da toplumun bir bütün olarak sistem entegrasyonu tehlikede ise, bu duruma dezentegrasyon (ayrılma) denmektedir

(Heitmeyer'dan aktaran Hans, 2016, s. 25). Ayrıca, sosyal entegrasyonun nasıl gerçekleşebileceğini anlamak için, perspektifi toplumsal (makro) seviyeden daha çok bireysel aktörlere (mikro düzey) doğru yönlendirmek gerekir. Temel olarak göç süreçleri, hem göçmenlerin hem de göç alan ülkelerde uzun süredir yaşayanların yaşam koşullarını değiştirmektedir. Bu, yeni duruma uyum sağlamak için her iki tarafında belirli sosyal alışkanlıklarını değiştirmesini gerektirmektedir. Bu uyarılama (literatürde akomodasyon ya da adaptasyon olarak da adlandırılmaktadır) yeni bir çevre, bir yabancı dil ve diğer kültürel alışkanlıklarla karşı karşıya kalan göçmenler açısından çok farklı biçimler alabilir ve bu biçimler göç edilen ülkenin dilini öğrenmekten, düşmanlık ve ayrımcılıktan uzak durmak için yerlilerle temastan kaçınmaya kadar uzanabilmektedir (Hans, 2016, s.26).

Esser, göçmenlerin göç sürecinin bir sonucu olarak sosyalleşememeye maruz kaldıklarını ve bu nedenle kendilerini ev sahibi toplumun yeni kültürel ve sosyal sisteminde yeniden yapılandırmaları gerektiğini ve bir reorganizasyon ve yeniden toplumlaşma sürecine girdiklerini varsaymaktadır (Esser, 1980, s. 70). Bu yeniden toplumlaşma süreçleri için Esser, “topluma kazandırma” kavramını kapsamlı bir genel terim olarak kullanmaktadır (Esser 1980: 14-19) ve entegrasyon sürecinin bütünlüğünü üç ana aşamaya ayırır:

- Kültürleşme
- Entegrasyon,
- Asimilasyon

Esser *Kültürleşme* ile ev sahibi toplumunun sosyal kuralları gibi kültürel değerlerine yaklaşma ve özümleme sürecini kastetmektedir. Burada kişiler veya gruplar, dil sistemi, sosyal kurallar, araçlar, davranışlar, kültürel yönelimler ve değerler gibi alt öğeleri üstlenirler (Esser,1980, s. 20). Çoğu durumda, göçmenler ve yerliler arasındaki sürekli temas, belirli bir zaman dilimi sonrasında kültürleşme olarak adlandırılan kültürel alışkanlıklara yol açmaktadır. Dil alanı bu kültürleşme aşamasının bir örneğidir (Hans, 2016, s. 26). Başka bir deyişle kültürleşme iki farklı toplumun üyeleri bir araya geldiği zaman kültürel alanda gerçekleşen değişimleri içermektedir. Kültürleşmenin entegrasyon şeklinde gerçekleşebilmesi için, göçmen etnik kültürünü korumalı ve devam ettirmelidir. Ayrıca göç ettiği ülkenin toplumunun kültürünü de benimsemelidir. Yeni toplumun benimsenmesi ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerde artmaktadır (Şahin, 2010, s. 107-108).

Esser ayrıca asimilasyon kavramına odaklanır. Esser'in bakış açısına göre asimilasyon, eylemler, yönelimler ve değerlendirmeler seviyesinde (göçmenlerin ve yerlilerin) "benzerlik" anlamına gelmektedir (Esser, 1980, s. 20). Esser, asimilasyonu göçmenlerin sosyal entegrasyonunun özel bir örneği olarak görür. Bir başka deyişle Esser, asimilasyonu "kötü" anlamında kullanmamaktadır. Zaman açısından, Esser için kültürleşme başlangıç evresini temsil eder, bunu asimilasyon ve entegrasyon aşamaları takip edebilir, ancak bu zorunlu değildir (Esser, 1980, s. 21). Entegrasyon asimilasyon için bir ön koşul gibi anlaşılrsa da, zorunlu olarak buna yol açması gerekmemektedir (Esser, 1980, s. 82). Ev sahibi toplumun kültürünü benimseme durumu arttıkça etnik kültürün devam etme düzeyi azalmaktadır ve böylelikle sonraki kuşaklarda entegrasyondan çok asimilasyona doğru bir ilerleme görüleceği savunulmaktadır (Şahin, 2010, s. 108).

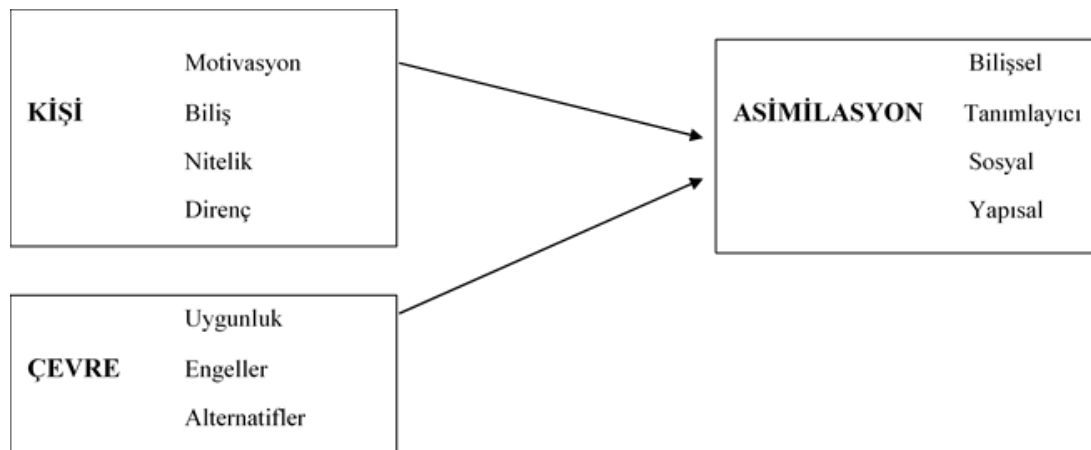
Bu anlamda Esser'e göre asimilasyon bir başka açıdan birkaç kuşak boyunca etnik grupların "uyumlaştırılması" fikridir. Bu anlamda asimilasyon kavramı, entegrasyon kavramı ile bağlantılıdır ve genellikle her iki terim de aynı alanda kullanılır. Fakat kavramların birbirinden ayrıldığı durumlar da görülmektedir: Göçmenlerin ve etnik azınlıkların "entegrasyonu", söylendiği gibi onların kalıntı bırakmadan "asimilasyonu" anlamına gelmemektedir (Esser, 2001, s. 18).

Esser araştırmaları için bireysel asimilasyonun dört boyutunu kullanmaktadır (Koch, 2018): kültürel asimilasyon, yapısal asimilasyon, sosyal asimilasyon ve özdeşleşme asimilasyonu. Buna göre, kültürel asimilasyon, özellikle dil konusunda bilgi ve becerilerin eşitlenmesi; yapısal asimilasyon, eğitim gibi çeşitli işlevsel sistemlerde, özellikle de işgücü piyasasında yer edinme ve belirli hakların kullanımı; sosyal asimilasyon, sosyal kabullenmedeki ve ilişki düzenindeki yaklaşım, örneğin evlilik davranışı ve duygusal (ya da "özdeş") asimilasyon, ev sahibi toplum ile duygusal özdeşleşmedeki denge anlamına gelmektedir (Esser, 2001, s. 22).

Bazı araştırmacılar, muhtemelen belirli kelimelerin politik hassasiyeti ve göçmenlere karşı siyasi doğruluğu nedeniyle kültürel, yapısal, sosyal ve duygusal (veya özdeş) asimilasyon terimlerini kültürel, yapısal, sosyal ve duygusal (veya özdeş) entegrasyon kavramları ile değiştirmişler veya her zaman böyle kullanmışlardır. Bu Esser'e göre aynı içerik için başka terimlerin kullanımınıdır. Esser'e göre bu boyutları entegrasyon kavramı ile adlandırmak yanıltıcıdır çünkü ev sahibi topluma sosyal entegrasyonun bir tür benzeşme olmadan mümkün olamaması gerçeğinden uzaklaşmaktadır. Bu nedenlerden ötürü ise bilinçli olarak "asimilasyon" terimini kullanmaktadır (Esser, 2001, s. 22).

Esser, asimilasyonun bireylerin eşitliği değil - kültürel veya ekonomik - özelliklerin çeşitli gruplar arasında dağılımındaki sistematik farklılıkların çözülmesi anlamına geldiğini belirtmektedir. Bu anlamda asimilasyon özelliklerin ve niteliklerin “bireyselleşmesi” ve “kolektif” sınırların çözülmesi anlamına geldiğini savunur ve hiçbir şekilde ev sahibi topluma tek taraflı "adaptasyon" anlamına gelmediğini açıklar (Esser, 2001, s. 23). Esser’e göre göçmenlerin ve azınlıkların ilgili ev sahibi topluma kalıcı ve sürdürülebilir sosyal entegrasyonu olarak anlaşılan asimilasyon kavramı, gerçek dışı veya bir şekilde göçmenlere dayatılmış bir uygunsuz istek değildir (Esser, 2001, s. 24).

Esser’in kullandığı anlamda asimilasyon açısından entegrasyon sürecine bakıldığında bir alanda asimile olmak diğer alanlara da fayda sağlamaktadır. Özellikle, göç edilen ülkenin dilini bilmek merkezi bir başlangıç noktasıdır ve diğer alanlarda asimilasyon ve entegrasyon için gerekli bir koşuldur. Esser asimilasyonun yüksek önemini vurgulamaktadır: Uygulamada göç edilen toplumlara etnik azınlıkların ve göçmenlerin entegrasyonu sadece asimilasyon yoluyla sağlanabilir, çünkü tek alternatif olan çoklu entegrasyon, aktörlere olan yüksek talep nedeniyle pratikte mümkün değildir. Ancak, ev sahibi topluma entegre olunmazsa göçmen olmayan kişiler ile göçmenler veya etnik azınlıklar aynı bölgede yan yana yaşarlar ve bu sonunda etnik eşitsizliklere ve muhtemelen çatışmalara yol açar. Bu korkular, sözde paralel toplumların geliştirilmesinde medyada ortaya çıkan tehlikeyle aynı doğrultudadır (Hans, 2016, s. 33-34). Temel asimilasyon modelinde Esser, göçmen kişinin hususi özellikleri ile göçmenin ortamının özellikleri arasında ayrım yapar.

Şekil 2. Esser’in temel asimilasyon modeli. (Esser, H. (1980). *Aspekte der wanderungssoziologie. assimilation und integration von wanderern, ethnischen gruppen und minderheiten. Eine handlungstheoretische Analyse*. Darmstadt (u.a.): Münih: Luchterhand)

Esser, göçmenin özelliklerini ve eylemlerini belirleyen dört kişisel değişken belirtmektedir. Bunlar:

Motivasyon: Kişinin hedef durumu için teşvik (eylemin değer yönü)

Biliş: Eylemiyle hedefe ulaşmak için öznel bilişsel beklenti (eylemin bilgi yönü)

Nitelik: Kişinin kendi eylemine duyduğu güven ve çevrenin kontrolü (nitelik yönü)

Direnç: kişinin eyleminin sonuçları ve tahmini maliyetleri (maliyet yönü)

Sonuç olarak, Esser, göçmenlerin asimilatif eylem kararlarına dayanarak ilk hipotezini (kişi hipotezi) şöyle kurmuştur:

“Göçmenlerin motifleri belirli bir hedef duruma göre ne kadar yoğunsa ve göçmenlerin bu hedef durumun asimilatif eylemler ve / veya asimilatif durumlar yoluyla elde edilebildiği sübjektif beklentileri ne kadar güçlüyse, eylemin niteliği ne kadar yüksekse göçmen o kadar erken asimilatif eylemlerde bulunur” (Esser, 1980, s. 211).

Çevre ile ilgili değişkenler:

Fırsatlar: Asimilatif eylemleri destekleyen koşullar

Engeller: Maddi kısıtlamalar, ayrımcılık, sosyal mesafeler gibi asimilatif eylemleri önleyen etkiler

Alternatifler: Asimilatif olmayan bir nitelikteki eylem için seçenekler.

Sonuç olarak Esser ikinci hipotezini aşağıda belirtilen şekilde kurmuştur (çevre hipotezi):

“Ev sahibi sistemdeki asimilatif eylem fırsatları göçmenler için ne kadar müsait ise; ev sahibi sistemdeki asimilatif eylemlerin önündeki engeller ve asimilatif olmayan alternatif faaliyetler ne kadar azsa, göçmen o kadar erken asimilatif eylemlerde bulunur” (Esser, 1980, s. 211).

Göçmenlerin asimilatif eylemleri her zaman diğer aktörlerde bir reaksiyona yol açmaktadır. Buna bağlı olarak, ortaya çıkan eylemler göçmen çevresini değiştirmektedir. Esser, göçmenlerin bireysel motivasyonlarına, maliyet ve faydaların dikkate alınmasına bağlı olarak göç edilen toplum ile ilgili olarak asimilatif veya asimile olmayan bir şekilde hareket ettiklerini varsayar (Esser 1980, s. 211). Örneğin, kendi ülkelerine çok erken dönmek isteyen göçmenlerin Almanca öğrenmeleri daha az olasıdır. Böyle bir zahmet onlar için uğraşılmaya değer değildir. Göçmenlerin entegrasyonunun gerçekleşip gerçekleşmediği, öncelikle

yatırım yapma istekliliğine bağlıdır. Bu da, göç yaşı, planlanan kalış süresi ve göçmenlerin eğitimi gibi faktörlerden etkilenmektedir (Hans, 2016, s.31).

Asimilatif uyum süreci, klasik göç ülkelerinde üç ila dört kuşak gerektirmiştir ve bu yüzden oldukça uzun bir zaman almıştır. Böylece her iki süreç de paralel olarak düşünülebilir: ilk göçmenlerin segrasyonu ve sonraki nesillerin asimilasyonu (Esser, 2001, s. 24).

Asimilasyon genellikle bireysel göçmenlerin ev sahibi ülkeye sosyal entegrasyonu amaçlaması ve geri dönüş gibi kendilerine daha cazip bir "etnik" alternatifi yoksa gerçekleşmektedir (Esser, 2001, s. 25). Dolayısıyla, sosyal entegrasyon, prensip olarak, olanaklar ve alternatifler alanında yapılan kasıtlı bir eylemin sonucu olarak anlaşılmaktadır. Bununla birlikte sosyal entegrasyon aynı zamanda kasıtsız süreçlerinde ürünüdür: etnik gruplar arası herhangi bir şekilde ortaya çıkmış olan temas, örneğin, kaynakları elde etme becerilerinin öğrenilmesiyle sonuçlanır. Bu ise Aktörün kendiliğinden ev sahibi ülkeye daha fazla sosyal entegre olma talebini oluşturmaktadır (Esser, 2001, s. 25).

Menşe topluluk ve etnik topluluk, ev sahibi ülke tarafından sunulan seçenekleri karşılaştırarak göçmenler için her zaman bir "alternatif" olur. Etnik topluluğun büyüklüğü ve kurumsal bütünlüğü ile etnik alternatifiin çekiciliği her zaman artmaktadır. Bu çekicilik, etnik topluluğun tüm günlük işlerin yürütülmesinde kolaylık sağladığında ve hatta bir dereceye kadar sosyal ilerlemeye bile izin verdiğinde özellikle yüksektir (Esser, 2001, s. 25-26). Esser'in yaklaşımı bugün Almanca konuşulan ülkelerde oldukça baskındır, ancak uluslararası göç araştırmalarında neredeyse hiç kullanılmamaktadır (Hans, 2016, s. 33-34).

Alman sosyolog Friedrich Heckmann ise Esser'den farklı olarak Asimilasyon yerine aşağıda belirtilmiş olan Entegrasyon kavramını kullanmaktadır.

- Yapısal Entegrasyon
- Kültürel Entegrasyon
- Sosyal Entegrasyon
- Özdeşleşme Entegrasyonu (Heckmann, 2014, s. 72-73).

Yapısal entegrasyon, göçmenler ve onların torunları tarafından ev sahibi toplumun temel kurumlarında üyeliğin kazanılmasını ve "kaliteyi" sağlamayı amaçlamaktadır. Temel kurumlar, eğitim ve öğretim sistemi, ekonomi ve işgücü piyasası, sosyal güvenlik sistemleri, konut piyasası ve üyeliği vatandaşlık yoluyla elde edilen siyasi topluluklardır. Üyelik

statüsünün kazanılması, üye ve katılımın rolünü yerine getirebilmek için göçmenlerin öğrenme ve sosyalleşme sürecini gerektirmektedir. Bu bağlamda entegrasyon, göçmenlerin bilişsel, kültürel, davranışsal ve tutumla ilgili değişiklik süreçleri anlamına gelmektedir. Kültürel entegrasyon özellikle dil edinimi gibi değerler, normlar, tutumlar, kültürel ve iletişimsel yeterlikleri içermektedir. Kültürel entegrasyon esas olarak göçmen nüfusuna atıfta bulunur, fakat aynı zamanda ev sahibi toplumun gerekli kültürel düzenlemelerini ve değişikliklerini de içerir. Bu anlamda, entegrasyon karşılıklı ama dengeli olmayan bir süreçtir. Sosyal entegrasyon, arkadaşlık, etnik gruplar, eş seçimi, sosyal çevreler ve kulüp üyelikleri açısından yeni toplumun bir parçası haline gelen göçmenlerin özel yaşamını kapsamaktadır. Üyelik olarak entegrasyon, göçmenlerin kimliklerini ve ulusal, etnik, bölgesel ve yerel kolektif yapılarla özdeşleşme istekliliğini etkiler ve değiştirir. Bu süreçler, özdeşleşme entegrasyonu kavramını kapsamaktadır. Deneysel olarak, bu boyut çok sayıda varyant ve kombinasyon oluşturur (Heckmann, 2014, s. 72-73).

Heckmann' için göçmenlerin entegrasyonu, farklı seviyelerde ve farklı sosyal alanlarda gerçekleşen çok katmanlı ve karmaşık bir olaydır. Bu nedenle, bu olayın ve sonuçlarının tek bir "entegrasyon teorisi" ile açıklanması beklenemez. Örneğin, ev sahibi toplumun entegrasyonun önündeki engelleri anlamak için önyargı ve ayrımcı teorik açıklamalar gereklidir (Heckmann, 2014, s. 71).

Heckmann'a göre entegrasyon, meydana gelen göçün niteliği ve koşullarından pek çok yönden etkilenmektedir. Örneğin göçmen bir işçinin zamansal olarak sınırlı oturma izni, bir Alman vatandaşlığını alan ve böylece başından itibaren topluma ve devlete yasal olarak bağlı olan bir göçmenin statüsünde entegrasyon koşullarında ve etkilerinde önemli ölçüde farklılıklar vardır (Heckmann, 2014, s. 21).

Heckmann'da Esser gibi genel olarak sosyolojide, sosyal ve sistem entegrasyonu arasındaki kavramsal farklılaşmanın, göç araştırmalarına dahil edildiğini savunmaktadır: Referans noktası ile sosyal entegrasyon olarak entegrasyon, bireysel göçmenlerin ev sahibi toplumun kurumları ve ilişkileri içine uyum sağlaması olarak anlaşılmalıdır. Sistem bütünleşmesi olarak entegrasyon, tüm toplumun sosyal sisteminin entegrasyonu için göçün sonuçlarını ele almaktadır. Sosyal Entegrasyon, sosyal üyeliğin kazanımı anlamına gelir. Sistem entegrasyonu, sosyal sistemlerdeki aktörler ve alt sistemler arasındaki ilişkilerin biçimini ifade eder (Heckmann, 2014, s. 72).

Göçmenlerin entegrasyon sürecindeki öğrenme ve sosyalleşme süreçlerini üstlenme motivasyonları, göç motiflerinden kaynaklanmaktadır: yeni toplumdaki yaşamlarını düzeltmek istemektedirler. Entegrasyon hiçbir zaman kasıtlı bir süreç değildir, ancak yaşam, çalışma, eğitim ve yaşam koşullarını iyileştirmek için çok sayıda kararın toplam bir sonucu olarak ortaya çıkar. Örneğin daha iyi bir ev arama kararı daha iyi bir ev bulmak içindir entegre olmak için değildir. Ancak yeni bir ev bulmak göçmenlerin yaşamış olduğu mahallelerden taşınıp yeni bir çevreye ve göçmen sayısının az olduğu yerlere taşınmak anlamına da gelebilir. Bu ailelerin çocukları için de bir avantaj olabilmektedir. Göçmen sayısı az olan bölgelerde okula giderek avantaj sağlayabilirler. Bu olay entegrasyonun ayrıca mekânsal bir boyuta sahip olduğunu göstermektedir. Göçmen mahalleler ve etnik koloniler, yeni başlayan ya da eksik entegrasyonun bir ifadesidir. Konut birleşmelerinin azalması veya azaltılması entegrasyon süreçlerini göstermektedir. Mekansal boyutların yanı sıra, zamansal boyutlar da hesaba katılmalıdır. Bu bir yandan sosyal entegrasyon boyutları için geçerlidir: örneğin işgücü piyasasına entegrasyon, kimlik entegrasyonundan daha hızlı gelişmektedir. Her şeyden önce, zamansal boyut nesil sürecini ifade eder. Tam entegrasyon nadiren bir nesil üzerinde gerçekleşir, ancak genellikle iki veya üç jenerasyona kadar uzanır (Heckmann, 2014, s. 81).

Sosyal entegrasyon, göçmenler ve yerliler arasındaki kişisel ilişkileri geliştirmekle ilgilidir. Sosyal entegrasyon, göçmenlerin yeni toplumun mahremiyetine aidiyetini, üyeliğini ve katılımını gösterir. Göçmenler ve yerliler arasındaki yakın ilişkiler; arkadaşlıklar, ortaklıklar, evlilikler ve sosyal çevreleri, yakınlık ilişkileri, mahalleleri, günlük temasları ve kulüplerdeki üyeliklerini de temsil etmektedir (Heckmann, 2014, s. 181).

Göçmen azınlıklar, ev sahibi toplumun açık görüşlülüğü ile birlikte, nesiller boyunca giderek artan bir biçimde toplumsal ve çoğunluk nüfusunun yaşam koşullarını arttırabildikleri zaman, entegrasyon süreçleri sonucunda entegrasyon motifi gelişir (Heckmann, 2014, s. 277). Dahası, entegrasyonun zamanın bir fonksiyonu olduğu düşünülmelidir. Bu, yeni göçün devam ettiği gibi, başlangıçta düşük entegrasyon, ve sürekli göçle ilgili eşitsizlikler ve toplumdaki etnik sınırlamalar ile sürekli olarak yeni entegrasyon süreçleri döngüsü anlamına gelir. Sürekli göçün bu etkisini görmezden gelmek, “başarısız” entegrasyonun tezi ihtimalini de açıklar: sürekli yeni göçle birlikte, hep ya da kötü bir şekilde entegre olmayan insanlar vardır (Heckmann, 2014, s. 279).

Sosyolog Hans-Joachim Hoffmann-Nowotny, entegrasyonda Esser'in bireysel merkezli yaklaşımına kıyasla ev sahibi toplumun görevlerine işaret etmektedir. Onun görüşüne göre entegrasyon süreci aşamalı olarak gerçekleşmemektedir. Bu noktada önemli olan, ev sahibi toplumun "göçmenler için merkezi statü çizgilerini açması veya onları büyük ölçüde kapalı tutmasıdır". Çünkü "göçmenlerin toplum değerlerine katılma şansı ne kadar büyükse, asimilasyon olasılığı da o kadar artar". Esser'de de olduğu gibi entegrasyon asimilasyon için bir ön şarttır (Hoffmann-Nowotny, 1973, s. 172-193).

Hoffmann-Nowotny entegrasyonu, göçmenlerin mesleki ve yasal konum gibi statü yapısına etkileşimler ve eğitim, gelir ve barınma alanlarında katılım olarak asimilasyonu ise ev sahibi toplumun kültürüne katılma olarak tanımlamaktadır. Değerlerin ve normların benimsenmesine ek olarak, asimilasyonda dilin önemi vurgulanmaktadır. Asimilasyon derecesi, göçmenlerin bu unsurları yüzeysel olarak öğrenmekle kalmayıp içselleştirmesine yani kişiliğine eklenmesine göre yükselmektedir (Hoffmann-Nowotny, 1990, s. 17).

Hoffmann-Nowotny'nin bakış açısından entegrasyon ve asimilasyon farklı alt sistemlerde değişebilmekte ve birbirleriyle birleşebilmektedir (Hoffmann-Nowotny, 1990, s. 17). Yani, belirli kültürel özelliklerin hem ev sahibi ülkenin kültürü hem de yapısıyla bağdaşmadığı anlamına gelir. Bu durum ise, göçmenlerin yapısal entegrasyonunu azaltmaktadır. Kalıcılık söz konusu olduğunda, bu durum yapısal ayrımcılığa, kültürel mesafelerin korunmasına ve farklı alt kültürlerin oluşumuna yol açabilir (Langenfeld, 2001, s. 279). Onun bu noktada, göçmenlerin toplumun sınırlarına itilmesi ve dolayısıyla marjinalleşmesi asimilasyonu ve asimile olma isteğini azaltacaktır (Hoffmann-Nowotny, 1973, s. 266).

Dil edinme, Esser'in en önemli gereksinimlerinden biri olmasına rağmen, Hoffmann-Nowotny dilin önemini kabul etmekle birlikte işe başlamak gibi öğelerinde dil edinimini teşvik edeceğini öne sürer. Bu nedenle, göçmenlerin dil kursları, eğitim olanakları, çalışma hayatına ve politik sisteme katılımın geliştirilmesi gibi toplumun merkezi statü çizgisine katılması için şartlar yaratma gereğini vurgulamaktadır (Hoffmann-Nowotny, 1990, s. 22).

Asimilasyonu ve entegrasyonu birbirinden ayrılması gerektiğini vurgulayan Hans'a göre asimilasyon göçmen kökenli ve yerli insanlar arasındaki farklılıklar ve sınırlamaların kaldırılması anlamına gelmektedir. Eski entegrasyon teorileri göçmenlerin öncelikle göç ettikleri toplumlarda etnik çoğunluk ile uyum yoluyla entegre edilmesi gerektiğini varsayarken, yeni teoriler asimilasyon alternatiflerini vurgulamaktadır. Entegrasyon süreçlerini en iyi tanımlayan ya da açıklayan teori, tüm bağlamlarda ve tüm göçmenler için

aynı değildir ve Hans bunların her bir durumda deneysel olarak açıklığa kavuşturulmasını savunmaktadır (Hans, 2016, s. 44-45). Çoğu durumda göçmenlerin ve yerli halkın yeni yaşam biçimlerine bireysel ve kolektif olarak uyumları sadece kültürel alışkanlıklarını kapsamamaktadır ve bununla beraber bir asimilasyon gerçekleşebilmektedir. Göç sosyolojisinde bu, sınırların ve sosyal gruplar arasındaki farklılıkların azalması veya ortadan kalkması anlamına gelir (Hans, 2016, s. 26). Aynı doğrultuda, Rumbaut’a göre asimilasyon “etnik veya ırksal bir ayrımı ve onunla ilişkili sosyal ve kültürel farklılıkları ve kimlikleri bulanıklaştıran çok boyutlu bir sınır azaltma süreci” anlamına gelmektedir (Rumbaut, 2001, s. 847). Asimilasyon, kültürel ve sosyal farklılıkların (dilsel kullanımda, eğitim ve mesleki fırsatlarda, yasal pozisyonda, arkadaş ve partner seçiminde vs.) ve etnik gruplar arasındaki kimliklerin bulanık olduğu ve sonunda ortadan kaybolduğu bir süreçtir. Bunun tersini Hans segregasyon veya dissimilasyon olarak adlandırmaktadır. Bu noktada kültürel alışkanlıklar ve etkileşim örnekleri arasında bir eşitleme gerçekleşmemektedir ve etnik gruplar arasındaki farklılıklar sürmektedir (Hans, 2016, s. 26).

Göçmenlerin ev sahibi toplumun hâkim kültürüne ve yaşam biçimine tek taraflı bir şekilde eşitlenmesi için bir talep olarak, ya da tersine etnik azınlıkların çoğunluğa zorla adapte edilmesinin reddi olarak, asimilasyon entegrasyondan daha fazla, politik tartışmalarda normatif bir anlamda anlaşılır ve kullanılır. Göç araştırmalarında ise, asimilasyonun deneysel-analitik bir anlayışı geliştirilmekte ve asimilasyon süreçlerinin ne ölçüde deneysel olarak ortaya çıktığı ve göçmenlerin entegrasyonu için ne gibi bir önem taşıdıkları incelenmektedir (Hans, 2016, s. 27).

Esser, Hoffmann-Nowotny ve Heckmann entegrasyon teorilerinde, belirli bağlayıcı normların ve değerlerin tüm üyelerin topluma dâhil edilmesi için belirleyici olduğunu varsaymaktadır. Toplumun tüm alanlarına eşit katılımı vurgulamaktadırlar (Öztürk, 2007, s. 55).

Esser'deki Kültürleşme ve Hoffmann-Nowotny'deki Asimilasyon, alıcı toplumun kültürel alt öğelerinin tek taraflı ele geçirilmesidir. Öte yandan Heckmann'a göre kültürleşme, karşılıklı fakat dengeli bir kültürel etki, değişim ve yakınlıktır. Dilin yanı sıra kurallar ve normlar edinmenin kilit önemi hem Esser'deki kültürde, hem de Hoffmann-Nowotny'deki asimilasyonda ve Heckmann'daki kültürel entegrasyon kategorisinde bulunabilir. Gösterilen modellerde, göçmenlerin ve ev sahibi toplumun başarısı olarak entegrasyonun her zaman eşit öneme sahip olduğu anlaşılmamaktadır. Bütün bu entegrasyon modelleri ve teorileri bir

noktada hemfikirdirler; Entegrasyon birçok aşamada ilerleyen ve başlangıç ve bitiş noktalarına sahip uzun bir süreçtir.

3.4. Almanya’da Entegrasyon Politikası

Tezin konusu itibariyle Türk göçmenlerini ele alması ve dolayısıyla zamansal olarak da ikinci Dünya Savaşı sonrasına denk gelmesi Almanya’nın bu dönemdeki entegrasyon politikasını anlaşılmasını gerektirmektedir. Tarihsel olarak farklılıklar içerdiğinden bu bölümde ikinci Dünya Savaşı sonrası Almanya iş piyasası ve entegrasyon politikasını 1955-2005 ve 2006-2018 olarak ele alınacaktır.

3.4.1. 1955-2005 Almanya Entegrasyon Politikaları

İkinci Dünya Savaş'ından bu yana, Federal Almanya Cumhuriyetine çeşitli göç hareketleri olmuştur. 1945 ile 1959 arasında, en az on iki milyon sığınmacı ve mülteci eski Alman doğu bölgelerinden Almanya'ya gelmiştir (Budzinski, 1999, s. 27). Bununla birlikte, Almanya'ya resmi göç 1950'lerin ortalarında başlamıştır. Almanya'nın savaş sonrası göç ve entegrasyon tarihi dönemsel farklılıklar yansıtacak şekilde beş aşamaya ayrılmıştır (Geissler, 2014, s. 1).

3.4.1.1. 1955-1973 Misafir İşçilerin (Gastarbeiter) İşe Alım Aşaması: İş Piyasası Politikası / Yabancılar Politikası

İş gücü ihtiyacını karşılamak için Batı Almanya Akdeniz ülkeleriyle İşgücü Alımı Anlaşmaları imzalamıştır (Mick, 2013, s.14-15). Öncelikle İtalya (1955) İspanya ve Yunanistan’dan (1960) “misafir işçiler” gelmiştir. 1961’de Berlin Duvarı’nın inşası ve böylece Sovyet işgal bölgesinden ve Alman Demokratik Cumhuriyetinden (DDR) gelen mültecilerin girişinin engellenmesi sonrası ortaya çıkan iş gücü eksikliği nedeniyle Türkiye’den (1961), Fas’tan (1963), Portekiz’den (1964), Tunus’tan (1965) ve son olarak Yugoslavya’dan (1968) “misafir işçilerin” işe alımları başlamıştır (Graumann, 2009, s. 5-6). Burada farklı çıkarlar söz konusu olmuştur: Gönderen ülkeler geçici iş gücü göçüyle kendi emek piyasalarını rahatlatmayı, döviz kazancı elde etmeyi ve nitelikli işçilerin geri dönmesiyle modernizasyon artışını sağlamayı amaçlamıştır. “Misafir işçiler”, kendi ülkelerindeki zor koşullardan sınırlı bir süre boyunca uzaklaşma ve ev sahibi ülkelere nispeten yüksek gelirler elde etmeyi amaçlamışlardır (Mick, 2013, s. 15). Almanya açısında ise bu dönemdeki yabancılar politikası, "misafir işçilerin" aile üyeleri olmadan sınırlı bir

süre için getirilebileceği temel varsayımına dayanmıştır. Bu nedenle, bir entegrasyon politikasından söz edilmemiş ve sadece işgücü piyasasını düzenlemeyi amaçlayan bir 'yabancılar politikası' izlenmiştir (Langeberg, 2007, s. 6). Bu bağlamda yabancılar politikası esas olarak iş ve işçi piyasası politikası anlamına gelmiştir (Schulte, 2011, s. 35). İstihdam edilen misafir işçilerin Almanya'da daha uzun süre kalmaları açıkça istenmemiştir. Aksine, birkaç yıl sonra menşe ülkelerine geri dönmeleri ve gerekirse yeni işçiler tarafından değiştirilmeleri istenmiştir. Bu sözde rotasyon modeli pratikte yeni işçilerin sürekli eğitimine ekonomik çıkarlara karşı çıktığı için işe yaramamıştır (Hans, 2010, s. 29). Misafir işçiler ise birkaç yıl boyunca Almanya'da para kazanacak ve kendi ülkelerine geri dönecek olan “misafir” gibi davranmışlardır (Graumann, 2009, s. 5-6). Bu nedenle entegrasyon projesinin Alman dilinin edinilmesi gibi temel noktalar bu dönemde her iki taraftanda ihmal edilmiştir.

3.4.1.2. 1973 - 1980 Yabancı İşçi Alımının Durdurulması ve Kısıtlama Politikası

Petrol krizi ve iş sektöründeki yapısal değişimle birlikte, artık birçok işçiye ihtiyaç duyulmamış ve daha fazla göçten kaçınılması planlanmıştır. Bununla birlikte, 1973'te yürürlüğe giren misafir işçilerin işe alınma yasağı ile işlerini kaybedenler çalışma ve oturma izinlerini de kaybetmişler ve Almanya'dan ayrılmak zorunda kalmışlardır. Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelere gelen misafir işçilere tekrar ülkeye giriş yasağı verilmiştir. İlgili ülkelere birçok misafir işçi, giriş yasağı nedeniyle Almanya'da kalmaya karar vermiştir. 1975 yılında çocuk parası ödenekleri çocukları menşe ülkede bulunan misafir işçiler için azaltılmıştır (Meier-Braun, 2002, s. 42). Böylelikle yabancı işçileri kendi ülkelerine dönmeleri için motive etme politikası takip edilmiştir. Bu durum ülkede yaşayan göçmen sayısında düşüşe yol açmamış, aksine ülkede yaşayan yabancılarda artışa yol açmıştır (Mick, 2013, s. 15). Bu kısıtlamalar ile Almanya'da kalan işçiler ailelerini de yanlarına almaya başlamış ve böylelikle iş göçü yerine bir aile göçü ortaya çıkmıştır (Graumann, 2009, s. 6). 1980'lerde Aile birleşimi ve doğum oranlarının yükselmesi ile Almanya'daki yabancıların sayısı 4,5 milyona ulaşmış ve bunların 2 milyonunu Türkler oluşturmuştur. Misafir işçiler işçi konaklama yerlerinden çıkmış aileleri ile birlikte kiralık evlere taşınmışlardır (Hasenfratz, 2009, s. 15). Misafir işçi politikası kavramını geliştirmek amacıyla kurulan komisyon 1977'de yayınladığı raporda Almanya'nın bir göç alan ülke olmadığını sadece yabancıların bir süre bulunup sonra kendi istekleri ile ülkelerine döndükleri bir ikamet ülkesi

olduğunu belirtmiştir. Ayrıca ikinci kuşak için ikamet, dil edinimi ve yaşam şartlarını iyileştirecek entegrasyon önlemleri de tavsiye edilmiştir (Hasenfratz, 2009, s. 23). Misafir işçilerin dil yeterliliğini geliştirmek amacıyla “yabancı işçiler için Almanca - dil derneği ” kurulmuş ve 2005 yılına kadar bu doğrultuda dil kursları verilmiştir (Ennigkeit, 2008, s. 64). 1979’ da yabancılar konusu ile görevli ve eski Kuzey Ren Westfalya Eyaleti başbakanı Heinz Kühn bir uyarı yazısı yayınlamıştır. Kühn, işgücü piyasası politikası amacıyla düzenlenmiş ve o zamana kadar yürütülmüş yabancılar politikasını eleştirmiştir. Kühn göçü ilgili makamlardan tanınmalarını talep etmiş ve misafir işçilerin yerini göçmenlerin aldığını vurgulamıştır (Meier-Braun, 2006, s. 205). Ayrıca Almanya’da doğan gençlerin Alman vatandaşlığına geçmelerini talep etmiştir. Fakat muhalif siyasi partiler Hristiyan Demokrat Partisi ve Hristiyan Sosyal Birlik Partisi (CDU/CSU) tarafından eleştirilmiş ve bu tavır sorumsuzca bulunmuştur (Meier-Braun, 2002, s. 46).

3.4.1.3. 1980 - 1990 Sınırlama Politikasının Devamı ve Göçmenlerin Eşzamanlı Olarak Geri Gönderilmeleri

1960 yılında 686 000 olan Almanya’da yaşayan yabancı sayısı 1980 yılında 4,5 milyona çıkmıştır (Meier-Braun, 2002, s. 42). Dönemin başbakanı Helmut Kohl yabancılar politikasına önem vermiş ve 3 hedef belirlemiştir: Bunlar Almanya’da yaşayan yabancıların entegrasyonu, geri dönüş teşviki ve daha fazla göçün engellenmesidir (Ennigkeit, 2008, s. 81-82). Bu doğrultuda Aralık 1982 de yabancılar politikası komisyonu kurulmuş ve göç politikasının merkezinde işe alım yasağının korunması, aile birleşiminin kısıtlanması ve gönüllü geri dönüşün teşviki yerleştirilmiştir (Butterwegge, 2005). Bu dönemde alınan kararlara rağmen halen Almanya’nın bir göç alan ülke olduğu kabul edilmemiş ve yabancıların entegrasyonu için bir yasa, reform ve benzeri önlemler alınmamıştır. Belirtilen hedeflerin arasında önem arz eden noktalar yabancıların geri dönüşünün teşviki ve göçün engellenmesidir. Bunun sonucunda 1983’de Yabancıların Dönüşlerini Özendirme Yasasının yürürlüğe girmesi ile uzun vadede Almanya’da yasal olarak kalmasına izin verilen misafir işçilere kendi ülkelerine dönmeyi teşvik etmek için 10.500 Alman Markı kesin dönüş yardımı ve o güne kadar emeklilik sigortasına yatırılan primlerin geri ödenmesi gibi fırsatlar tanınmıştır (Hans, 2010, s. 29). “Gönüllü eve dönüşü artırma” o yılların önemli bir slogandır. Fakat bu da göçmen sayısındaki artışa engel olamamıştır. Yabancılar politikası adıyla alınan önlemler amaçlananın tam tersine gerçekleşmiştir (Meier-Braun, 2017, s. 45). Siyasi alanda da yabancılar politikası birçok tartışmaya yol açmıştır. İşsizlik oranlarının artmasının

eklenmesiyle “yabancılar sorununu” çözme amaçlı 80lerde önlemler alınmaya çalışılmıştır. Baden Württemberg eyaletinde yabancılar aileleri menşe ülkede yaşasa bile kişi başı 12 metrekare de yaşadıklarını ispat etmek zorunda kalmıştır. Ayrıca “Almanya Almanların” sloganlarıyla Almanya’da yabancı düşmanlığı artışa geçmiştir. O dönemde yabancılar toplumsal ve ekonomik tehdit olarak görülmüş ve siyasi alanda daha sert önlemler alınması gerektiği tartışılmıştır (Meier-Braun, 2006, s. 205).

3.4.1.4. 1990 – 1998 Yeni Göç Durumu ve Yabancılar Hukuku Reformu

Bu dönemin merkezinde Berlin duvarının yıkılması ile birlikte mültecilerin Almanya’ya giriş yapması ve iltica politikası vardır. Bu dönemdeki göçmenlerin çoğu eski Sovyetler Birliği ülkesinden gelenlerdir. Etnik kökenleri nedeniyle Almanya’ya giriş yaptıktan sonra hepsine Alman Vatandaşlığı verilmiştir. Aynı dönemde, ülkeye sığınma talebinde bulunmak için çoğunlukla Asya ve Afrika’dan gelen mültecilerin sayısı da oldukça artmıştır. Bu dönem de eski Yugoslavya’dan gelen iç savaş mültecileri de Almanya’ya giriş yapmıştır (Butterwegge, 2005). 1992 yılında mültecilerin sayıları 440 000 e kadar ulaşmış ve bu durum medya ve siyaset alanında birçok tartışmaya yol açmıştır. Bu nedenle 1993 yılında mülteci anlaşmasında değişiklikler yapılmıştır. Alman Anayasasının 16. maddesinin yerine o maddenin kısıtlanmış bir şekli olan 16a maddesi eklenmiştir. Bu eklemeyeyle güvenli bir ülkeden veya AB ülkesinden Almanya’ya iltica eden kişilere iltica hakkı kısıtlanmıştır. Komşu ülkeler güvenli ülkeler olarak sayıldığı için karayoluyla gelerek iltica başvurusunda bulunmak yasaklanmış ve mültecilerin sınır dışı edilmeleri böylelikle kolaylaştırılmıştır (Meier-Braun, 2017, s. 76; Ennigkeit, 2008, s. 84). Mültecilere yönelik kısıtlayıcı düzenlemeler ile göç oldukça zorlaştırılmış ve 1945’ten sonra Alman göç tarihinin yeni bir aşaması başlamıştır (Münz ve Ulrich, 1997, s. 101). Yapılan değişikliklere rağmen 1997 yılında Almanya’daki yabancı ikamet nüfusu 7,3 milyona çıkmıştır. Göç edenlerin yanı sıra Almanya’da dünya ’ya gelen göçmenlerin çocuklarının sayısı da giderek artmıştır (Münz ve Ulrich, 1997, s. 101). Öte yandan iltica yasasındaki değişiklik ile vatandaşlık yasasında da değişiklikler yapılmıştır. Yasal olarak Federal Almanya Cumhuriyetinde 15 yıl ikamet eden yabancılar Alman vatandaşlığına geçme hakkına sahip olmuşlardır. Ayrıca en az 8 yıl Almanya’da yaşan ve en az altı yıl Almanya’da öğrenim gören 16 ve 23 yaş aralığındaki gençlere de Alman vatandaşlığına geçme hakkı verilmiştir (Ennigkeit, 2008, s. 84).

3.4.1.5. 1998 – 2005 Yeni Göç ve Vatandaşlık Yasası

1998 de Sosyal Demokrat Partisi ve Yeşillerin Hükümetin başına geçmesi ile yabancılar politikasında da büyük ölçüde değişiklikler gerçekleşmiştir. İktidar partisi tarafından ilk kez Almanya'nın göç ülkesi olduğu tanınmıştır. Dönemin başbakanı Schröder hükümet protokolünde Almanya'nın geçen yıllar içinde geri dönülmez bir göç aldığını, Almanya'da vergi ödeyerek ve kanunlara uyarak yasal olarak ikamet eden göçmenlere uzun süre boyunca sadece misafir oldukları söylendiği fakat çoktan yurttaşlarımız olduklarını söylemiştir (Ennigkeit, 2008, s. 92). Almanya'nın göç ülkesi olarak kabul edilmesinin iki önemi vardır. Yabancılar istenmeyen “misafir” konumundan çıkartılmış ve göçmenlerin entegrasyonu için mantıklı önlemler alınmasının yolu açılmıştır. Siyasi reformun odak noktasında vatandaşlık yasası oturtulmuştur. Dönemin Hükümet koalisyonu yabancılara tanınacak olan vatandaşlık yasası ile entegrasyon sürecinin hızlanacağı fikrindeymiş. Fakat muhalifler Alman vatandaşlığının entegrasyonun sonucunda verilmesi gerektiğini savunmuştur (Ennigkeit, 2008, s. 93-94). Bu tartışmaların sonucunda 1 Ocak 2000 de yeni vatandaşlık yasası yürürlüğe girmiş ve yabancılar politikasında bir dönüm noktası olarak tanımlanmıştır (Meier-Braun, 2006, s. 206). Alman hukuk tarihinde ilk kez, vatandaşlık yasasında soy bağı ilkesi ("jus sanguinis") yerini doğum yeri ilkesine ("jus soli") bırakmıştır. Soy bağı ilkesi, bir çocuğun bir Alman babası veya bir Alman annesi varsa doğumda Alman vatandaşlığı alması anlamına gelirken, doğum yeri ilkesine göre Almanya'da doğan yabancı bir ebeveynin çocuğu, ailesinin vatandaşlığına ek olarak Alman vatandaşlığını alması anlamına gelmektedir. Bu noktada ön koşullardan biri, en az bir ebeveynin çocuğun doğum tarihinde sekiz yıl yasal olarak Almanya'da yaşamış olması ve üç yıl boyunca oturma iznine veya süresiz oturma iznine sahip olmasıdır (Ennigkeit, 2008, s. 95). Geçiş düzenlemesinde, yabancı çocuklara 1 Ocak 2000'de on yaşını henüz tamamlamamış olan ve bunun için Almanya'da doğdukları sırada uygun koşulların mevcut olduğu bir vatandaşlık hakkı verilmiştir. Ancak “çocuk vatandaşlığı” başvuruları 31.12.2000 tarihine kadar sınırlandırılmıştır. Bu sayede yaklaşık 43.700 çocuk vatandaşlığa kabul edilmiştir (Storz ve Wilmes, 2007). Tartışma konusu olan çifte vatandaşlığa çözüm olarak doğum yeri ilkesi ile birlikte opsiyon modeli getirilmiştir. Bu modele göre yabancı çocuklar 23 yaşını doldurana kadar iki vatandaşlık arasında karar vermek zorunda kalmıştır (Angenendt, 2002, s. 3).

2000 yılına gelindiğinde Almanya bilgisayar uzman ihtiyacı ile tekrar yurt dışından işçi alımını talep etmiş ve yeşil kart kampanyası başlatmıştır. Bu durum yurt dışından işçi

alımının durdurulmasını hafifletmiş ve yabancı işçilerin Alman iş piyasası için önemli kişiler olduklarını göstermiştir. Yıllar sonra tekrar yabancı işçiler önem kazanmıştır (Ennigkeit, 2008, s. 95-96). Alman "yeşil kart" uygulaması iki yönetmelikle düzenlemiştir: "Yüksek Nitelikli Yabancı Bilgi ve İletişim Teknolojisi Uzmanları için Oturma İzni Yönetmeliği" ve "Yüksek Nitelikli Yabancı Bilgi ve İletişim Teknolojisi Uzmanları İçin Çalışma İzni Yönetmeliği" (Angenendt, 2002, s. 4). Amerikan yeşil kart uygulamasından daha kısıtlayıcı olan Alman yeşil kart uygulaması belirli bir süre için iş hakkı veren ve kalıcı yerleşime sebep vermeyen bir Vize olarak 2 Haziran 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Vatandaşlık yasası reformu ve yeşil kart uygulamasından sonra Eylül 2000 de Rita Süßmuth başkanlığında bağımsız göç komisyonu kurulmuş ve Göç Yasasının yeniden düzenlenmesi için öneriler hazırlamak üzere görevlendirilmiştir. Komisyonun görevi göçün kontrolü, sınırlandırılması ve göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili reform önerileri sunmak olarak belirlenmiştir (Ennigkeit, 2008, s. 97). Temmuz 2001'de Göçmenlik Komisyonu, göçmenlik yasasının yeniden düzenlenmesi için genel bir taslak sunmuştur. Almanya'nın yaşlanan nüfusu ve vasıflı işçilerin eksikliği gibi demografik gelişmelere karşı koymak için göçe bağlı olduğu sonucuna varılmıştır (Elsner, 2005, s. 45). Bağımsız Göç Komisyonu, Almanya'nın bir göç ülkesi olarak anlaşılmasına dayanan yeni bir entegrasyon politikasının temelini atmıştır (Heckmann, 2010, s. 12). 2004 yılında, iktidardaki partiler arasında yeni bir göçmenlik yasasıyla ilgili çeşitli girişimler olmuş ve uzun süren tartışmalar sonrasında mevcut "göçmenlik yasası"nın değiştirilmesinin önü açılmıştır. Yeni Göç Yasası olarak bilinen "Göçün Yönlendirilmesi ve Sınırlandırması ve Avrupa Birliği Vatandaşlarını ve Yabancıların İkametlerinin ve Entegrasyonunun Düzenlenmesine İlişkin Kanun" 1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile ilk defa, resmi olarak göçmenlerin entegrasyonunun devletin sorumluluğunda olduğu ilan edilmiştir (Elsner, 2005, s. 45-46).

3.4.2. Yeni Göç Politikası ve Göç Yasası

1 Ocak 2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Göç Yasası (Zuwanderungsgesetz) ile yabancılar yasasında birçok değişiklik yapılmıştır. Yeni Göç Yasası'nın ilan edilen hedefi, göçü kontrol etmek sınırlamak ve Almanya'da yasal olarak ikamet eden göçmenleri kalıcı olarak entegre etmektir (Steinhardt, 2007, s. 15). Bu yasa ile entegrasyon ve göç konusuyla ilgilenecek olan bir Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi kurulmuştur. Kurum yabancılar ve mülteciler için entegrasyon kursları geliştirme ve uygulama ayrıca göç konularında bilimsel araştırmalar yapmayı görev edinmiştir. Böyle bir federal otorite uzun zamandır talep edilmiş ve

entegrasyon ve göç için önemli bir federal kurum olarak göreve gelmiştir (Meier-Braun, 2006, s. 207).

Yeni yasa ile çalışma izninin ve oturma izninin yabancı başvuru sahibi tarafından farklı kurumlara ayrı olarak uygulanması gereken çifte onay prosedürü, iç onay prosedürü ile değiştirilmiştir. Yabancılar yalnızca - Federal İş ve İşçi Bulma Kurumunun onayıyla - tek bir işlemle çalışma izni ve oturma izni veren Göçmenlik Bürosuna başvurarak her iki işlemi de gerçekleştirebilmektedir (İkamet yasası § 39 fıkra 1). Bu uygulamanın amacı, göçmen işgücü piyasasına erişim üzerindeki bürokratik engelleri azaltmak amaçlanmıştır. Yeni Göç Yasası'nda oturma izni sayısı önemli ölçüde azaltılmıştır. Önceki beş tip ikamet izni yerine, Göç Yasası'nın yürürlüğe girmesiyle (geçici) ikamet izninin yanı sıra, (daimi) yerleşim izni (İkamet Yasası §7, §9) bulunmaktadır. Yerleşim izni alma koşulları şunları içermektedir: Kendi ailesine geçim ve yeterli konut sağlama, emekli maaşı katkı belgesi, adli sicil kaydının olmaması, yeterli Almanca dil bilgisi, istihdam izni ve en az 5 yıldır oturma izninin mevcut olmasıdır (Schneider, 2007). Yeni ikamet hakkı, önceki yönetmeliğin aksine, artık ikamet izinlerine değil, ikamet amaçlarına dayanmaktadır. Bunlar özellikle kazançlı istihdam, eğitim, aile birleşimi ve insani nedenlerdir (Steinhardt, 2007, s. 15). Bu yasa, şimdiye kadar ayrı ayrı olan ve entegrasyona açıkça vurgu yapan yasal düzenlemeler (ikamet hakkı, insani göç ve işgücü piyasasına dayalı göç gibi) içermektedir (Mick, 2013, s. 18). İşgücü göçü alanında da yeni Göç Yasası ile birlikte değişiklikler yapılmıştır. Ülkenin iş gücü ihtiyacının kas gücüne dayalı olduğundan burada yaşayan yabancıların eğitim ve kültür seviyesi önemli bir yol oynamamıştır (Yılmaz, 2016, s. 304).

Dönemin Federal İçişleri Bakanı Schily, Almanya'nın "bizi sömüren" yabancıya değil "bize yarar sağlayan" yabancılara ihtiyacı olduğunu söyleyerek özellikle vasıfsız yabancıların girişinin sınırlı olması gerektiğini belirtmiştir (Klimova, 2008, s. 50). Bu doğrultuda kalifiye olmayan ve düşük vasıflı işçiler için iş gücü alımının durdurulması devam etmiştir. Kalifiye işçilere (bilim adamları, mühendisler, bilgisayar uzmanları gibi) ise hemen oturma izni verilmesi benimsenmiştir. Buradaki öncelik Avrupa birliğine üye ülkelerden gelen işçilere verilmiştir (Meier-Braun, 2006, s. 207). Yurt dışından Üniversite okumaya gelen öğrencilere öğrenim süreleri boyunca oturma izni verilmiştir. Mezuniyet sonrası bir yıl içinde iş bulabilen öğrencilere Almanya'da kalma hakkı tanınmıştır (İkamet yasası § 16). Göç Yasası, insani alanda bazı iyileştirmeler getirmiştir. Devlet dışı ve cinsiyete özgü zulüm, iltica için bir neden olarak kabul edilmiştir (Meier-Braun, 2006, s. 207). Avrupa

Birliği vatandaşları için serbest dolaşıma izin vermek amacıyla oturma izni alma şartı kaldırılmıştır. Sadece ikamet kaydı yaptırma zorunluluğu getirilmiştir (Süssmuth, 2006, s. 101). Yeni Göç Yasasında entegrasyona büyük önem verilmiştir. İkamet yasasının 3. Bölümü “Entegrasyonu teşvik etmek” başlığını taşımaktadır. Bu bölüm entegrasyon kurslarını, entegrasyon kursuna katılma hakkı, entegrasyon kursuna ve entegrasyon programına katılma zorunluluğunu içermektedir (İkamet yasası § 43, 44, 44a, 45, 45a). Entegrasyon politikasının aciliyeti 2006’da İçişleri Bakanı olan Wolfgang Schäuble’nin değerlendirmesinde de vurgulanmıştır: “Göç artık sorunumuz değil; sorunumuz entegrasyondur.” Bu açıklama, olayın artık göçmenlerin entegre edilip edilmemesi gerektiği ile ilgili olmadığı, ancak entegrasyon politikasının nasıl şekillenebileceği ile ilgili olduğuna işaret etmektedir (Geist, 2009, s. 65). Bir yandan, "teşvik ve talep" ilkesine göre, entegrasyon kurslarına katılmak için açık yasal haklar getirilirken, diğer yandan yaptırımlar da dâhil olmak üzere bazı göçmen gruplarına kurslara katılma zorunluluğu getirilmiştir. Bu kurslar, Almanca dil becerilerine ek olarak, yasal ve ekonomik yaşam hakkında da bilgi aktarmayı amaçlamaktadır (Schneider, 2007).

3.4.3. 2006-2018 Almanya Entegrasyon Politikaları

2005 yılının Kasım ayında, hükümetle muhalefet arasındaki koalisyon anlaşmasında Göç Yasasının değerlendirilmesine karar verilmiştir. Temmuz 2006’da Federal İçişleri Bakanlığı yasanın “prensip olarak geçerli” olduğuunu belirten bir değerlendirme raporu sunmuştur. Ancak, ikamet ve iltica konusunda 11 Avrupa Birliği Yönergesi eklendiğinden yasada değişiklikler yapılmıştır. 28 Ağustos 2007’de Kanun üzerinde yapılan değişiklik yürürlüğe girmiştir. Değişikliğin önemli noktaları arasında, yıllarca Almanya’da bulunan mülteciler, aile birleşimi ve vatandaşlığa kabul edilme hakkı ile ilgili yapılan değişiklikler yer almaktadır (Elsner, 2005, s. 46). Yeni düzenlemeye göre iltica hakkı bulunmayan, altı yıldır Federal Almanya Cumhuriyetinde bulunan ve 2009 yılına kadar çalıştığını ispat eden mülteciler ikamet izni alabilecektir (Klimova, 2008, s. 51). Ayrıca yasa, ikamet ve entegrasyon yasası alanında sayısız tartışmalı kısıtlamalar içermektedir. Entegrasyon kursuna katılma yükümlülüğünün ihlali durumunda örneğin, sosyal yardımların azaltılması gibi finansal cezalar öngörülmektedir. Alman vatandaşlığına geçmek isteyenlerden ise anayasa ve hukuk sistemini bilmeleri istenmektedir (Schneider, 2007). Yasa ile aile birleşimi konusunda da değişiklikler yapılmıştır. Yapılan değişikliklere göre Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelerden gelen eşler 18 yaşını doldurmuş olmaları ve Almanca dil becerilerini

kanıtlamaları halinde Almanya'ya taşınmasına izin verilecektir. Ayrıca ailenin geçiminin tamamen kendi kaynakları tarafından güvence altına aldığını kanıtlaması gerekmektedir. Bu değişiklik ile anlaşmalı ve zorla yaptırılan evliliklerin önüne geçmek ve entegrasyonu kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Kanada, Avustralya veya ABD gibi Almanya'ya vizesiz girebilecek vatandaşlar bu değişikliklerden muaf tutulmuştur. Yasa değişikliği Türk kökenli vatandaşlar tarafından ayrımcı ve anayasaya aykırı olarak algılanmış ve protesto edilmiştir. (Klimova, 2008, s. 51-52).

Almanya'da, entegrasyon politikası büyük ölçüde Göç, Mülteciler ve Entegrasyon yetkilileri tarafından şekillendirilmektedir. Görevi, Almanların ve göçmenlerin ya da göç geçmişi olan insanların bir arada yaşamasını teşvik etmek ve güçlendirmektir. 2007 yılında, göçmen dernekleri dâhil olmak üzere siyasi ve sosyal gruplarında dâhil olduğu entegrasyon politikasını içeren Ulusal Entegrasyon Planı oluşturulmuştur (Bundesausländerbeauftragte, 2009).

Yasal düzenlemelere ek olarak Almanya entegrasyon alanında zirveler düzenlemeye başlamıştır.

14 Temmuz 2006'da Başbakan Angela Merkel Federal Almanya Cumhuriyeti tarihinde ilk kez Federal Başbakanlığa bir entegrasyon zirvesi için bir davette bulunmuştur. Görüşmeyi Federal Hükümet, eyalet hükümetleri, yerel dernekler, ticaret, kültür, spor, dini toplulukları, göçmen kuruluşları, yardım kuruluşları, göçmenler ve entegrasyona odaklanmış bireylerden 86 katılımcı izlemiştir. Toplantı, Federal Hükümetin Entegrasyon Komiseri, Devlet Bakanı Prof. Dr. Ing. Maria Böhmer tarafından organize edilmiştir (Hecht, Abo Kadira, Schulte ve Kohlmeier, 2006, s. 6-7). Entegrasyon zirvelerinin amacı Almanya'daki entegrasyon sorunlarına çözüm yolları bulmaktır (Kujawa, 2017, s. 170). Birinci Entegrasyon zirvesinin ardından aşağıdaki konularda çalışma grupları oluşturulmuştur:

- Çalışma Grubu 1: "Entegrasyon Kurslarını Geliştirme",
- Çalışma Grubu 2: "Erken Dil Eğitimi",
- Çalışma Grubu 3: Eğitim, Öğretim ve İşgücü Piyasası,
- Çalışma Grubu 4: "Kadınların ve kızların yaşam durumu, eşit haklar",
- Çalışma Grubu 5: "Yerinde Entegrasyon",

- Çalışma Grubu 6: "Entegrasyon ve Sivil Toplum" (Hecht, Abo Kadira, Schulte ve Kohlmeier, 2006, s. 7-8).

Bu altı çalışma grubu aşağıdaki on konuyu ele almıştır:

1. Entegrasyon kurslarının iyileştirilmesi
2. Erken Çocukluk Eğitimi: Alman dilinin en baştan teşvik edilmesi
3. İyi eğitim ve öğretim sağlanması, istihdam fırsatlarının artırılması
4. Kadın ve kızların hayatlarını iyileştirmek, eşitliği sağlamak
5. Yerinde entegrasyonu desteklemek
6. Sivil katılım ve eşit katılım yoluyla entegrasyonun güçlendirilmesi
7. Yaşayan kültürel çoğulculuk - kültürlerarası yetkinliğin güçlendirilmesi
8. Spor yoluyla entegrasyon - potansiyelin kullanılması, tekliflerin genişletilmesi, ağın genişletilmesi
9. Medya - çeşitliliğin kullanılması
10. Bilim – kozmopolit olmak (Fehsenfeld, Hecht, Abo Kadira, Lentschig, Schulte, 2008, s. 11).

Entegrasyon zirvesi her sene tekrarlanmış ve sonuç olarak bir Ulusal Entegrasyon Planı oluşturulmuştur. Angela Merkel'in düzenlediği ilk iki entegrasyon zirvesinde (2006 ve 2007), bu zirvelerin sonuçları Temmuz 2007'deki Ulusal Entegrasyon Planında sunulmuş ve Almanya'da göçmenlerin entegrasyonunu hedefleyen yaklaşık 400 bireysel girişimden bahsedilmiştir. Bu plan, entegrasyon kurslarının genişletilmesini, çocukların ve gençlerin eğitim sponsorları tarafından tanıtılması, genç göçmenlerin eğitim ve çalışma fırsatlarının artırılması, anaokullarında Alman dilinin teşvik edilmesi ve örneğin spor dernekleri tarafından yeni kulüp üyelerinin hedef alınmasını içermektedir (Ziegler, 2010, s. 16). Ulusal Entegrasyon Zirvelerinin amacı, tüm katılımcılar arasında sürekli ve yapılandırılmış bir diyalog oluşturmak ve Almanya'daki entegrasyon sorunlarına çözüm yolları bulmaktır. Federal Hükümet, kararlaştırılan önlemlerin başarılarını ve başarısızlıklarını düzenli aralıklarla ölçmektedir. Haziran 2009'da, Göç, Mülteciler ve Entegrasyon Komiseri, sosyal yaşam, yasal statü, eğitim, gelir, barınma ve sağlık gibi göstergelere dayanarak göçmen kökenli bir insanın yaşam koşullarını ölçen, halka açık ilk değerlendirme raporunu sunmuştur. (Bundesausländerbeauftragte, 2009).

En son düzenlenen 10. Entegrasyon zirvesi 13.06.2018 tarihinde gerçekleşmiştir. Entegrasyon zirvelerine ek olarak, Alman İslam Konferansları (2006-2018) da Almanya'daki bütünleşme söylemini şekillendirmiştir. Bu konferanslar, Almanya'daki Müslümanlar ve devlet kurumları arasındaki iletişimi geliştirmeyi amaçlamaktadır. Görüşmeler her zaman Müslüman nüfusun sosyal ve politik entegrasyonuna odaklanmaktadır. Bu noktada entegrasyon kursları bu süreçlere katkı veren kurumlar olarak ele alınmalıdır.

BÖLÜM IV

ENTTEGRASYON KURSLARI

Göçmenler ve göçmenlere ev sahipliği yapan ülke açısından en önemli mesele aslında entegrasyonun başarılmasıdır. Entegrasyonun anahtarı ise dildir ve bu nedenle dil edinimi başarılı bir sosyal entegrasyonun göstergesidir (Maurer, 2013, s. 5). Göçmenlerin entegrasyonunda, dil edinimi yüksek önceliğe sahiptir. Dil öğrenme, işgücü piyasasına, eğitime katılım ve nihayetinde toplumun geri kalanıyla etkileşime erişim sağlamaktadır. Hedef ülke dilinin edinimi bu nedenle entegrasyon bağlamında göçmenler, devlet ve toplum için gereklidir. Dil ediniminin özel rolü nedeniyle, entegrasyon kursları merkezi öneme sahiptir (Rhode ve Stitteneder, 2018, s. 88).

Entegrasyonun hem göçmenler hem de kendisi açısından önemini anlayan Almanya 2001 yılında yeni bir Göç Yasası için taslak hazırlamak üzere Süßmuth Komisyonunu görevlendirmiştir. Bu Komisyon Almanya'da entegrasyon kurslarının başlatılmasını önermiştir. 1 Ocak 2005 tarihinde, uzun siyasi ve yasal tartışmaların ardından, Göç Yasası yürürlüğe girmiştir. Yasama paketi ayrıca "Federal Topraklarda İkamet, İstihdam ve Yabancıların Entegrasyonu Hakkında Kanun" 'u da içermektedir. Bu ilk kez Almanya'nın bir göç ülkesi olduğunu ve göçmenlerin Alman toplumuna entegrasyonunun Alman siyasetinin önemli bir parçası olması gerektiğini kabul ettiğini göstermektedir (Lochner, 2018). Entegrasyon kursları federal entegrasyon çalışmasının en önemli unsurları arasındadır. Kurslar katılımcılara Alman dili ve Almanya'daki yaşam hakkında önemli bilgiler sunmaktadır (Reimann, 2015, s. 11). Entegrasyon politikası ilkesi "Teşvik Et ve Talep Et" hem ev sahibi ülke hem de göçmenler için avantajlar içermektedir. Entegrasyon kursları ile devlet, göçmenlerin yerel topluma entegrasyonunu desteklemektedir. Diğer taraftan göçmenler, ev sahibi ülkede ekonomik ve sosyal hayata aktif katılma fırsatına sahip olmaları istenmektedir (Lochner, 2018).

Almanya'daki entegrasyon kursları, vatandaşlık eğitim sürecinde yurttaşlık eğitimine bağlılık ve diğer pek çok entegrasyon politikası, grup farklılıklarını azaltmayı hedeflemektedir. Göçmenlerin topluma eşit şekilde entegrasyonunun, ev sahibi toplumun temel kurumlarına katılabilmek için kültürel yeterliliklerin edinilmesine bağlı olduğunu varsaymaktadır (Heckmann, 2014, s. 77).

Bu bölümde 01.01.2005 tarihinde Yeni Göç Yasasının yürürlüğe girmesi ile Almanya'da uzun süre yaşayan yabancılar ve yeni göç eden göçmenler için açılan entegrasyon kursları ele alınmaktadır. Bu kurslar Federal Almanya Hükümeti adına yeniden yapılandırılmış ve yoğunlaştırılmış bir entegrasyon politikasının çekirdeğini oluşturmaktadır (Schönwälder, Söhn ve Michalowski, 2005, s. 35).

4.1. Yeni Göç Yasası Öncesi Dil Kursları

1970'lerden bu yana Federal Almanya Cumhuriyetinde göçmenler için dil kursları yürütülmüştür. Fakat bu kurslar kapsamlı ve koordineli bir entegrasyon politikası girişiminin bir parçası değil, farklı göçmen gruplarına yönelen çeşitli kuruluşlara dağılmış ve farklı hedefleri olan programlardan oluşmuştur. Bunlar yeni Göç Yasası yürürlüğe girmeden önce örneğin Uluslararası Sosyal Hizmet Konfederasyonu, hayır kurumları, belediye, kilise ve sendika örgütleri ve bireysel dernekler tarafından yürütülmüştür (Helbig vd., 2001, s. 61-62). Ayrıca farklı bakanlıklar tarafından uygulanan dil kursları da mevcuttu. Örneğin:

- SGB III Kursları: Eski Sovyetler Birliği'nden gelen Alman kökenli yetişkin göçmenler ve sığınmacılara yönelik 900 ders saati içeren, Federal İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından uygulanan ve Federal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (BMA) sorumluluğunda olan dil kurslarıdır (Schönwälder, Söhn ve Michalowski, 2005, s. 35; Daase, 2018, s. 46).
- Garantifonds-Dil Kursları: Federal Aile İşleri, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı (BMFSFJ) yetkisi altında eyaletler tarafından yürütülen bir programdır. Okul zorunluluğu olmayan ve 27 yaşını doldurmamış yetişkin Eski Sovyetler Birliği'nden gelen Alman kökenli göçmenler ve sığınmacılara yönelik dil kursları verilmektedir (Bildungsberatung, 2019).
- DfaA (yabancı işçiler için Almanca) Dil Kursları: Federal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı sorumluluğunda ve Sprachverband DfaA tarafından yürütülmektedir. İşgücü

alımı yapılan ülkelerden yabancı işçiler ve aileleri, AB vatandaşları ve eski sözleşmeli işçiler bu kursa katılabilmektedir (Daase, 2018, s. 46).

Yeni Göç Yasasının yürürlüğe girmesi ile birlikte yürütülen Entegrasyon kursu kapsamında dil kursları 2005 yılı öncesi dil kurslarından farklı olarak Almanya genelinde tek bir merkezden organize ve koordine edilmektedir (Regren, 2007, s. 42). Kursların sorumluluğu ve kontrolü Federal Göçmen ve Mülteciler Dairesine (BAMF) devredilmiştir (Reimann, 2015, s. 10).

4.2. Yeni Göç Yasasında Entegrasyon Kursları

1 Ocak 2005 tarihinde Almanya'da Yabancıların İkamet, İstihdam ve Entegrasyon Yasası (AufenthG) yürürlüğe girmiştir. 13 Aralık 2004 tarihli Entegrasyon Kursu Yönetmeliği'yle (Integrationskursverordnung/ IntV) birlikte bu yasa göç ve entegrasyon politikaları için belirleyici bir adım olmuştur. Böylece Almanya'da ilk kez merkezi, tek tip ve hukuki bağlayıcılığı olan bir entegrasyonu özendirme politikası (AufenthG § 43) uygulamaya sokulmuştur (Schröder ve Zakharova, 2015).

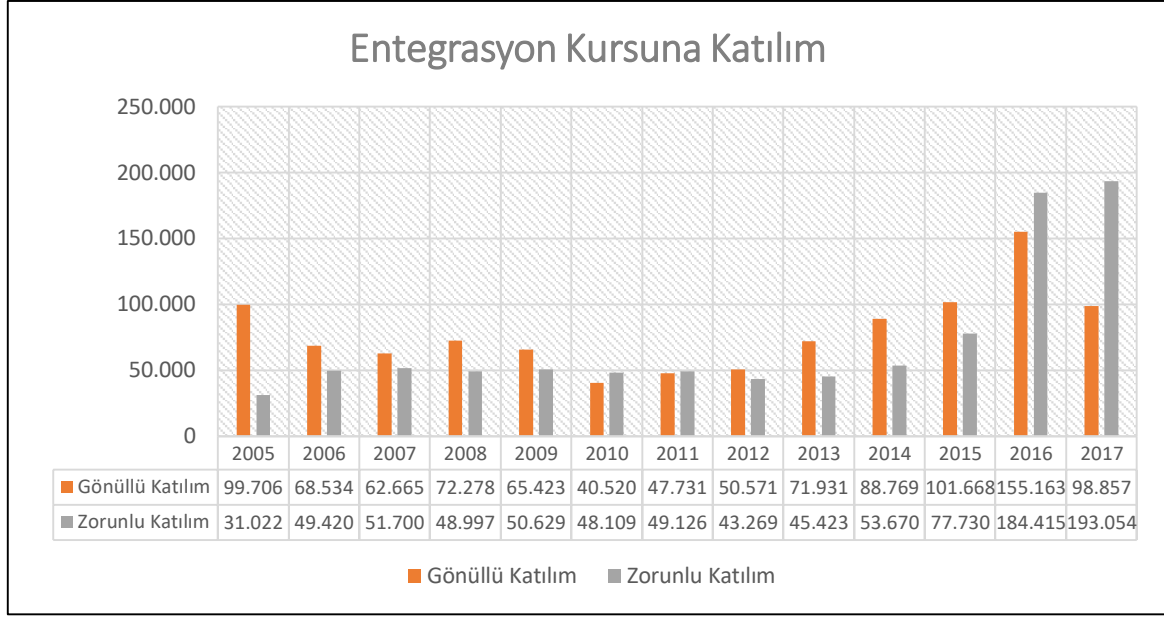
Hem İkamet Yasası (AufenthG) hem de Göç Yasasında (ZuwandG), entegrasyon kursu yasanın 3. Bölümünde “Entegrasyonun Teşviki” başlığı altında, Almanya'ya entegrasyon için gerekli bir önlem olarak adlandırılmıştır (Strewe, 2007, s. 107-108). Almanya'nın “göçmenlerin entegrasyonuna yatırım yapma” konusundaki istekliliği siyasi bir kırılma noktası olarak kabul edilmektedir (Santel'den aktaran Geist, 2009, s. 66). Entegrasyon başlığı ile ikamet veya Göç Yasasının 3. Bölümü 43, 44, 44a, 45 ve 45a maddelerinden oluşmaktadır. 43. maddede Entegrasyon kurslarının amacı, şekli ve içeriği açıklanmaktadır. 44. madde entegrasyon kursuna katılma hakkını madde 44a ise entegrasyon kursuna katılma yükümlüğünün kriterlerini içermektedir. 45. maddede tüm federal eyaletleri kapsayan entegrasyon programını, madde 45a' da ise mesleğe ilişkin dil teşvikini açıklamaktadır (bkz. Ek 1; İkamet yasası, 2004). Kurslar yabancılar için Entegrasyon Kurslarının Uygulanması Yönetmeliği (Integrationskursverordnung - IntV) tarafından düzenlenmektedir. Entegrasyon Kurs Yönetmeliği, entegrasyon kurslarının tam olarak uygulanmasını, içeriğini, süresini, yapısını ve genel şartlarını belirlemektedir. Bu yönetmelik 2007 yılında Rambøll Management tarafından yapılan değerlendirmeden sonra daha da geliştirilmiştir (Maurer, 2013, s. 6). Entegrasyon Kurs Yönetmeliğinde ayrıca 2012 ve 2017 yıllarında da değişiklikler yapılmıştır (Bundegesetzblatt, 2007, 2012, 2017). Bu değişiklikler entegrasyon

kurslarında önemli gelişmeler sağlamışlardır. Örneğin, kurs grubu başına maksimum katılımcı sayısı 25'ten 20'ye düşürülmüştür. Özel entegrasyon kurslarında dil kurslarının ders saatlerinde 600'den 900 saate kadar bir artış olmuştur. Bir süredir Almanya'da yaşayan öğrenciler için özel bir "destek kursu" geliştirilmiş ve tekrar modülü Entegrasyon kurslarındaki tüm katılımcılar için 330 ders saatine çıkarılmıştır. Oryantasyon kursundaki ders sayısı 30'dan 100'e çıkarılmış ve bir müfredat, standart sınav ve nitelikli eğitici elemanlar ile kalitesi yükseltilmiştir (Bundesgesetzblatt, 2017).

4.3. Entegrasyon Kursuna Katılım

Entegrasyon kurslarının hedef grupları ikamet kanununun 44. ve 44a maddelerine göre, katılım hakkı olanlar ve katılım mecburiyeti olanlar şeklinde iki gruba ayrılmaktadır. Ayrıca entegrasyon kurslarına ikamet durumuna bağlı olarak da zorunlu veya gönüllü olarak katılım sağlanmaktadır (Rother, 2010, s. 59). Dil kursuna katılanlar, yeterli dil becerisine sahip olmayan yani Ortak Avrupa Dil Referans Çerçevesine göre B1 seviyesinin altındaki dil becerilerine sahip olan göçmenlerdir. Oryantasyon kursuna katılanlar ise dil kursunu tamamlamış kişiler veya yeterli dil becerisine sahip olan göçmenlerdir (BAMF (c), 2015, s. 12). 2005 yılında Göç Yasası'nda yapılan düzenlemeye göre Almanca bilmeyenler ve sosyal yardımla geçinenler ile aile birleşimi yoluyla Almanya'ya yeni gelen göçmenler entegrasyon kurslarına katılmakla yükümlü bulunmaktadır. Almanca bildiğini kanıtlayanlar ise bu kurstan muaf tutulmaktadır. Kimlerin bu kursa katılması gerektiği ile ilgili yabancılar dairesinin yanı sıra iş ve işçi bulma merkezleri karar vermektedir (Danışman, 2010).

2005 – 2017 yılları arası Entegrasyon Kurslarına Toplam Katılım Sayısı (Kaynak: STATISTA)

Şekil 3. 2005 – 2017 yılları arası entegrasyon kurslarına toplam katılım sayısı. (Statista. (2019). *Anzahl der neuen Teilnehmer an Integrationskursen in Deutschland von 2005 bis 2018*. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/165445/umfrage/integrationskurse---anzahl-der-neuen-teilnehmer/> sayfasından erişilmiştir)

2005 yılında kurs katılanlarının en büyük grubunu 17,9 % ile Türkler oluştururken 2017 yılında 34,6 % ile Suriyeliler oluşturmaktadır (BAMF, 2018).

İkamet Yasasının 44. maddesine göre Entegrasyon Kursuna Katılma Hakkı aşağıdaki durumlarda verilmektedir:

(1) Federal Almanya’da sürekli yaşayan ve

1. ilk defa

a) çalışma amacıyla (18-21’inci maddeler),

b) aile birleşimi amacıyla (28’inci, 29’uncu, 30’uncu, 32’inci ve 36’ncı 36a maddeler),

c) 25’inci maddenin 1’inci veya 2’nci 4a cümle 3. fıkrasına veya 25 b maddesine göre insani nedenlerle

d) 38a maddesine göre uzun süreli ikamet eden olarak oturma izni alan,

2. 23’üncü maddenin 2’nci fıkrasına veya 4’üncü fıkrasına göre yerleşme izni alan bir yabancı, bir defaya mahsus olmak üzere entegrasyon kursuna katılma hakkına sahiptir. Sürekli ikamet tabirinden, kaideten yabancının 1 yıldan daha fazla süreli oturma izni alması

veya ikametın geçici nitelikli olması hali hariç olmak üzere, 18 ayı aşkın bir süreden beri oturma izni hamili olması anlaşılır.

(2) 1'inci fıkraya hükmüne göre kursa katılma hakkı, bu hakka esas teşkil eden ikamet izninin verilmesinden itibaren 2 yıl geçtikten sonra veya bu iznin hükmünü kaybetmesi halinde sona erer.

(3) Entegrasyon kursuna katılma hakkı,

1. Almanya Federal Cumhuriyeti'nde bir okul eğitimine başlayan veya o tarihe kadarki okul eğitimlerini Federal Almanya'da devam ettiren çocuklar, gençler ve genç yetişkinler için,

2. Entegrasyon gereksiniminin belirgin ölçüde az olması veya

3. Yabancınnın yeterli derecede Almanca bilgisine sahip olması halleri için mevcut değildir. Oryantasyon kursuna katılma hakkı Cümle 1 Numara 3'e göre mahfuzdur.

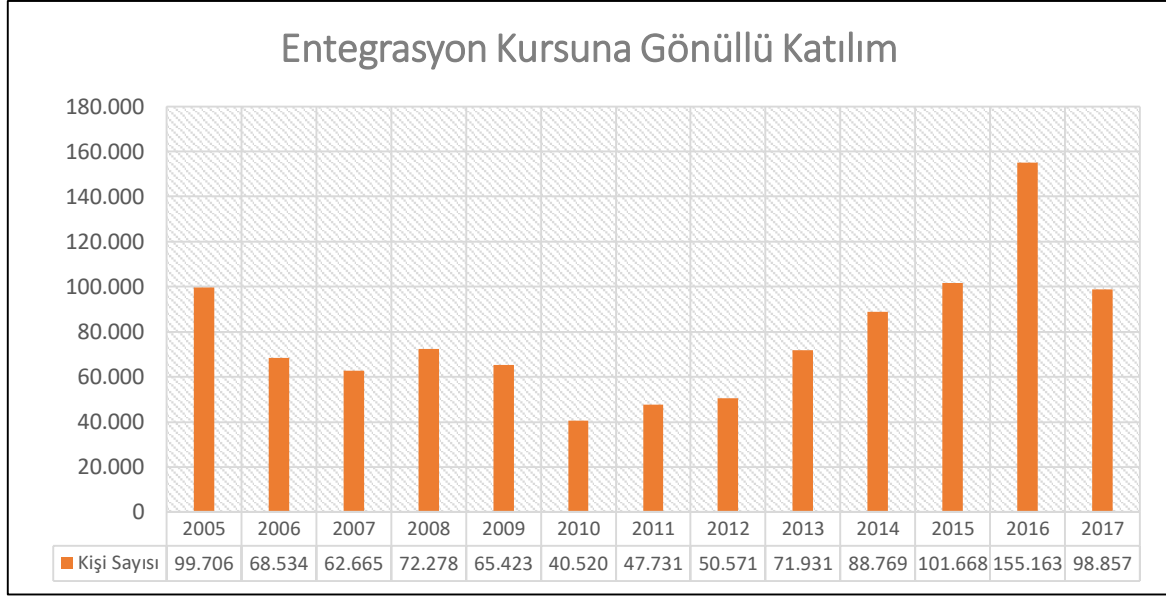
(4) Kursa katılma hakkına sahip olmayan veya artık sahip olmayan bir yabancıya, kurslarda münhal yer olması halinde kursa katılma izni verilebilir. Bu düzenleme, yeterli derecede Almanca dil bilgisine sahip olmayan ve belirgin bir şekilde entegrasyon gereksinimi bulunan Alman vatandaşlarına aynen uygulanır. Ayrıca

1. oturma iznine sahip olan ve yasal süresiz oturma izni beklenen,

2. § 60a maddesinin 2'inci fıkrası 3. cümlesine göre müsamahaya sahip olan veya

3. § 25'inci maddenin 5. fıkrası uyarınca oturma iznine sahip olan yabancılar. İltica Kanunu'nun 29a maddesi uyarınca güvenli bir menşe ülkesinden gelen bir sığınmacı için yasal ve kalıcı bir ikamet beklenmediği varsayılır (İkamet yasası).

Bu maddeye göre uzun süreli ikamet eden olarak oturma izni olan veya yeni göç eden Eski Sovyet Birliğinden gelen göçmenler, AB Vatandaşları ve Almanca bilmeyen Alman vatandaşları Entegrasyon kursuna katılım sağlayabilmektedir.

Şekil 4. 2005 – 2017 yılları arası entegrasyon kurslarına gönüllü katılım sayısı. (Statista. (2019). *Anzahl der neuen Teilnehmer an Integrationskursen in Deutschland von 2005 bis 2018*. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/165445/umfrage/integrationskurse---anzahl-der-neuen-teilnehmer/> sayfasından erişilmiştir)

İkamet Yasasının 44a maddesine göre entegrasyon kursuna katılma yükümlülüğü aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

(1) Bir yabancı,

1. 44'üncü maddeye göre kursa katılma hakkına sahip olması ve

a) basit tarzda sözlü olarak Alman dilinde anlaşılamaması veya

b) 23'üncü maddenin 2'nci fıkrasına, 28'inci maddenin 1'inci fıkrasının 1'inci cümlesinin 1 nolu hükmüne veya 30'uncu maddeye göre oturma izninin veriliş tarihinde Almanca dil bilgisine sahip olmaması veya

2. Sosyal Kanun'un 2'nci Kitabına göre yardımlar alması ve Sosyal Kanunun 2'nci Kitabına göre, intibak sözleşmesinde kursa katılımın öngörülmüş olması veya

3. özel olarak entegrasyon gereksiniminin bulunması ve yabancılar dairesinin yabancıyı kursa katılmasını istemesi hallerinde veya

4. § 44.üncü maddenin 4. fıkrası 2. cümlesinde 1-3 cümleler içinde belirtilen kişi grubuna aitse, Sığınmacı/İltica Yasası kapsamında yardım alır ve yetkili makam ondan bir entegrasyon kursuna katılmasını isterse entegrasyon kursuna katılmakla yükümlüdür.

1'inci cümleinin 1 nolu hükmünde belirtilen hallerde Yabancılar Dairesi, ikamet izni verme aşamasında yabancıya entegrasyon kursuna katılmakla yükümlü olup olmadığını tespit eder. 1'inci cümleinin 2 nolu hükmünde belirtilen hallerde işsizler Temel Güvence Kurumu'nun kursa katılmasını istemesi durumunda da yabancı kursa katılmakla yükümlüdür. İşsizler Temel Güvence Kurumu, 1'inci cümleinin 1 ve 3 nolu hükümlerinde belirtilen hallerde, Sosyal Kanun'un 2'inci Kitabına göre sosyal yardımların ödeme işlemlerinde Sosyal Kanun'un 15'inci maddesinde öngörülen önlemler için Yabancılar Dairesi'nin yükümlülük kararına kaideten uymak zorundadır. İşsizler Temel Güvence Kurumu, münferit durumlarda yükümlülüğünden sarfi nazar ettiğinde, durumu yükümlülüğü iptal edecek Yabancılar Dairesine bildirir. Yükümlülük, yabancıdan işinin yanında kursa katılmasının kendisinden beklenilemeyeceği durumlarda iptal edilir. Buna ek olarak Yabancılar Dairesi, yabancı yalnızca basit bir şekilde Almanca iletişim kurabiliyorsa, § 25'inci maddenin 1. veya 2. fıkrası uyarınca oturma izni verirken yabancıyı bir entegrasyon kursuna katılmakta zorunlu tutabilir.

(1a) 1. fıkranın 1. cümlesi 1. numara uyarınca katılma yükümlülüğü, yalnızca yabancıların entegrasyon kursuna usulüne uygun olarak katılmış olması halinde, geri çekilme veya iptal etme dışında sona erer.

(2) Entegrasyon kursuna katılma yükümlülüğünden,

1. Federal Almanya'da bir meslek eğitimi veya sair bir eğitim yapmakta olan,
2. Federal Almanya'da entegrasyon kursu ile kıyaslanabilir nitelikteki eğitim kurslarına katıldığını belgeleyen veya
3. kursa devamlı katılımları mümkün olmayan veya kendilerinden beklenilemeyen yabancılar muafıdır.

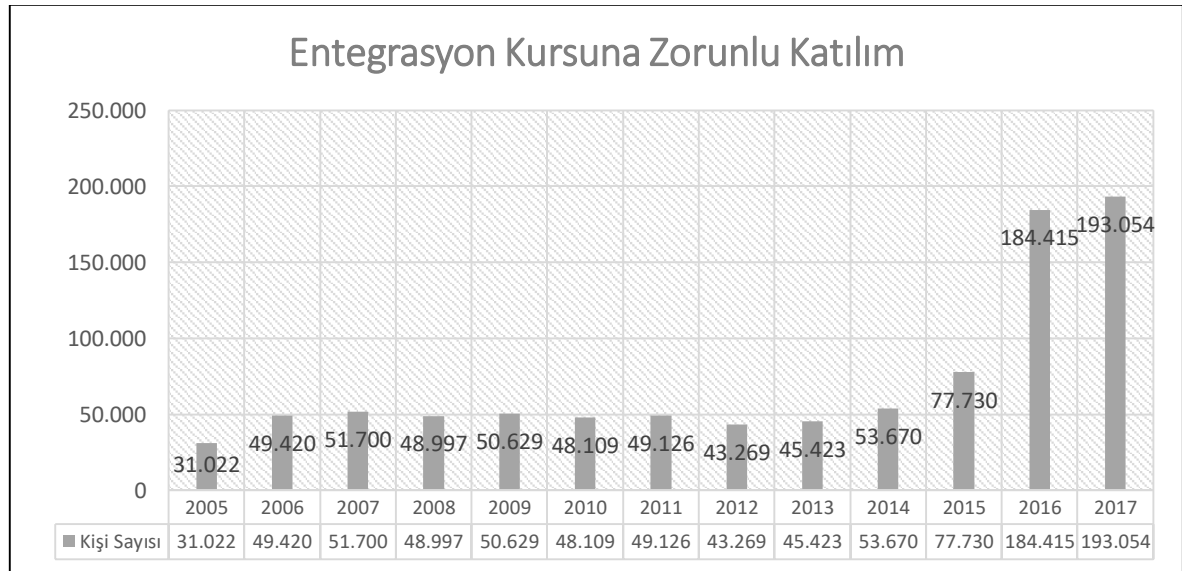
(2a) 38a maddesine göre oturma izni sahibi yabancılar, başka bir Avrupa Topluluğu üye ülkesinde uzun süreli ikamet eden hukuksal statüsünü elde edebilmek için entegrasyon önlemlerine katıldıklarını belgelediklerinde, oryantasyon kurslarına katılma yükümlülüğünden muaf tutulurlar.

(3) Yetkili Yabancılar Dairesi, entegrasyon kursuna katılma yükümlülüğünü kendisinden kaynaklanan nedenlerle yerine getirmeyen bir yabancıyı, ikamet izninin uzatılmasından önce, yükümlülüğünü ihlal etmesinin ve entegrasyon kursuna katılmamasının yarattığı etkiler hakkında bilgilendirir. (8'inci maddenin 3'üncü fıkrası; 9'uncu maddenin 2'nci

fıkrasının 7 ve 8 nolu ve 9a maddesinin 2. fıkrasının 3 ve 4 nolu hükümleri; Vatandaşlık Kanunu'nun 10'uncu maddesinin 3'üncü fıkrası). Yabancılar Dairesi yabancıya katılma yükümlülüğünü yerine getirilmesini idari zorlama uygulamasıyla sağlayabilir. Katılma yükümlülüğünün ihlal edilmesi durumunda tahmini masraf katkı payı, bir harç tahsil kararı ile ihlalde bulunan yabancından peşinen de tahsil edilebilir (İkamet Yasası, 2004).

Yukarıda belirtilen maddeye göre AB vatandaşı olmayan yeni göçmenler (Aile Birleşimi gibi), sosyal yardım ve işsizlik parası II alıp Almanca bilmeyenler ve entegrasyon gereksinimi olan sığınmacılar entegrasyon kursuna katılım sağlamak zorundadırlar.

2005-2017 yılları arası zorunlu katılım sayısı aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Şekil 5. 2005 – 2017 yılları arası entegrasyon kurslarına zorunlu katılım sayısı. (Statista. (2019). *Anzahl der neuen Teilnehmer an Integrationskursen in Deutschland von 2005 bis 2018*. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/165445/umfrage/integrationskurse---anzahl-der-neuen-teilnehmer/> sayfasından erişilmiştir)

2005 yılında entegrasyon kursuna zorunlu katılan kişi sayısı 31.022 iken 2017 yılında bu sayı 6 kat artış göstermiş ve 193.054 kişiye ulaşmıştır.

Tablo 5

Kursa Katılan Türklerin Sayısı

	Türk Vatandaşları
2005	44.855
2006	37.692
2007	27.874
2008	21.475
2009	19.245
2010	12.088
2011	14.372
2012	11.064
2013	9.312
2014	8.067
2015	7.254
2016	6.440
2017	6.973
2018	8.841

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2011-2018). Integrationskursgeschäftsstatistiken raporlarından uyarlanmıştır.

2005-2018 tarihleri arasında kursa katılanların sayısının düşmesinin nedeni aile birleşimi vize başvurularındaki sayının azalmasından kaynaklanmaktadır (Destatis, 2019).

4.4. Entegrasyon Kurslarının İçeriği

Entegrasyon kursu dil kursu ve oryantasyon kursundan oluşmaktadır. Genel entegrasyon kursu 700 saat sürmekte ve toplam 1000 saate kadar çıkabilmektedir. Genel entegrasyon kursunda dil kursunun süresi 600 saattir, özel kurslarda ise 900 saate kadar çıkabilmektedir. Oryantasyon kursu ise 100 ders saatinden bir Ders saati ise 45 dakikadan oluşmaktadır.

4.4.1. Dil Kursları

Dil birçok işlevi yerine getirdiği için bireysel ve sosyal entegrasyon sürecinde özel bir öneme sahiptir. Hem günlük iletişimin bir aracı hem de özellikle eğitim ve iş piyasasında bir kaynaktır (Esser, 2006, s. 1). Bu nedenle entegrasyon kurslarında dilin sosyal alanda kullanılmasını sağlayan yeteri derecede öğretilmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 6

Genel Entegrasyon Kursunun Oluşumu

ENTEGRASYON KURSU (700 – 1000 Ders saatine kadar)		
Temel Dil Kursu (Basissprachkurs)		
Modül 1 (100 Ders saati)	Modül 2 (100 Ders saati)	Modül 3 (100 Ders saati) Hedef: A2 (Avrupa Dil Portfolyosu)
Geliştirici Dil Kursu (Aufbaukurs)		
Modül 4 (100 Ders saati)	Modül 5 (100 Ders saati)	Modül 6 (100 Ders saati) Hedef: B1 (Avrupa Dil Portfolyosu)
Dil Sınavı: Göçmenler için Almanca Testi (DTZ)		
Oryantasyon Kursu (100 Ders saati)		
Hedef: Oryantasyon Kurs Testi (Almanya’da yaşam) LID (Leben in Deutschland)		

Integrationskursverordnung (2017) Verordnung über die Durchführung von Integrationskursen für Ausländer und Spätaussiedler (Integrationskursverordnung - IntV).

Tablo 6’ da da görüldüğü gibi dil kursu, her biri 100'er ders saati süren değişik basamaklara ayrılmıştır. Dil kursunun ilk 300 ders saatlik kısmına temel dil kursu (Basissprachkurs), diğer 300 ders saatlik kısmına ise geliştirici dil kursu (Aufbausprachkurs) adı verilmiştir (BAMF (b), 2015). Dil kursu sayesinde, kursa katılanlar günlük yaşamdaki konuşma ve yazma ihtiyacını tek başına karşılayabilmesi için gerekli olan kelime hazinesine sahip olmaktadır. Kursta; resmi dairelerle irtibata geçme, komşular ve iş arkadaşlarıyla sohbet etme, ilgili yerlere mektup yazma ve resmi dairelerden alınan formları doldurma gibi iş ve işlemler öğretilmektedir. Dil kursunda günlük hayatın önemli konuları ele alınmaktadır, örneğin:

- İş ve Meslek
- Meslek eğitimi ve ileri düzeyde eğitim
- Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi
- Alışveriş/ticaret/tüketim
- Eğlence ve sosyal ilişkiler
- Sağlık ve hijyen/insan vücudu
- Medya ve medya kullanımı
- İkamet

Ayrıca Almanca mektup ve e-posta yazmayı, telefon görüşmesi yapmayı ya da bir iş başvurusunda bulunmayı öğretmektedir. Konular, kurs türüne bağlı olarak değişmektedir. Örneğin gençlere yönelik bir entegrasyon kursunda, meslek eğitime başvurmak gibi özellikle gençleri ilgilendiren konular ele alınmaktadır. Dil kursunda ara sınavlar yapılmakta ve böylelikle kursun sonunda yapılan bitirme sınavına hazırlanmaktadır (BAMF (b), 2015).

Yeterli dil becerileri, entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliğinde § 3 (2) Avrupa Ortak Dil Referans Çerçevesinde belirtilen B1 seviyesine ulaşmak olarak tanımlanmıştır. B1 Seviyesi aşağıdaki bilgileri içermektedir:

“Soyut ve somut konular içeren metinlerin içeriğini ana hatlarıyla kavrayabilir; kendi uzmanlık alanındaki tartışmaları da anlayabilir. Kendini o denli akıcı ve anında ifade edebilir ki, ana dilli konuşurlarıyla az çaba göstererek anlaşabilmesi mümkündür. Kendini geniş bir konu alanında belirgin ve ayrıntılı bir şekilde ifade edebilir, güncel bir konuda görüşünü belirtebilir ve çeşitli olanakların olumlu ve olumsuz yönlerine değinebilir” (Telc, 2013, s. 31).

Genel entegrasyon kursuna ek olarak, kadınlar, ebeveynler, genç yetişkinler, okuma yazma bilmeyenler, dil eğitimi için özel ihtiyaçları olan insanlar ve iyi öğrenme ön koşulları olan insanlar gibi homojen katılımcı gruplarına yönelik kurslar düzenlenmektedir (BAMF (a), 2015, s. 10). Entegrasyon kursuna tam zamanlı veya yarı zamanlı olarak katılabilir (IntV). Genelde entegrasyon kursuna tam zamanlı olarak devam edilmektedir. Yarı zamanlı kurs seçeneği istisnai durumlarda, örneğin katılanlar çalışıyorsa sunulmaktadır. Bu durumda öğleden sonra ya da akşam kurslarına da katılım sağlanabilmektedir.

Hükümet, sosyal yardımla geçinenlerin masraflarının tamamını, diğer göçmenlerin ise kurs masraflarının bir bölümünü karşılamaktadır. Katılımcıların kendi cebinden ders saati başına 1,95 Euro ödemesi gerekmektedir (IntV madde 9). Kurs katılımcıları ücretsiz seviye tespit sınavına girmek zorundadırlar (§ 11 2. fıkra IntV). Bu sınavda katılımcının hangi dil seviyesinde olduğu belirlenmektedir (Maurer, 2013, s. 6). Test sonucuna ve öğretmenin değerlendirmesine bağlı olarak, kursun üst bölümlerine girmek mümkündür. Bu sınavın sonucu kursu düzenleyen kuruluşun, katılımcıyı kursun hangi bölümüne sınıflandırması gerektiğine ve özel bir entegrasyon kursunun gerek olup olmadığına karar vermesine yardımcı olmaktadır (BAMF (b), 2015).

Seviye tespit sınavı ile sınıflandırma prosedürü üç bölümden oluşmaktadır:

- Sözlü dil yeterliliğinin belirlenmesi
- Yazılı dil becerilerinin belirlenmesi
- Okuryazarlık ihtiyaçlarının belirlenmesi

Bu sınıflandırma prosedürünün uygulanması altı aşamaya ayrılmıştır:

1. Sözlü modül: Görüşme (zorunlu)
2. Sözlü modül: konuşma (gerekirse)
3. Sözlü modül: Resimler (gerekirse)
4. Yazılı modül / alternatif: alfa-modül
5. Öğrenme tavsiyesi
6. Kurs sınıflandırma (BAMF (c), 2015, s. 16-17).

Entegrasyon kursları okul çağında olmayan göçmenlerin öğrenme gereksinimlerine dayanmaktadır. Bu nedenle, ikinci bir dil olarak Almanca öğretirken, bu öğrenme hedef grubu için yetişkin eğitim yöntemleri kullanılmaktadır. (Davydova, 2016, s. 75).

Entegrasyon kursları için, Goethe Enstitüsü tarafından Ludwig Maximilian Münih Üniversitesi (LMU) ve Friedrich Schiller Üniversitesi Jena'nın (FSU) bilimsel tavsiyeleri ile Federal İçişleri Bakanlığı (BMI) adına bir müfredat geliştirilmiştir. Bu müfredat entegrasyon kursunun amaçlarını ve içeriğini tanımlamaktadır. Hangi sosyal bağlamda göçmenlerin hedef dilde dilsel olarak hareket etmek istediklerini ya da zorunda olduklarını göstermekte ve mümkün olan maksimum öğrenme hedeflerini listelemektedir (BAMF (c), 2015, s. 7).

Yetişkin eğitiminin aşağıdaki temel ilkeleri, öğretimin metodolojik tasarımı için önerilmektedir:

- Katılımcı yönlendirme: Katılımcılar, kurs etkinliklerinin planlanmasında ve konuların, yöntemlerin ve ortamların seçiminde yer alır. Eğitim olayını belirler. Bu, öğrencilerin ihtiyaçlarının eğitim sürecini belirlediğini ve içeriğin yaşam durumlarına dayanmasını sağlar.
- Pratiğe yönelik: Bu ilke, öğretilecek içeriğin, özellikle katılımcıların kendi yaşam durumlarıyla ilgiliyse ve öğrendiklerini orada uygulayabiliyorsa iyi öğrenildiğini varsaymaktadır.

- Katılımcıların sorumluluğu: Bu ilke, grup ve bireysel öğrenme süreçlerinin tasarımına aktif olarak katılma istekliliğinin yanı sıra Almanca dil yeterliliğinin kazanılması için uygun öğrenme çabalarına bağlılık anlamına gelmektedir.
- Yetişkin odaklı didaktik: Öğrenme süreçlerini bireysel öğrenmenin mümkün olacağı ve bağımsız edinme stratejileri dikkate alınacak şekilde tasarlamak için kullanılmaktadır (BAMF (c), 2015, s. 15).

Federal Göçmen ve Mülteci dairesi entegrasyon kurslarının uygulanması için özel (sosyal yardım kuruluşları, dil okulları vs.) veya kamu (halk eğitim okulu gibi) kuruluşları ile anlaşma yapmaktadır. Entegrasyon Kurslarının Uygulanması Yönetmeliğinin 18-20 maddelerine göre kuruluşlara belirli kriterler doğrultusunda onay verilmektedir. Onay kriterleri şu şekildedir:

- Güvenirlilik
- Verimlilik
- Kalite güvence prosedürlerinin uygulanması (IntV § 18 1. fıkra No. 1-3).

Bu kriterler Entegrasyon Kurslarının Uygulanması Yönetmeliğinin 19. maddesinde tanımlanmaktadır. Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi kuruluşlar tarafından sunulan belgeleri inceledikten ve yerinde keşif yaptıktan sonra başvurunun onayına karar vermektedir. Onaylandığı takdirde bu ruhsat en fazla üç yıl geçerlidir (§ 20 Abs. 5 IntV). Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi kurs düzenleyicileri ile sınavlar yapma, belgeleri inceleme ve bildirmeden kurslara ziyaret düzenleme hakkına sahiptir (§ 20 Abs. 5 IntV). Onay prosedürü Federal Göçmen ve Mülteci Dairesinin entegrasyon kurslarının kalitesini kontrol etmek ve sağlamak için en önemli araçtır.

31.12.2018 tarihine kadar Almanya genelinde toplam 1.707 kuruluştaki entegrasyon kursu yürütülmektedir. En çok kurs yerine sahip eyalet ise 382 ile Nordrhein-Westfalen'dir (BAMF (b), 2019). Bunun nedeni ise 2,65 milyon yabancı nüfusu ile en çok yabancının ikamet ettiği eyalet olmasıdır (Handelsblatt, 2019). 2018 yılının sonuna kadar ülke genelinde toplam 150.908 kurs başlatılmıştır.

Tablo 7

Açılan Entegrasyon Kurslarının Sayısı

	2005-2016	2017	2018	Toplam
Başlatılan Kurslar	117.455	18.915	14.538	150.908
Biten Kurslar	75.449	15.446	14.878	105.773

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2018). Integrationskursgeschäftsstatistik raporundan uyarlanmıştır.

Federal Göçmen ve Mülteci dairesinin 2019 tarihli raporuna göre 2018 yılında entegrasyon kurslarının 61,5 % genel entegrasyon kursu, 30,4 % okuma yazma kursu, 2,9 % Ebeveyn veya Kadın entegrasyon kursu ve 5.2 % diğer entegrasyon kursları olarak açılmıştır (BAMF (b), 2019).

4.4.2. Oryantasyon Kursları

Oryantasyon kursu İkamet Yasasının 42. maddesi 3. fıkrasına göre, Almanya'daki yasal düzen, kültür ve tarih bilgisini aktarmaktadır (BAMF, 2017, s. 6). Ayrıca entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliğinin 3. maddesi 2. fıkrasına göre günlük bilgilerin yanı sıra Almanya'nın hukuk sistemi, kültürü ve tarihini, özellikle Federal Almanya Cumhuriyeti demokratik devletinin değerleri ve hukukun üstünlüğü ilkeleri, eşit haklar, hoşgörü ve din özgürlüğünü öğretmektedir (§ 3 2. fıkra IntV).

Oryantasyon kursuna katılanlar, dil kursunu tamamlamış göçmenler veya önceden dil kursuna devam etmeden yeterli Almanca dil becerisine sahip göçmenlerdir (BAMF (c), 2015, s. 29).

Bu kursta örneğin şu konular ele alınmaktadır:

- Alman hukuk düzeni, tarihi ve kültürü
- Almanya'da haklar ve yükümlülükler
- Toplum içinde birlikte yaşama biçimleri
- Almanya'da önemli değerler, örneğin din özgürlüğü, hoşgörü ve hak eşitliği (BAMF (b), 2015).

Oryantasyon kursundaki ders saati 2004 yılı entegrasyon kurs yönetmeliğine göre 30 saatten oluşmaktadır. 2007 yılında entegrasyon kurs yönetmeliğinde yapılan yeni düzenlemeye göre

45 ders saatine, 2012 yılında 60 saatte, 2017 yılında ise 100 saatte çıkarılmıştır. Bu Kurs için tekdüze sınav sistemi 2012 yılına kadar mevcut değildi. Konuların ağırlığına bağlı olarak, testler bireysel kurslarda öğretmenler veya kurs sorumluları tarafından geliştirilmiştir. 2012 ve 2017 yılında yapılan düzenlemelere göre oryantasyon kursu için bir müfredat ve bir standart sınav yürürlüğe konmuştur. (Bundesgesetzblatt, 2007, 2012, 2017).

Kurs bitiminde “Almanya’da Yaşam” (LID) adlı sınava girilmektedir. Bu sınavda başarılı olduğu takdirde katılımcılar hem oryantasyon kursunu geçmiş sayılmakta hem de vatandaşlığa geçmek için gerekli olan yasal ve sosyal düzen ve Almanya'daki yaşam koşulları hakkında bilgileri edindiğini kanıtlamış olmaktadır (BAMF, 2017, s. 10). Kursu geçmek için katılımcı 33 sorudan en az 15 doğru yanıt vermeli Alman vatandaşlığına geçmek için ise 33 sorudan en az 17 doğru yanıt vermelidir (BAMF, 2017, s. 23). Oryantasyon kursu 3 modülden oluşmaktadır. Bunlar

- Politika ve Demokrasi
- Tarih ve Sorumluluk
- İnsan ve Toplum

"Politika ve Demokrasi" modülünün merkezinde, Anayasada anayasal ilkeler ve temel haklar bulunmaktadır. Modül yerel, eyalet ve federal düzeydeki siyasi kararları ve katılım fırsatlarını tartışmak ve her birey için önemini görünür kılmak için kapsamlı olanaklar içermektedir. Amaç, katılımcıları bağımsız yargılama yolunda desteklemektir: Hukuki ve politik koşulların yanı sıra farklı çıkar ve görüşleri göz önünde bulundurarak, kendilerini ilgili siyasi ve sosyal konular hakkında konumlandırmalarını sağlamaktadır.

Bu modülün merkezinde aşağıdaki ana konular vardır:

- Anayasada temel haklar
- Anayasal ilkeler ve devlet sembolleri
- Devletin ve vatandaşların görevleri
- Anayasal organlar ve partiler
- Sosyal katılım ve siyasi katılım

Tarih ve sorumluluk modülü boyunca, asıl soru ideolojilerin ve farklı politik genel şart koşullarının günlük yaşamı ve insanların yaşam koşullarını, temel haklarını ve katılım

fırsatlarını nasıl etkilediğidir. Bu açıdan katılımcılar, tüm modül konularının uygun bir şekilde sınıflandırılması ve değerlendirilmesi için tarihsel başlangıç noktaları ve kriterleri kazanmaktadır.

Bu modülün merkezinde aşağıdaki ana konular vardır:

- Nasyonal sosyalizm ve sonuçları
- Bölünmeden yeniden birleşmeye kadar Alman tarihi
- Avrupa entegrasyonu

Bireyin topluluğa ve farklı gruplara olan ilişkisi “İnsan ve Toplum” modülünün merkezi içeriğini oluşturmaktadır. Bu nedenle modül özellikle kültürlerarası yetkinlikleri güçlendirmek ve hoşgörüyü teşvik etmekle ilgilidir.

Bu modülün merkezinde aşağıdaki ana konular vardır:

- Aile ve aile yaşam biçimleri
- Erkekler ve kadınlar için rol anlayışı ve eşit haklar
- Eğitim
- Tolerans ve bir arada yaşama
- Dini çeşitlilik (BAMF, 2017, s. 24-39).

Oryantasyon kursu, hukuk sistemi, Almanya kültürü ve tarihi, özellikle Almanya Federal Cumhuriyeti'nin demokratik devlet sisteminin değerleri ve hukuk devleti ilkeleri, eşit haklar, hoşgörü ve din özgürlüğü ile ilgili bilgilerin başarılı bir şekilde iletilmesini sağlamaktadır.

4.4.3. Entegrasyon Kursunun Amacı

Entegrasyon kursunun amacı İkamet Yasasının 43. maddesi 2. fıkrasına göre “yabancılarla Almanya'daki dili, hukuk sistemini, kültürünü ve tarihini başarılı bir şekilde öğretmektir” (§43 2. fıkra AufenthG). Ayrıca entegrasyon kurslarının uygulanması yönetmeliğinin (IntV) 3. maddesinde entegrasyon kurslarının amaçları şu şekilde belirtilmiştir: “entegrasyon kurslarının amaçları, B1 seviyesindeki Almanca dilini öğretmek ve günlük bilgilerin yanı sıra Almanya'nın hukuk sistemi, kültürü ve tarihini, özellikle Federal Almanya Cumhuriyeti demokratik devletinin değerleri ve hukukun üstünlüğü ilkeleri, eşit haklar, hoşgörü ve din özgürlüğünü aktarmaktır” (§ 3 2. fıkra IntV). Entegrasyon kursunun amacı, göçmenlerin

sosyal katılım ve fırsat eşitliği açısından entegrasyonunu teşvik etmektir. Almanca diline hâkim olmak ve hukuk ve sosyal sistem bilgisine sahip olmak, eşit katılım ve fırsat eşitliği için vazgeçilmez bir araçtır. İyi dil becerileri, iş piyasasına katılım şansını arttırır ve başarılı bir eğitim kariyerinin temelini oluşturur. Bu nedenle entegrasyon kursu, Ortak Avrupa Dil Referans Çerçevesi (CEFR) ölçeğinde B1 düzeyinde tanımlandığı şekilde yeterli dil becerilerinin öğretilmesini hedef almaktadır. Toplumun temel değerlerinin yanı sıra yasal sistem, tarih ve kültür, Almanya'daki siyasi kurumlar hakkında bilgi sahibi olmak, yeni topluma uyum sağlamayı kolaylaştırmaktadır. Bu durumda entegrasyon kursu, sosyal ve kültürel entegrasyona da önemli bir katkı sağlamaktadır (BAMF (c), 2015, s. 6-7).

4.4.4 Bitirme Sınavı

Bitirme sınavı iki bölümden oluşmaktadır: İlk bölüm "Göçmenler için Almanca Sınavı" olan Avrupa Ortak Referans Çerçevesi A2 - B1 seviyelerinde ölçeklendirilmiş bir dil sınavından oluşmaktadır. İkinci bölümde ise "Almanya'da Yaşam" adlı oryantasyon kursunda öğrenilmiş bilgileri içeren sınavdan oluşmaktadır. "Göçmenler için Almanca Sınavı" yazılı ve sözlü sınavlarından oluşmaktadır. Dinleme, Yazma, Okuma ve Konuşma becerileri test edilmektedir. Ölçekli test "Almanya'da yaşam" çoktan seçmeli formatta bir bilgi testidir ve 33 sorudan oluşmaktadır. Her soru yalnızca biri doğru olan dört şıktan oluşmaktadır. Sınavda 15 veya daha fazla puana ulaşan katılımcı başarılı sayılmaktadır. Bitirme sınavında başarılı olduğu takdirde Federal Daire "Entegrasyon Kursu Sertifikası" ile entegrasyon kursuna başarılı bir şekilde katılım sağlandığını onaylamaktadır. Bu sertifika ile yabancılara ve vatandaşlığa dair makamlara yeterli Almanca dil becerilerinin, yasal ve sosyal düzenin ve federal bölgedeki yaşam koşullarının edinildiğine dair belgelemek amaçlı sunulmaktadır. Sınavda başarısız olduğu takdirde sınav sonucunu gösteren bir katılım belgesi verilmektedir. (BAMF (c), 2015, s. 35-36). Derslere her zaman düzenli olarak katılım sağlanmasına, entegrasyon kursunun ders kontenjanının tamamının kullanılmasına rağmen, bitirme testinin dil sınavında B1 dil seviyesine ulaşılmadığı takdirde, bir kereye mahsus olmak üzere 300 ders saatini tekrarlamak için başvuruda bulunabilmektedir. Bu durumda dil sınavına da bir kez daha ücretsiz olarak girilmektedir. Ancak bunun ön koşulu, ilk testte en az A2 dil seviyesine ulaşılmasıdır (BAMF (b), 2015). Tablo 8'de 2012-2018 yılları arası Almanca sınav sonuçları verilmiştir. Görüldüğü gibi çoğu katılımcı B1 ve A2 seviyesine ulaşmıştır.

Tablo 8

2012-2018 Yılları Arası Göçmenler İçin Almanca Sınavı

	B1 Seviyesi	%	A2 Seviyesi	A2 Seviyesinin altında	Toplam
2012	47.443	66,2%	18.558	5.628	71.629
2013	52.428	68,0%	18.706	6.022	77.156
2014	61.856	69,6%	20.278	6.694	88.828
2015	73.686	69,9%	24.133	7.655	105.474
2016	95.385	66,9%	36.366	10.721	142.472
2017	137.094	58,6%	74.439	22.452	233.985
01.01.- 30.09.2018	88.758	52,3%	56.868	24.234	169.860

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2018). Integrationskursgeschäftsstatistik raporundan uyarlanmıştır.

Federal Göçmen ve Mülteci Dairesinin 2019 raporuna göre 2009-2018 yılları arasında 1.089.089 kişi "Almanya'da Yaşam" adlı oryantasyon kursunda öğrenilmiş bilgileri içeren sınava katılmış ve bunların 994.474'ü sınavı başarıyla tamamlamıştır (BAMF (b), 2019).

4.4.4.1. Yaptırımlar

Entegrasyon kurslarına katılma zorunluluğunu ihlal eden göçmenler aşağıda belirtilmiş olan sonuçlarla karşılaşabilmektedir:

Ödeme kesintisi: Sosyal Kanunun ikinci kitabına göre yardım alanlardan ve işsizlik parası II alanların aylık ödemelerinden 30% kesinti yapılabilir veya tamamen kesilebilir (Bundesagentur für Arbeit, 2017, s. 24).

Kurs ücreti: Kurs ücreti kursa katılanın üzerine bırakılabilir (§ 44a fıkra 3 Cümle 3 AufenthG).

Para cezası: katılım zorunluluğunun ihlali durumunda (son alternatif) 1.000 Euro'ya kadar bir para cezası verilmektedir (§ 98a fıkra 2 Cümle 5 AufenthG).

Oturma izninin yenilenmemesi ve yerleşim izninin verilmemesi: İkamet Yasasının 8. maddesi 3. fıkrasına göre katılım zorunluluğunu ihlal eden kişinin oturma izni yenilenmemektedir. Ayrıca aynı yasanın 9. maddesi ve 7. 8. fıkralarına göre yerleşme izni de verilmemektedir (AufenthG, 2017).

4.4.4.2. Aile Birleşimi İçin Gerekli Olan Almanca Bilgisi

Evlilik ve aile, Alman toplumunda anayasal olarak korunan özel bir yere sahiptir. Bu koruma, göçmenler için de geçerlidir. Fakat AB vatandaşlığı olmayanlar sadece belirli koşullar altında aile birleşimi seçeneğine sahiptir. Ailesini Almanya'ya getirmek isteyen göçmenler, güvenli bir ikamet statüsüne sahip olmalı ve kendisi ve ailesi için geçimini sağlayabilmelidir. Avrupa Birliğinde olmayan ülkelerden gelecek olan eşler veya çocuklar basit düzeyde Almanca dil becerilerine de sahip olmalılardır. İşlem aylar hatta bazen yıllar sürebilmektedir (Die Beauftragte der Bundesregierung für Migration, Flüchtlinge und Integration, 2019). Bu durumda Türkiye'den Almanya'daki eşinin yanına taşınmak isteyen bir kimse, kendi ülkesinden ayrılmadan önce, basit düzeyde Almanca bilgisini belgelemek zorundadır. Bu kişiler, böylelikle Almanya'ya seyahat edebilecekleri oturma müsaadesini alabilmektedir (Goethe Enstitüsü, 2019a). Yönerge Uygulama Yasası ile İkamet Yasasının 30. maddesi 1. fıkrası 1. cümle 2. numarası şu metni içermektedir: "Eş en azından basit bir şekilde Almanca dilinde iletişim kurabilmeli". Ayrıca Almanya'da yaşayan eşin Alman vatandaşı olması durumunda da bu geçerlidir (§ 30 fıkra 1 Cümle 2 AufenthG). Almancanın temel dil kullanımı, Avrupa Ortak Dil Referans Çerçevesinin A1 düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır. A1 seviyesi şunları içermektedir: "Somut ihtiyaçların karşılanmasını amaçlayan, bilinen günlük ifadeleri ve oldukça basit cümleleri anlayıp kullanabilir. Kendini tanıtabilir, başkalarını tanıştıracaktır. Başkalarına, kendileri hakkında (örneğin, nerede oturdukları, kimleri tanıdıkları ve nelere sahip oldukları) sorular yöneltebilir ve sorulan benzeri soruları yanıtlayabilir. Karşısındaki kişiler yavaş ve anlaşılır bir biçimde konuşuyorlar ve de yardımcı oluyorsa, onlarla basit yollardan anlaşabilir" (Telc, 2013, s. 31). Buna göre Almanya'ya eşinin yanına taşınmak isteyen bir Türk vatandaşı Vize başvuru hakkı elde etmek için öncelikle uluslararası geçerliliği olan bir A1 Dil Sertifikası almalıdır.

4.4.4.3. Ortak Avrupa Referans Çerçevesi (GER)

Ortak Avrupa Referans Çerçevesi, Avrupa çapında hedef dil müfredatlarının, müfredat kılavuzlarının, sınavların, ders kitaplarının vb. geliştirilmesi için ortak bir zemin sağlamaktadır. Bir dili kullanarak iletişime geçmek için öğrencilerin neler yapmaları gerektiğini ve etkili bir şekilde iletişim kurabilmek için hangi bilgi ve becerileri geliştirmeleri gerektiğini kapsamlı bir şekilde açıklamaktadır. Tanım ayrıca, dilin içerdiği kültürel bağlamı da kapsamaktadır. Referans çerçevesi aynı zamanda yetkinlik seviyelerini

de tanımlar, böylece öğrenme ilerlemesi yaşam boyunca ve öğrenme sürecinin her aşamasında ölçülebilmektedir. Ortak Avrupa Referans Çerçevesi, Avrupa'daki eğitim sistemleri arasındaki farklılıklardan kaynaklanan ve modern dillerin öğretilmesinde yer alan kişiler arasındaki iletişimi engelleyen engellerin aşılmasına yardımcı olmayı amaçlamaktadır (Goethe Enstitüsü, 2019b).

Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi sözlüğünde Avrupa Ortak Referans Çerçevesi şu şekilde açıklanmaktadır: “GER (Ortak Avrupa Referans Çerçevesi), (yabancı-) dil-iletişim becerilerini, tanımlayabilir ve ölçebilir hale getiren bir sistemdir. Böylelikle dil becerileri, tek tek Avrupa ülkelerinin not sistemlerinden bağımsız olarak şeffaflaşır ve karşılaştırılabilir duruma gelir. GER’in temeli altı basamaklı bir cetveldir. Her bir basamak, ilgili beceriye ilişkin bilgilerle (okuma, yazma, duyma ve konuşma) bağlantılıdır. GER’in cetveli A1’den (ilk konuşma denemeleri) C2’ye (neredeyse ana dile yakın seviye) kadar uzanmaktadır” (BAMF, 2019a). Avrupa Ortak Referans Çerçevesindeki 6 Seviye aşağıdaki tabloda ilgili becerileriyle birlikte verilmiştir.

Tablo 9

Avrupa Ortak Referans Çerçevesi (AORÇ)

YETKİN DİL KULLANIMI	C2	Okuduğu ve duyduğu her şeyi zorluk çekmeden anlayabilir. Farklı yazılı ve sözlü kaynaklardan edindiği bilgileri özetleyebilir; gerekçe ve açıklamaları bağlantılı bir anlatımla dile getirebilir. Kendini anında, çok akıcı ve açıkça ifade edebilir. Çözümü güç olan konularda da ince anlam farklılıklarını vurgulayabilir.
	C1	Geniş çapta, iddialı, uzun metinleri anlayabilir ve ima edilen anlamları da kavrayabilir. Sık sık sözcük arama zorunluluğu duymadan kendini anında ve akıcı bir dille ifade edebilir. Dili, toplumsal ve meslek yaşamında, eğitim ve öğretimde etkin ve esnek bir şekilde kullanabilir. Karmaşık konularda görüşlerini açık, düzenli ve ayrıntılı biçimde belirtebilir. Bu sırada çeşitli dilsel araçları uygun şekilde kullanarak metinleri birbirine bağlayabilir.
BAĞIMSIZ DİL KULLANIMI	B2	Soyut ve somut konular içeren metinlerin içeriğini ana hatlarıyla kavrayabilir; kendi uzmanlık alanındaki tartışmaları da anlayabilir. Kendini o denli akıcı ve anında ifade edebilir ki, ana dilli konuşurlarıyla az çaba göstererek anlaşabilmesi mümkündür. Kendini geniş bir konu alanında belirgin ve ayrıntılı bir şekilde ifade edebilir, güncel bir konuda görüşünü belirtebilir ve çeşitli olanakların olumlu ve olumsuz yönlerine değinebilir.
	B1	Anlaşılır ve ölçünlü bir dille konuşulduğunda, iş, okul, boş zaman etkinlikleri vb. gibi bilinen şeyler söz konusu olduğunda, konuşmanın ana hatlarını anlayabilir. Öğrenmekte olduğu dilin konuşulduğu ülkeye yaptığı yolculuklarda karşılaştığı çoğu zorlukların üstesinden gelebilir. Bilinen konularda ve ilgi duyduğu alanlarda kendini basit ve bağlantılı olarak ifade edebilir. Deneyim ve olaylar hakkında bilgi verebilir; hayal, beklenti, amaç ve hedeflerini anlatabilir, tasarlar ve görüşlerinin kısa gerekçelerini gösterir ya da bunlara açıklamalar getirebilir.

TEMEL DİL KULLANIMI	A2	İlgi alanıyla ilgili cümleleri ve sıkça kullanılan anlatımları (örneğin, kişi ve aileyle ilgili bilgileri, alışveriş, iş, yakın çevre) anlayabilir. Bilinen alışılmış konularda, doğrudan doğruya bilgi alışverişi söz konusu olduğunda, alışlagelmiş, basit durumlarda kendini ifade edebilir. Geçmiş, eğitimi, çevresi ve doğrudan gereksinimleriyle bağlantılı şeyleri basit Dilsel araçlar yardımıyla anlatabilir.
	A1	Somut ihtiyaçların karşılanmasını amaçlayan, bilinen günlük ifadeleri ve oldukça basit cümleleri anlayıp kullanabilir. Kendini tanıtabilir, başkalarını tanıtırabilir. Başkalarına, kendileri hakkında (örneğin, nerede oturdukları, kimleri tanıdıkları ve nelere sahip oldukları) sorular yöneltebilir ve sorulan benzeri soruları yanıtlayabilir. Karşısındaki kişiler yavaş ve anlaşılır bir biçimde konuşuyorlar ve de yardımcı oluyorsa, onlarla basit yollardan anlaşabilir.

Not: Telc (2019). Diller için Avrupa ortak öneriler çerçevesi. https://www.telc.net/fileadmin/user_upload/Publikationen/Diller_iain_Avrupa_Ortak_oneriler_AEeraevesi.pdf sayfasından erişilmiştir.

BÖLÜM V

İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2005 yılında entegrasyon kurslarının başlamasından bu yana bu alanda hem Almanya devleti hem de araştırmacılar tarafından bu kurslara yönelik araştırmalar yapılmaktadır. Yapılan araştırmalarda entegrasyon kurslarına katılım, kursların değerlendirilmesi, entegrasyon kurslarını optimize edebilmek için istek ve beklentilerinin araştırılması, kurs katılımcılarının entegrasyonu veya entegrasyon süreçleri ve entegrasyon kurslarının sürdürülebilirliği ve etkinliği anket veya görüşme yöntemiyle incelenmiştir.

Bu bölümde 2005 yılından itibaren yapılan araştırmalar yoluyla kursların zaman içindeki başarısı anlaşılmaya çalışılacaktır. Bu noktada araştırmaların amaçları, yöntemleri ve bulguları üzerinde durulacaktır.

5.1. Entegrasyon Kursları - İlk Deneyimler ve Katılımcı Anketi Bulguları - Sonja Haug ve Fritjhof Zerger (2005)

2005 yılı başlangıç alındığında entegrasyon kursları ile ilgili yapılan ilk çalışma “Entegrasyon Kursları - İlk Deneyimler ve Katılımcı Anketi Bulguları” 2005 yılında Sonja Haug ve Fritjhof Zerger tarafından yapılmış ve 2006 yılında yayınlanmıştır. Bu çalışmada Anket yöntemi kullanılmış ve Anket 06.06.2005 - 31.08.2005 tarihleri arasında uygulanmıştır. Bu çalışmaya toplam 86 farklı entegrasyon kursundan 1.304 kursiyer katılmış ve bunların 148’ini Türk Vatandaşları oluşturmuştur (Haug ve Zerger, 2006, s. 8-12). Anketin içeriği üç ana başlıktan oluşmaktadır. Bunlardan ilki katılımcıların sosyo-yapısal özellikleri hakkında sorular içermektedir. İkinci başlık mevcut entegrasyon kursuna, üçüncü başlık ise istek ve ihtiyaçlara işaret etmektedir.

“Entegrasyon Kursları - İlk Deneyimler ve Katılımcı Anketi Bulguları” çalışmasının amacı, entegrasyon kurslarının tasarımına ilişkin olarak kadın ve genç katılımcıların (27 yaş altı)

özel ihtiyaçlarını değerlendirmektir. Anket sonuçları kurs katılımcılarının oluşumu hakkında bilgi vermektedir. Ayrıca, entegrasyon kursuyla ilgili ilk deneyimler, mevcut dersin bireysel öğelerinin bir değerlendirmesi ve spesifik ders içerikleri veya ek önerilerle ilgili istekler belirlenmiştir. Çalışmanın arka planında ise Federal Dairenin entegrasyon kurslarını sürekli olarak optimize etme çabası vardır. (Haug ve Zerger, 2006, s. 3). Araştırmaya katılanların 25,6%'sı Almanya'ya giriş yaptıklarında Almanca bilgisine sahip oldukları fakat 74,4'ünün % hiç Almanca bilmediği tespit edilmiştir. Türklerin ise 11,4'i Almanya'ya giriş yapmadan önce Almanca bilgisine sahip olduğunu belirtmiş fakat 88,62'sı hiç Almanca bilmediğini beyan etmiştir. Kurs katılanları en çok "iş arama" (% 82), "sağlık ve beslenme" (% 75) ve "yaşam" (% 72) konularına ilgi duyduğu belirlenmiştir. "Gündelik hayat ve ilişkiler" konusuna katılımcıların toplamına (% 70) kıyasla Müslüman kadınların (% 77) daha fazla ilgi gösterdiği kaydedilmiştir. Öte yandan, "mesleki eğitim yeri arama ve başvuru" (% 73) ve "okul ve eğitim sistemi" (% 74) başlıkların, genç katılımcılar arasında en çok ilgi çeken konular olduğu ortaya çıkarılmıştır. "Çatışmalar, önyargılar, şiddet" (% 35), "bağımlılık" (% 30) ve "cinsellik" (% 24) konuları tüm katılımcılar arasında en az ilgiyi uyandıran başlıklar olmuştur.

Kurs katılımcılarının 90%'ından fazlasının entegrasyon kursunun günlük hayatlarına katkı sağladığı tespit edilmiştir. Özellikle kurstaki derslerin resmi kurumlarda (% 77) ve kariyer planlamasında (% 71) katılımcıların dörtte üçüne yardımcı olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca kurs içeriğinin katılımcıların % 57'sine boş zaman faaliyetlerinde ve gelecekte bir okul seçiminde veya mesleki eğitimde yaklaşık yarısına yardımcı olduğu sonucuna varılmıştır. Ankete katılanların beşte biri, kursa katılarak Almanlarla daha fazla iletişim kurduğunu ifade etmiştir.

Yapılan anket sonucunda spesifik kadın kurslarına ihtiyaç olduğu konusunda net bir sonuç yoktur. Bir yandan kadınların ve erkeklerin ilgi alanları bazı konularda farklılık gösterse de, diğer taraftan kadınların açıkça kadın kursları ya da cinsiyete dayalı entegrasyon kursları için bir istek ifade etmediği kaydedilmiştir. Kadınların mesleki entegrasyon kursunun mevcut içeriğine büyük ilgi duyduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kadınların daha çok özel ilgi alanlarının aile alanı, genel destek ya da iletişim kurmaya odaklanma olduğu belirlenmiştir. Anket sonucunda kadınların kursa katıldığı sürede çocuk bakım ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

Çalışmanın odağı, entegrasyon kurslarına katılım, kursların değerlendirilmesi ve entegrasyon kurslarını optimize edebilmek için istek ve beklentilerinin araştırılmasıdır. Kurs katılımcılarının entegrasyonu veya entegrasyon süreçleri burada dikkate alınmamıştır.

5.2. Göçmenlik Yasasına Göre Entegrasyon Kurslarının Değerlendirilmesi - Dr. Christoph Emminghaus ve Tobias Stern (2006)

2006 yılında entegrasyon kurslarını değerlendirmek için danışmanlık şirketi Rambøll Management Federal İçişleri Bakanlığı tarafından görevlendirilmiş ve nitel ve nicel araştırma yöntemlerini kullanarak kapsamlı bir çalışma yürütmüştür. Entegrasyon kurslarının uygulanmasında yer alan tüm katılımcılar göz önünde bulundurulmuştur: kurs katılımcıları, öğretmenler, kurs düzenleyicileri, göç danışmanlık hizmetleri ve Federal Göçmen ve Mülteci dairesinin bölgesel koordinatörlerinin yanı sıra Federal Bakanlıklar, Federal Eyaletler ve yerel makamlar. Ayrıca ders programları, ders içerikleri, testler ve başarı oranları vb. incelenmiştir. Bu çalışmanın sonuçları, Federal İçişleri Bakanlığı tarafından Aralık 2006'da "Göçmenlik Yasasına göre entegrasyon kurslarının değerlendirilmesi" başlığı altında yayınlanmıştır. Anket araştırmasına toplamda 1.317 kurs düzenleyicisi, 750 kursiyer katılmış ve yerinde analiz ise 80 kurs yerinde yapılmıştır.

Değerlendirmede üç geniş alana odaklanılmıştır:

- Süreç verimliliği: Göç Yasası kapsamında uygulanan entegrasyon kursları nasıl uygulanmaktadır, katılımcılar nasıl işbirliği yapmaktadır ve neler geliştirilebilir?
- Finansman: Mevcut finansman modeli nedir, nasıl değerlendirilir ve alternatifleri nelerdir?
- Ders uygulaması: Kurslar katılımcıları B1 dil seviyesine getirme hedefine ulaşabiliyor mu ve başarıları nasıl optimize edilebilir?

Entegrasyon kurslarının uygulanması, prosedürlerin etkinliği, kursların bölgesel uygulaması ve finanse edilmesinin analizine ek olarak, bu nihai raporda ayrıca entegrasyon kurslarının uygulanmasında iyileştirilme potansiyeli hakkında öneriler de bulunmaktadır.

Yapılan araştırma sonucunda başarı kontrolü için zorunlu dil sınavının getirilmesi, ders saatlerinin (600 saat) B1 seviyesine ulaşmak için yetersiz olduğu ve ders saatlerinin çoğaltılması gerektiği veya seviyenin A2 seviyesine düşürülmesi gerektiğini, Oryantasyon kursu için müfredat ve standart bir test hazırlanmasını ve öğretmenlere kurs için eğitim

verilmesini, bazı hedef grupların erişiminin optimize edilmesini ve kursa geliştirilmiş çerçeve koşulları ile katılımın kolaylaştırılmasını, 600 ders saati ile B1 seviyesine ulaşanlara B2 seviyesine ulaşmak için ücretsiz 300 saat ders vermeyi tavsiye etmiştir.

Ayrıca entegrasyon kurslarının sürdürülebilirliği ile ilgili olarak entegrasyon kurslarının katılımcıların entegrasyonuna etkisi konusunda henüz bir değerlendirme olmadığı belirtilmiştir. Bu nedenle değerlendirme raporunda katılanların entegrasyonuna yönelik entegrasyon kurslarının sürdürülebilirliğini ve etkinliğini incelemek için bir entegrasyon panelinin tasarlanması tavsiye edilmiştir (Emminghaus ve Stern, 2006).

5.3. Entegrasyon Paneli - Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi – Dr. Nina Rother, Tobias Büttner, Karin Schuller, Susanne Lochner (2007-2011)

2007 yılının başında "Entegrasyon kursu katılımcılarının entegrasyon seyri (Entegrasyon paneli)" adlı değerlendirme projesi Federal Göçmen ve Mülteci dairesi tarafından tasarlanmış ve başlatılmıştır. Proje entegrasyon kurslarının etkinliğini ve sürdürülebilirliğini gözden geçirmeyi ve aynı zamanda entegrasyon kurslarının yönetimi hakkında fikir edinmeyi amaçlamıştır (Rother, 2008, s. 6). Entegrasyon paneli beş ana soruyu takip etmiştir:

- Entegrasyon kurs katılımcılarının Almanca dil becerileri kurs sırasında ve sonrasında kurs dışı katılımcılarla karşılaştırıldığında nasıl değişir?
- Entegrasyon kursuna katılımın genel sosyal katılım üzerindeki etkisi nedir?
- Entegrasyon farklı katılımcı gruplarında nasıl gelişmektedir? Entegrasyon kurslarından en çok kimler yararlanır?
- Kursiyerler entegrasyon kurslarını nasıl değerlendirir?
- Entegrasyon kurslarını geliştirmek için hangi görüşler elde edilebilir?

Nisan 2008’de ilk anketlerin sonuçları “Entegrasyon Paneli - Katılımcıların Entegrasyon Kursunun Başındaki Entegrasyon Sonuçları” raporunda yayınlanmıştır.

Entegrasyon kurslarının etkinliğini ve sürdürülebilirliğini doğrulamak için araştırma grubuna (kurs katılımcılarının) dört kez ve kontrol grubuna (katılımcı olmayanların) üç kez anket uygulanacak bir çalışma tasarlanmıştır. Almanca dil becerilerinde özellikle yeni başlayanlarda beklenen zayıflıklar nedeniyle anketler katılanların kullandığı en yaygın

dillere (İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Rusça, Türkçe, Lehçe, Arapça, Hırvatça, Vietnamca, Tayca, Farsça, Çince, Arnavutça) çevrilmiştir. Araştırma grubuna ilk anket entegrasyon kursunun başında başlangıçtaki durumlarını ölçmek için uygulanmıştır. Bu Anket 3960 kişi tarafından doldurulmuştur. İkinci anket dil ve oryantasyon kurslarının sonunda (2008) değişiklikleri ölçmek için 3.284 kişiye uygulanmıştır. Entegrasyon kursunun sürdürülebilirliğini ölçmek için ise kurs bitiminden 12 ay sonra (2009) 2.467 kişiye bir anket daha uygulanmıştır. Ve son olarak kurs bitiminden üç yıl sonra (2011) 1.200 kişiye daha anket araştırması yapılmıştır. Entegrasyon kursuna katılmamış olan yabancılardan oluşturulan kontrol grubunun araştırılması, kurs katılımcılarının daha fazla veya daha hızlı bir entegrasyon elde edip edemediğini ve entegrasyon kurslarının etkili olup olmadığını araştırmaya yaramıştır. Entegrasyon paneli, "entegrasyon kursuna katılımın yalnızca Almanca dil becerilerinin gelişiminde değil, aynı zamanda daha fazla entegrasyon göstergeleri üzerinde de olumlu etkisi olduğu" hipotezine dayanmıştır.

Entegrasyon göstergelerinin kullanımıyla entegrasyon kurslarına katılanların kurs bitiminden sonra kurs dışı katılımcılardan daha yüksek bir entegrasyon seviyesine sahip olup olmadıkları incelenmiştir. Burada kullanılan göstergeler Esser'e göre entegrasyonun dört boyutuna dayanmaktadır: genel sosyal katılımı ölçen değişkenler özdeşleşme, kültürel, sosyal ve yapısal entegrasyonun dört alanıyla ilişkilidir. Yapısal entegrasyonun göstergeleri arasında eğitim durumu ve işgücü piyasasına katılım yer almaktadır. Kültürel entegrasyon çalışmasında çoğunlukla dil ile ilgili sorular sorulmuştur örneğin dil bilgisi ve düzeyi, anadil ve Almanca dil becerilerinin yanı sıra Almancanın günlük yaşamda kullanılması hakkında sorular sorulmuştur. Sosyal ve özdeşleşme entegrasyonu çalışmasının merkezinde ise yerlilerle iletişim ve ülkelerine geri dönüş arzusu vardır.

2008 yılında yayımlanan ilk ankete katılanların sosyal ve özdeşleşme entegrasyonu sonuçları şu şekilde incelenmiş ve değerlendirilmiştir:

Kursiyerin sosyal entegrasyon göstergesi, Almanlarla ve menşe ülkelerinden insanlarla olan temasları ile ilgilidir. Temas ile selamlaşma dışında kişisel görüşmeler belirtilmiştir. Bu temas sıklığını 1 (haftada bir) ile 6 (günlük) bir ölçekte ölçen bir endeks kullanılarak değerlendirilmiştir. Sonuç olarak katılımcıların menşe ülkelerindeki insanlarla Almanlardan daha fazla iletişim kurdukları ve katılımcıların yaşları arttıkça, yerlilerle daha az temas kurdukları ve menşe ülkelerinden daha fazla insanla iletişim kurdukları görülmüştür (Da Silva, 2011).

Tablo 10

Ankete Katılan Kursiyerlerinin Cinsiyet Ve Yaşlarıyla Göre Doğdukları Ülke Veya Bölgeler

	Toplam	Toplam %	Erkek %	Kadın %	Ortalama yaş
Türkiye	781	20,1%	21,6%	18,8%	32,2
Rusya	518	13,3%	15,2%	12,3%	38,2
Bağımsız Devletler Topluluğu (Rusya hariç)	493	12,7%	15,8%	10,9%	36,9
Doğu ve Batı Asya	466	12,0%	6,4%	15,4%	33,8
Ön ve Orta Asya	418	10,7%	11,5%	10,4%	33,5
Eski Yugoslavya + Arnavutluk	237	6,1%	4,3%	7,0%	30,8
Afrika (Kuzeyafrika hariç)	223	5,7%	5,9%	5,5%	32,2
Orta ve Batı Amerika	219	5,6%	4,1%	6,5%	30,4
Polonya	168	4,3%	3,5%	4,9%	32,9
Kuzey Afrika	144	3,7%	5,6%	2,7%	30,8
AB-12 (Polonya hariç)	89	2,3%	1,3%	2,9%	32,3
AB-15 + İsviçre	88	2,3%	3,3%	1,6%	34,7
Kuzey Amerika	23	0,6%	0,7%	0,5%	31,9
Almanya	20	0,5%	0,6%	0,4%	28,1
Avusturalya	2	0,1%	0,1%	0,0%	32,5

Not: Rother, N. (2008). Das integrationspanel: Ergebnisse zur integration von teilnehmern zu beginn ihres integrationskurses. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, s. 28.

Ankete katılan Kurs katılımcıları kökenleri bağlamında çok heterojenler ve toplamda 125 farklı ülkede doğmuşlardır. Tablo 10, bölgelere göre özetlenen doğdukları ülkelerinin sıklık dağılımını göstermektedir. Ankete katılanların % 20,1'i Türkiye'den, % 13,3'ü Rusya'dan ve Bağımsız Devlet Toplulukları ülkelerinden % 12,7 (özellikle Kazakistan ve Ukrayna) gelmiştir. Katılımcıların % 12'si bir Doğu / Güneydoğu Asya ülkesinde (özellikle Tayland, Vietnam, Çin ve Sri Lanka) doğmuştur. Ankete katılanların ana dillerinin çoğunlukla 21,7 % Rusça, 17,2 % Türkçe ve 6,5 % Arapça olduğu tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmaya göre Türkiye'den gelen katılımcıların yaklaşık % 60'ı Almanya'ya giriş yaparken hiç Almanca bilmediklerini bildirmişlerdir. Dil ile ilgili olan kısımda katılanlar kendi değerlendirmelerini kendileri yapmışlar ve bir dil sınavı uygulanmamıştır. Buna göre şu şekilde veriler toplanmıştır:

Tablo 11

Kurs Katılımcılarının Almanca Bilgileri Hakkında Kendi Değerlendirmeleri

	En az A1 seviyesi	En az A2 seviyesi	En az B1 seviyesi
Dinleme	72,7%	39,0%	33,1%
Okuma	51,8%	25,0%	9,0%
Konuşmalara katılma	42,7%	31,1%	8,8%
Bağıntılı konuşma	79,1%	36,0%	12,4%
Yazma	36,5%	14,7%	7,0%

Not: Rother, N. (2008). Das integrationspanel: Ergebnisse zur integration von teilnehmern zu beginn ihres integrationskurses. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, s. 28.

Türklerin vermiş oldukları bilgilere göre Türkiye’de doğan kurs katılımcılarının % 70,3’ü Dinleme, % 44,1’i Okuma, % 40,2’si konuşmalara katılma, % 79,7’si bağıntılı konuşma ve % 27,6’sı okuma becerilerinin A1 seviyesinde olduğunu belirtmiştir. Türklerin %70’i evde Türkçe konuşurken Almancanın nadiren konuşulduğu tespit edilmiştir.

Verilere göre Almanca katılımcıların günlük hayatlarında çok az kullanılmıştır. Katılımcıların % 63,6’sı evde en sık ana dillerinde konuşmuştur. Arkadaşlarının arasında bile Alman dili katılımcıların% 65,4’ü tarafından nadiren veya hiç kullanılmıştır. Genel olarak en büyük iki katılımcı grubunun (Türk ve Ruslar) birbirinden çok farklı olduğu görülmüştür. Türk katılımcılarının ortalama olarak eğitim düzeyi düşük ve eğitim şartlarını iyileştirmeyi de daha az amaçlamışlardır.

Entegrasyon kursları katılımcılar tarafından çok olumlu olarak değerlendirilmiştir. % 76,9’u kursa zorunlu katılıp katılmadıklarına bakılmaksızın çok eğlenceli kılmıştır. Kurs başlangıcında % 80,4 katılımcı kursun kendileri için faydalı olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların % 58,7’si kursa başladıklarından beri Almanca konuşmaya cesaret ettiklerini belirtmiştir. Katılımcıların beşte dördü kursun Almanca dil becerilerini geliştirmelerinde yardımcı olacağını ve kurs sayesinde hayatlarını güvenli ve bağımsız bir şekilde yürütmeyi umduklarını söylemiştir.

Katılımcıların entegrasyon kurslarının başlangıcındaki entegrasyon durumunun yüksek düzeyde bir entegrasyon gerektirdiği belirtilmiştir. Katılımcıların Almanca dil becerileri ve Almanya’daki sosyal ve yapısal entegrasyonları oldukça düşük olarak kabul edilmiştir. Bu özellikle kurs katılımcılarının çoğunluğunu oluşturan Türkiye ve Rusya’dan katılımcılar için

geçerli sayılmıştır. Entegrasyon kursları katılımcılar tarafından çok olumlu ve yararlı olarak değerlendirilmiştir (Rother, 2008).

Yukarıda belirtildiği gibi entegrasyon kursunun sürdürülebilirliğini ölçmek için kurs bitiminde ve bitiminden 12 ay sonra anket tekniği kullanılarak tekrar veriler toplanmıştır. Bu araştırma “Entegrasyon Paneli: Entegrasyon kurslarının etkinliği ve sürdürülebilirliği ile ilgili uzun bir çalışmanın sonuçları” adı altında 2011 yılında yayınlanmıştır. Burada da Esser’e göre “Entegrasyonun dört boyutu” ile entegrasyon süreci ölçülmüştür.

Esser'e (1980) göre "kültürel entegrasyon" ev sahibi ülkenin bilgi ve becerilerinin kazanılması anlamına gelir ve dil becerileri önemli bir unsurdur. Bu nedenle Almanca dil becerilerinin kazanılması ve katılımın ötesinde bilginin geliştirilmesi "kültürel entegrasyon" adı altında araştırılmış ve aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir.

Entegrasyon kursuna katılanlar kurs süresince dil yeterliliklerini kontrol grubundaki katılımcılara göre aynı zaman diliminde daha net bir şekilde arttırmışlardır. Kurs katılımcılarının % 93'ü entegrasyon kursunda Almanca yetkinliği konusunda olumlu gelişmeler yaşamıştır. Kalan % 7 için dil becerileri aynı şekilde kalmış veya kötüleşmiştir.

Anketler arası değerlendirmeler kurs katılımcılarının beş dil becerisinin (yazma, bağlantılı konuşma, dinleme, okuma, konuşmalara katılma) entegrasyon kursu sırasında önemli ölçüde geliştiğini göstermiştir. Kontrol grubuyla karşılaştırıldığında ise her bir dil becerisinde katılanlar birinci ve ikinci anket arasında daha fazla artış olduğu kaydedilmiştir.

Entegrasyon kursunun başlangıcında kursiyerler menşe ülkeden gelenlerle Almanlara göre daha sık iletişim halinde oldukları sonucuna varılmıştır. Fakat yapılan araştırmaya göre yerli Almanlarla olan temaslar kursun sonunda artmıştır. Bu bakımdan entegrasyon kursları kurs süresince Almanlarla iletişim kurma konusunda katkı sağlamıştır.

Kurs katılımcılarının çoğunluğu kurs bitiminden bir yıl sonra dil becerilerini geliştirebilmiş (% 51) veya dil becerileri sabit kalmıştır (% 7). Öte yandan % 42 kurs katılımcısından olumsuz sonuçlar elde edilmiş ve kurs bitiminden bir yıl sonra edindikleri dil becerilerini unuttukları görülmüştür. Elde edilen veriler bu bireylerin nadiren evde Almanca konuştuğunu ve Almanlarla daha az temas kurduğunu göstermiştir.

Araştırmada Türklerin diğer ülke vatandaşlarına göre dil becerilerinin daha düşük geliştiği tespit edilmiştir. Türk kökenli katılanlar entegrasyon kurslarından büyük ölçüde fayda sağladığı belirtilmiştir. Kursa katılan Türkler kontrol grubundaki mevcut Türk

vatandaşlarına kıyasla dil edinimi konusunda kendilerini daha çok geliştirdikleri sonucuna varılmıştır.

Tablo 12

Menş e Ülkeye Göre Dil Becerilerinin Geliştirilmesi (Fark Endeksinin Ortalama Değ eri)

	Kursa katılanlar	Kontrol grubu
Türkiye	31,0	21,4
Rusya	33,0	28,8
Doğ u-/Batı Asya	34,1	21,3

Not: Schuller, K., Lochner, S. & Rother, N. (2011). *Das integrationspanel: Ergebnisse einer längsschnittstudie zur wirksamkeit und nachhaltigkeit von integrationskursen*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, s. 167.

Göçmenlerin yapısal entegrasyonu eğitim seviyesi, mesleki eğitim ve iş sahibi olmaları ile analiz edilmiştir. Bu nedenle kurs katkıları ile edinilen iş, artan eğitim seviyesi ve edinilen mesleki eğitim "yapısal entegrasyon" adı altında araştırılmış ve aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir.

Eğitim seviyelerini belirlemek için ankette eğitim süreleri ve düzeyleri sorulmuştur. Bunun sonucunda en uzun eğitim gören ülke vatandaşları Polonya (% 12,8) ve Orta- ve Güney Amerika (% 12,4) olmuştur. Türk vatandaşları ise % 8,4 ile yıllara göre en az okula gitmiş millet olarak kayda geçmiştir. Türklerin vermiş oldukları bilgilere göre % 45,3'ü zorunlu eğitim süresince okula gitmiş ve mezun olmuş, % 31,1'i bir sonraki okul düzeyinden mezun olmuş, % 13,5'i hiçbir okuldan mezun olmamış ve % 6,9'u bir yüksekokul mezuniyetine ulaşmıştır.

Türklerin % 25,7'si mesleki eğitim görmüş ve oradan mezun olmuştur. En yüksek mesleki eğitim mezuniyet oranına sahip ülke vatandaşları % 84,2 ile Avrupa Birliği – 12 (Polonya hariç) ülke vatandaşlarıdır.

İş piyasasına olan katılımın kaydedilmesi için kursun başlangıcında ve kursun bitiminden bir yıl sonra ankete katılanların mevcut durumları (iş piyasasına katılım, işsizlik, ev işleri gibi) hakkında sorular sorulmuştur.

Tablo 13

Yüzde Olarak Kursun Başlangıcında ve Kursun Bitiminden Bir Yıl Sonra Kurs Katılımcılarının İş Piyasasına Katılım Oranı

	1. Anket (Kurs başlangıcında)	2. Anket (Kurs bitiminden bir yıl sonra)
Gelir getiren tam zamanlı iş	4,7	17,6
Gelir getiren yarı zamanlı iş	7,0	16,5
İşsiz	31,2	29,8
Emekli/erken emekli	1,3	1,3
Ev işleri, Çocuk/başka kişilerin bakımı	16,2	28,6
Diğer/Okul/Mesleki Eğitim	25,7	5,5
Bilgi verilmemiş	13,9	0,7
Toplam	100	100

Not: Schuller, K., Lochner, S. & Rother, N. (2011). *Das integrationspanel: Ergebnisse einer längsschnittstudie zur wirksamkeit und nachhaltigkeit von integrationskursen*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, s. 220.

Ayrıca kontrol grubundaki işe girenlerin sayısı çok azken yapılan iki yıllık karşılaştırmada kurs katılanların işe girme sayısı önemli ölçüde artmıştır. Tam zamanlı çalışanların oranı erkek kursiyerlerde % 10'dan % 34'e, kadın kursiyerlerde yarı zamanlı çalışanların oranı % 7'den % 19'a yükselmiştir.

Sosyal entegrasyonun ölçümü iki gösterge ile yapılmıştır. Bunlardan biri Almanlarla veya menşe ülkeden aileleriyle veya akrabalarıyla, arkadaşlar arasında işte ve çevrede iletişim sıklıkları. Bir diğeri ise ağırlıklı olarak menşe ülke vatandaşlarının veya Almanların üye olduğu dernek üyeliğidir. Kurs katılımcılarının kurs başında, sonunda ve bitiminden bir yıl sonra sosyal entegrasyona ilişkin gelişmeler, entegrasyon kurslarının etkinliği hakkında açıklamalar yapabilmek için kontrol grubu ile karşılaştırılmıştır.

Kursun başlangıcında kurs katılanlarının menşe ülkesinden kişiler ile temasının daha baskın olduğu kaydedilmiştir. Entegrasyon kursuna katıldıktan sonra katılımcılar kursun başlangıcına kıyasla Almanlarla daha fazla iletişim kurmuş ve Almanlarla temas sıklığı endeksi önemli ölçüde artmıştır. Buna karşılık menşe ülkesinden insanlarla temas düşmüş ve böylece kursun sonunda Almanlarla ve menşe ülkesinden insanlarla temas sıklığı arasında dengeli bir ilişki kurulmuştur. Türkiye, Rusya ve diğer Bağımsız devletler topluluğu ülkelerinden kursa katılanlar Almanlara oranla menşe ülkesinden kişilerle iletişimi daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu ülkelerden gelen katılımcılar, diğer menşe ülkelerden ankete katılanlardan ortalama olarak daha yaşlıdır ve Almanya'daki en büyük göçmen

gruplarını temsil etmektedir, böylece menş e ülkelerinden insanlarla iletişim kurma imkânı da özellikle yüksek olduğu kaydedilmiştir.

Almanlarla olan iletişim konusunda kurs bitiminden bir yıl sonra yapılan araştırmada kurs sonunda elde edilen veriler ile aynı sonuca varılmıştır.

Araştırmada Alman kulüpleri arasında katılımcılar ve kontrol grubu için en popüler olanları spor kulüpleri, kiliseler veya dini organizasyonlar ve kültürel, eğitim veya eğlence kulüpleri olduğu belirtilmiştir. Türk katılanlar Alman dernek veya kulüplerine üyeliği en düşük olan millet olduğu ve çoğunlukla kendi vatandaşlarının bulunduğu dernek ve kulüplerine gitmekte ve üye oldukları kaydedilmiştir.

Esser'e (2001) göre, ev sahibi topluma sosyal entegrasyonun gerçekleşmesi ile bir grup kimliği veya "biz-hissi" ortaya çıkmaktadır. Bunun için iyi dil hâkimiyeti de dâhil olmak üzere asgari kültürel beceriler de gerektirmektedir. Entegrasyon kursunda öğrenilen dil becerilerinin Almanya ile özdeşleşme konusu "özdeşleşme Entegrasyonu" başlığı altında incelenmiş ve Almanya ile kurulan bağ araştırılmıştır.

Entegrasyon kursunun sonunda, kurs katılımcılarının % 56'sı Almanya ile yüksek düzeyde bağ oluştuğunu bildirmiştir. Bir yıl sonra bu oran % 70'e yükselmiştir. Alman diline hakim olmak ve Almanlarla artan iletişim Almanya ile oluşturulan bağ üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Almanya'da kalmak isteyenlerin oranı da % 79'dan % 87'ye yükselmiştir. Türk katılımcılarının kurs sonunda % 76,7'si Almanya'da kalmak istediklerini belirtirken %11,2'si Türkiye'ye dönmek istediğini belirtmiştir. Kurs bitiminden bir yıl sonra ise Türk katılımcılarının % 85'i Almanya'da yaşamak istediğini ve % 7,3'ü Türkiye'ye dönmek istediğini belirtmiştir. Alman vatandaşlığına geçmeyi planlayanların oranı entegrasyon kursu sonunda % 47'iken bir yıl sonra % 49'a yükselmiştir. Türkler, Polonyalılar, geri kalan AB-12 ülkelerinden gelen katılımcılar ve Orta ve Güney Amerikalılar, diğer ülkelere gelen katılımcılara oranla daha sık yalnızca çifte vatandaşlık olanağı sağlanırsa Alman vatandaşlığına geçmeyi kabul ettiğini belirtmiştir.

Oryantasyon kursu, kursiyerlerin çoğunluğu tarafından iyi karşılanmıştır. Kurs katılımcılarının çoğu oryantasyon kursunda (% 67) çok eğlendiklerini, kursun zorluğunun tam olarak doğru oranda olduğunu (% 55) ve bu sayede Almanya'daki yaşamı daha iyi anlayabildiklerini (% 66) belirtmiştir. Katılımcıların % 81'i kursun entegrasyon süreçlerine katkı sağladığını kursun başında belirtmiştir. Bu oran kurs sonunda % 93'e yükselmiştir.

Tablo 14

Yüzde Olarak Kursun Başlangıcında, Kursun Sonunda ve Kursun Bitiminden Bir Yıl Sonra Algılanan Yararı

	Kurs başlangıcı	Kurs bitimi	Kurs bitiminden 1 yıl sonra
Almanca'yı daha iyi anlıyorum	-	61,5	75,4
Almanca konuşmaya cesaret ediyorum	59,0	46,2	66,7
Günlük hayattaki uğraşlarla (alışveriş vs.) daha iyi başa çıkabiliyorum	55,4	54,5	72,4
Kurs bana gelecekteki mesleki planlamalarımda veya iş aramamda yardımcı oluyor	31,2	28,2	29,2
Kurs bana resmi dairelerdeki işlemlerimde yardımcı oluyor	25,3	25,3	50,2
Kurs bana boş zaman aktivitelerimde yardımcı oluyor	21,6	25,0	41,1
Kurs bana okul/meslek/üniversite seçimlerimde yardımcı oluyor	14,0	13,2	18,6
Hiçbir yararı yok	1,0	0,7	3,5
Henüz bir şey söyleyemem	18,4	6,8	-

Not: Schuller, K., Lochner, S. & Rother, N. (2011). *Das integrationspanel: Ergebnisse einer längsschnittstudie zur wirksamkeit und nachhaltigkeit von integrationskursen*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, s. 101

Genel olarak kurs bitiminden bir yıl sonra kurs katkılarının olumlu olarak değerlendirildiği görülmüştür (Tablo 14). Katılımcıların dörtte üçünden fazlası, kursun bitiminden bir yıl sonra Almanca'yı daha iyi anladıklarını belirtmiştir. Ayrıca daha fazla katılımcının Almanca konuşmaya cesaret ettiği kaydedilmiştir (kurs bitiminden bir yıl sonra % 67 – kursun sonunda % 46). Kursun sonunda bu oran % 25,3 iken kurs bitiminden bir yıl sonra bu oran % 50'ye çıkmıştır. Bu nedenle katılımcılar açısından kurs kalıcı bir fayda sağlamıştır (Schuller, Lochner, Rother, 2011).

Kurs bitiminden üç yıl sonra eski kurs katılımcılarına tekrardan entegrasyon kursunun etkinliği ve sürdürülebilirliği ile ilgili sonuçlar elde edebilmek için anket uygulanmıştır. Bu araştırma “Entegrasyon Paneli: Eski katılımcıların entegrasyon kurslarında uzun vadeli entegrasyon geçmişleri” başlığı ile 2013 yılında yayınlanmıştır. Burada da diğer entegrasyon paneli araştırmalarında ki gibi Esser'in dört entegrasyon boyutuna dayanılarak değerlendirmeler yapılmış ayrıca medya kullanımı ve çocuk ve aile konuları hakkında da sorular yöneltilmiştir.

Kültürel entegrasyon başlığı altında dilin kullanımı (aile içi Almanca konuşma, arkadaşlar arası Almanca konuşma), dil öğreniminin devam ettirilmesi (ek dil kurslarına katılma, kendi

kendine öğrenme) ve Almanca dil bilgisi (Almanca dil bilgisi gelişimi) konuları hakkında ankete katılanlara sorular yöneltilmiştir.

Katılımcılar tarafından evde konuşulan dil olarak 70'in üzerinde dil belirtilmiştir. Entegrasyon panelinin başından beri en çok konuşulan diller Almanca, Rusça ve Türkçe olduğu kaydedilmiştir. Kurs bitiminden bir yıl sonra katılımcıların neredeyse dörtte biri evde aile içinde Rusça konuştuğu anlaşılmıştır. Kurs bitiminden üç yıl sonra ise bu oran yüzde 2 düşerek % 22 olmuştur. Türk katılımcıların Türkçe kullanımı kurs bitiminden bir yıl ve üç yıl sonra % 15 oranında sabit kalmıştır. Her beş eski katılımcıdan biri kursun bitiminden bir yıl sonra Almancayı iletişim dili olarak kullanmıştır. Bu oran kursun bitiminden üç yıl sonra yüzde yedi artarak % 27'ye yükselmiştir. Kursun başında ise kurs katılımcılarının sadece % 8'i evde Almanca konuştuğu izlenmiştir. Arkadaşlar arası Almanca konuşma oranı da aile içi Almanca oranı gibi kurs sonunda ve kurs bitiminden üç yıl sonra kurs başlangıcına göre yükselmiştir. 2009 yılında arkadaşlarla her zaman Almanca konuşma oranı % 12,5'ken bu oran 2011 yılında % 16'ya çıkmıştır.

Kursun sona ermesinden üç yıl sonra ankete katılan göçmenler son anketten bu yana ek dil kurslarına katılıp katılmadıklarını belirtmişlerdir. Bu kurslarla entegrasyon kursları haricinde diğer dil kursları kastedilmiştir.

Tablo 15

Yüzde Olarak Son Anketten Bu Yana Almanya'da Ek Dil Kurslarına Katılım

	Eski kurs katılımcıları	Kontrol grubu
Ek dil kurslarına katılan	22,1	12,0
Ek dil kurslarına katılmayan	77,9	88,0

Not: Lochner, S., Büttner, T. & Schuller, K. (2013). *Das integrationspanel: Langfristige integrationsverläufe von ehemaligen teilnehmenden an integrationskursen*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, s. 26.

Entegrasyon kurslarının eski katılımcıları, son anketten bu yana kontrol grubundan (% 12) ikinci bir dil kursuna (% 22) önemli ölçüde daha sık katılmıştır. Buda bir entegrasyon kursuna katılan göçmenlerin ek dil kursları almaya daha fazla istekli olduklarını göstermiştir.

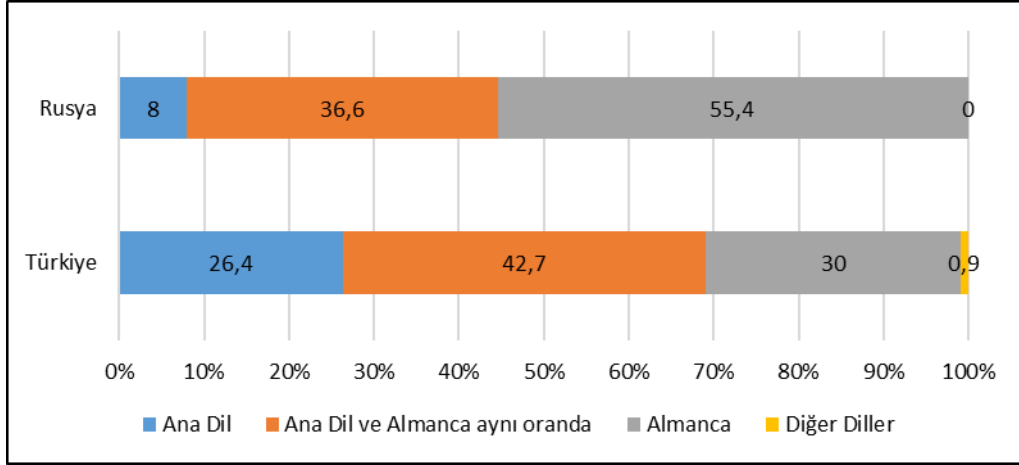
Kurs katılımının kendi kendine öğrenme üzerindeki uzun vadeli etkisini analiz etmek için eski öğrencilere ve kontrol gruplarına son anketten bu yana bağımsız olarak Almanca dil becerilerini geliştirme girişiminde bulunup bulunmadıkları sorulmuştur. Eski kurs katılımcıları (% 84) kontrol grubuna göre (% 74) daha sık Almanca dil becerilerini

geliştirmeye yönelik çalışmışlardır. Son anketten bu yana Almanca dil becerilerini bağımsız olarak geliştiren her iki gruptaki 1.624 katılımcı, özellikle Alman televizyonu, gazeteleri veya radyoları gibi günlük medyayı kullanmıştır. Ankete katılanların dörtte üçünden fazlası, Almanca dil becerilerini daha da geliştirmek için Alman televizyonunu yararlı görmüştür. Almanca konuşanlar ile iletişim, katılımcıların dil becerilerini geliştirmesi için ankete katılanların üçte ikisi tarafından belirtilmiştir.

Almanca dil bilgisinin gelişimi ile ilgili araştırmada sonuç özetle şu şekilde verilmiştir: Her iki katılımcı grubunda da Almanca dil becerilerinin uzun vadeli gelişimi, kursun bitiminden hemen sonra dil becerilerindeki değişimin ortalama olarak olumlu ve daha güçlü olduğu anlaşılmıştır. 2011 yılında entegrasyon panelinin sonunda, her iki gruptaki katılımcıların yaklaşık üçte ikisi B1 veya daha yüksek düzeyde Almanca bilgisine vakıf olduğu tespit edilmiştir. Eski katılımcıların ve kontrol grubunun yarısından fazlası, bu iki yıllık süre içerisinde Almanca dil becerilerini geliştirmiş, yedi ya da sekiz katılımcıdan yalnızca birinin Almanca bilgisi sabit kalmıştır.

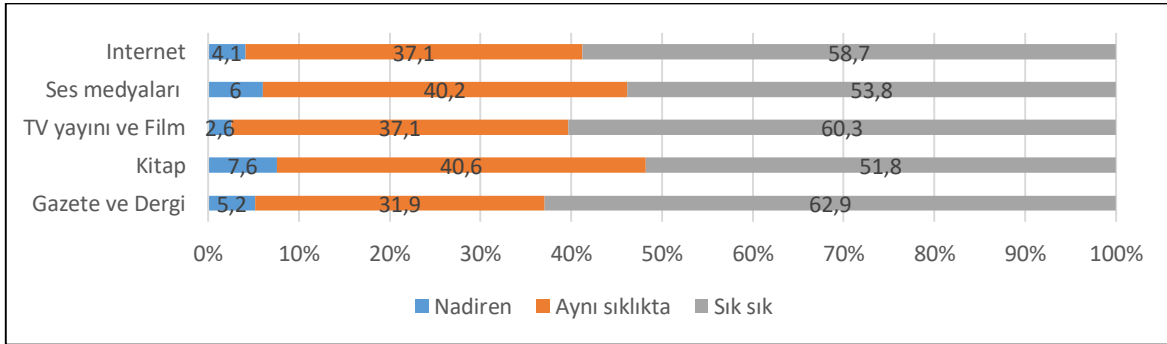
Dil türünün medya türüne ve menşe ülkesine göre dağılımı, anadil medyasının sağlanmasının, dil seçiminin önemli bir belirleyicisi olduğunu göstermiştir. Şekil 6, gazete ve dergiler için en çok katılımcıları kapsayan iki menşe ülkeye göre dil kullanımının nispi oranlarını göstermektedir. Şekil 6'da görülebileceği gibi, yüksek oranda Türk katılımcıları (% 26) çoğunlukla kendi dillerinde gazete ve dergiler okuduğunu bildirmiştir. Türk katılımcıların % 43'ü daha büyük bir oranda, Alman ve Türk gazetelerini kendi dillerinde eşit olarak okumuştur. Türkçe gazete ve dergilerin daha yoğunlukta okunması Almanya'da çok sayıda ve çeşitte satılmasından dolayı olduğu açıklanmıştır.

Eski katılımcıların 2011 yılında menşe ülkelere ve dillere göre gazete / dergi kullanımı (yüzde olarak)

Şekil 6. Eski katılımcıların 2011 yılında menşe ülkelere ve dillere göre gazete / dergi kullanımı (yüzde olarak). (Lochner, S., Büttner, T. & Schuller, K. (2013). *Das integrationspanel: Langfristige integrationsverläufe von ehemaligen teilnehmenden an integrationskursen*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, s. 47)

Genel olarak entegrasyon kursuna katılım sağladıktan sonra ise her medya türü için, ankete katılan eski katılımcıların yarısından fazlasının, entegrasyon kursuna katıldığından bu yana Almanca içerikli medya araçlarını daha sık kullandığını ifade ettiği görülmüştür (Şekil 7). Entegrasyon kursu, Almanca gazete ve dergilere (% 63), Almanca televizyon programlarına (% 60) ve İnternet'teki Almanca içeriğine (% 59) erişimini kolaylaştırmış ve arttırmıştır.

Şekil 7. Almanca dilinde medyanın kullanım sıklığının eski kursa katılanlar tarafından entegrasyon kursuna katılmasından bu yana gelişimi (yüzde olarak), (Lochner, S., Büttner, T. & Schuller, K. (2013). *Das integrationspanel: Langfristige integrationsverläufe von ehemaligen teilnehmenden an integrationskursen*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, s. 48).

Yapısal entegrasyon başlığı altında iş gücü piyasasına katılım ve iş gücü piyasasına katılımın gelişimi konuları hakkında ankete katılanlara sorular yöneltilmiştir. İş piyasasına olan katılımın kaydedilmesi için kursun 2009 ve 2011 yıllarında ankete katılanların mevcut

durumları (örneğin istihdam, işsizlik, ev işleri) hakkında sorular sorulmuştur. Aşağıdaki tabloda da (tablo 16) görüldüğü üzere kurs katılanlarının 3. ve 4. Anket arasında (2009-2011) iş piyasasına katılım sayısı % 36,3'den % 45,4'e yükselmiştir.

Tablo 16

Yüzde Olarak 2009 ve 2011 Yılları Arasında Eski Katılımcıların İş Gücü Piyasasına Katılımlarının Gelişmesi

	2009	2011
Gelir getiren tam zamanlı iş	17,4	24,8
Gelir getiren yarı zamanlı iş	18,9	20,6
İşsiz	26,7	19,7
Emekli/erken emekli	1,0	1,9
Ev işleri, Çocuk/başka kişilerin bakımı	29,8	25,0
Diğer/Okul/Mesleki Eğitim	5,7	8,0
Bilgi verilmemiş	0,5	0,0
Toplam	100	100

Not: Lochner, S., Büttner, T. & Schuller, K. (2013). *Das integrationspanel: Langfristige integrationsverläufe von ehemaligen teilnehmenden an integrationskursen*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge, s. 53.

Entegrasyon kurs katılımının iş piyasasına katılım oranına etkisinin ne kadar büyük olduğu bilinmemektedir. Dördüncü anketin uygulanması sırasında çalışmakta olan katılımcılardan % 91'i Almanca dil becerilerinin mevcut meslekleri için yeterli olduğunu belirtmiştir. Öte yandan, çalışan katılımcıların çoğunluğu daha basit işler yapma eğilimindedir ve bu işlerde genellikle ev sahibi ülkenin dili hakkında daha az bilgi sahibi olmak yeterlidir (Esser, 2006, s. 450).

Sosyal entegrasyon başlığı altında ise Almanlar ve menşe ülkesinden insanlarla etkileşim ve sivil toplum kuruluşlarına katılım konuları hakkında ankete katılanlara sorular yöneltilmiştir.

İş yerindeki (veya okuldaki, üniversitedeki) Almanlarla iletişim sıklıklarının ölçümü için, yalnızca (ücretli) bir iş ilişkisi içinde olan veya görüşme sırasında eğitim gören katılımcılar dâhil edilmiştir. İş yerinin Almanlarla temasa geçmek için en sık görülen fırsat olduğu ortaya çıkmıştır. Eski katılımcıların % 73'ü ve kontrol grubunun % 68'i orada Almanlarla günlük temas halinde olduklarını söylemiştir. Ayrıca mahallede ve arkadaş çevrelerinde Almanlarla temas sıklığı göz önünde bulundurulmuştur. Komşuluk temasları söz konusu olduğunda, eski katılımcıların ve kontrol grubunun sırasıyla % 26 ve % 30'u Almanlarla hiç ya da sadece nadiren iletişim kurduklarını belirtmişlerdir. Öte yandan % 53 ve % 48'inin haftada en az

birkaç kez Alman komşuları ile temas halinde oldukları belirtilmiştir. Eski katılımcılar ve kontrol grupları arasında Almanlarla arkadaşlık ilişkilerinde önemli bir fark olmadığı kaydedilmiştir. Ankete katılanların daha büyük bir kısmının Almanlarla hiç ya da sadece sınırlı iletişim halinde olduklarını belirtmiştir (eski katılımcılar: % 39, kontrol grubu: % 40). Bu grubu yüksek oranda yaşlı insanlar, kadınlar ve iki ana menşe ülke olan Türkiye ve Rusya'dan (ayrıca BDT ülkeleri) gelen kişiler oluşturmuştur.

Ayrıca derneklere katılım konusunda da Alman veya menşe ülke dernekleri arasında da bir ayırım yapılmıştır. Kontrol grubuna ve eski katılımcılara hangi derneklere ve üyelerinin çoğunlukla Alman mı veya menşe ülkedeki kişiler olup olmadığı sorulmuştur. 2009 ve 2011 arasında dernek üye sayıları eski kurs katılımcıları arasında artmıştır. Ağırlıklı olarak Alman üyelerden oluşan dernekler söz konusu olduğunda oran % 14'ten % 17'ye yükselmiş söz konusu menşe ülkesinden çok sayıda üyesi olan dernekler ve kuruluşlar için ise eğilim benzerdir (% 13'ten % 15'e). Kontrol grubu içerisinde Alman derneklerinde üye sayısında 2 puanlık bir artış gözlenmişken, ilgili etnik gruptan dernek katılım oranı sabit kalmıştır.

Ankete katılanlara ayrıca çocuk ve aile konusunda ebeveynlerin çocuk eğitimindeki Almanca dil kullanımı hakkında sorular yöneltilmiştir.

Bu başlık altında göçmenlerin okuma sıklığı, okuma dili ve konuşma dili ile çocuklarla iletişim kurma konusundaki dil ve okuma davranışları karşılaştırılmıştır. Kontrol grubunun yanı sıra eski öğrencilere çocuklarıyla hangi dilde konuştuğunu ve sesli okurken hangi dili kullandıkları sorulmuştur. Dil seçiminin yüksek sesle okumadaki etkisini daha iyi sınıflandırabilmek için, eski katılımcıların ve kontrol grubundaki kişilerin çocuklarına ne sıklıkla okudukları da sorulmuştur. Sonuç olarak her iki grubun da konuşma dili ve okuma dili bakımından nispeten benzer dağılımlarda olduğu görülmüştür. Yanıt verenlerin % 40'ı çocuklarıyla ağırlıklı olarak ana dillerinde konuştuğunu ve iletişim kurduğunu söylemiştir. Ebeveynlerin göreceli olarak en büyük oranı (% 36 eski katılımcı, kontrol grubunun % 34'ü) çocuklarla iletişim kurarken ana dili ve Almancayı eşit kullandıklarını belirtmiştir. Eski katılımcılar ve kontrol grupları dil kullanımlarında birbirlerinden önemli ölçüde farklı olmadıkları kaydedilmiştir. Okuma dili ile ilgili olarak eski katılımcıların bir entegrasyon kursuna katılmamış olanlardan daha sık Almanca okuduğu görülmüştür. Eski katılımcılar her iki dilde ve yalnızca veya ağırlıklı olarak Almanca' da kontrol grubundaki katılımcılardan daha sık okuduğunu belirtmiştir (% 74 - % 66). Ankete katılan eski katılımcıların neredeyse % 20'si sadece Almanca okurken, kontrol grubunun sadece % 16'sı

Almanca okuduğu tespit edilmiştir. Toplamda ankete katılanların çocuklarıyla konuşulan dilden ziyade yüksek sesle okuyarak Alman dilini günlük hayatta kullandıkları görülmüştür. Bu bulgu özellikle eski katılımcılar için geçerli sayılmıştır. Ayrıca bu anket sonucunda çocuklarına çoğunlukla veya yalnızca Almanca kitap okuyan kişilerin, çocuklarına daha sık kitap okuduğu kaydedilmiştir.

Çocuklarının eğitiminde destek sağlayabilme konusunda entegrasyon kurslarının eski kurs katılanları tarafından algılanan faydaları da bu çalışmada araştırılmıştır.

İlk olarak kursun, çocuk eğitiminin çeşitli alanlarında genel olarak yardımcı olduğunu söyleyenlerin oranının çok büyük olduğu görülmüştür. Katılımcıların en az % 60'ı kursu hem 2009 hem de 2011'de faydalı bulmuştur. Kursun kurs katılanların çocuklarının eğitimi açısından ankete katılanlar tarafından en faydalı olarak görülen konu ise öğretmenlerle yapılan görüşmelere fayda sağlaması olarak kaydedilmiştir (2009: % 76 ve 2011: % 78). Bunlar örneğin veli toplantıları veya öğretmen görüşmeleri olarak belirtilmiştir. Ev ödevlerinde yardımcı olduğunu söyleyenlerin oranı % 68 olduğu tespit edilmiştir. Okuldan gelen mektuplar için yarar sağladığını söyleyenlerin sayısı diğer konulara göre daha az olduğu kaydedilmiştir (% 61). Burada şu sonuca varılmıştır; entegrasyon kursunun faydaları, sözlü Almanca dil becerilerine ihtiyaç duyulan durumlar için özellikle yüksektir.

Son olarak ise Almanya ile bağ, kalma veya geri dönme isteği, vatandaşlığa geçme isteği, şuan ki hayatından memnuniyet ve ayrımcılık hissiyatı “özdeşleşme entegrasyonu” başlığı altında incelenmiştir.

Her iki katılan grup ve iki anket dönemi arasındaki farklar küçük olduğu tespit edilmiştir. Kontrol grubunda her iki ankette de yaklaşık % 61'i Almanya ile kendilerini büyük ölçüde bağlı olarak tanımlamıştır. Kontrol grubundan Almanya ile özdeşleşenlerin ve ek olarak menşe ülkelerine bağlı hissetmeyenlerin oranı zaman içerisinde 3 % azalmıştır. Eski kurs katılımcıları da Almanya ile çok güçlü bir şekilde özdeşleşmiştir. Toplamda yaklaşık % 68'i, her iki ankette (2009, 2011) de Almanya'ya yüksek bir bağlılık hissettiğini söylemiştir. Kontrol grubuyla karşılaştırıldığında, eski kursiyerler yalnızca kendi menşe ülkeleriyle daha az bağlı hissettiklerini belirtmiştir. Son olarak her iki ankette de eski kursiyerlerin nadiren iki ülkeye de bağlı oldukları (% 14 / % 16 ve % 16 / % 18) tespit edilmiştir. Esser'in (2001) de dediği gibi Marjinalleşme, ülkeye yeni göç etmiş kişilerde daha çok görüldüğü için bu oranların kurs başlangıcında daha yüksek olması gayet normaldir. Kurs başlangıcında ankete katılanların büyük bölümünü yeni göç eden göçmenler oluşturmuştur.

2009 ve 2011'de görüşülen katılımcılardan eski katılımcıların (87 %), Almanya'da kalma istekleri, kontrol grubundan (76 %) daha fazla olduğu kaydedilmiştir. Öte yandan, kontrol grubundan yanıt verenlerin kararsız olmaları veya menşe ülkelerine geri dönme eğiliminde olmaları daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu entegrasyon kursuna katılımın Almanya'da kalma niyeti üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Zaman içinde 2009 ve 2011 yılları arasında oranlar açısından önemli bir fark olmadığı görülmüştür.

Her iki grupta da (araştırma ve kontrol grubu) Alman vatandaşı olmak isteyenlerin oranı 2009 ve 2011 yılları arasında önemli ölçüde azalmıştır. Eski katılımcılar için bu fark daha büyüktür (2009:% 49, 2011:% 41). Bu gelişme bir yandan bu zaman dilimi arasında gerçekleşen Alman vatandaşlığına geçme, diğer yandan tercihlerdeki bir değişikliğe dayandığı söylenmiştir. Birinci gerekçeye göre, Alman vatandaşlığına sahip olanların oranı eski öğrenciler arasında yüzde üç oranında artmıştır. Ayrıca 2011'de eski katılımcılar vatandaşlığa geçme konusunda emin olmadıklarını % 16,3 oranında 2009 yılından % 2,9 oranında daha yüksek bir oranda belirtmişlerdir. Kontrol grubunda ise Alman vatandaşlığını reddedenlerin oranı % 3 artmıştır. Genel olarak vatandaşlığa geçme eğilimi ne olursa olsun, Schuller vd. (2011) yapmış olduğu menşe ülkeleri arasındaki ikinci ve üçüncü ankette (2008 ve 2009) elde ettikleri veriler sabit kalmıştır.

Almanya'ya bağlılığın bir başka göstergesi olarak, Almanya'daki yaşamdan söz edilen genel memnuniyet incelenmiştir. Eski kurs katılımcıları ve kontrol grupları, her ankette genel yaşam memnuniyetlerini değerlendirmiştir. Schuller vd. (2011) yapmış olduğu değerlendirmeye katılanların Almanya'daki hayatlarından oldukça yüksek bir oranda memnun oldukları tespit edilmiştir. 2009 ve 2011 yılları arasında yapılan ankette, önemli bir fark görülmemiştir. Her iki grupta rapor edilen memnuniyetin ortalaması her iki yılda 7,3 olduğu kaydedilmiştir. Ortalama olarak, eski kurs katılımcıları kontrol grubundan biraz daha fazla hayatlarından memnuniyet duyduğu izlenmiştir (sırasıyla 2009: 7.5, 2011: 7.5 ve 2009: 7.2, 2011: 7.1).

Yapılan entegrasyon panelinin son anketinde entegrasyon kurslarının incelenen boyuta göre sabit kaldığı veya geliştiği tespit edilmiştir. Eski kurs katılımcılarının Almanca dil becerilerini günlük yaşamda entegrasyon kursuna katılmayan kişilerden daha sık kullandıkları ortaya çıkmıştır. Sonuçlara göre kurs katılanları aile ve arkadaşlar arasında daha fazla Almanca konuşmuş ve Alman medyalarını daha fazla kullanmış ve böylelikle Alman dili ile daha güçlü bir güven duygusu yansımıştır. Diğer alanlarda da pozitif

gelişmeler görülmüştür. Eski kurs katılanları kontrol grubuna kıyasla Almanya ile kendini daha bağlı hissetmiş ve Almanlar ile daha çok iletişim içinde oldukları görülmüştür. Genel olarak entegrasyon kursu günlük yaşamda Almanca konuşma korkusunu azalttığı kaydedilmiştir. Sosyal ve özdeş entegrasyondaki olumlu gelişmeler, entegrasyon kurslarının sadece Almanca becerilerinin öğrenilmesinin ötesinde uzun vadeli bir etkiye sahip olduğunu açıkça göstermiştir.

5.4. Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki Entegrasyon Süreçlerine Destek Olarak Göçmenler İçin Entegrasyon Kursları – Lilja Geist (2009)

“Federal Almanya Cumhuriyeti'ndeki entegrasyon süreçlerine destek olarak göçmenler için entegrasyon kursları” adlı çalışma 2009 yılında Lilja Geist tarafından yayınlanmıştır. Yapmış olduğu çalışmanın amacı, entegrasyon kurslarının entegrasyon sürecini ne ölçüde destekleyip desteklemediğini belirlemek olarak kaydedilmiştir. Geist Literatür taraması yaparak veri toplamıştır. Araştırmasında yapmış olduğu değerlendirmede şunlara dikkat çekmiştir:

- Kurs katılımcıları arasında eğitim seviyesi, öğrenme becerileri ve mevcut dil seviyesine göre heterojenlik kurs organizasyon yapısı açısından dikkate alınmamıştır. Böylelikle farklı öğrenme koşullarına sahip katılımcıların birlikte öğrenim görmesi öğrenme sürecini daha zor bir hale getireceğini söylemiştir.
- Aynı menşe ülkeden gelen katılımcıların aralarında kendi dillerinde konuşmaları Almanca öğrenmelerini zorlaştıracaklarını belirtmiştir.
- Ayrıca 645 saatlik dil kurslarının süresinin ve B1 seviyesindeki Almanca bilgisinin iş ve eğitim açısından dil gereksinimlerini karşılamak için yeterli olup olmadığına dair şüphelerin olduğunu belirtmiştir.
- Almanya ile özdeşleşmeyle ilgili olarak, hiçbir bulgunun olmadığını kaydetmiştir. Bunun yerine, sonuçlar entegrasyon kurslarının doğrudan verimliliği ile sınırlı olduğunu ve katılımcıların entegrasyon etkileri hakkında açıklamalar yapabilmek için merkeze yerleştirilmesi gerektiğini söylemiştir.
- Entegrasyon kursuna katılımın entegrasyon süreci için nasıl bir nedensel rol oynadığı sorusuyla ilgilenmesi gerektiğini belirtmiştir.

- Kontrol grupları ile entegrasyon kurslarının dil ve mesleki entegrasyon konularında etkili teşvikin ölçülmesi gerektiğine deyinmiştir.
- Entegrasyon başarısı, Alman diline hâkim olma konusuna indirgenmiş ve toplumun tamamı için bir görev olarak tanımlanmamıştır. Göç Yasasında ayrıca entegrasyon tanımı kullanılmamakta, bunun yerine entegrasyon bir “eğitim görevi” olarak pedagojik hale getirilmiştir.
- Kursa katılımı zorunlu tutmak ile göçmenlerin genel olarak uyum sağlamak istemedikleri ve entegre olamadıkları kabul edilmiştir.

Lilja Geist yapmış olduğu araştırma ile 2009 yılına kadar yapılan (Entegrasyon Kursları - İlk Deneyimler ve Katılımcı Anketi Bulguları - Sonja Haug ve Fritjhof Zerger (2005) ve Entegrasyon Paneli - Katılımcıların Entegrasyon Kursunun Başındaki Entegrasyon Sonuçları (2008) çalışmaları temel alarak yukarıda belirtilen değerlendirmelerde bulunmuştur. Günümüzde 2009 sonrası değişen entegrasyon kurs yönetmeliği ile Geist’in kurs saatlerinin az olması ve mevcut dil seviyelerine göre ayırım yapılmaması hakkında yapmış olduğu değerlendirmeler giderilmiştir. Kurs ders saatleri arttırılmış, kurs öncesi seviye tespit sınavı yürürlüğe girerek kurs katılımcıları seviyelerine göre sınıflandırılmıştır (Geist, 2009).

5.5. Entegrasyon Kursları - Almanya'daki Göçmenlerin Katılımına Katkı Sağlamakta mı? Kerstin Hasenfratz (2009)

Kerstin Hasenfratz’ın 2009 yılında yapmış olduğu “Entegrasyon Kursları - Almanya'daki Göçmenlerin Katılımına Katkı Sağlamakta mı?” adlı çalışmada Südwind e.V. derneğinin düzenlemiş olduğu bir “Ebeveynler için entegrasyon kursuna” katılan dokuz kadın kurs katılımcısına mülakat tekniği uygulamıştır. Görüşmelerin sonunda şu sonuçlara varılmıştır:

- Kursa katılan kadınların çoğunluğu veli toplantılarına katılmaktan korktuklarını bildirmişlerdir. Bu toplantılarda her şeyi anlamamaktan tereddüt ettikleri ayrıca diğer anne ve babalar ile dil yetersizliğinden dolayı tanışamadıkları için aidiyet hissinin oluşmadığını söylemişlerdir. Bu nedenle toplantılardaki konuşmalara katılamamışlardır.
- Kadınların hepsi Almanca öğrenmeyi topluma katılım için öğrenmek istediğini belirtmiştir. Dil öğrenmenin kursa katılım için motivasyon kaynakları olduğunu bildirmişlerdir.

- Çocuklarının eğitimine destek olmak istediklerini, ev ödevlerinde yardım etmek istediklerini, öğretmenleri ile görüşmek istediklerini, veli toplantılarını ve okul şenliklerine katılmak istediklerini belirtmişlerdir.
- Dokuz kadından yedisinin meslek sahibi olmak istediğini fakat Almanca dil bilgilerinin yetersiz olduğu için işe alınmadıklarını söylemiştir.
- Kurs dışında kadınların Almanca konuşacak ortamlarının (ev, aile, arkadaşlar) olmamasından dolayı kursta diğer katılanlar ve öğretmen ile konuşmalarda Almanca dil becerilerini geliştirdiklerini belirtmişlerdir.
- Kurs katılımı ile hem Almanca öğrenerek söyleneni anlama ve konuşma becerilerini elde etmekte hem de kendi düşünce fikirlerini tartışılan veya konuşulan konu hakkında bildirmeyi öğrendikleri tespit edilmiştir.
- Entegrasyon kursunun günlük hayatlarında ve resmi dairelerde başkasından yardım almadan kendi işlerini kendileri halledebilme konusunda kadınlara yarar sağladığını ve kurs sayesinde topluma katıldıklarını bildirmişlerdir (Hasenfratz, 2009).

5.6. Entegrasyon Kursunun Rus ve Türk Entegrasyon Kurs Katılımcılarının Entegrasyonuna Etkisi. Entegrasyon Paneline Nitel Ek Çalışma – Karin Schuller (2011)

Entegrasyon paneline ek olarak 2010 yılında 5 Türk ve 5 Rus kadın kurs katılımcıdan mülakat tekniği kullanılarak kurs sonunda veri toplanmıştır. Kadınların hepsi aile birleşimi ile Almanya'ya gelmişlerdir. Bu araştırma da Esser'in entegrasyonun dört boyutu olan kültürel, yapısal, sosyal ve özdeşleşme entegrasyonu içeriklerinden yararlanılmıştır. Yapılan görüşmelerde aşağıda belirtilen sonuçlar elde edilmiştir:

- Kurs katılım motivasyonu olarak kadınlar çoğunlukla Almanca öğrenmeyi belirtmiştir. Diğer motivasyon kaynaklarının ise iş imkânı kazanmak, bağımsızlık, sosyal bağlar edinmek ve çocuklarına iyi örnek olmak olduğu kaydedilmiştir.
- Araştırmaya katılan kadınlar için entegrasyon kavramı dil ve kültür bilgisi öğrenmek anlamına geldiği belirtilmiştir.
- Görüşmeye katılan Türk kadınları için entegrasyon kurslarının yürütülmesi yüksek öneme sahip olduğu kaydedilmiştir.

- Kurs önerilerine yönelik Türkler Öğretmenlerinin Türk olsa daha iyi öğrenebilecekleri ve sorularına cevap alabileceklerini belirtmişlerdir.
- Kursların zorunlu tutulması ailevi sebeplerden dolayı kursa katılma şansının başka türlü olamayacağını (eşlerinin izin vermemesi gibi) düşünen Türk kadınları için çok iyi karşılanmıştır.
- Kültürel entegrasyon başlığı altında kurs katılımcılarının Almanca dil bilgilerinin gelişimi yer almıştır. Tüm katılanlar dil becerilerinin, özellikle kelime haznesi ve gramer konusunda kurs sayesinde geliştiğini ve bu ise onlara günlük hayatta konuşmalarda ve bağımsız olarak günlük işlerini halletmekte güven verdiğini söylemiştir. Kurs katılımcılarının çoğu kursta öğrendikleri ile aktif olarak konuşmalara katılabildiklerini ve daha rahat olduklarını belirtmiştir. Ankete katılan bir kadın ise konuşma konusunda henüz yüzde yüz kendini güvende hissetmediğini söylemiştir. Bir diğer kadın katılımcı ise dil becerilerinin çalıştığı kurumda geliştiğini ve kursun basit olması nedeniyle çok bir katkı sağlamadığını belirtmiştir. Genel olarak Türk katılımcılar kurs sayesinde Almanca dil becerilerinin geliştiğini ve bu sayede toplumda yer edindiklerini söylemiştir.
- Alman kültürü ile ilgili kadınların çoğunluğu yasaları öğrendiklerini ve bunlara uyduklarını, kurs sayesinde Alman kültürü hakkında bilgi sahibi olduklarını fakat Türk veya Rusların çoğunlukta oldukları mahallelerde yaşadıkları için bu kültüre göre yaşamadıklarını belirtmiştir. Kadınlardan biri ise kursta bir şey öğrenemediğini bu becerileri günlük hayatta edindiğini söylemiştir. Katılanlar kursta verilen bilgiler örneğin Almanya’da eğitim sistemi, kanunlar, Alman mantalitesi ve kültürü Almanya’daki hayatlarını daha da kolaylaştırdığını söylemiştir.
- Yapısal entegrasyon konusunda ise sadece 3 kadın kurs sonrası pozitif gelişmeler elde etmiştir. Diğerleri Ailevi veya Almanya’da geçerli sayılmayan diplomaları nedeniyle iş sahibi olmadıklarını belirtmiştir.
- Sosyal entegrasyon başlığı altında beş kadın resmi veya resmi olmayan sosyal alanlarda entegre olduklarını ve bunun kurs sayesinde olduğunu belirtmiştir. Bu kadınlar arkadaş ortamlarında Almanların da bulunduğunu ve kurs ile Almanca öğrenerek ve bu sayede özgüven sahibi olarak bu insanlarla arkadaşlıklar kurduklarını söylemiştir. Diğer kadınlar ise kendi menşe ülkelerinden insanların yaşadıkları bölgede çok olmasından dolayı Almanlarla arkadaşlık kurma gereği duymadıklarını belirtmiştir.

- Özdeşleşme entegrasyonu konusunda on kadından sekizi entegre olduğunu belirtmiştir. On kadından ikisi ise Almanya’da kendilerini iyi hissetmediklerini bunun nedenleri ise iş sahibi olmadıkları, sosyal bir çevrelerinin olmadığını ve Almancayı henüz tam olarak öğrenemediklerini söylemiştir. Entegre olan kadınlar kendilerini Almanya ile bağlı hissetmiş, bunlardan ikisi ise kurstan öncede bir bağlılık hissettiklerini kursun bu konuda bir katkı sağlamadığını ifade etmiştir.
- Görüşme yapılan kadınların yarısı artan özgüvenden ve daha cesaretli olmaktan bahsetmiştir. Kadınlara göre bu değişim, entegrasyon kursundan sonra gelişen dil becerilerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Kadınların tarif edilen olumlu kişisel değişimlerine bazı gelişmelerde eklenmiştir. Bu bağlamda büyük bir faktör, artan özgüven ile mümkün kılan, günlük yaşamda daha büyük bir bağımsızlık ve daha yüksek bir algılanan güvenlik olduğu söylenmiştir. Böylelikle doktora veya çocuklarının okullarına yardım almadan kendileri gidebilmiş ve korkmadan insanlara soru sorabilmişlerdir. Almanca öğrenerek özgüveni artan kadınlar artık kendi fikirlerini söyleyebilmiş olduklarını ve önceden korktuklarını söylemişlerdir. Bir diğer önemli konu ise kurs sayesinde çocuklarının eğitime katkı sağlayabildikleri, ödevlerinde yardım edebildikleri ve öğretmenleri ile görüşmeye gidebildikleri belirtilmiştir.

Özet olarak entegrasyon kursunun bütün görüşmeye katılan kadınların entegrasyon sürecini başlatmak için Almanca bilgisi sunarak iyi bir temel oluşturduğu kaydedilmiştir. Kursu katıldıktan sonra, görüşmeye katılan kadınların çoğunda olumlu değişiklikler gözlemlenmiş ve Almanya’da kişisel ve sosyal olarak entegre olabilmışlerdir.

5.7. Avrupa Birliğine Üye Olmayan Devlet Vatandaşlarının Bakış Açısından Almanya’da Entegrasyon Önlemleri - Dr. Anne Kathrin Will - Almanya Entegrasyon ve Göç Vakıfları Uzman Konseyi - 2012

Bu araştırma kapsamında Berlin ve Stuttgart şehirlerinde toplam 1.220 AB vatandaşı olmayan kişilere Anket araştırması yapılmıştır. Ankete katılanların 35,2 % Türk vatandaşı ve araştırmaya katılan en büyük grubu oluşturmuştur. Araştırmaya katılanların neredeyse üçte biri (32,3%) bir entegrasyon kursuna katılmış, dörtte biri (25,2%) entegrasyon kursunu bitirmiş, 7,1 % ise bitirmeden kursu bırakmış veya halen kursa devam etmiştir. Berlin veya Stuttgart’ta bir entegrasyon kursunu tamamlayan 331 kişi, kursun etkilerini ağırlıklı olarak olumlu bulmuştur. Neredeyse tümü (% 95,7) bu kursun temel Almanca bilgisi edinmelerine

yardımcı olduğunu doğrulamıştır. Aynı şekilde bu dil edinimi, ankete katılanların % 93,2'sinin topluma katılma konusunda yardımcı olduğunu belirtmiştir. % 83,7 katılan entegrasyon kursunun Almanya'ya ait hissetmeleri için yardımcı olduğunu söylemiştir (Will, 2012).

5.8. Entegrasyon Kurslarının Değerlendirilmesi Projesi – Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi

"Entegrasyon kurslarının değerlendirilmesi" projesi (EvIk), entegrasyon kurslarının mültecilerin katılımcı grubuna odaklanarak etkilerini araştırmaktadır. Genel proje, Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi tarafından entegrasyon kursu boyunca başarılı bir dil ve değer aktarımı için kontrol edilebilecek veya etkilenebilecek başarı faktörlerini, entegrasyon kursunun sunduğu tekliflerin entegrasyon ortamına uygun olup olmadığını ve - genel olarak - hangi önlemlerin etkinliğini ve verimliliğini artırmaya katkıda bulunabileceğini incelemektedir. Projenin 2022 yılında bitmesi planlanmıştır. Burada da entegrasyon paneline benzer olarak Kurs başlangıcında Kurs bitiminde ve kurs bitiminden bir yıl sonra mülteci kurs katılımcılarına anket uygulanacaktır (BAMF, 2019b).

BÖLÜM VI

BULGULAR VE YORUM

6.1. Cinsiyete Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?

Tablo 17’de cinsiyete göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasındaki farklılığa ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları özetlenmektedir.

Tablo 17

Cinsiyete Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
Kültürleşme	Kadın	183	3,92	0,43	0,30	361	0,76
	Erkek	180	3,90	0,59			
Sosyal-Ekonomik-Politik Konum	Kadın	183	3,46	0,78	-2,28	361	0,02*
	Erkek	180	3,65	0,81			
Etkileşim	Kadın	183	3,97	0,56	1,05	361	0,29
	Erkek	180	3,90	0,62			
Kimlik	Kadın	183	3,06	0,72	2,22	361	0,03*
	Erkek	180	2,90	0,66			

*p<0,05

Tablo 17 incelendiğinde “Kültürleşme” boyutunda kadın ve erkeklerin algı düzeyleri sırası ile 3,92 ve 3,90’dır ve cinsiyete göre anlamlı farklılık gözlenmemektedir ($t_{(361)}=0,30$; $p=0,76>0,05$).

“Sosyal-ekonomik-politik konum” boyutunda erkeklerin algı düzeyleri 3,65, kadınların ise 3,46’dır ve bu iki ortalama arasında anlamlı farklılık görülmektedir ($t_{(361)}=-2,28$; $p=0,02<0,05$).

“Etkileşim” boyutunda kadın ve erkeklerin algı düzeyleri sırası ile 3,97 ve 3,90’dır ve cinsiyete göre anlamlı farklılık gözlenmemektedir ($t_{(361)}=1,05$; $p=0,29>0,05$).

“Kimlik” boyutunda kadınların algı düzeyleri 3,06, erkeklerin ise 2,90’dır ve bu iki ortalama arasında anlamlı farklılık görülmektedir ($t_{(361)}=2,22$; $p=0,03<0,05$).

Bu sonuçlara göre araştırmanın “H_{1A}: Cinsiyete göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır” hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

6.2. Medeni Duruma Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?

Tablo 18’de medeni duruma göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasındaki farklılığa ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları özetlenmektedir.

Tablo 18

Medeni Duruma Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Medeni Durum	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
Kültürleşme	Evli	312	3,88	0,52	-2,78	361	0,01*
	Bekar	51	4,09	0,44			
Sosyal-Ekonomik-Politik Konum	Evli	312	3,49	0,81	-4,07	361	0,00*
	Bekar	51	3,97	0,59			
Etkileşim	Evli	312	3,91	0,61	-2,54	361	0,01*
	Bekar	51	4,13	0,36			
Kimlik	Evli	312	2,96	0,70	-1,20	361	0,23
	Bekar	51	3,09	0,66			

* $p<0,05$

Tablo 18 incelendiğinde “Kültürleşme” boyutunda evli ve bekar göçmenlerin algı düzeyleri sırası ile 3,88 ve 4,09’dur ve medeni duruma göre anlamlı farklılık gözlenmektedir ($t_{(361)}=-2,78$; $p=0,01<0,05$).

“Sosyal-ekonomik-politik konum” boyutunda evli göçmenlerin algı düzeyleri 3,49, bekar göçmenlerin ise 3,97’dir ve bu iki ortalama arasında anlamlı farklılık görülmektedir ($t_{(361)}=-4,07$; $p=0,00<0,05$).

“Etkileşim” boyutunda evli ve bekâr göçmenlerin algı düzeyleri sırası ile 3,91 ve 4,13’tür ve medeni duruma göre anlamlı farklılık gözlenmektedir ($t_{(361)}=-2,54$; $p=0,01<0,05$).

“Kimlik” boyutunda evli göçmenlerin algı düzeyleri 2,96, bekârların ise 3,09’dur ve bu iki ortalama arasında anlamlı farklılık görülmemektedir ($t_{(361)}=-1,20$; $p=0,23>0,05$).

Bu sonuçlara göre araştırmanın “H_{1B}: Medeni duruma göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır” hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

6.3. Yaşa Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?

Tablo 19’da yaşa göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasındaki farklılığa ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları özetlenmektedir.

Tablo 19

Yaşa Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyutlar	Yaş	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Post Hoc (Scheffe)
Kültürleşme	(1) 29 ve altı	179	3,96	0,40	7,34	0,00*	1-3
	(2) 30-39	146	3,93	0,43			2-3
	(3) 40 ve üstü	38	3,62	0,98			
Sosyal-Ekonomik-Politik Konum	(1) 29 ve altı	179	3,57	0,68	1,55	0,21	
	(2) 30-39	146	3,60	0,77			
	(3) 40 ve üstü	38	3,35	1,30			
Etkileşim	(1) 29 ve altı	179	4,00	0,46	16,29	0,00*	1-3
	(2) 30-39	146	3,98	0,57			2-3
	(3) 40 ve üstü	38	3,44	0,91			
Kimlik	(1) 29 ve altı	179	3,03	0,68	8,17	0,00*	1-3
	(2) 30-39	146	3,03	0,66			2-3
	(3) 40 ve üstü	38	2,56	0,75			

* $p<0,05$

Tablo 19 incelendiğinde “Kültürleşme” boyutunda yaşa göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=7,34$; $p=0,00<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre 40 ve üstü yaş aralığındaki göçmenlerin algı düzeylerinin ($\bar{X}=3,62$) 29 yaş ve altı ($\bar{X}=3,96$) ile 30-39 yaş aralığındaki göçmenlerin ($\bar{X}=3,93$) düzeylerinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Sosyal-ekonomik-politik konum” boyutunda 29 yaş ve altı, 30-39 yaş ve 40 ve üstü yaş kategorilerindeki göçmenlerin algı düzeyleri sırası ile 3,57; 3,60 ve 3,35’tir fakat yaşa göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmemektedir ($F_{(2,360)}=1,55$; $p=0,21>0,05$).

“Etkileşim” boyutunda yaşa göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=16,29$; $p=0,00<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre 40 ve üstü yaş aralığındaki göçmenlerin algı düzeylerinin ($\bar{X}=3,44$) 29 yaş ve altı ($\bar{X}=4,00$) ile 30-39 yaş aralığındaki göçmenlerin ($\bar{X}=3,98$) düzeylerinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Benzer şekilde “Kimlik” boyutunda da yaşa göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=8,17$; $p=0,00<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre 40 ve üstü yaş aralığındaki göçmenlerin algı düzeylerinin ($\bar{X}=2,56$) 29 yaş ve altı ($\bar{X}=3,03$) ile 30-39 yaş aralığındaki göçmenlerin ($\bar{X}=3,03$) düzeylerinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu sonuçlara göre araştırmanın “H_{1C}: Yaşa göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır” hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

6.4. Eğitim Durumuna Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?

Tablo 20’de eğitim durumuna göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasındaki farklılığa ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları özetlenmektedir.

Tablo 20

Eğitim Durumuna Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyutlar	Eğitim Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Post Hoc (Scheffe)
Kültürleşme	(1) İlköğretim	65	3,90	0,84	0,02	0,98	
	(2) Lise	248	3,91	0,37			
	(3) Üniversite	50	3,92	0,59			
Sosyal-Ekonomik-Politik Konum	(1) İlköğretim	65	3,68	0,86	1,17	0,31	
	(2) Lise	248	3,52	0,68			
	(3) Üniversite	50	3,61	1,19			
Etkileşim	(1) İlköğretim	65	3,69	0,68	17,22	0,00*	1-2
	(2) Lise	248	4,05	0,37			2-3
	(3) Üniversite	50	3,67	1,03			
Kimlik	(1) İlköğretim	65	2,68	0,51	7,54	0,00*	1-2
	(2) Lise	248	3,05	0,70			1-3
	(3) Üniversite	50	3,05	0,81			

*p<0,05

Tablo 20 incelendiğinde “Kültürleşme” boyutunda ilköğretim, lise ve üniversite mezunu göçmenlerin algı düzeyleri sırasıyla 3,90; 3,91 ve 3,92’dir ve eğitim durumuna göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmemektedir ($F_{(2,360)}=0,02$; $p=0,98>0,05$).

Benzer şekilde “Sosyal-ekonomik-politik konum” boyutunda ilköğretim, lise ve üniversite mezunu göçmenlerin algı düzeyleri sırasıyla 3,68; 3,52 ve 3,61’dir ve eğitim durumuna göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmemektedir ($F_{(2,360)}=0,02$; $p=0,98>0,05$).

“Etkileşim” boyutunda eğitim durumuna göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=17,22$; $p=0,00<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre lise mezunu göçmenlerin algı düzeylerinin ($\bar{X}=4,05$) ilköğretim ($\bar{X}=3,69$) ile üniversite ($\bar{X}=3,67$) mezunu göçmenlerin algı düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Kimlik” boyutunda eğitim durumuna göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=7,54$; $p=0,00<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre lise ($\bar{X}=3,05$) ve üniversite mezunu ($\bar{X}=3,05$) göçmenlerin algı düzeylerinin

ilköğretim mezunu ($\bar{X}=2,68$) göçmenlerin algı düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu sonuçlara göre araştırmanın “H_{1D}: Eğitim durumuna göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır” hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

6.5. Çalışma Durumuna Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?

Tablo 21’de çalışma durumuna göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasındaki farklılığa ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları özetlenmektedir.

Tablo 21

Çalışma Durumuna Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Çalışma Durumu	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	P
Kültürleşme	Çalışan	172	3,90	0,57	-0,51	361	0,61
	Çalışmayan	191	3,92	0,45			
Sosyal-Ekonomik-Politik Konum	Çalışan	172	3,89	0,71	8,06	361	0,00*
	Çalışmayan	191	3,26	0,76			
Etkileşim	Çalışan	172	3,93	0,62	-0,36	361	0,72
	Çalışmayan	191	3,95	0,56			
Kimlik	Çalışan	172	3,07	0,69	2,42	361	0,02*
	Çalışmayan	191	2,90	0,69			

*p<0,05

Tablo 21 incelendiğinde “Kültürleşme” boyutunda çalışan ve çalışmayan göçmenlerin algı düzeyleri sırası ile 3,90 ve 3,92’dir ve çalışma durumuna göre anlamlı farklılık gözlenmemektedir ($t_{(361)}=-0,51$; $p=0,61>0,05$).

“Sosyal-ekonomik-politik konum” boyutunda çalışan göçmenlerin algı düzeyleri 3,89 iken çalışmayan göçmenlerin 3,26’dir ve bu iki ortalama arasında anlamlı farklılık görülmektedir ($t_{(361)}=8,06$; $p=0,00<0,05$).

“Etkileşim” boyutunda çalışan ve çalışmayan göçmenlerin algı düzeyleri sırası ile 3,93 ve 3,95’tir ve çalışma durumuna göre anlamlı farklılık gözlenmemektedir ($t_{(361)}=-0,36$; $p=0,72>0,05$).

“Kimlik” boyutunda çalışan göçmenlerin algı düzeyleri 3,07 iken çalışmayanların ise 2,90’dır ve bu iki ortalama arasında anlamlı farklılık görülmektedir ($t_{(361)}=2,42$; $p=0,02<0,05$).

Bu sonuçlara göre araştırmanın “H_{1E}: Çalışma durumuna göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır” hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

6.6. Hanenin Aylık Gelir Durumuna Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?

Tablo 22’de hanenin aylık gelir durumuna göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasındaki farklılığa ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları özetlenmektedir.

Tablo 22

Hanenin Aylık Gelir Durumuna Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyutlar	Gelir Durumu	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Post Hoc (Scheffe)
Kültürleşme	(1) 1500 ve altı	90	3,94	0,51	7,08	0,00*	1-4
	(2) 1501-2200	113	3,96	0,46			2-4
	(3) 2201-3000	117	3,96	0,42			3-4
	(4) 3001 ve üstü	43	3,58	0,73			
Sosyal-Ekonomik-Politik Konum	(1) 1500 ve altı	90	3,77	0,91	5,91	0,00*	1-2
	(2) 1501-2200	113	3,32	0,76			2-3
	(3) 2201-3000	117	3,62	0,66			
	(4) 3001 ve üstü	43	3,56	0,88			
Etkileşim	(1) 1500 ve altı	90	3,75	0,67	5,81	0,00*	1-2
	(2) 1501-2200	113	3,99	0,60			1-3
	(3) 2201-3000	117	4,07	0,44			
	(4) 3001 ve üstü	43	3,85	0,64			
Kimlik	(1) 1500 ve altı	90	2,81	0,65	6,30	0,00*	1-3
	(2) 1501-2200	113	2,95	0,70			2-3
	(3) 2201-3000	117	3,19	0,67			3-4
	(4) 3001 ve üstü	43	2,86	0,70			

* $p<0,05$

Tablo 22 incelendiğinde “Kültürleşme” boyutunda hanesinin aylık geliri 1500 ve altı Euro olan göçmenlerin algı düzeyi 3,94; 1501-2000 ile 2201 ve 3000 Euro olanların 3,96 ve 3001 ve üzeri Euro olan göçmenlerin algı düzeyleri ise 3,58’dir ve gelir durumuna göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=7,08$; $p=0,00<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre 3001 ve üstü geliri olanların diğer gruplardan daha düşük algı düzeyine sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

“Sosyal-ekonomik-politik konum” boyutunda aylık gelir durumuna göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=5,91$; $p=0,00<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre 1502-2000 aylık geliri olan göçmenlerin algı düzeylerinin ($\bar{X}=3,32$) gelir düzeyi 1500 ve altı Euro olanlar ($\bar{X}=3,75$) ile 2201-3000 Euro olanların ($\bar{X}=4,07$) algı düzeylerinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Etkileşim” boyutunda da hanenin aylık gelir durumuna göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=5,81$; $p=0,00<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre 2201-3000 Euro aylık geliri olan göçmenlerin algı düzeylerinin ($\bar{X}=4,07$) gelir düzeyi 1500 ve altı olanlar ($\bar{X}=3,75$) ile 3001 ve üstü ($\bar{X}=3,85$) geliri olan göçmenlerin algı düzeylerinden daha yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

“Kimlik” boyutunda hanenin aylık gelir durumuna göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=7,54$; $p=0,00<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre 2201-3000 Euro geliri olan göçmenlerin ($\bar{X}=3,19$) algı düzeyinin geliri 1500 ve altı ($\bar{X}=2,81$), geliri 1501-2200 olanlar ($\bar{X}=2,95$) ve geliri 3001 ve üstü ($\bar{X}=2,96$) olanlardan daha yüksek algı düzeyine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır.

Bu sonuçlara göre araştırmanın “**H_{1F}**: Hanenin aylık gelir durumuna göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

6.7. Almanya’da Bulunma Süresine Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?

Tablo 23’de Almanya’da bulunma süresine göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasındaki farklılığa ilişkin tek yönlü varyans analizi sonuçları özetlenmektedir.

Tablo 23

Almanya’da Bulunma Süresine Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Boyutlar	Süre	N	$\bar{X}$	SS	F	p	Post Hoc (Scheffe)
Kültürleşme	(1) 3 ve altı yıl	209	3,96	0,41	7,47	0,00*	1-3
	(2) 4-6 yıl	97	3,93	0,38			2-3
	(3) 7 ve üzeri yıl	57	3,68	0,87			
Sosyal-Ekonomik-Politik Konum	(1) 3 ve altı yıl	209	3,58	0,75	4,51	0,01*	1-3
	(2) 4-6 yıl	97	3,68	0,70			2-3
	(3) 7 ve üzeri yıl	57	3,29	1,05			
Etkileşim	(1) 3 ve altı yıl	209	3,95	0,51	6,46	0,00*	1-3
	(2) 4-6 yıl	97	4,05	0,44			2-3
	(3) 7 ve üzeri yıl	57	3,71	0,93			
Kimlik	(1) 3 ve altı yıl	209	3,00	0,69	3,23	0,04*	2-3
	(2) 4-6 yıl	97	3,07	0,68			
	(3) 7 ve üzeri yıl	57	2,78	0,73			

*p<0,05

Tablo 23 incelendiğinde “Kültürleşme” boyutunda Almanya’da bulunma süresi 3 ve altı yıl olan göçmenlerin algı düzeyleri 3,96; 4-6 yıl olanların 3,93 ve 7 ve üzeri yıl olanların 3,68’dir ve Almanya’da bulunma durumuna göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=7,47$; $p=0,00<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre 7 ve üzeri yıldır Almanya’da yaşayan göçmenlerin diğer gruplardan daha düşük algı düzeyine sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

“Sosyal-ekonomik-politik konum” boyutunda Almanya’da bulunma süresine göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=4,51$; $p=0,01<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre Almanya’da 7 ve daha fazla yıldır yaşayan göçmenlerin algı düzeylerinin ($\bar{X}=3,29$) 3 ve daha az yıldır yaşayanlar ($\bar{X}=3,58$) ile 4-6 yıl arası yaşayanların ($\bar{X}=3,68$) algı düzeylerinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Benzer şekilde “Etkileşim” boyutunda Almanya’da bulunma süresine göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=4,46$; $p=0,00<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre Almanya’da 7 ve daha fazla yıldır yaşayan göçmenlerin algı

düzeylerinin ($\bar{X}=3,71$) 3 ve daha az yıldır yaşayanlar ($\bar{X}=3,95$) ile 4-6 yıl arası yaşayanların ($\bar{X}=4,05$) algı düzeylerinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

“Kimlik” boyutunda Almanya’da bulunma süresine göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmektedir ($F_{(2,360)}=3,23$; $p=0,04<0,05$). Bu farklılık Scheffe testi sonuçlarına göre Almanya’da 7 ve daha fazla yıldır yaşayan göçmenlerin algı düzeylerinin ($\bar{X}=2,78$) 4-6 yıl arası yaşayanların ($\bar{X}=3,07$) ve 3 ve daha az yıldır yaşayanların ($\bar{X}=3,00$) algı düzeylerinden daha düşük olmasından kaynaklanmaktadır.

Bu sonuçlara göre araştırmanın “ H_{1G} : Almanya’da bulunma süresine göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

6.8. Almanya’da Bulunma Nedenine Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?

Tablo 24’de Almanya’da bulunma nedenine göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasındaki farklılığa ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları özetlenmektedir.

Tablo 24

Almanya’da Bulunma Nedenine Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Neden	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
Kültürleşme	İş Durumu	60	3,88	0,86	-0,70	346	0,48
	Eş Durumu	288	3,93	0,41			
Sosyal-Ekonomik-Politik Konum	İş Durumu	60	3,46	1,13	-0,88	346	0,38
	Eş Durumu	288	3,56	0,72			
Etkileşim	İş Durumu	60	3,67	0,97	-4,04	346	0,00*
	Eş Durumu	288	4,00	0,46			
Kimlik	İş Durumu	60	2,82	0,79	-2,00	346	0,05*
	Eş Durumu	28	3,01	0,69			

* $p<0,05$

Tablo 24 incelendiğinde “Kültürleşme” boyutunda Almanya’da iş ve eş durumu nedeniyle bulunan göçmenlerin algı düzeyleri sırası ile 3,88 ve 3,93’tür ve Almanya’da bulunma nedenine göre anlamlı farklılık gözlenmemektedir ($t_{(346)}=-0,70$; $p=0,48>0,05$).

Benzer şekilde “Sosyal-ekonomik-politik konum” boyutunda Almanya’da iş durumu nedeniyle bulunan göçmenlerin algı düzeyleri 3,46 iken eş durumu nedeniyle bulunanların 3,56’dır ve bu iki ortalama arasında anlamlı farklılık görülmemektedir ($t_{(346)}=-0,88$; $p=0,38>0,05$).

“Etkileşim” boyutunda Almanya’da eş durumu nedeniyle bulunan göçmenlerin algı düzeyleri ($\bar{X}=4,00$) iş nedeniyle bulunanlara ($\bar{X}=3,67$) göre anlamlı olarak daha yüksek bulunmuştur ($t_{(346)}=-4,04$; $p=0,00<0,05$).

Benzer şekilde “Kimlik” boyutunda eş nedeniyle bulunan göçmenlerin algı düzeyleri 3,01 iken iş nedeniyle bulunanların ise 2,82’dır ve bu iki ortalama arasında anlamlı farklılık görülmemektedir ($t_{(346)}=-2,00$; $p=0,046<0,05$).

Bu sonuçlara göre araştırmanın “**H_{1H}**: Almanya’da bulunma nedenine göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır” hipotezi reddedilmiştir.

6.9. Günlük Hayatta Ağırlıklı olarak Kullanılan Dile Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasında Farklılık Var Mıdır?

Tablo 25’de günlük hayatta ağırlıklı olarak kullanılan dile göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasındaki farklılığa ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları özetlenmektedir.

Tablo 25

Günlük Hayatta Ağırlıklı olarak Kullanılan Dile Göre Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutlarının Düzeyleri Arasındaki Farklılığa İlişkin Bağımsız Örneklem T-Testi Sonuçları

Boyutlar	Ağırlıklı Kullanılan Dil	N	$\bar{X}$	SS	t	sd	p
Kültürleşme	Türkçe	140	3,98	0,67	1,93	353	0,06
	Türkçe ve Almanca	215	3,87	0,37			
Sosyal-Ekonomik-Politik Konum	Türkçe	140	3,69	0,89	2,71	353	0,01*
	Türkçe ve Almanca	215	3,46	0,73			
Etkileşim	Türkçe	140	3,72	0,69	-	353	0,00*
	Türkçe ve Almanca	215	4,06	0,47			
Kimlik	Türkçe	140	2,79	0,62	-	353	0,00*
	Türkçe ve Almanca	215	3,08	0,72			

* $p<0,05$

Tablo 25 incelendiğinde “Kültürleşme” boyutunda günlük hayatta ağırlıklı olarak Türkçe ve hem Türkçe hem Almanca kullanan göçmenlerin algı düzeyleri sırası ile 3,98 ve 3,87’dir ve günlük hayatta ağırlıklı olarak kullanılan dile göre anlamlı farklılık gözlenmemektedir ($t_{(353)}=-1,93$; $p=0,06>0,05$).

“Sosyal-ekonomik-politik konum” boyutunda günlük hayatta ağırlıklı olarak Türkçe kullanan göçmenlerin algı düzeyleri 3,69 iken hem Türkçe hem Almanca kullananların 3,46’dır ve bu iki ortalama arasında anlamlı farklılık görülmektedir ($t_{(353)}=2,71$; $p=0,01<0,05$).

“Etkileşim” boyutunda günlük hayatta ağırlıklı olarak Türkçe kullanan göçmenlerin algı düzeyleri ($\bar{X}=3,72$) hem Türkçe hem Almanca kullananlara ($\bar{X}=4,06$) göre anlamlı olarak daha düşük bulunmuştur ($t_{(353)}=-5,54$; $p=0,00<0,05$).

Benzer şekilde “Kimlik” boyutunda günlük hayatta ağırlıklı olarak Türkçe kullanan göçmenlerin algı düzeyleri ($\bar{X}=2,79$) hem Türkçe hem Almanca kullananlara ($\bar{X}=3,08$) göre anlamlı olarak daha düşük bulunmuştur ($t_{(353)}=-3,97$; $p=0,00<0,05$).

Bu sonuçlara göre araştırmanın “**H₁₁**: Günlük hayatta ağırlıklı olarak kullanılan dile göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında anlamlı farklılık vardır” hipotezi kısmen kabul edilmiştir.

6.10. Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutları Arasında İlişki Var Mıdır?

Tablo 26’da entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasındaki farklılığa ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları özetlenmektedir.

Tablo 26

Entegrasyon Kurslarına Yönelik Algı Boyutları Arasındaki Pearson Korelasyon Sonuçları

Boyutlar	Kültürleşme	Sosyal-Ekonomik-Politik Konum	Etkileşim	Kimlik
Kültürleşme	1,00	0,54*	0,54*	0,18*
Sosyal-Ekonomik-Politik Konum	0,54*	1,00	0,48*	0,29*
Etkileşim	0,54*	0,48*	1,00	0,54*
Kimlik	0,18*	0,29*	0,54*	1,00

* $p<0,05$

Tablo 26 incelendiğinde kültürleşme ile sosyal-ekonomik-politik konum ve etkileşim boyutları arasında anlamlı, orta düzeyde ve pozitif yönlü bir ilişki gözlenmektedir ($r=0,54$). Benzer şekilde etkileşim ile kimlik boyutları arasında ($r= 0,54$) ve etkileşim ile sosyal-ekonomik-politik konum arasında ($r=0,48$) anlamlı, orta düzeyde ve pozitif yönlü bir ilişki gözlenmektedir. Kimlik boyutu ile kültürleşme ve sosyal-ekonomik-politik konum arasındaki korelasyon sırası 0,18 ve 0,29'dur ve bu değerler anlamlı, pozitif yönlü ve düşük düzeyde bir ilişkiyi göstermektedir.

6.11. Entegrasyon Kurslarına Yönelik Tutum Oluşturmaya İlişkin Tanımlayıcı Analizler

Çalışmanın bu kısmında araştırma ölçeğinin alt boyutlarını oluşturan *kültürleşme, sosyal-ekonomik-politik konum, etkileşim ve kimlik boyutlarına* ait değişkenlere ilişkin deneklerin katılım düzeyleri tanımsal istatistik yöntemiyle analiz edilmiştir. Yukarıdaki tablolarda deneklerin demografik ve sosyo-kültürel değerlerine ilişkin fikir sahibi olunduktan sonra, genel olarak toplanan diğer verilere ilişkin frekanslar, ortalamalar ve standart sapmalar aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Söz konusu bu tablolarda *Tanımsal İstatistik* aracılığıyla elde edilen bulgular incelendiğinde, deneklerin entegrasyon kurslarına yönelik tutumları hakkında genel bir yargıya varılabilecektir.

Aşağıdaki tablolarda (Tablo 27, Tablo 28, Tablo 29 ve Tablo 30) Tanımsal İstatistikler aracılığıyla elde edilen entegrasyon kurslarına ilişkin değerler bu araştırmanın varsayımlarına göre sınıflandırılmıştır. Tablolarda deneklerin bu varsayımlara göre geliştirilen ifadelere katılım düzeyleri yer almaktadır. 1'den 5'e kadar derecelendirilen bu ölçeklerde ortalama $\bar{X}=2,50$ 'dir. Bu rakamın altı, ilgili ifadeye katılım düzeyinin düşüklüğünü; üstü ise katılım düzeyinin yüksekliğini ifade etmektedir.

6.11.1. Kültürleşme Boyutu

Kültürleşme ve gruplar arası ilişkilerle ilgilenen araştırmacılar hem göç edenleri hem de göç alan ülkelerdeki ana akım toplumları etkileyen iki temel konuya dikkat çekmişlerdir. Bu konulardan biri grup özelliklerinin devam ettirilmesiyle ilgiliyken, diğeri gruplar arasındaki etkileşim ve iletişimle ilgilidir (Berry, 1997, s. 5-68).

Göç nedeniyle bir arada yaşamak zorunda olan farklı kültürlerden insanlar kaçınılmaz olarak etkileşim içine girmekte ve bu etkileşimin yol açtığı değişimler ise kültürleşmeyle sonuçlanmaktadır. Araştırmamıza katılan deneklerin hem bireysel tutum olarak hem de uygulamada entegrasyon kurslarının kültürleşme boyutuna ilişkin algılarının sorgulanmasına yönelik bulgular aşağıda değerlendirilmiştir.

Tablo 27

Kültürleşme Alt Boyutuna İlişkin Ağırlıklı Ortalamalar

Değişkenler	N	Ort.	ss
Göçmenler bakımından entegrasyon kurslarının temel bir ihtiyaç olduğunu düşünüyorum	363	4.62	.688
Entegrasyon kurslarından yeterince yararlandığımı düşünüyorum	363	3.54	1.022
Yaşanılan toplumun kültürünü öğrenmek için entegrasyon kurslarının gerekli olduğunu düşünüyorum	363	4.02	1.778
Entegrasyon kurslarına giderken Alman olmadığımı hissettirecek durumlarla karşılaşmıyorum	363	2.93	.988
Entegrasyon kursları beni kişisel toplumsal ve mesleki anlamda hayata hazırlamaktadır	363	3.54	1.147
Dil yetersizliğimden dolayı kurslardaki görevlilerle iletişim kurarken zorlanmıyorum	363	3.11	1.075
Entegrasyon kurslarında tek başıma yardım almadan işimi halledebiliyorum	363	3.45	.931
Entegrasyon kurslarının toplumun yapısına uygun hizmet verdiğini düşünüyorum	363	4.66	.630
Entegrasyon kurslarının Almancayı öğrenmeye katkısı olduğunu düşünüyorum	363	4.75	.702
Entegrasyon kurslarının farklı kültürleri yakınlaştırdığını düşünüyorum	363	4.70	.674
<i>Alt boyut toplam ağırlıklı ortalama</i>	363	3.93	

Tablo 27’de yer alan değişkenlerde deneklerin katılım düzeyleri bakımından en fazla öne çıkan değişkenin “Entegrasyon kurslarının Almancayı öğrenmeye katkısı olduğunu düşünüyorum” ($\bar{X}=4,75$) olduğu görülmektedir. Bu yargıya denekler ortalamanın çok üstünde olan bir düzeyde katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu çalışmanın önceki kısımlarında da değinildiği bu kursların dil öğretimi bakımından önemli bir fonksiyonları söz konusudur. Yine aynı şekilde “Entegrasyon kurslarının farklı kültürleri yakınlaştırdığını düşünüyorum” ($\bar{X}=4,70$) yargısına da katılım düzeyi ortalamanın çok üstünde gerçekleşmiştir. Katılımcılar kültürlerin etkileşimi konusunda bu yaklaşımı sergilemelerine karşın “Entegrasyon kurslarına giderken Alman olmadığımı hissettirecek durumlarla karşılaşmıyorum” ($\bar{X}=2,93$) yargısına daha az bir düzeyde katılmışlardır. Bu durum entegrasyon kurslarının her ne kadar kültürleri yakınlaştırmaya etkisi olmasına rağmen, yine de bu kurslara devam edenlerin

kendi etnik/sosyal/kültürel kimliklerini koruduklarını ve bu yönde davranıldığını göstermektedir. Ayrıca bu yargıya katılım derecesinin düşüklüğü, deneklerin diğer kültürlerle ve toplumdaki kültürel etkileşime yönelik gösterecekleri hoşgörünün derecesini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu açıdan “Entegrasyon kurslarının toplumun yapısına uygun hizmet verdiğini düşünüyorum” ($\bar{X}=4,66$) yargısına katılımın yüksekliği, deneklerin bu kursların kültürleşmeye katkısını yüksek düzeyde önemsediklerini göstermektedir.

Kültürleşme alt boyutuyla ilgili toplam ağırlıklı ortalama ($\bar{X}=3,93$) çıkmıştır. Bu bulgu, araştırma örnekleminin içinde yaşadıkları ev sahibi toplumun kültürel yapısına entegrasyonu yüksek derecede önemsediklerini ve bu entegrasyon için çeşitli yöntemlerle -özellikle entegrasyon kurslarına dâhil olma vb.- çabaladıklarını göstermektedir.

Bu sonuçlara göre araştırmanın “H₂: Entegrasyon kurslarının “kültürleşme” boyutu üzerinde etkisi vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

6.11.2. Sosyal-Ekonomik-Politik Konum Boyutu

Sosyal-kültürel ve politik entegrasyon, kültürel azınlık üyelerinin ev sahibi kültürün belli özelliklerini benimseyip yeni yaşamlarına uygun bir şekilde hayatlarını idame etmelerini kapsamaktadır (Saygın ve Hasta, 2018, s. 312-333). Sosyal-kültürel ve politik entegrasyon, kültürel azınlık üyelerinin yeni günlük yaşamlarını olumlu ve olumsuz yönleriyle yönetebilme becerileri olduğu da söylenebilir (Aycan ve Berry, 1996, s. 240-251). Bu durum, ev sahibi kültürü öğrenme ve sosyal beceriler kazanmayı da içermektedir. Sosyo-kültürel ve politik entegrasyon göçmenlerin hem ev sahibi toplumun kültürel özelliklerini hem de günlük sorunlarla baş etmeyi öğrenme becerilerini bünyesinde barındırmaktadır. Sosyo-kültürel ve politik entegrasyon kapsamını bireylerin aile, iş ve sosyal hayatlarındaki sorunlarla başa çıkma becerilerini de işin içine katarak genişletmektedir.

Son zamanlarda sosyo-kültürel ve politik entegrasyon sürecine bir etmen daha dâhil edilmiştir: Ekonomik entegrasyon (Aycan ve Berry, 1996, s. 240-251). Ekonomik entegrasyonla, bireylerin yeni kültürlerinde iş edinin edinemedikleri, işlerinin tatmin edici olup olmadığı ve işlerinin yararlı ve etkili olup olmadığı gibi faktörler göz önüne alınmaktadır. Kuşkusuz bu etmenler bireylerin psikolojik entegrasyonlarının da

etkilemektedir. Sosyal-ekonomik-politik konum, topluma yeni katılan bireyin sosyal, ekonomik ve politik konumu ve haklarını içermektedir.

Araştırmamıza katılan deneklerin hem bireysel tutum olarak hem de pratikte entegrasyon kurslarının sosyal-ekonomik-politik konum boyutuna ilişkin algılarının sorgulanmasına yönelik bulgular aşağıda değerlendirilmiştir.

Tablo 28

Sosyal-Ekonomik-Politik Konum Alt Boyutuna İlişkin Ağırlıklı Ortalamalar

Değişkenler	N	Ort.	ss
Entegrasyon kursları özgüvenimi artıracaktır/artırmıştır	363	4.52	.812
Entegrasyon kursları iş bulmamı/işimi geliştirmemi kolaylaştırmıştır	363	3.49	1.442
Entegrasyon kursları gelir elde etmemi/gelirimi artırmamı kolaylaştırmıştır	363	3.28	1.531
Entegrasyon kurslarına aileme ekonomik olarak katkıda bulunmak için devam ediyorum/ettim	363	3.24	1.538
Entegrasyon kursları mesleki ve teknik bilgilerimin artmasına katkı sağlamıştır	363	3.29	1.441
Entegrasyon kursları temel becerilerimi ve yeteneklerimi artırmama katkı sağlamıştır	363	3.22	1.180
Entegrasyon kurslarının toplumsal kültür ve bilinç kazanmaya yardımcı olduğunu düşünüyorum	363	4.05	.886
Entegrasyon kursları bazı sivil toplum örgütleriyle ilişki kurmamı sağlamıştır	363	3.30	1.126
Entegrasyon kurslarının göçmenlerin siyasal anlamda daha etkin olmalarını sağladığını düşünüyorum	363	3.17	1.107
Entegrasyon kurslarının göçmenlerin siyasal, sosyal ve kültürel problemlerini azalttığını düşünüyorum	363	4.01	1.231
<i>Alt boyut toplam ağırlıklı ortalama</i>	363	3.55	

Tablo 28 incelendiğinde öne çıkan en önemli hususun; deneklerin “Entegrasyon kursları özgüvenimi artıracaktır/artırmıştır” ifadesine ortalamanın çok üstünde ($\bar{X}=4,52$) bir oranda katıldıklarını ifade etmiş olmalarıdır. Bu sonuç göçmenlerin toplumsal yaşama sosyal-ekonomik-politik-kültürel vb. açılardan entegrasyonlarında entegrasyon kurslarının önemini ve etkisini ortaya koymaktadır. Entegrasyon kurslarının göçmenlerin siyasal, sosyal ve kültürel problemlerini azalttığını düşüncesi ($\bar{X}=4,01$) deneklerin yüksek düzeyde katıldıkları bir ifadedir. Tabloda öne çıkan önemli bir diğer nokta, entegrasyon kurslarının bireylerin içinde yaşadıkları toplumun kültürünü ve ortak bilincini edinmelerine büyük ölçüde katkıda bulunduğuur. “Entegrasyon kurslarının toplumsal kültür ve bilinç kazanmaya yardımcı olduğunu düşünüyorum” ifadesine katılımın yüksekliği ($\bar{X}=4,05$) bunu göstermektedir. “Entegrasyon kurslarının göçmenlerin siyasal anlamda daha etkin

olmalarını sağladığını düşünüyorum” ifadesine katılımın düşüklüğü ($\bar{X}=3,17$) bu kursların politik etkinlikten ziyade, daha çok sosyal ve kültürel etkileşim ve etkinlik açısından değerlendirildiğini göstermektedir. Tabloda öne çıkan önemli hususlardan biri ise bu kursların meslek edindirme veya bazı temel yetenekleri geliştirmeye etkisini göstermesi bakımından “Entegrasyon kursları temel becerilerimi ve yeteneklerimi artırmama katkı sağlamıştır” ifadesine ortalamanın üzerinde ancak diğer değişkenlere göre daha düşük bir düzeyde ($\bar{X}=3,22$) bir katılımın gerçekleşmiş olmasıdır. Buna göre, katılımcılar bu kursları meslek edinme, temel becerileri geliştirme veya politik konum elde etmekten ziyade, daha çok sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyon için kullanmaktadırlar. Bu çerçevede “Entegrasyon kurslarına aileme ekonomik olarak katkıda bulunmak için devam ediyorum/ettim” şeklinde bir yargı sunulmuş ve bu ifadeye de ortalamanın üstünde ($\bar{X}=3,24$) bir katılım düzeyi gerçekleşmiştir.

Sosyal-Ekonomik-Politik Konum alt boyutuyla ilgili toplam ağırlıklı ortalama ($\bar{X}=3,55$) çıkmıştır. Bu bulgu, araştırma örnekleminin içinde yaşadıkları politik ve ekonomik sisteme entegrasyonu önemsediklerini ve bu entegrasyonun onların sosyal statülerinde önemli bir etken oluşturacağını farkında olduklarını göstermektedir.

Bu sonuçlara göre araştırmanın “**H₃**: Entegrasyon kurslarının ‘sosyal-ekonomik-politik konum’ boyutu üzerinde etkisi vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

6.11.3. Etkileşim Boyutu

Sosyo-kültürel entegrasyon, kurulan sosyal ilişkilerle de bağlantılıdır. Ana akım kültürün üyeleriyle kurulan iletişim, etkileşim ve yakınlık düzeyi arttıkça kültürel azınlık üyelerinin sosyo-kültürel entegrasyon düzeyleri yükselmektedir (Saygın ve Hasta, 2018, s. 312-333). Ev sahibi toplumun üyeleri ile kaynaşmış, onlarla arkadaşlık gibi yakın ilişkiler içine girmiş, kültürel azınlık üyelerinin sosyo-kültürel entegrasyonlarının yanı sıra benlik saygıları da yükselmektedir (Aycan ve Berry, 1996, s. 240-251). Daha çok kendi gruplarının üyeleri ile iletişim ve etkileşim kuran kültürel azınlık üyelerinin ise ev sahibi toplumla daha az yakınlık geliştirdikleri ve sonuç olarak daha çok sosyo-kültürel entegrasyon sorunları yaşadıkları ileri sürülebilir (Saygın ve Hasta, 2018, s. 312-333).

Kuşkusuz, entegrasyon birey ve grupların göç edilen yerin beklentileri doğrultusunda yaşamlarını tekrardan düzenleme çabalarını içermektedir. Psikolojik entegrasyon, bireylerin

göç, ettikleri yerdeki ev sahibi toplumun üyeleriyle yaşadıkları etkileşimin ve deneyimledikleri kültürleşme sürecinin sonucunda kişisel olarak yaşadıkları değişikliklerin tümüyle ilişkilidir (Aycan ve Berry, 1996, s. 240-251).

Ev sahibi toplum ile kaynaşamayan, iletişim ve etkileşim kuramayan kültürel azınlık üyelerinin psikolojik entegrasyonlarının daha kötü olduğu söylenebilir. Daha az yalnızlık hisseden ve hem kendi grubunun üyeleriyle hem de ev sahibi toplumun üyeleriyle ilişkilerinden memnun olan kültürel azınlık üyelerinin psikolojik entegrasyonlarının ise daha iyi olduğu ifade edilmektedir (Saygın ve Hasta, 2018, s. 312-333).

Araştırmamıza katılan deneklerin hem bireysel tutum olarak hem de pratikte entegrasyon kurslarının etkileşim boyutuna ilişkin algılarının sorgulanmasına yönelik bulgular aşağıda değerlendirilmiştir.

Tablo 29

Etkileşim Alt Boyutuna İlişkin Ağırlıklı Ortalamalar

Değişkenler	N	Ort.	ss
Entegrasyon kursları sayesinde alış-veriş yaparken daha rahat ediyorum	363	4.64	.724
Entegrasyon kursları sayesinde Alman arkadaş, komşu ya da tanıdıklarla iletişimim arttı	363	4.16	.925
Entegrasyon kursları sayesinde resmi kişilerle (doktor, öğretmen vb.) rahat iletişim sağlayabiliyorum	363	4.36	.730
Entegrasyon kursları sayesinde Almanlarla birlikte gerçekleştirdiğim faaliyetler (yemek, gezme vb.) arttı	363	4.20	3.838
Entegrasyon kursları sayesinde evde hem Almanca hem Türkçe konuşmayı tercih ediyorum	363	3.36	1.104
Entegrasyon kursları sayesinde yakın arkadaşlarımdan Türk'ten çok Alman olmasını tercih ediyorum	363	2.42	1.194
Entegrasyon kursları sayesinde kendimi daha çok güvende hissediyorum	363	4.37	.864
Entegrasyon kursları sayesinde daha çok Alman gazeteleri okuyor ya da Alman TV kanalları izliyorum	363	3.16	1.004
Entegrasyon kursları sayesinde bir sorunum olduğunda rahatlıkla bir Alman tanıdığuma gidebiliyorum	363	4.46	.886
Entegrasyon kursları sayesinde günlük yaşamımda Almanca kullanma sıklığım arttı	363	4.60	.739
<i>Alt boyut toplam ağırlıklı ortalama</i>	363	3.97	

Tablo 29 incelendiğinde öne çıkan en önemli hususun; deneklerin “Entegrasyon kursları sayesinde alış-veriş yaparken daha rahat ediyorum” ifadesine ortalamanın çok üstünde ($\bar{X}=4,64$) bir oranda katıldıklarını ifade etmiş olmalarıdır. Bu sonuç söz konusu bu kursların

göçmenlerin ev sahibi toplumla etkileşimlerini ve iletişimlerini artırmadaki önemini ortaya koymaktadır. Tabloda öne çıkan önemli bir diğer nokta, göçmenlerin ev sahibi toplumun dilini bilmelerinin ve günlük yaşamda kullanmalarını önemsemelerini ortaya koyması bakımından “Entegrasyon kursları sayesinde günlük yaşantımda Almanca kullanma sıklığı arttı” ifadesine katılımın yüksekliği ($\bar{X}=4,60$). Buna ek olarak “Entegrasyon kursları sayesinde bir sorunum olduğunda rahatlıkla bir Alman tanıdığımı gidebiliyorum” ifadesine katılımın yüksekliği ($\bar{X}=4,46$) bireysel etkileşimin ve iletişimin de önemsendiğini göstermektedir. Bunu destekleyen diğer bir ifade “Entegrasyon kursları sayesinde resmi kişilerle (doktor, öğretmen vb.) rahat iletişim sağlayabiliyorum” ifadesidir. Bu ifadeye de katılım oranı çok yüksektir ($\bar{X}=4,36$). Ayrıca yine bu hususta değerlendirilebilecek olan “Entegrasyon kursları sayesinde Alman arkadaş, komşu ya da tanıdıklarla iletişimim arttı” ifadesine katılımın yüksekliği ($\bar{X}=4,16$) toplumsal etkileşim ve etkileşim bakımından bu kursların önemsendiğini göstermektedir. Tabloda öne çıkan önemli hususlardan biri ise göçmenlerin ev sahibi toplumla etkileşimlerinin şeklini ve kursların etkisini göstermesi bakımından “Entegrasyon kursları sayesinde yakın arkadaşlarımla Türk’ten çok Alman olmasını tercih ediyorum” ifadesine ortalamanın altında ($\bar{X}=2,42$) bir katılımın gerçekleşmiş olmasıdır. Buna göre, katılımcılar ana akımın dilini öğrenmeyi önemsemektedir, ancak etnik ve kültürel tutum ve davranışlarında dil ve ev sahibi toplumun kurallarını öğrenmenin dışında etkenler de söz konusudur.

Etkileşim alt boyutuyla ilgili toplam ağırlıklı ortalama ($\bar{X}=3,97$) çıkmıştır. Bu bulgu, araştırma örnekleminin ev sahibi toplumla etkileşime ve iletişime ilişkin yöntemleri önemsendiğini, tutum ve davranışlarında bu yöntemlerin etkili olduğunu göstermektedir.

Bu sonuçlara göre araştırmanın “H₄: Entegrasyon kurslarının “etkileşim” boyutu üzerinde etkisi vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

6.11.4. Kimlik Boyutu

Genel itibarıyla “kimlik” kişinin toplumsal yaşam içinde kendisini nereye ait hissettiği bağlamında ele alınmakta ve kişi tarafından duygusal anlamda oluşturulduğu için de “sosyal kimlik” kavramına yakın bir anlam taşımaktadır (Şahin, 2010, s. 13-134). Bu bağlamda, sosyal kimlik, “bireyin, kendisi için duygusal ve anlamlı olan bir sosyal gruba üyeliğine ilişkin bilgisidir” (Turner, 1982, s. 2-48). Burada sözü edilen sosyal grup kavramı da sosyal

kimlik kavramından hareketle tanımlanır: “Kendilerini aynı sosyal sınıfın üyeleri olarak algılayan ya da aynı sosyal kimliği paylaşan iki ya da daha fazla kişi” (Turner, 1982, s. 2-48). Kavram, grup üyeliğini kurumsal ya da biçimsel bir kavram olarak değil; ‘biz’liği, ait olmayı içeren psikolojik bir kavram olarak ele almaktadır. Sözelimi, nüfus cüzdanında ‘Müslüman’ yazan bir birey, eğer kendisini gerçekten Müslüman olarak değerlendiriyor ve bunu önemsiyor, bu kimliğe değer veriyorsa o gruba aittir ve ancak bu durumda bu yönde bir sosyal kimliğe sahip olduğundan söz edilebilir. Benzer şekilde kimliğinde ‘Türk’ yazan bir birey, kendisini gerçekten bir Türk olarak değerlendiriyor ve aynı zamanda kendisini ‘Türkler’ grubuna ait hissediyorsa Türk olmak onun sosyal kimliğinin bir parçası olarak ele alınabilir. Bu açıklamalar çerçevesinde araştırmamıza katılan deneklerin hem bireysel tutum olarak hem de pratikte entegrasyon kurslarının kimlik boyutuna ilişkin algılarının sorgulanmasına yönelik bulgular aşağıda değerlendirilmiştir.

Tablo 30

Kimlik Alt Boyutuna İlişkin Ağırlıklı Ortalamalar

Değişkenler	N	Ort.	ss
Kendimi bu topluma ait hissediyorum	363	3.01	1.428
Hem Türk hem Alman bayramlarını kutlamayı tercih ediyorum	363	2.62	1.384
Çocuklarımla hem Alman hem Türk değer ve geleneklerine uygun yetişmelerini isterim	363	2.87	1.440
Evde Türk yemeklerinden çok Alman yemekleri yemeyi tercih ederim	363	2.37	1.389
Evimde Türklere özgü süslemelerden çok Almanlara özgü süslemelerin olmasını tercih ederim	363	2.45	1.430
Hem Türk hem Alman gibi yaşadığımı söyleyebilirim	363	2.89	1.440
Çocuklarımla Alman değer ve geleneklerinden çok Türk değer ve geleneklerini öğrenmelerini isterim	363	3.72	1.434
Evde Türkçeden çok Almanca konuşmayı tercih ederim	363	2.49	.972
Almanlardan çok bir Türk gibi yaşamaktan hoşlandığımı söyleyebilirim	363	3.71	1.208
Genel olarak Almanya’da bulunmaktan (göç etmiş olmaktan) memnun olduğumu söyleyebilirim	363	3.83	1.049
<i>Alt boyut toplam ağırlıklı ortalama</i>	363	2.99	

Tablo 30 incelendiğinde öne çıkan en önemli hususun; deneklerin “Genel olarak Almanya’da bulunmaktan (göç etmiş olmaktan) memnun olduğumu söyleyebilirim” ifadesine ortalamanın çok üstünde ($\bar{X}=3,83$) bir oranda katıldıklarını ifade etmiş olmalarıdır. Bu sonuç Almanya’da Türk kökenli ve entegrasyon kurslarına devam eden/etmiş toplumun büyük bir kesiminin Almanya’da ki mevcut siyasal ve sosyal sisteme bağlılığının göstergesi

olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde mevcut sisteme bakışın sorgulanması bakımından “Kendimi bu topluma ait hissediyorum” ifadesine katılım oranı da ortalamanın üstünde olmuştur ($\bar{X}=3,01$). “Hem Türk hem Alman gibi yaşadığımı söyleyebilirim” ifadesine ortalamanın üstünde katılımın olması da ($\bar{X}=2,89$) bu durumun göstergelerindendir. Bununla birlikte, “Evde Türk yemeklerinden çok Alman yemekleri yemeyi tercih ederim” ifadesini destekleme oranı anlamlı düzeyde düşük çıkmış ($\bar{X}=2,37$) ve bu düşüncüyü destekler şekilde “Evimde Türklere özgü süslemelerden çok Almanlara özgü süslemelerin olmasını tercih ederim” ifadesine katılım oranı ortalamanın altında ($\bar{X}=2,45$) gerçekleşmiştir. Buna göre, Türk göçmen toplumunun üyeleri kendilerini ait hissettikleri öz-kimliklerini önemsemektedirler. Bu çerçevede “Almanlardan çok bir Türk gibi yaşamaktan hoşlandığımı söyleyebilirim” ifadesine ortalamanın çok üstünde bir katılımın ($\bar{X}=3,71$) ve “Evde Türkçeden çok Almanca konuşmayı tercih ederim” ($\bar{X}=2,49$) gibi katılımın ortalamanın altında olması da dikkat çekici noktalardan biridir.

Kimlik alt boyutuyla ilgili toplam ağırlıklı ortalama ($\bar{X}=2,99$) çıkmıştır. Bu bulgu, araştırma örnekleminin kendi öz-değerlerini önemsediklerini ancak içinde yaşadıkları ana akım kültür/kimlik kodlarını da göz ardı etmediklerini göstermektedir. Ancak bu ortalama diğer boyutların ortalamalarına göre daha düşük çıkmıştır. Bu durum örneklemin kendi öz-kimliklerine ilişkin değerlere duyarlılıklarının önemi olarak yorumlanabilir.

Bu sonuçlara göre araştırmanın “H₅: Entegrasyon kurslarının “kimlik” boyutu üzerinde etkisi vardır” hipotezi kabul edilmiştir.

BÖLÜM VII

SONUÇ

En basit anlamıyla göç insanların bulundukları toplumdan bir başka topluma hareketidir. Bu bağlamda düşünüldüğünde göç insanlık tarihi kadar eskidir denilebilir çünkü insanlar ekonomiden güvenliğe çok çeşitli sebeplerle var olduklarından beri yer değiştirmektedir. Bu yer değiştirmenin modern devletin oluşumuna denk gelen dönemden yani devletlerin sınırlarının kesinleştiği ve milliyetçiliğin ulus devletleri şekillendirdiği dönemden itibaren göç kavramına da bakışı değiştirdiği bilinmelidir. Bir başka deyişle modern ulus devletler birbirleri arasında gerçekleşen insan hareketlerini hem resmi hem de prosedürel olarak sınırlamayı ve düzenlemeyi tercih etmeye başlamışlardır.

Göçün engellenmesinin mümkün olmaması hatta göçün bazı dönemlerde gerekli / zorunlu olması hem göç alan toplumları hem de göç çalışmalarını entegrasyonun geliştirilmesine yöneltmiştir. Göç ve göçmen dolayısıyla devletlerin resmi olarak statü tanıdıkları ve düzenlemeler yapmak durumunda kaldıkları bir olgu haline gelmiştir. Dahası, göç – göçmen olgusu göç alan ülkeler için özellikle baş edilmesi gereken bir durum olarak algılanmaya başlamıştır. Çünkü bir kimseyi göçmen olarak tanımlamak onları yerel/ev sahibi ülke vatandaşlarından ayırmak demektir. Buradaki ayırım göçmenlerin ve ev sahibi ülke vatandaşlarının toplumsal farklılıklarına dayanmakta ve dil gibi önemli unsurları içermektedir. Bu noktada sanayileşmiş ülkeler, bir başka deyişle toplumsal uyumu fon ayırarak çözebilecek güçte olan ülkeler göçmenlerin kendi toplumlarına uyumunu sağlamak amacıyla farklı stratejilerle bunu gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Almanya bu ülkelerden biridir. Uzun süre göç alan ülke statüsünü reddettikten sonra 2000li yılların başından itibaren bu durumu kabullenmiş 2005 yılından başlayarak göçmenlere yönelik entegrasyon kurslarını başlatmıştır.

Türkler de Almanya'daki en büyük göçmen toplumunu oluşturmaktadır. Türklerin Almanya'ya göçü tarihsel olarak göz önüne alındığında Almanya'daki bu entegrasyon kurslarının en önemli katılımcılarından olması şaşırtıcı değildir. II. Dünya Savaşı sonrası süreçte sanayileşmeye yönelen Almanya vasıfsız işgücü açığını sekiz Akdeniz ülkesi ile anlaşmalar imzalayarak gidermeye yönelmiştir. Öncelikle İtalya (1955) İspanya ve Yunanistan'dan (1960) "misafir işçiler" gelmiştir. 1961'de Berlin Duvarı'nın inşası ve böylece Sovyet işgal bölgesinden ve Alman Demokratik Cumhuriyetinden (DDR) gelen mültecilerin girişinin engellenmesi sonrası ortaya çıkan iş gücü eksikliği nedeniyle Türkiye'den (1961), Fas'tan (1963), Portekiz'den (1964), Tunus'tan (1965) ve son olarak Yugoslavya'dan (1968) "misafir işçilerin" işe alımları başlamıştır. Türkiye'de bu sürece Ekim 1961'de resmi olarak dâhil olmuştur. 1955-1973 dönemi Almanya açısından yabancılar politikası, "misafir işçilerin" aile üyeleri olmadan sınırlı bir süre için getirilebileceği temel varsayımına dayanmıştır. Bu nedenle, bir entegrasyon politikasından söz edilemez denilebilir ve sadece işgücü piyasasını düzenlemeyi amaçlayan bir 'yabancılar politikası' izlenmiştir. 1973-1980 dönemi ise Yabancı İşçi alımının durdurulması ve kısıtlama politikasının izlendiği dönemdir. Bu dönemde yaşanan petrol krizi ve ekonomik daralma Almanya'yı göçü durdurmaya itmiş ve yabancı işçilerin alımının durdurulmasına ve kısıtlama politikası uygulanmasına yöneltmiştir. Böylelikle Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelere gelen göçmenlerin ülkeye giriş yapmaları yasaklanmıştır. Fakat bu durum göçü durdurmak yerine göçmenlerin aile birleşimi ile ailelerini yanına alması sonucu Almanya'da yaşayan yabancılar artışı açmıştır. 1960 yılında Almanya'da yaşayan yabancı nüfusu henüz 686 bin iken 1980 yılında bu sayı 4,5 milyona çıkmıştır. 1980-1990 yılları arası göç politikasının merkezine işe alım yasağı, aile birleşiminin kısıtlanması ve gönüllü geri dönüşün teşviki konulmuştur. Bunun sonucunda 1983 yılında Yabancıların Dönüşlerini Özendirme Yasası" yürürlüğe girmiş ve Almanya'da yasal olarak kalmasına izin verilen misafir işçilere kendi ülkelerine dönmeyi teşvik etmek için 10.500 Alman Markı kesin dönüş yardımı ve o güne kadar emeklilik sigortasına yatırılan primlerin geri ödenmesi gibi fırsatlar tanınmıştır. Fakat bu yasadaki çok az göçmen yararlanmış ve sayılarında artış devam etmiştir. 1990-1998 yılları arasında Berlin duvarının yıkılması ile yeni göç durumu ortaya çıkmıştır. 1992 yılına kadar mültecilerin sayısı artmış ve yaklaşık 440.000'e ulaşmıştır. Bu nedenle 1993 yılında mülteciler ile ilgili anlaşmada değişiklikler yapılmış ve 16. maddeye 16a maddesi eklenmiştir. Bu madde ile güvenli bir ülkeden veya AB ülkesinden Almanya'ya iltica eden kişilere iltica hakkı kısıtlanmış ve komşu ülkeler güvenli ülkeler olarak sayıldığı

için karayoluyla gelerek iltica başvurusunda bulunmak yasaklanmıştır. Böylelikle mültecilerin sınır dışı edilmeleri kolaylaştırılmış ve mültecilere yönelik kısıtlayıcı düzenlemeler ile göç oldukça zorlaştırılmıştır. Yapılan değişikliklere rağmen 1997 yılında Almanya'daki yabancı nüfusu 7,3 milyona ulaşmıştır. 1998 yılında hükümetin başına geçen Sosyal Demokrat Partisi ve Yeşiller Partisi ilk kez Almanya'nın bir göç ülkesi olduğunu tanımış ve yabancılar politikasında büyük değişiklikler yapmıştır: Böylelikle yabancılar istenmeyen misafir konumundan çıkartılmış ve göçmenlerin entegrasyonu için önlemler alınmasının yolu açılmıştır. 1 Ocak 2000 tarihinde yabancılar politikasında bir dönüm noktası olarak tanımlanan yeni Vatandaşlık Yasası yürürlüğe girmiştir. 2005 yılına gelindiğinde ise göçü kontrol etmek, sınırlamak ve Almanya'da yasal olarak ikamet eden göçmenleri entegre etmek amacıyla Yeni Göç Yasası kabul edilmiş ve bu yasayla birlikte entegrasyon kurslarının başlatılmasının önü açılmıştır.

1961-2005 yılları arasında göç ülkesi olduğunu kabul etmeyen Almanya, Türkleri bu süreçte geçici işçiler olarak görmüş ve onların eğitimine, kültürüne, sosyal uyumuna ve dolayısıyla entegrasyonuna politik ve resmi olarak odaklanmamıştır. Bu sürecin sonucunda Türklerin Almanya'da kalıcı olduğunun anlaşılması ve birer kas gücünden öte toplumun unsurlarından olarak kabul edilmesi Almanya'nın göç politikasına yansımıştır. Nitekim 1998 sonrası Almanya göçmenlerin entegrasyonuna yönelik çalışmaları devlet girişimiyle başlatmış ve 2005 yılında bu çalışmaların sonucunda entegrasyonu merkezine alan "Yeni Göç Yasasını" yürürlüğe sokmuştur. Bu yasanın önemi entegrasyonun ilk kez devletin sorumluluğu altına alınmış olmasında yatmaktadır.

Genel olarak Almanya göç politikasının anlaşılmasının ardından özel olarak Türklerin Almanya'ya göçüne odaklanılması bu tezin anlatmaya çalıştığı noktalar açısından önemlidir. 1961 sonrası Türkiye'den Almanya'ya yaşanan göç dalgası modern dönemdeki en büyük Türk göçü olarak tarihte yerini almıştır. 1961'de 6700 kişi ile başlayan Türkiye'den Almanya'ya göç eden sayısı günümüzde Almanya'da 1 milyon 483 bin kişiye ulaşmıştır. Bu sayıya Alman vatandaşlığına geçen Türk kökenliler eklendiğinde toplam rakam 3 milyona yaklaşmaktadır. Göç teorileri açısından incelendiğinde Türklerin Almanya'ya göçü İtme-Çekme kuramından hareketle açıklanabilmektedir. Bu kurama göre göçün analizini yapabilmek için göç edenlere değil göçün kendisine odaklanmak gerekmektedir. Yaşanan yerle ilgili faktörler, gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler, araya giren engeller ve bireysel faktörler itici ve çekici faktörleri şekillendiren temel ortak özellikler olarak

saptanmıştır. 1960 darbesi sonrası ortaya çıkan ekonomik kriz ve işsizlik Türkleri Almanya'ya göç etmeye iten baş faktörler olarak düşünülebilir. Öte yandan, Almanya'nın iş gücü talebi, ekonomik istikrarı Türklerin Almanya'ya göçündeki öne çıkan çekici faktörlerdir.

Göç çeşitleri bağlamında Türklerin Almanya'ya göçü incelendiğinde mekânsal açıdan bu göç dış göç, kapsamı açısından kitlesel, nedenleri açısından gönüllü olmakla birlikte göç süresi bakımından geçici göç olarak başlayan bu süreç zamanla sürekli göçe evrilmiştir. Bir başka deyişle Almanya'ya ilk olarak göç eden Türklerin amacı para kazanıp ülkelerine geri dönmektir. Zamanla ilk göç edenler ülkelere dönmek yerine kendi ailelerinden başlayarak yakın çevresini ve tanıdıklarını da Almanya'ya getirmeye başlamışlardır. Bunun sonucunda Türkler Almanya'da kalıcı olmaya karar vermişlerdir.

Türklerin Almanya'da kalıcı olmaya karar vermeleri Türklerin de Almanya toplumuna entegre olma ve dolayısıyla 2005 sonrası başlatılan kurslara katılma durumunu ortaya çıkarmıştır. Entegrasyon kurslarının içeriği temel olarak Esser'in entegrasyon boyutlarına dayanmaktadır. Hartmut Esser entegrasyona sosyal yaşamda iki farklı entegrasyon şeklinin bulunduğu şeklinde yaklaşmış ve sosyal entegrasyon ve sistem entegrasyon ayrımını benimsemiştir. Esser'e göre sistem entegrasyonu, bir toplum sisteminin bütün olarak entegrasyonunu ifade ederken, sosyal entegrasyon, aktörlerin (veya oluşturdukları grupların) mevcut sosyal sistemlere entegrasyonunu ifade etmektedir. Bir başka deyişle göçmenler ekonomiye katkıda bulunarak, vergi ödeyerek ve yasalara uygun davranarak sisteme entegre olurlar. Sosyal olarak entegre olmaları ise göç ettikleri ülkenin dilini çok iyi bilerek, yerel halk ile bir arada yaşayarak iletişim halinde olarak ve göç ettikleri ülkenin kültürüne uyum sağlayarak gerçekleşmektedir.

Alman sosyolog Hartmut Esser ayrıca sosyal entegrasyonun çok boyutlu bir süreç olduğunu savunmakta ve bu süreci dört boyuta ayırmaktadır. Bunlar ise kültürleşme, sosyal – ekonomik – politik konum, etkileşim ve kimliktir. Bu noktada kültürleşme göçmenlerin yeni topluma başarılı bir şekilde katılabilmeleri için yeterli kültürel yeterlilikleri (dil, geçerli kurallar bilgisi gibi) edinmeleri gerektiği anlamına gelmektedir. Sosyal - ekonomik – politik konum göçmenlerin belirli bir sosyal konumu işgal etmesi anlamına gelir ve bu yolla var olan bir sisteme dâhil edilirler. Etkileşim boyutu ise topluma yeni katılan göçmenlerin kendi toplumu ve göç ettikleri toplum üyeleri ile olan etkileşimini ifade etmektedir. Son olarak Kimlik boyutu ise göçmenlerin göç ettikleri toplum ile özdeşleşmelerini içermektedir. Esser

bu boyutları ayrıca yapısal, sosyal, kültürel ve özdeşleşme entegrasyonu boyutları olarak da adlandırmıştır.

Yukarıdaki entegrasyon boyutları aslında entegrasyon sürecinin aşamaları olarak da görülebilir. Bu bağlamda kişilerin entegre olabilmeleri için öncelikle kültürel entegrasyon açısından ev sahibi ülkenin dilinin edinimi elzemdir. Sonrasında ev sahibi ülke toplumuyla iletişim ve temas kurarak sosyal entegrasyon gerçekleşmesi gelmektedir. Yapısal entegrasyon ile de eğitim ve iş piyasasına katılım sağlanır ve nihayetinde ev sahibi ülkede kalıcı olmak ve ev sahibi ülke ile bağ kurmak özdeşleşme entegrasyonu ile gerçekleşir.

Bu boyutlar aslında bize entegrasyon kurslarının incelenmesi açısından birer kriter sağlamaktadır. Yapılan araştırma ile Almanya'ya göç eden Türklerin entegrasyon kurslarına yönelik algıları yukarıda belirtilen boyutlara göre belirlenmiştir. Araştırmaya 363 kişi katılmış ve bu kişilerin % 50,4'ü kadın % 49,6'sı ise erkektir. Araştırmaya katılan Türklerin demografik özelliklerine ilişkin en yüksek yüzde oranları göz önünde bulundurularak yüzde dağılımına bakıldığında; % 86'sı evli, %49,3'ünün yaşı 29 ve altı, % 68,3'ü lise mezunu, % 52,6'sı işsiz, % 32,2 kişinin gelir durumu 2201-3000 Euro arası, % 57,6 Almanya'da 1-3 yıl arası bulunmakta, % 79,3'ü eş durumu dolayısıyla Almanya'ya göç etmiş ve % 92,6'sı ağırlıklı olarak Türkçe dilini kullanmaktadır. Çalışmanın birinci kısmında göçmenlerin demografik özelliklerine göre algı düzeyleri arasında farklılıklar tespit edilmiştir.

Cinsiyete göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında farklılık ölçeğe verilen cevaplar doğrultusunda T-Testine göre incelenmiş, sosyal-ekonomik-politik konum ve kimlik boyutunda farklılıklar gözetilmiş ve erkeklerin algı düzeylerinin sosyal-ekonomik-politik konum boyutunda kadınların ise kimlik boyutunda daha yüksek çıktığı tespit edilmiştir. Kültürleşme ve etkileşim boyutunda ise bir farklılık gözetilmemiştir. Erkek katılanların sosyal-ekonomik-politik konum boyutunda daha yüksek algı düzeyine sahip olmaları belli bir eğitim kariyerine bağlı olarak mesleki ve diğer pozisyonları alma istekleri olarak yorumlanabilir. Ayrıca kadınların algı düzeylerinin kimlik boyutunda yüksek olması Almanya'nın sosyal sistemiyle özdeşleşmeleri ve erkeklere oranla yeni topluma zihinsel ve duygusal adaptasyonlarının daha yüksek olduğu söylenebilir.

Medeni duruma göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında farklılık ölçeğe verilen cevaplar doğrultusunda T-Testine göre incelendiğinde bekârların algı düzeylerinin kültürleşme, sosyal-ekonomik-politik konum ve etkileşim boyutlarında evlilere göre daha yüksek olduğu ve kimlik boyutunda anlamlı bir farklılık gözetilmediği sonucuna

varılmıştır. Buna göre bekârların Almanca öğrenerek (kültürleşme), mesleki bir konum edinmeyi (sosyal-ekonomik-politik konum) ve ev sahibi toplum ile ilişkilerin ve ağların oluşumuna (etkileşim) evlilerden daha yüksek önem verdiği varsayılabilir.

Yaşa göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında farklılık ölçeğe verilen cevaplar doğrultusunda Scheffe testine göre incelendiğinde kültürleşme, etkileşim ve kimlik boyutunda yaş arttıkça algı düzeyinin düştüğü tespit edilmiştir. Sosyal-ekonomik-politik konum boyutunda ise yaşa göre göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlenmemiştir. Bu doğrultuda göçmenlerin entegrasyon ve entegrasyon sürecine yönelik tutumları yaşları arttıkça düştüğü ve yerlilerle daha az temas kurdukları ve menşe ülkelerinden insanlarla daha fazla iletişim kurdukları söylenebilir.

Eğitim durumuna göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında farklılık ölçeğe verilen cevaplar doğrultusunda Scheffe testine göre incelendiğinde kültürleşme ve Sosyal-ekonomik-politik konum boyutunda göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı farklılık gözlemlenmemiştir. Etkileşim boyutunda lise mezunu göçmenlerin algı düzeylerinin ilköğretim ve üniversite mezunu göçmenlerin algı düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kimlik boyutunda ise lise ve üniversite mezunu göçmenlerin algı düzeylerinin ilköğretim mezunu göçmenlerden daha yüksek olduğu görülmüştür.

Çalışma durumuna göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında farklılık ölçeğe verilen cevaplar doğrultusunda t-testine göre incelendiğinde kültürleşme ve etkileşim boyutunda çalışan ve çalışmayan göçmenlerin arasında algı düzeyinde bir farklılık gözlemlenmemiştir. Fakat sosyal-ekonomik-politik konum ve kimlik boyutlarında çalışan göçmenlerin algı düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buda çalışan göçmenlerin çalışılan ortamda Almanlarla daha fazla etkileşim içinde oldukları, bir mesleki konum elde etmiş oldukları için kendilerini Almanya'ya çalışmayan göçmenlere göre daha bağlı hissettikleri için algı düzeylerinin işsizlerden daha yüksek olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Hanenin aylık gelir durumuna göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında farklılık ölçeğe verilen cevaplar doğrultusunda Scheffe testine göre incelendiğinde kültürleşme boyutunda 3001 ve üstü aylık geliri olanların diğer gruplardan daha düşük algı düzeyine sahip olduğu, sosyal-ekonomik-politik konum boyutunda 1502-2000 aylık geliri olanların diğer gruplardan daha düşük algı düzeyine sahip olduğu, etkileşim boyutunda 1500 ve altı aylık geliri olanların diğer gruplardan daha düşük algı düzeyine sahip

olduğu ve kimlik boyutunda 2001-3000 Euro aylık geliri olanların diğer gruplardan daha yüksek algı düzeyine sahip olduğu görülmüştür. Bu farklılık entegrasyon kursuna yönelik tutumun hanenin aylık gelir durumuna bağlı bir etken olmadığını göstermektedir.

Almanya’da bulunma süresine göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında farklılık ölçeğe verilen cevaplar doğrultusunda Scheffe testine göre incelendiğinde kültürleşme, boyutunda 3 ve altı yıldır Almanya’da yaşayanların algı düzeylerinin 7 ve üzeri ve altı ve 4-6 yıl arası Almanya’da yaşayanlardan daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Sosyal-ekonomik-politik konum, etkileşim ve kimlik boyutlarında ise 4-6 yıl arası Almanya’da yaşayanların algı düzeyleri 3 ve altı ve 7 ve üzeri yıldır Almanya’da yaşayanlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Buda Almanya’da bulunma süresi arttıkça entegrasyona yönelik algının düştüğünü göstermektedir. Bununla birlikte Türk göçmenler yıllar içinde daha fazla Türklere oluşan bir çevre edinerek etkileşime ve Almanca’ya ihtiyaç duymayarak yeni bir kimlik arayışına girmediği varsayılabilir.

Almanya’da bulunma nedenine göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında farklılık ölçeğe verilen cevaplar doğrultusunda t-testine göre incelendiğinde etkileşim boyutunda eş durumu nedeniyle Almanya’da bulunan göçmenlerin algı düzeyinin iş nedeniyle bulunanlara göre daha yüksek olduğu fakat diğer üç boyutta anlamlı farklılıklar görülmediği tespit edilmiştir. Bu ise eş durumu ile göç eden kişinin Almanya’da yaşayan eşinin orada daha önce edindiği Alman çevresi ile daha kolay ve çok etkileşime geçme olanağının olması olarak yorumlanabilir.

Günlük hayatta ağırlıklı olarak kullanılan dile göre entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutlarının düzeyleri arasında farklılık ölçeğe verilen cevaplar doğrultusunda t-testine göre incelendiğinde kültürleşme boyutunda günlük hayatta ağırlıklı olarak Türkçe ve hem Türkçe hem Almanca kullanan göçmenlerin algı düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Sosyal-ekonomik-politik konum boyutunda ise ağırlıklı olarak Türkçe konuşan göçmenlerin algı düzeylerinin daha yüksek olduğu fakat etkileşim ve kimlik boyutlarında hem Türkçe hem Almancayı günlük hayatlarında ağırlıklı olarak kullanan göçmenlerin algı düzeylerinin sadece Türkçe konuşan göçmenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dil entegrasyonun anahtarı olarak görülmekte fakat dil edinimi entegrasyon için tek başına yeterli görülmemektedir. Ancak göçmenler ev sahibi ülkeye kendilerini duygusal olarak bağlı hissettiklerinde daha iyi entegre olabilirler. Bu durumda kimlik boyutu devreye girmektedir. Aynı şekilde ev sahibi toplum ile etkileşimin de dil bilmeden

gerçekleşemeyeceği varsayıldığında hem Almancayı hem de Türkçeyi günlük hayatta ağırlıklı olarak kullanan göçmenlerin etkileşim ve kimlik boyutlarında algı düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Entegrasyon kurslarına yönelik algı boyutları arasındaki Pearson Korelasyon sonuçlarına göre kültürleşme, sosyal-ekonomik-politik konum ve etkileşim boyutları arasında ve etkileşim, kimlik ve sosyal-ekonomik-politik konum boyutları arasında anlamlı pozitif yönlü bir ilişki gözlemlenmektedir. Toplumla özdeşleşme, sadece diğer üyelere ait etkileşimler varsa mümkün olmaktadır. Ev sahibi toplum üyeleriyle kişisel temas kurmadan toplulukla duygusal veya zihinsel bağ kurulamamaktadır. Başarılı etkileşimler için belirli bir kültür gereklidir. Kişiler arası iletişim sadece uygun bir iletişim aracı bulunursa başarılı olabilir ve bu nedenle dil edinimi çok önemli bir unsurdur. Sosyal entegrasyon sürecinin başlangıcında kültürleşme ve sosyal-ekonomik-politik konum bir etkileşim içinde yer almaktadır. Başarılı bir sosyal-ekonomik-politik konum için minimum bir kültürleşme gereklidir ve bu da kültürleşmeyi teşvik etmektedir. Bu ise dört boyut arasındaki karşılıklı ilişkiyi açıklamaktadır.

Çalışmanın ikinci kısmında Tanımsal İstatistik aracılığıyla elde edilen bulgular incelenmiş ve entegrasyon kurslarına yönelik tutumları hakkında genel bir yargıya varılmıştır. Kültürleşme alt boyutuna ilişkin elde edilen verilerden deneklerin katılım düzeyleri bakımından en fazla öne çıkan değişkenin “Entegrasyon kurslarının Almancayı öğrenmeme katkısı olduğunu düşünüyorum” olduğu görülmüştür. Bu yargıya denekler ortalamanın çok üstünde olan bir düzeyde katıldıklarını belirtmişlerdir. Bu çalışmanın önceki kısımlarında da değinildiği gibi entegrasyon kurslarının dil öğretimi bakımından önemli bir fonksiyona sahip olduğu söz konusudur. Yine aynı şekilde “Entegrasyon kurslarının farklı kültürleri yakınlaştırdığını düşünüyorum” yargısına da katılım düzeyi ortalamanın çok üstünde gerçekleşmiştir. Katılımcılar kültürlerin etkileşimi konusunda bu yaklaşımı sergilemelerine karşın “Entegrasyon kurslarına giderken Alman olmadığımı hissettirecek durumlarla karşılaşmıyorum” yargısına daha az bir düzeyde katılmışlardır. Bu durum entegrasyon kurslarının her ne kadar kültürleri yakınlaştırmaya etkisi olmasına rağmen, yine de bu kurslara devam edenlerin kendi etnik/sosyal/kültürel kimliklerini koruduklarını ve bu yönde davranıldığını göstermektedir. Ayrıca bu yargıya katılım derecesinin düşüklüğü, kursa katılan Türklerin diğer kültürlere ve toplumdaki kültürel etkileşime yönelik gösterecekleri hoşgörünün derecesini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Bu açıdan “Entegrasyon

kurslarının toplumun yapısına uygun hizmet verdiğini düşünüyorum” yargısına katılımın yüksekliği, deneklerin bu kursların kültürleşmeye katkısını yüksek düzeyde önemsediklerini göstermektedir. Bu bulgular, araştırma örnekleminin içinde yaşadıkları ev sahibi toplumun kültürel yapısına entegrasyonu yüksek derecede önemsediklerini ve bu uyum için çeşitli yöntemlerle -özellikle entegrasyon kurslarına dâhil olma vb.- çabaladıklarını göstermektedir.

Entegrasyon kurslarının sosyal-ekonomik-politik konum boyutuna ilişkin algılarının sorgulanmasına yönelik bulgulara öne çıkan en önemli husus deneklerin “Entegrasyon kursları özgüvenimi artıracaktır/artırmıştır” ifadesine ortalamanın çok üstünde bir oranda katıldıklarını ifade etmiş olmalarıdır. Bu sonuç göçmenlerin toplumsal yaşama sosyal-ekonomik-politik-kültürel vb. açılardan uyumlarında entegrasyon kurslarının önemini ve etkisini ortaya koymaktadır. Entegrasyon kurslarının göçmenlerin siyasal, sosyal ve kültürel problemlerini azalttığını düşüncesi ankete katılanların yüksek düzeyde katıldıkları bir ifadedir. Öne çıkan önemli bir diğer nokta, entegrasyon kurslarının bireylerin içinde yaşadıkları toplumun kültürünü ve ortak bilincini edinmelerine büyük ölçüde katkıda bulunduğudır. “Entegrasyon kurslarının toplumsal kültür ve bilinç kazanmaya yardımcı olduğunu düşünüyorum” ifadesine katılımın yüksekliği bunu göstermektedir. “Entegrasyon kurslarının göçmenlerin siyasal anlamda daha etkin olmalarını sağladığını düşünüyorum” ifadesine katılımın düşüklüğü bu kursların politik etkinlikten ziyade, daha çok sosyal ve kültürel etkileşim ve etkinlik açısından değerlendirildiğini göstermektedir. Öne çıkan önemli hususlardan bir diğeri ise bu kursların meslek edindirme veya bazı temel yetenekleri geliştirmeye etkisini göstermesi bakımından “Entegrasyon kursları temel becerilerimi ve yeteneklerimi artırmama katkı sağlamıştır” ifadesine ortalamanın üzerinde ancak diğer değişkenlere göre daha düşük bir düzeyde bir katılımın gerçekleşmiş olmasıdır. Buna göre, katılımcılar bu kursları meslek edinme, temel becerileri geliştirme veya politik konum elde etmekten ziyade, daha çok sosyal, kültürel ve ekonomik entegrasyon için kullanmaktadırlar. Bu çerçevede “Entegrasyon kurslarına aileme ekonomik olarak katkıda bulunmak için devam ediyorum/ettim” şeklinde bir yargı sunulmuş ve bu ifadeye de ortalamanın üstünde bir katılım düzeyi gerçekleşmiştir. Entegrasyon kurslarına sosyal yardım alan göçmenlerin zorunlu olarak katıldığı ve gidilmediği takdirde sosyal yardımın kesintisiyle karşılaşacakları göz önüne alındığında ve ayrıca araştırmaya katılanların % 52,6’sının işsiz olduğu düşünüldüğünde bu ifadeye neden ortalamanın üstünde bir katılım sağlandığı anlaşılabılır. Bu bulgular, araştırma örnekleminin içinde yaşadıkları politik ve ekonomik sisteme uyumu

önemsediklerini ve bu uyumun onların sosyal statülerinde önemli bir etken oluşturacağını farkında olduklarını göstermektedir.

Sosyal entegrasyon, kurulan sosyal ilişkilerle de bağlantılıdır. Ev sahibi kültürün üyeleriyle kurulan iletişim, etkileşim ve yakınlık düzeyi arttıkça kültürel azınlık üyelerinin sosyal entegrasyon düzeyleri yükselmektedir. Ev sahibi toplumun üyeleri ile iletişim içinde kültürel azınlık üyelerinin sosyal entegrasyonlarının yanı sıra benlik saygıları da yükselmektedir. Daha çok menşé gruplarının üyeleri ile iletişim ve etkileşim kuran kültürel azınlık üyelerinin ise ev sahibi toplumla daha az yakınlık geliştirdikleri ve sonuç olarak daha çok sosyo-kültürel entegrasyon sorunları yaşadıkları ileri sürülebilir. Bu bağlamda elde edilen etkileşim alt boyutuna ilişkin bulgulara göre öne çıkan en önemli husus deneklerin “Entegrasyon kursları sayesinde alış-veriş yaparken daha rahat ediyorum” ifadesine ortalamanın çok üstünde bir oranda katıldıklarını ifade etmiş olmalarıdır. Bu sonuç söz konusu bu kursların göçmenlerin ev sahibi toplumla etkileşimlerini ve iletişimlerini artırmadaki önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca bu kurslar sayesinde hayatlarını bağımsız bir şekilde yürütebildikleri anlaşılmaktadır. Öne çıkan önemli bir diğer nokta, göçmenlerin ev sahibi toplumun dilini bilmelerinin ve günlük yaşamda kullanmalarını önemsemelerini ortaya koyması bakımından “Entegrasyon kursları sayesinde günlük yaşantımda Almanca kullanma sıklığım arttı” ifadesine katılımın yüksekliği. Buna ek olarak “Entegrasyon kursları sayesinde bir sorunum olduğunda rahatlıkla bir Alman tanıdığımı gidebiliyorum” ifadesine katılımın yüksekliği bireysel etkileşimin ve iletişimin de önemsendiğini göstermektedir. Bunu destekleyen diğer bir ifade “Entegrasyon kursları sayesinde resmi kişilerle (doktor, öğretmen vb.) rahat iletişim sağlayabiliyorum” ifadesidir. Bu ifadeye de katılım oranı çok yüksektir. Bu veriler göçmenlerin dil edinimi sayesinde Almanca konuşmaya daha çok cesaret ettiklerini ve kendi işlerini kendileri bu kurslarda edindikleri dil bilgileri ile hallettiklerini göstermektedir. Ayrıca yine bu hususta değerlendirilebilecek olan “Entegrasyon kursları sayesinde Alman arkadaş, komşu ya da tanıdıklarla iletişimim arttı” ifadesine katılımın yüksekliği toplumsal etkileşim ve iletişim bakımından bu kursların önemsendiğini ve sosyo-kültürel entegrasyon düzeylerinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bir başka nokta ise göçmenlerin ev sahibi toplumla etkileşimlerinin şeklini ve kursların etkisini göstermesi bakımından “Entegrasyon kursları sayesinde yakın arkadaşlarımla Türk’ten çok Alman olmasını tercih ediyorum” ifadesine ortalamanın altında bir katılımın gerçekleşmiş olmasıdır. Buna göre, katılımcılar ana akımın dilini öğrenmeyi önemsemektedir, ancak etnik ve kültürel tutum ve davranışlarında dil ve ev sahibi toplumun

kurallarını öğrenmenin dışında etkenler de söz konusudur. Bu bulgular, araştırma örnekleminin ev sahibi toplumla etkileşime ve iletişime ilişkin yöntemleri önemsedığını, tutum ve davranışlarında bu yöntemlerin etkili olduğunu göstermektedir.

Son olarak araştırmaya katılan deneklerin hem bireysel tutum olarak hem de pratikte entegrasyon kurslarının kimlik boyutuna ilişkin algılarının sorgulanmasına yönelik bulgulara göre ise öne çıkan en önemli husus katılanların “Genel olarak Almanya’da bulunmaktan (göç etmiş olmaktan) memnun olduğumu söyleyebilirim” ifadesine ortalamanın çok üstünde bir oranda katıldıklarını ifade etmiş olmalarıdır. Bu sonuç Almanya’da Türk kökenli ve entegrasyon kurslarına devam eden/etmiş toplumun büyük bir kesiminin Almanya’da ki mevcut siyasal ve sosyal sisteme bağlılığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Aynı şekilde mevcut sisteme bakışın sorgulanması bakımından “Kendimi bu topluma ait hissediyorum” ifadesine katılım oranı da ortalamanın üstünde olmuştur. “Hem Türk hem Alman gibi yaşadığımı söyleyebilirim” ifadesine ortalamanın üstünde katılımın olması da bu durumun göstergelerindendir. Bununla birlikte, “Evde Türk yemeklerinden çok Alman yemekleri yemeyi tercih ederim” ifadesini destekleme oranı anlamlı düzeyde düşük çıkmış ve bu düşüncüyü destekler şekilde “Evimde Türklere özgü süslemelerden çok Almanlara özgü süslemelerin olmasını tercih ederim” ifadesine katılım oranı ortalamanın altında gerçekleşmiştir. Buna göre, Türk göçmen toplumunun üyeleri kendilerini ait hissettikleri öz-kimliklerini önemsemektedirler. Bu çerçevede “Almanlardan çok bir Türk gibi yaşamaktan hoşlandığımı söyleyebilirim” ifadesine ortalamanın çok üstünde bir katılımın ve “Evde Türkçeden çok Almanca konuşmayı tercih ederim” gibi katılımın ortalamanın altında olması da dikkat çekici noktalardan biridir.

Bu bulgular, araştırma örnekleminin kendi öz-değerlerini önemsediklerini ancak içinde yaşadıkları ana akım kültür/kimlik kodlarını da göz ardı etmediklerini göstermektedir. Bu durum örneklemin kendi öz-kimliklerine ilişkin değerlere duyarlılıklarının önemi olarak yorumlanabilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda entegrasyon kurslarının göçmenlerin bulundukları ev sahibi topluma entegre olmalarına yarar sağladığı ve kursların Almanya’ya göç etmiş Türklerin kültürleşme, sosyal-ekonomik-politik konum, etkileşim ve kimlik boyutları açısından sosyal entegrasyon süreçlerine katkıda bulunduğu görülmektedir. Eser’den esinlenerek düzenlenen / tasarlanan entegrasyon kurslarının yine Eser’in teorisi çerçevesinde hazırlanan ölçek kullanılarak ölçülmesi kursların amacına ne kadar ulaştığını anlamak açısından önemlidir.

Bu noktada, Almanya'daki en büyük göçmen grubunu temsil eden Türkler kendi öz kimliklerini ve değerlerini kaybetmeden içinde yaşadıkları toplumun dilini ve kültürünü öğrenmeyi önemsemekte ve entegrasyon kursları sayesinde günlük hayatta bağımsız hareket edebilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abdurrahman, Y. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 1685-1704.
- Akçadağ, E. (2011). *Göçün 50. yılında Avrupalı Türkler*. http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=1312:goecuen-50-ylnda-avrupal-tuerkler&catid=167:ab-analizler sayfasından erişilmiştir.
- Akgür, Z. G. (1997). *Türkiye’de kırsal kesimden kente göç ve bölgeler arası dengesizlik (1970-1993)*. (1. baskı). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- Akıncı, B. & Nergiz, A. & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırma Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Akkayan, T. (1979). *Göç ve değişme*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Aktaş, D. (2016). *Kent, göç, sanat ve sanatçı ilişkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Alba, R. (1999). Immigration and the American realities of assimilation and multiculturalism. *Sociological Forum Springer Netherlands*, 14, 3-25.
- Altıntaş, S. (2014). Davetsiz misafirler: Türkiye’deki mültecilerin mağduriyet görünüşleri. *İdealkent- Kent Araştırmaları Dergisi*, 14, 252-276.
- Amnesty International (2016). *Refugees, asylum-seekers and migrants*. <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/refugees-asylum-seekers-and-migrants/> sayfasından erişilmiştir.

- Angenendt, S. (2002). *Einwanderungspolitik und Einwanderungsgesetzgebung in Deutschland 2000-2001*. Berlin: Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik e.V. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ss0ar-217211> sayfasından erişilmiştir.
- Arslan, M. (2006). Almanya'daki Türk işçi çocuklarının eğitimi sorunları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(21), 233-245.
- Ateş, H. & Yavuz, Ö. (2017). (G)öçmen (ö)tekileştirme ve (çok) (k)ültürlülük. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22, 1287-1301.
- Aumüller, J. (2009). *Assimilation: Kontroversen um ein migrationspolitisches Konzept*. Bielefeld: Transcript.
- Averitt, R. T. (1968). *The dual economy: The dynamics of American industry structure*. New York: W.W. Norton.
- Aycan, Z., & Berry, J. W. (1996). Impact of employment-related experiences on immigrants' psychological well-being and adaptation to Canada. *Canadian Journal of Behavioural Science/Revue canadienne des sciences du comportement*, 28(3), 240.
- Aydın, C. (1996). *Türkiye'nin beşeri ve ekonomik coğrafyası 1*. Ankara: Doğan.
- Başkurt, İ. (2009). Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin kimlik problemi. *Hayef: Journal of Education*, 6(2), 81-94.
- BBC (2014). *BM: Mülteci sayısı 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana en yüksek seviyede*. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2014/06/140620_multeci_sayisi_tepede sayfasından erişilmiştir.
- Berry, J.W. (1997). Immigration, acculturation and adaptation. *Journal of Applied Psychology*, 46, 5-68.
- Beßler, G. (2010). *Der brockhaus geschichte: Personen, daten, hintergründe*. Leipzig: Brockhaus.
- Braun, G. & Topan, A. (1998). *Internationale migration. ihre folgen für die ursprungsländer und die ansätze eines migrationsregimes*. Interne Studien Konrad-Adenauer-Stiftung. Bereich Forschung und Beratung. Sankt Augustin.
- Bundesagentur für Arbeit (2017). *Fachliche Weisungen. Deutschförderung SGB II und SGB III*. Nürnberg. <https://welcome-center-der->

region.de/download/BA_FachlWeisungen_D-Foerd_01-2017.pdf sayfasından erişilmiştir.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2006). *Bericht 2006 über Migration und Asyl*.
https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/EMN/Politikberichte/emn-politikbericht-2006-germany.pdf?__blob=publicationFile sayfasından erişilmiştir.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2007). *Bericht 2007 über Migration und Asyl*.
https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/EMN/Politikberichte/emn-politikbericht-2007-germany.pdf?__blob=publicationFile sayfasından erişilmiştir.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2013). *Das Bundesamt in Zahlen 2013. Asyl, Migration und Integration*.
https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/Broschueren/bundesamt-in-zahlen-2013.pdf?__blob=publicationFile sayfasından erişilmiştir.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2015a). *Bundesamt für Migration und Flüchtlinge: Blickpunkt Integration 2015 - das Magazin zur Integrationsarbeit in Deutschland*.
https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Publikationen/BlickpunktIntegration/2015/2015-01.pdf?__blob=publicationFile sayfasından erişilmiştir.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2015b). *Uyum kursları içerik ve akış*.
<http://www.bamf.de/TR/Willkommen/DeutschLernen/Integrationskurse/InhaltAblauf/inhaltablauf-node.html> sayfasından erişilmiştir.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2015c). *Konzept für einen bundesweiten Integrationskurs*.
https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Downloads/Infothek/Integrationskurse/Kurstraeger/KonzepteLeitfaeden/konz-f-bundesw-integrationskurs.pdf?__blob=publicationFile sayfasından erişilmiştir.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2017). *Curriculum für einen bundesweiten Orientierungskurs*.
<https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Downloads/Infothek/Integrationsk>

urse/Kurstraeger/KonzepteLeitfaeden/curriculum-orientierungskurs-pdf.pdf?__blob=publicationFile sayfasından erişilmiştir.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2019a). *Bericht zur Integrationskursgeschäftsstatistik für den Zeitraum vom 01.01. bis 30.09.2018*. https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/DE/Downloads/Infothek/Statistik/Integration/2018/2018-3-QU-integrationskursgeschaeftsstatistik-gesamt_bund.pdf?__blob=publicationFile sayfasından erişilmiştir.

Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (2019b). *Geschäftsstatistik zum Integrationskurs 2018*. <http://www.bamf.de/DE/Infothek/Statistiken/InGe/inge-node.html> sayfasından erişilmiştir.

Bundesausländerbeauftragte (2009) *Integration in Deutschland*. <http://www.bundesauslaenderbeauftragte.de/integration.html> sayfasından erişilmiştir.

Bundesgesetzblatt (2004). *Teil I Nr. 41 ausgegeben zu Bonn am 05.August 2004 – zugewanderungsgesetz (göç yasası)*. https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?start=//%5B@attr_id=%27bgbl104s1950.pdf%27%5D#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl104s1950.pdf%27%5D__1551623998257 sayfasından erişilmiştir.

Bundesgesetzblatt (2007). *Erste verordnung zur änderung der Integrationskursverordnung Teil I Nr. 61. (Entegrasyon Kursunun Uygulanması Yönetmeliği)*. https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&jumpTo=bgbl117s1875.pdf#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl107s2787.pdf%27%5D__1551632185511 sayfasından erişilmiştir.

Bundesgesetzblatt (2012). *Teil I Nr. 10 ausgegeben zu Bonn am 27.Februar 2012 – zweite Verordnung zur Änderung der Integrationskursverordnung. (Entegrasyon kursunun uygulanması yönetmeliği)*. https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav#__bgbl__%2F%2F*%5B%40attr_id%3D%27bgbl112s0295.pdf%27%5D__1551631329127 sayfasından erişilmiştir.

Bundesgesetzblatt (2017). *Teil I Nr. 39 ausgegeben zu Bonn am 24.Juni 2017 – dritte Verordnung zur Änderung der Integrationskursverordnung*. https://www.bgbl.de/xaver/bgbl/start.xav?startbk=Bundesanzeiger_BGBl&jumpT

o=bgb117s1875.pdf#__bgb1__%2F%2F%5B%40attr_id%3D%27bgb117s1875.pdf%27%5D__1551631412562 sayfasından erişilmiştir.

Butterwegge, C. (2005). *Von der "gastarbeiter"-anwerbung zum zuwanderungsgesetz.* <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration-ALT/56377/migrationspolitik-in-der-brd?p=all>.

Bülbül, S. & Köse, A. (2010). Türkiye’de bölgelerarası iç göç hareketlerinin çok boyutlu ölçekleme yöntemi ile incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-94.

Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz Ş. & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Büyükyılmaz, Y. (2017). *Kırsal göçün nedenleri ve sosyo-ekonomik etkileri: İstanbul, Küçükçekmece örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Castles, S., De Haas, H. & Miller, M. J. (2013). *The age of migration: International population movements in the modern world*. London: Macmillan.

Ceylan, Y. (2012). *Zorunlu göç ve suç ilişkisi (Muş ili örneği)*. Suç Önleme Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri, Muş Alparslan Üniversitesi, Muş.

Chavez, L. (1988). Settlers and sojourners: The case of mexicans in the united states. *Human Organization*, 4(2), 983.

Çağlayan, S. (2011). *Göç kavramı ve kuramları kent sosyolojisi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Çetin, İ. (2013). Türkiye’de Suriyeli Göçmenler ve Müstakbel Entegrasyon Meselesi, *Birikim*. <http://www.birikimdergisi.com/guncel-yazilar/516/turkiye-de-suriyeli-gocmenler-ve-mustakbel-entegrasyon-meselesi#.WcgDMbJJbIU> sayfasından erişilmiştir.

Çiçekli, B. (2009). *Göç terimleri sözlüğü*. Cenevre: IOM. http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf sayfasından erişilmiştir.

- Da Silva, T. (2011). *Das war der Anfang!" Haben Integrationskurse nachhaltige Auswirkungen auf die Integration von Zuwanderern in Deutschland?: Eine empirische studie.* Hamburg: GRIN.
- Daase, A. (2018). *Zweitsprachsozialisation in den Beruf: Narrative Rekonstruktionen erwachsener Migrant* innen mit dem Ziel einer qualifizierten Arbeitsaufnahme.* Münster: Waxmann.
- Danışman, J. (2010, Kasım 11). Almanca kursu uyuma yetmiyor. *Deutsche Welle*. <https://www.dw.com/tr/almanca-kursu-uyuma-yetmiyor/a-6177780> sayfasından erişilmiştir.
- Davydova, Y. (2016). *DaZ-Kurse im geschlossenen Strafvollzug: eine Longitudinalstudie über die Rolle von Motivationen und Orientierungen sowie ihrer Wechselwirkungen mit anderen internen und externen Einflussfaktoren beim Zweitsprachenerwerb russischsprachiger Inhaftierter in der Justizvollzugsanstalt Kassel I.* Kassel: Kassel University.
- Demokratiezentrum (2008). *Migration – Migrationsgeschichte und Einwanderungspolitik in Österreich und im europäischen Kontext.* http://www.demokratiezentrum.org/fileadmin/media/pdf/wissen_push_pull_faktoren.pdf sayfasından erişilmiştir.
- DESTATIS (2018). *Einbürgerungsanzahl in Deutschland.* https://www.genesis.destatis.de/genesis/online/data;sid=6DB86D1DF67035E74C525C97A5E053F3.GO_1_2?operation=ergebnistabelleUmfang&levelindex=2&levelid=1551445584770&downloadname=12511-0004 sayfasından erişilmiştir.
- DESTATIS (2019). *Ausländeranzahl in Deutschland.* https://www.genesis.destatis.de/genesis/online/data;sid=2CF4934DA07C37908DA73A18A7635756.GO_1_2?operation=abruftabelleBearbeiten&levelindex=1&levelid=1555866880255&auswahloperation=abruftabelleAuspraegungAuswaehlen&auswahlverzeichnis=ordnungsstruktur&auswahlziel=werteabruf&selectionname=12111-0101&auswahltext=&werteabruf=Werteabruf sayfasından erişilmiştir.
- Die Beauftragte der Bundesregierung für Migration, Flüchtlinge und Integration (2019). *Familienzusammenführung.* <https://www.integrationsbeauftragte.de/ib->

de/themen/einreise-und-aufenthalt/familienzusammenfuehrung-326190
sayfasından erişilmiştir.

Elsner, S. (2015). *Zur aktuellen bedeutung des lexems zuwanderer im spiegel der frankfurter allgemeinen zeitung und der süddeutschen zeitung 2000-2010: eine lexikalisch-semantiche untersuchung*. Master These, Universität Vaasa Institut für Deutsche Philologie.

Ennigkeit, S. (2008). *Gelungene Integration?: Zuwanderung und Integrationspolitik in Deutschland und den Niederlanden*. Karlsruhe: Arnold-Bergstraesser-Institut.

Entegrasyon. (t.y.) *Türk Dil Kurumu* içinde.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b12d2990e2f03.61526748 sayfasından erişilmiştir.

Erkan, P. (2005). *Almanya'da Türk kimliği din ve entegrasyon*. Ankara: Araştırma Yayınları.

Erkan, R. & Aydın, D. (2010). Güneydoğu anadolu bölgesi illerinde bölge içi ve bölge dışı göç eğilimleri. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 6(22), 31-46.

Erkan, R. & Erdoğan, M. (2006). Göç ve çocuk suçluluğu. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(9), 79-90.

Erkuş, A. (2013). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. Ankara: Seçkin.

Esser, H. (1980). *Aspekte der Wanderungssoziologie. Assimilation und Integration von wanderern, ethnischen Gruppen und Minderheiten: Eine handlungstheoretische Analyse*. Darmstadt: Luchterhand.

Esser, H. (2000a). *Soziologie*. NewYork: Campus.

Esser, H. (2000b). Assimilation, Integration und ethnische Konflikte. können sie durch 'Kommunikation' beeinflusst werden? In H. Schatz, C. Holtz-Bacha, J.U. Nieland, (Hrsg.), *Migranten und medien. neue herausforderungen an die integrationsfunktion von presse und rundfunk* (s. 41-51). Wiesbaden: Westdeutscher.

Esser, H. (2001). Integration und ethnische Schichtung. *Mannheimer zentrum für europäische sozialforschung*. <http://www.mzes.uni-mannheim.de/publications/wp/wp-40.pdf> sayfasından erişilmiştir.

- Esser, H. (2003). What substance is there to the term 'Leitkultur'. In R. Cuperus, K. Duffek, J. Kandel, (Eds.), *The challenge of diversity. European social democracy facing migration, integration and multiculturalism* (s. 47–58). Innsbruck: Studien.
- Esser, H. (2004). Welche alternativen zur 'Assimilation' gibt es eigentlich?. In K. J. Bade, & M. Bommers, (Hg.). *Migration – Integration – Bildung. Grundfragen und problembereiche. (IMIS)*. (s. 41-60). Osnabrück: Institut für Migrationsforschung und Interkulturelle Studien.
- Esser, H. (2006). *Sprache und integration: die sozialen bedingungen und folgen des spracherwerbs von migranten*. Frankfurt/Main: Campus.
- Esser, H. (2006b). Migration, sprache und integration. *AKI-Forschungsbilanz 4, Arbeitsstelle interkulturelle Konflikte und gesellschaftliche Integration (AKI) Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB)*. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/11349/ssoar-2006-esser-Migration,_Sprache_und_Integration?sequence=1 sayfasından erişilmiştir.
- Esser, H. (2009). Pluralisierung oder assimilation? Effekte der multiplen Inklusion auf die Integration von migranten. *Zeitschrift für Soziologie*, 38(5), 358-378.
- Fassmann, H. & Dahlvik, H. (2012). *Konzepte der (geographischen) migrations- und integrationsforschung. migrations- und integrationsforschung – multidisziplinäre perspektiven* (2. Auflage). Göttingen: V&R Unipress.
- Federal Göçmen ve Mülteci Dairesi Sözlüğü (2019). *Diller için ortak Avrupa referans çerçevesi (GER)*. https://www.bamf.de/DE/Service/Left/Glossary/_function/glossar.html?lv3=1504494 sayfasından erişilmiştir.
- Friedrich, N. (2014). *Sozio-ökonomische migrationsgründe arabisch-christlicher minderheiten von hatay nach mersin – eine fallanalyse*. Diplomarbeit, Universität Wien Philologisch-Kulturwissenschaftliche Fakultät, Wien.
- Furtado, C. (1964). *Development and underdevelopment*. Berkeley: University of California.
- Geissler, R. (2014). Migration und Integration. <http://www.bpb.de/izpb/198020/migration-und-integration?p=all> sayfasından erişilmiştir.

- Geist, L. (2009). *Integrationskurse für Migranten als Unterstützung von Integrationsprozessen in der Bundesrepublik Deutschland*. Doctoral Dissertation, Hochschule Neubrandenburg Studiengang Soziale Arbeit, Bildung und Erziehung, Neubrandenburg.
- Genel, M. G. (2014). Almanya'ya giden ilk türk işçi göçünün türk basınındaki izdüşümü ‘sirkeci garı’ndan münchen hauptbahnhof’a’. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*, 8(3), 301-338.
- Gesetze im Internet (2004). *Almanya ikamet kanunu*. https://www.gesetze-im-internet.de/aufenthg_2004/___44.html sayfasından erişilmiştir.
- Gitmez, A. S. (2019). *Türkiye’nin dışgöç öyküsü*. Ankara: Bilim ve Sanat.
- Goethe Institut (2019a). *Sınavlar aile birleşimi*. <https://www.goethe.de/ins/tr/tr/spr/prf/ehe.html> sayfasından erişilmiştir.
- Goethe Institut (2019b). *Was ist der gemeinsame europäische Referenzrahmen?*. <http://www.goethe.de/z/50/commeuro/101.htm> sayfasından erişilmiştir.
- Göktürk, A. (2006). Göç. E. Nalçacı, O. Hamzaoğlu, O. Özalp (Ed.). *Eleştirel sağlık sosyolojisi sözlüğü*. İstanbul: E. Nazım.
- Granovetter, M. (1985). Economic action and social structure: The problem of embeddedness. *American Journal of Sociology*, 91(3), 481-510.
- Granovetter, M. (2000). The economic sociology of firms and entrepreneurs. *Entrepreneurship: The Social Science View*, 244-275.
- Grasmuck, S. & Pessar P. R. (1991). *Between two islands: Dominican international migration*. Berkeley: University of California.
- Graumann, M. (2010). *Hintergrund, Durchführung und effizienz der seit 2005 geltenden Integrationskurse*. Berlin: GRIN.
- Gürbüz, Ş. (2006). *Kırdan kente zorunlu göçün nedenleri ve sonuçları*. Uluslararası Göç Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri, Zeytinburnu Belediyesi, İstanbul.
- Gürel, S. (2001). *Türkiye’de göç ve bütünleşme sorunsalı, 21. yüzyılın karşısında kent ve insan*. İstanbul: Bağlam.
- Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action* (Volume I-II). Cambridge: Policy.

- Han, P. (2005). *Soziologie der Migration. Erklärungsmodelle Fakten Politische Konsequenzen Perspektiven* 2. Auflage. Stuttgart: Lucius&Lucius.
https://www.uzh.ch/cmsssl/suz/dam/jcr:fffff866d-1ee0-0000-000066fc60a2/09.27_han_10.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Hans, S. (2010). *Assimilation oder Segregation?* Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Hans, S. (2016). *Theorien der Integration von Migranten—stand und Entwicklung. in: einwanderungsgesellschaft deutschland*. Wiesbaden: Springer VS.
- Harris, J. & Todaro, M. P. (1970). Migration, unemployment & development: a two-sector analysis. *American Economic Review*, 60, 126-142.
- Hasenfratz, K. (2009). *Integrationskurse - ein beitrag zur partizipation von Migrantinnen und migranten in Deutschland?* Diplomarbeit, Pädagogische Hochschule Freiburg Diplomstudiengang Erziehungswissenschaften, Freiburg.
- Haug, S. & Zerger, F. (2006). *Integrationskurse - erste Erfahrungen und erkenntnisse einer Teilnehmerbefragung. (Working paper der forschungsgruppe des bundesamtes, 5)*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.
- Heckmann, F. (1981). *Die Bundesrepublik: ein Einwanderungsland? zur Soziologie der Gastarbeiterbevölkerung als Einwandererminorität*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Heckmann, F. (1997). *Integration und Integrationspolitik in Deutschland*. Efms Paper Nr. 11, Friedrich Ebert Stiftung, Bamberg. http://www.efms.uni-bamberg.de/pdf/efms_p11.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Heckmann, F. (2010). *50 Jahre Integrationspolitik in Deutschland? (efms paper, 2010-5)*. Bamberg: *Europäisches Forum für Migrationsstudien (efms)*. Bamberg: Institut an der Universität Bamberg.
- Heckmann, F. (2014). *Integration von Migranten: Einwanderung und neue Nationenbildung*. Bamberg: Springer.
- Heckmann, F. (2015). *Integration von Migranten*. Wiesbaden: Springer VS.
- Helbig, G., Götze, L., Henrici, G. & Krumm, H. J. (2008). *Deutsch als Fremdsprache. 1. Halbband*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Hillman, K. H. (2007). *Wörterbuch der Soziologie* (5. Aufl). Stuttgart: Alfred Körner.

- Hoffmann Nowotny, H. J. (1990). *Integration, Assimilation und 'plurale Gesellschaft'. Konzeptuelle, theoretische und praktische Überlegungen*. Wiesbaden: enreihe des Bundesinstitutes für Bevölkerungsforschung..
- Hoffmann Nowotny, H.J. (1973). *Eine theoretische und empirische Analyse am Beispiel der Schweiz*. Stuttgart: Enke.
- Holtmann, E. (1994). *Politik-Lexikon*. (2. Überarb). München: OA.
- Hunn, K. (2002). Asymmetrische Beziehungen: Türkische „Gastarbeiter“ zwischen Heimat und Fremde. *Archiv für Sozialgeschichte*, 42, 145-172.
- Hübner, K. (2015). Meier-Braun, Karl-Heinz; Weber, Reinhold (Hrsg.): Deutschland Einwanderungsland. Begriffe–Fakten–Kontroversen. *Informationen Deutsch als Fremdsprache*, 42(2-3), 274-276.
- Integrate (n.d.) In Oxford Online Dictionaries. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/integrate> sayfasından erişilmiştir.
- Integration. (n.d.) In Duden Online Wörterbuch. <http://www.duden.de/woerterbuch> sayfasından erişilmiştir.
- International Labour Organization (2018). *Labour migration*. <http://www.ilo.org/global/topics/labour-migration/lang--en/index.htm> sayfasından erişilmiştir.
- International Organization for Migration (2009). *The International Migrant Stock: A Global View*. https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/microsites/IDM/workshops/Data_Collection_08090903/conf_osaki.pdf sayfasından erişilmiştir.
- International Organization for Migration (2011). *Glossary on Migration, International Migration Law Series No. 25*. <https://www.iom.int/key-migration-terms> sayfasından erişilmiştir.
- Kafkas, E. T. (2014). *Uluslararası işgücü anlaşmaları*. Ankara: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.

- Ketan, D. (2007). *Migration und Bildung türkischer Migrant/innen der 2. Und 3. Generation in Oberösterreich*. Diplomarbeit, Linz Johannes Kepler Universität Sozialmanagement, Linz.
- Kirk, R. (2008). *Statistics: an introduction* (Fifth edition). USA: Thomson Higher Education.
- Klimova, V. (2008). *Einwanderung und Probleme der Integration in Deutschland seit 1960* (Diplomarbeit).
https://is.muni.cz/th/u3dng/Einwanderung_und_Probleme_der_Integration_in_Deutschland_seit_1960_Klimova.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Koch, U. (2018). *Integrationstheorien und ihr Einfluss auf Integrationspolitik*.
<https://www.bpb.de/gesellschaft/migration/kurzdossiers/269373/integrationstheorien?p=all> sayfasından erişilmiştir.
- Kofman, E., Phizacklea A., Raghuram, P. & Sales, R. (2000), *Gender and international migration in europe: Employment, welfare and politics*. New York: Routledge.
- Kröhnert, S. (2007). *Migration – eine Einführung*. Berlin Institut für Bevölkerung und Entwicklung Robert Bosch Stiftung. https://www.berlin-institut.org/fileadmin/user_upload/handbuch_texte/pdf_Kroehnert_Migration_Einfuehrung.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Kujawa, I. (2017). Semantische Schwankungen oder neue Konzepte des Integrationsbegriffs? Am Beispiel der medialen Integrationsdebatte 2006–2016 in Deutschland. *Tekst i Dyskurs–Text und Diskurs*, 10(10), 169-187.
- Langeberg, K. (2007). *Integrationskurse für Migranten–Integrationsmaßnahme oder Sprachkurs*. Vordiplomarbeit, eBook: GRIN.
- Langenfeld, C. (2001). *Integration und kulturelle Identität zugewanderter Minderheiten: eine Untersuchung am Beispiel des allgemeinbildenden Schulwesens in der Bundesrepublik Deutschland*. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Lee, E. S. (1966). *Theory of Migration*. *Demography*.
<https://emigratecaportuguesa.files.wordpress.com/2015/04/1966-a-theory-of-migration.pdf> sayfasından erişilmiştir.

- Leighton, M. (2013). *Labour Migration And Inclusive Development Setting a Course for Success*. <https://unchronicle.un.org/article/labour-migration-and-inclusive-development-setting-course-success> sayfasından erişilmiştir.
- Lewis, A. W. (1954). Economic development with unlimited supply of labor. *Manchester School of Economic and Social Studies*, 22(2) 139-191.
- Lochner, S. (2018). *Fördern Integrationskurse den gesellschaftlichen Zusammenhalt? Bundeszentrale für politische Bildung, Bonn*. <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/kurzdossiers/265045/integrationskurse> sayfasından erişilmiştir.
- Lochner, S., Büttner, T. & Schuller, K. (2013). *Das Integrationspanel: Langfristige Integrationsverläufe von ehemaligen Teilnehmenden an Integrationskursen*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.
- Lockwood, D. (1964). *Social Integration and System Integration*. London: Explorations in Social Change.
- Lozano, F. (1993). *Bringing it back home: Remittances to Mexico from migrant workers in the United States*. San Diego: University of California at San Diego.
- Luft, S. (2014). Die Anwerbung türkischer Arbeitnehmer und ihre Folgen. Bundeszentrale für politische Bildung. <http://www.bpb.de/internationales/europa/tuerkei/184981/gastarbeit> sayfasından erişilmiştir.
- Massey, D. S. (1988). Economic development and international migration in comparative perspective. *The Population and Development Review*, 14, 383-413.
- Massey, D. S. (1999). *Worlds in motion understanding international migration at the end of the millennium*. Oxford: Clarendon.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. & Taylor, J. E. (1993). *Theories of international migration: A review and appraisal*. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Maurer, A. (2013). *Projekt „Integrationsbericht und Integrationskonzept für Regensburg“*. Arbeitspapier Nr. 3. Regensburg: Stadt Regensburg Steuerung und Koordination Integrationsstelle.

- Meier-Braun, K. H. (1995). 40 Jahre 'Gastarbeiter' und Ausländerpolitik in Deutschland. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 25(1995), 14-22.
- Meier-Braun, K. H. (2002). *Deutschland, Einwanderungsland* (Vol. 2266). Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Meier-Braun, K. H. (2006). Der lange Weg ins Einwanderungsland Deutschland. *Der Bürger im Staat*, 56(4), 204-208.
- Merriam-Webster (2018). *Must an 'Immigrant' Also Be an 'Emigrant'?*. <https://www.merriam-webster.com/words-at-play/immigrant-emigrant-emigre-refugee-how-to-tell-the-difference> sayfasından erişilmiştir.
- Michalowski, I. (2007). *Integration und Einwanderung*. Schwalbach: Wochenschau.
- Mückler, H. (2008). *Migrationsforschung und Ethnohistorie*. K. R. Werhart, W. Zips, (Hrsg.), *Ethnohistorie. Rekonstruktion und Kulturkritik. Eine Einführung*. 3. überarbeitete und veränderte Auflage (s. 113-134). Wien: Promedia.
- Münz, R. & Ulrich, R. (1997). Deutschland und seine Fremden. Migration, Integration, Politik. *Institut für die Wissenschaften vom Menschen*, 14, 98-109.
- Münz, R. (2009). *Internationale Migration*. Berlin Institut für Bevölkerung und Entwicklung Robert Bosch Stiftung. https://www.berlin-institut.org/fileadmin/user_upload/handbuch_texte/pdf_Muenz_Internationale_Migration_09.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Nohlen, D. & Grotz, F. (2011). *Kleines Lexikon der Politik*. (Vol. 1418). München: CH Beck.
- Oswald, I. (2007). *Migrationssozologie*. Konstanz: UVK.
- Ozankaya, Ö. (1975). *Toplumbilim terimleri sözlüğü*. istanbul: Türk Dil Kurumu.
- Özbent, S. (2008). Entegrasyon sürecinde dilin önemi: Türkiye'deki entegrasyon kursları. *Marmara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, 16(1-2), 25-35.
- Öztürk, H. (2007). *Wege zur Integration: Lebenswelten muslimischer Jugendlicher in Deutschland*. Bielefeld: Transcript.

- Öztürk, M. & Altuntepe N. (2011). Türkiye’de kentsel alanlara göç edenlerin kent ve çalışma hayatına uyum durumları: Bir alan araştırması. *Journal of Yasar University*, 11(3), 1587-1625.
- Perşembe, E. (2005). *Almanya’da Türk kimliği din ve entegrasyon*. Ankara: Araştırma.
- Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *American Sociological Review*, 20(3), 256-266.
- Piore, M. J. (1979). *Birds of passage: Migrant labor and industrial societies*. New York: Cambridge University.
- Pituch, K. A. & Stevens, J. P. (2016). *Applied multivariate statistics for the social sciences: Analysis with SAS and IBM’s SPSS* (Sixth Edition). New York: Taylor and Francis.
- Polian, P. M. (2004). *Against their will: The history and geography of forced migrations in the USSR*. Budapest: Central European University.
- Pöttker, H. (2005). Soziale Integration. Ein Schlüsselbegriff für die Forschung über Medien und ethnische Minderheiten. In R. Geißler, H. Pöttker, (Hrsg.). *Massenmedien und die Integration ethnischer Minderheiten in Deutschland. Problemaufriss – Forschungsstand – Bibliographie*. Bielefeld: Transcript.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48(2), 198-199.
- Regren, S. (2007). *Beitrag der Sprach-und Orientierungskurse des neuen Zuwanderungsgesetzes zur Integration von Migrantinnen und Migranten in Deutschland*. Hamburg: GRIN.
- Reimann, J. (2015). *Blickpunkt Integration. Das Magazin zur Integrationsarbeit in Deutschland*. Nürnberg: BAMF Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.
- Rhode, C. & Stitteneder, T. (2018). ifo Migrationsmonitor: Integration von Geflüchteten– Schlüsselfaktor Spracherwerb. *ifo Schnelldienst*, 71(12), 88-92.
- Richmond, A. H. (1988). Sociological theories of international migration: The case of refugees. *Current Sociology*, 36(2), 7-25.
- Rinke, B. (2007). *Überbewertung von der Bedeutung von Sprache im Integrationsdiskurs. Eine empirische Analyse von Einschätzungen engagierter Eingewanderter*. Oldenburg: Carl von Ossietzky Universität Oldenburg.

- Roberts, B. R. & Latapi, A.E. (1997). *Mexican social and economic policy and emigration*. New York: Rowman & Littlefield.
- Roberts, B. R., Frank, R. & Lozano-Ascencio, F. (1999). Transnational migrant communities and Mexican migration to the US. *Ethnic and Racial Studies*, 22(2), 238-266.
- Rother, N. (2008). *Das integrationspanel: Ergebnisse zur integration von teilnehmern zu beginn ihres integrationskurses*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.
- Rother, N. (2010). *I-Kurse und nun? Wirksamkeit und Nachhaltigkeit der Integrationskurse*. Hessen: Hessische Landeszentrale für politische Bildung Referat IV.
- Rumbaut, R. G. (2015). Assimilation of immigrants. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 2, 81-87.
- Sassen, S. (1990). *The mobility of labor and capital: A study in international investment and labor flow*. New York: Cambridge University.
- Sassen, S. (1995). Immigration and local labor markets. *The Economic Sociology of Immigration*, 87-127.
- Sassen, S. (2008). *Territory, authority, rights: From medieval to global assemblages*. New Jersey: Princeton University.
- Saygın, S. & Hasta, D. (2018). Göç, kültürleşme ve uyum. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10(3), 302-323.
- Scheffe, H. (1953). A method of judging all contrasts in the analysis of variance. *Biometrika*, 40, 87-104.
- Scheffe, H. (1959). *The analysis of variance*. New York: John Wiley press.
- Scheller, F. (2015). *Gelegenheitsstrukturen, Kontakte, Arbeitsmarktintegration*, Wiesbaden: Springer Fachmedien.
- Schneider, J. (2007). Die Novellierung des Zuwanderungsgesetzes 2007. *Bundeszentrale für politische Bildung*. <http://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration-ALT/56350/zuwanderungsgesetz-2007> sayfasından erişilmiştir.

- Schönwälder, K., Söhn, J., & Michalowski, I. (2005). *Sprach-und Integrationskurse für MigrantInnen: Erkenntnisse über ihre Wirkungen aus den Niederlanden. Schweden und Deutschland*. Berlin: AKI-Forschungsbilanz.
- Schuller, K. (2011). *Der Einfluss des Integrationskurses auf die Integration russisch und türkischstämmiger Integrationskursteilnehmerinnen. Qualitative Ergänzungsstudie zum Integrationspanel*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.
- Schuller, K., Lochner, S. & Rother, N. (2011). *Das integrationspanel: Ergebnisse einer längsschnittstudie zur wirksamkeit und nachhaltigkeit von integrationskursen*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.
- Schulte, A. (2011). Integrationspolitik in der Bundesrepublik Deutschland: Von politischer Opportunität und institutionalisierter Ungleichbehandlung zur menschenrechtsbasierten Politik?. *der moderne staat-dms: Zeitschrift für Public Policy, Recht und Management*, 4(1), 29-60.
- Seifert, W. (2000). *Geschlossene Grenzen - offene Gesellschaften? Migrations- und Integrationsprozesse in westlichen Industrienationen*. Frankfurt: Campus.
- Sentürk, E. (2012). *Die Integrationsfunktion türkischer Ethnomedien in Deutschland: eine qualitative Untersuchung aus der Sicht von Jugendlichen mit türkischem Migrationshintergrund in Hamburg*. Hamburg: Universität Hamburg.
- Soehl, T. & Waldinger, R. (2012). Inheriting the homeland? Intergenerational transmission of cross-border ties in migrant families. *American Journal of Sociology*, 118(3), 778-813.
- Stark, O.B. & David E. (1985). The new economics of labor migration. *American Economic Review*, 75, 173-178.
- Statista. (2019). *Anzahl der neuen Teilnehmer an Integrationskursen in Deutschland von 2005 bis 2018*. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/165445/umfrage/integrationskurse---anzahl-der-neuen-teilnehmer/> sayfasından erişilmiştir.
- Steinhardt, M. F. (2007). *Die Steuerung der Arbeitsmigration im Zuwanderungsgesetz: Eine kritische Bestandsaufnahme aus ökonomischer Sicht*, Präsentiert bei HWWI Policy Paper, No. 3-2, Hamburgisches Welt Wirtschafts Institut (HWWI), Hamburg.

- Storz, H. (2007). Die Reform des Staatsangehörigkeitsrechts und das neue Einbürgerungsrecht. <https://www.bpb.de/gesellschaft/migration/dossier-migration-ALT/56483/einbuengerung?p=all> sayfasından erişilmiştir.
- Straßburger, G. (2001). *Evaluation von Integrationsprozessen in Frankfurt am Main. Studie zur Forschung des Standes der Integration von Zuwanderern und Deutschen in Frankfurt am Main am Beispiel von drei ausgewählten Stadtteilen im Auftrag des Amtes für multikulturelle Angelegenheiten der Stadt Frankfurt am Main. Europäisches Forum für Migrationsstudien (efms)*. Frankfurt am Main: EFMS.
- Strewe, B. (2007). Qualifizierung von Kursleitenden im Rahmen der Integrationskurse des Bundesamtes für Migration und Flüchtlinge: Konzeption und Umsetzung. *interculture journal: Online Zeitschrift für interkulturelle Studien*, 6(3), 107-130.
- Stuckey, B. & Fay, M. (1980). Produktion, Reproduktion und Zerstörung billiger Arbeitskraft: Ländlicher Subsistenz, Migration und Urbanisierung. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Süssmuth, R. (2006). *Migration und Integration: Testfall für unsere Gesellschaft* (Vol. 24583). München: Deutscher Taschenbuch.
- Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırması: Kültürleşme. *Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 55, 103-134.
- Şahin, S. (2007). *Geçmiş günümüz ve gelecekte nüfus gerçeği*. (1. baskı). Ankara: Gazi.
- Şen, M. (2014). Türkiye'de iç göçlerin neden ve sonuç kapsamında incelenmesi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 40, 231-256.
- Taylor, J. E., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Massey, D.S. & Pellegrino, A. (1997). "International Migration and National Development. *Population*, 62: 181–212.
- Tekeli, İ. (1975). Göç Teorileri ve Politikaları Arasındaki İlişkiler. *ODTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 1(1), 153-176.
- Tekeli, İ. (2016). Türkiye'de içgöç sorunsalı yeniden tanımlanma aşamasına geldi. İ. Tekeli (Ed.), *Göç ve ötesi içinde* (s. 171-185) (2.bs). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.

- Tekin, U. (2007). Avrupa'ya göç ve Türkiye. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 37, 43-56.
- Telc (2019). Diller için Avrupa ortak öneriler çerçevesi. https://www.telc.net/fileadmin/user_upload/Publikationen/Diller_iain_Avrupa_Ortak_oneriler_AEeraevesi.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Todaro, M. P. & Maruszko, L. (1987). Illegal migration and US immigration reform. A *Conceptual Framework*. *Population and Development Review*, 13, 101-114.
- Todaro, M. P. (1969). A model of labor migration and urban unemployment in less developed countries. *The American Economic Review*, 59(1), 138-148.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslar arası emek göçü*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Toros, A. (2008). *Sorunlu bölgelerde göç*. Ankara: Global Strateji Enstitüsü.
- Treibel, A. (2003). *Migration in modernen Gesellschaften, soziale Folgen von Einwanderung, Gastarbeit und Flucht 3. Auflage*. Weinheim München: Juventa.
- Turan, K. (1997). *Almanya'da Türk olmak*. Ankara: TC Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı.
- Turner, J. C. (1982). *Towards a cognitive redefinition of the social group*. Londra: Harvester Wheat Sheaf.
- Uğuz, S. Ç. (2012). Göç ve turizm: Türkiye-Almanya örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(19), 177-185.
- Uluslararası Göç Örgütü. (2009). *Göç terimleri sözlüğü (IOM)*. Bülent Çiçekli (edt.). [http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu_\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu_(1).pdf) sayfasından erişilmiştir.
- Unat, N. A. (2017). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa* (3. Baskı). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- UNESCO (2019). *Migrant/Migration*. <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/international-migration/glossary/migrant/> sayfasından erişilmiştir.
- United Nations High Commissioner for Refugees (1951). *Text of the 1951 Convention Relating to the Status of Refugees*. <https://cms.emergency.unhcr.org/documents/11982/55726/Convention+relating+t>

o+the+Status+of+Refugees+%28signed+28+July+1951%2C+entered+into+force+22+April+1954%29+189+UNTS+150+and+Protocol+relating+to+the+Status+of+Refugees+%28signed+31+January+1967%2C+entered+into+force+4+October+1967%29+606+UNTS+267/0bf3248a-cfa8-4a60-864d-65cdfece1d47 sayfasından erişilmiştir.

United Nations High Commissioner for Refugees (1967). *Text of the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*
<https://cms.emergency.unhcr.org/documents/11982/55726/Convention+relating+to+the+Status+of+Refugees+%28signed+28+July+1951%2C+entered+into+force+22+April+1954%29+189+UNTS+150+and+Protocol+relating+to+the+Status+of+Refugees+%28signed+31+January+1967%2C+entered+into+force+4+October+1967%29+606+UNTS+267/0bf3248a-cfa8-4a60-864d-65cdfece1d47> sayfasından erişilmiştir.

United Nations High Commissioner for Refugees (2016). *UNHRC viewpoint: “Refugee“ or “migrant“ – Which is right?*
<http://www.unhcr.org/news/latest/2016/7/55df0e556/unhcr-viewpoint-refugee-migrant-right.html> sayfasından erişilmiştir.

United Nations High Commissioner for Refugees (2018). *Zorla yerinden edilen insan sayısı 2017’de 68 milyonu aştı, mülteciler için küresel bir anlaşmanın sağlanması kritik önemde.* <https://www.unhcr.org/tr/19707-zorla-yerinden-edilen-insan-sayisi-2017de-68-milyonu-asti-multeciler-icin-kuresel-bir-anlasmanin-saglanmasi-kritik-onemde.html> sayfasından erişilmiştir.

Üçdoğruk, Ş. (2002). İzmir’deki iç göç hareketinin çok durumlu logit teknikle incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 17(1), 157-183.

Wallerstein, I. (1974). *The modern world-system I. Capitalist agriculture and the origins of the european world-economy in the sixteenth century, with a new prologue.* California: University of California.

Will, A. K. (2012). *Deutsche Integrationsmaßnahmen aus der Sicht von Nicht-EU-Bürgern. Die Ergebnisse des Immigrant Citizens Survey für Deutschland.* Sachverständigenrat deutscher Stiftungen für Integration und Migration GmbH (SVR), Berlin.

- Yalçın, C. (2002). Çokkültürcülük bağlamında Türkiye’den batı Avrupa ülkelerine göç. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1), 45-60.
- Yalçın, C. (2004). *Göç sosyolojisi*. Ankara: Anı.
- Yang, P. Q. (1995). *Post-1965 immigration to the United States: Structural determinants*. Connecticut: Praeger Publishers.
- Yazdani, K. (2015). *Integration durch Integrationskurse? Eine Verlaufsstudie bei iranischen Migrantinnen und Migranten*. Bremen: Disserta.
- Yıldırım, Y. (2016). Eğitim sosyolojisi perspektifi ile Piaget ve Vygotsky’nin bilişsel gelişim kuramları üzerine sosyolojik bir analiz denemesi. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 617-628.
- Yılmaz, F. (2008). *Avrupa’da ırkçılık ve Yabancı Düşmanlığı-AB politikalarının etkin (siz) liği*. Ankara: Uşak.
- Yılmaz, O. (2016). Almanya'daki Başarılı Entegrasyon Örnekleri-Rol Model Olarak Türkler. *Hacettepe University Journal of Turkish Studies/HÜTAD Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Arastirmalari Dergisi*, 24, 303-318.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.
- Ziegler, B. (2010). *Die diskursive Konstruktion nationaler Identität in dem bundeseinheitlichen Einbürgerungstest der Bundesrepublik Deutschland: Eine diskursanalytische Untersuchung*. <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:359479/FULLTEXT01.pdf> sayfasından erişilmiştir.

EKLER

EK 1. Federal Almanya’da Bulunan Yabancıların İkametleri, Çalışmaları ve Uyumlarına İlişkin Kanun

(GÖÇ YASASI)

3. BÖLÜM ENTEGRASYON

Madde 43

Entegrasyon Kursu

(1) Federal Almanya’da yasal olarak ve sürekli yaşayan yabancıların Almanya Federal Cumhuriyeti’ndeki ekonomik, kültürel ve toplumsal yaşama entegrasyonları teşvik ve talep edilir.

(2) Yabancıların entegrasyon çabaları, entegrasyona yönelik temel bir tedbir (Entegrasyon Kursu) ile desteklenir. Entegrasyon kursu; yabancıları, Alman diline, Almanya’nın hukuk düzenine, kültürü ve tarihine yakınlılaştıran konuları kapsar. Bu suretle yabancıların, günlük yaşamda karşılaştıkları tüm meseleleri üçüncü bir sahsın yardımı veya aracılığı olmaksızın tek başına halledebilecek şekilde Federal Almanya’daki yaşam koşullarına entegrasyonu sağlanmalıdır.

(3) Entegrasyon kursu, yeterli derecede dil bilgisi öğrenilmesi için süreleri aynı olmak üzere bir temel ve bir geliştirme dil kursu ile Almanya’nın hukuk düzenine, kültürü ve tarihine ilişkin bilgilerin verilmesine yönelik bir oryantasyon kursunu kapsar. Entegrasyon kursu, Federal Göç ve Mülteciler Dairesi tarafından koordine edilir ve uygulanır. Bu daire, uygulamada özel ve kamu kuruluşlarından yararlanabilir. Entegrasyon kursuna katılım ücreti, kursiyerlerin ödeme gücü dikkate alınarak uygun ölçüde belirlenmelidir. Yabancıların geçimini sağlamakla yükümlü olan kişi de kurs ücretini ödemekle yükümlüdür.

(4) Federal Hükümet; Eyalet Temsilciler Meclisi’nin onayını almaksızın çıkaracağı bir Kanun Hükmünde Kararname marifetiyle entegrasyon kursu ile ilgili ayrıntılar, özellikle kursun temel yapısı, süresi, öğretim programı ve uygulanması, kursu düzenleyen kuruluşların seçimine ve bunlara izin verilmesine ilişkin kurallar, kurs masraflarının karşılanması da dâhil olmak üzere kursa katılımın şartları ve çerçeve kayıtlamaları, kurallara uygunluk ve ilgili kurum ve kuruluşlar arasındaki gerekli bilgi aktarımı konularında düzenleme yapmaya §§ 88a 1 ve 1a fıkrasına göre yetkili kılınır. İstisna olarak Federal

İçişleri Bakanlığı'nın Federal Konseyin izni olmadan düzenlediği entegrasyon kursları için bitirme sınavlarının inceleme ve doğrulama yöntemleridir.

Madde 44

Entegrasyon Kursuna Katılma Hakkı

(1) Federal Almanya'da sürekli yaşayan ve

1. ilk defa

a) çalışma amacıyla (18-21'inci maddeler),

b) aile birleşimi amacıyla (28'inci, 29'uncu, 30'uncu, 32'inci ve 36'ncı 36a maddeler),

c) 25'inci maddenin 1'inci veya 2'nci 4a cümle 3. fıkrasına veya 25 b maddesine göre insani nedenlerle

d) 38a maddesine göre uzun süreli ikamet eden olarak oturma izni alan,

2. 23'üncü maddenin 2'nci fıkrasına veya 4'üncü fıkrasına göre yerleşme izni alan bir yabancı, bir defaya mahsus olmak üzere entegrasyon kursuna katılma hakkına sahiptir. Sürekli ikamet tabirinden, kaideten yabancının 1 yıldan daha fazla süreli oturma izni alması veya ikametın geçici nitelikli olması hali hariç olmak üzere, 18 ayı aşkın bir süreden beri oturma izni hamili olması anlaşılır.

(2) 1'inci fıkra hükmüne göre kursa katılma hakkı, bu hakka esas teşkil eden ikamet izninin verilmesinden itibaren 2 yıl geçtikten sonra veya bu iznin hükmünü kaybetmesi halinde sona erer.

(3) Entegrasyon kursuna katılma hakkı,

1. Almanya Federal Cumhuriyeti'nde bir okul eğitimine başlayan veya o tarihe kadarki okul eğitimlerini Federal Almanya'da devam ettiren çocuklar, gençler ve genç yetişkinler için,

2. uyum gereksiniminin belirgin ölçüde az olması veya

3. yabancının yeterli derecede Almanca bilgisine sahip olması halleri için mevcut değildir. oryantasyon kursuna katılma hakkı cümle 1 numara 3'e göre mahfuzdur.

(4) Kursa katılma hakkına sahip olmayan veya artık sahip olmayan bir yabancıya, kurslarda münhal yer olması halinde kursa katılma izin verilebilir. Bu düzenleme, yeterli derecede

Almanca dil bilgisine sahip olmayan ve belirgin bir şekilde uyum gereksinimi bulunan Alman vatandaşlarına aynen uygulanır. Ayrıca

1. oturma iznine sahip olan ve yasal süresiz oturma izni beklenen,

2. § 60a maddesinin 2'inci fıkrası 3. cümlesine göre müsamahaya sahip olan veya

3. § 25'inci maddenin 5. fıkrası uyarınca oturma iznine sahip olan yabancılar. İltica Kanunu'nun 29a maddesi uyarınca güvenli bir menşe ülkesinden gelen bir sığınmacı için yasal ve kalıcı bir ikamet beklenmediği varsayılır.

Madde 44a

Entegrasyon Kursuna Katılma Yükümlülüğü

(1) Bir yabancı,

1. 44'üncü maddeye göre kursa katılma hakkına sahip olması ve

a) basit tarzda sözlü olarak Alman dilinde anlaşılamaması veya

b) 23'üncü maddenin 2'nci fıkrasına, 28'inci maddenin 1'inci fıkrasının 1'inci cümlesinin 1 nolu hükmüne veya 30'uncu maddeye göre oturma izninin veriliş tarihinde Almanca dil bilgisine sahip olmaması veya

2. Sosyal Kanun'un 2'nci Kitabına göre yardımlar alması ve Sosyal Kanunun 2'nci Kitabına göre, intibak sözleşmesinde kursa katılımın öngörülmüş olması veya

3. özel olarak uyum gereksiniminin bulunması ve yabancılar dairesinin yabancıyı kursa katılmasını istemesi hallerinde veya

4. § 44.üncü maddenin 4. fıkrası 2. cümlesinde 1-3 cümleler içinde belirtilen kişi grubuna aitse, Sığınmacı/İltica Yasası kapsamında yardım alır ve yetkili makam ondan bir entegrasyon kursuna katılmasını isterse entegrasyon kursuna katılmakla yükümlüdür.

1'inci cümlede belirtilen hallerde Yabancılar Dairesi, ikamet izni verme aşamasında yabancıyı entegrasyon kursuna katılmakla yükümlü olup olmadığını tespit eder. 1'inci cümlede belirtilen hallerde işsizler Temel Güvence Kurumu'nun kursa katılmasını istemesi durumunda da yabancı kursa katılmakla yükümlüdür. İşsizler Temel Güvence Kurumu, 1'inci cümlede belirtilen hallerde, Sosyal Kanun'un 2'nci Kitabına göre sosyal yardımların ödeme

işlemlerinde Sosyal Kanun'un 15'inci maddesinde öngörülen önlemler için Yabancılar Dairesi'nin yükümlülük kararına kaideten uymak zorundadır. İşsizler Temel Güvence Kurumu, münferit durumlarda yükümlülükten sarfı nazar ettiğinde, durumu yükümlülüğü iptal edecek Yabancılar Dairesine bildirir. Yükümlülük, yabancıdan isinin yanında kursa katılmasının kendisinden beklenilemeyeceği durumlarda iptal edilir. Buna ek olarak Yabancılar Dairesi, yabancı yalnızca basit bir şekilde Almanca iletişim kurabiliyorsa, § 25'inci maddenin 1. Veya 2. fıkrası uyarınca oturma izni verirken yabancıyı bir entegrasyon kursuna katılmakta zorunlu tutabilir.

(1a) 1. fıkranın 1. cümlesi 1. numara uyarınca katılma yükümlülüğü, yalnızca yabancıların entegrasyon kursuna usulüne uygun olarak katılmış olması halinde, geri çekilme veya iptal etme dışında sona erer.

(2) Entegrasyon kursuna katılma yükümlülüğünden,

1. Federal Almanya'da bir meslek eğitimi veya sair bir eğitim yapmakta olan,
2. Federal Almanya'da entegrasyon kursu ile kıyaslanabilir nitelikteki eğitim kurslarına katıldığını belgeleyen veya
3. kursa devamlı katılımları mümkün olmayan veya kendilerinden beklenilemeyen yabancılar muaftır.

(2a) 38a maddesine göre oturma izni sahibi yabancılar, başka bir Avrupa Topluluğu üye ülkesinde uzun süreli ikamet eden hukuksal statüsünü elde edebilmek için entegrasyon önlemlerine katıldıklarını belgelediklerinde, oryantasyon kurslarına katılma yükümlülüğünden muaf tutulurlar.

(3) Yetkili Yabancılar Dairesi, entegrasyon kursuna katılma yükümlülüğünü kendisinden kaynaklanan nedenlerle yerine getirmeyen bir yabancıyı, ikamet izninin uzatılmasından önce, yükümlülüğünü ihlal etmesinin ve entegrasyon kursuna katılmamasının yarattığı etkiler hakkında bilgilendirir. (8'inci maddenin 3'üncü fıkrası; 9'uncu maddenin 2'nci fıkrasının 7 ve 8 nolu ve 9a maddesinin 2. fıkrasının 3 ve 4 nolu hükümleri; Vatandaşlık Kanunu'nun 10'uncu maddesinin 3'üncü fıkrası). Yabancılar Dairesi yabancıların katılma yükümlülüğünü yerine getirilmesini idari zorlama uygulamasıyla sağlayabilir. Katılma yükümlülüğünün ihlal edilmesi durumunda tahmini masraf katkı payı, bir harç tahsil kararı ile ihlalde bulunan yabancından peşinen de tahsil edilebilir.

Madde 45

Entegrasyon Programı

Entegrasyon kursu, Federal Devletin ve Eyaletlerin diğer entegrasyon hizmetleri ve özellikle de sosyal pedagojik ve göç olgusuna özgü danışma hizmeti ile desteklenebilir. Federal İçişleri Bakanlığı veya bu Bakanlıkça görevlendirilen merci, özellikle yabancılar ve Almanya'ya sonradan yerleşen Alman asıllılar için Federal Devlet, Eyalet Yönetimleri, Yerel Yönetimler ve özel kuruluşlar tarafından sunulan mevcut uyum tedbirlerinin tespit edildiği ve entegrasyon kurslarının geliştirilmesine ilişkin tavsiyelerin de yer aldığı federal düzeyde bir entegrasyon programı geliştirir. Federal düzeyde entegrasyon programının geliştirilmesinde ve mevcut entegrasyon kursları hakkında bilgilendirme materyallerinin hazırlanmasında Eyalet ve Yerel Yönetimlerin yansısı Federal, Eyaletler ve Yerel Yönetimler Yabancılar Görevlileri ile Federal Hükümetin Alman Asıllı Göçmenler Görevlisinin katılımları sağlanır. Bunların dışında dini cemaatlerin, işçi sendikalarının, işveren kuruluşlarının, bağımsız hayır kurumlarının ve diğer sivil toplum kuruluşlarının katılımları sağlanmalıdır.

Madde 45a

Mesleğe ilişkin dil eğitimi; yasal belgeler düzenleme yetkisi

(1) İşgücü piyasasına entegrasyon, işle ilgili Almanca dil kursları aracılığıyla teşvik edilebilir. Kural olarak, bu kurslar entegrasyon kurslarında verilen genel dil eğitime dayanır. Meslek ile ilgili dil eğitimi Federal Göçmen ve Mülteciler Dairesi tarafından koordine edilmeli ve yürütülmelidir. Federal Göçmenler ve Mülteciler Dairesi, işle ilgili dil eğitimi kurslarını yürütmek için özel veya resmi kurumları görevlendirir.

(2) Yabancı, Sosyal Kanunun İkinci Kitabına göre yardım alıyor ve kursa katılım Sosyal Kanunun İkinci Kitabına uygun görülürse, mesleğe ilişkin bir dil eğitimi kursu almak zorundadır. Sosyal Kanunun İkinci Kitabına göre işe kazandırmaya yönelik yardımlar ve Sosyal Kanunun Üçüncü Kitabına göre aktif iş teşvik yardımları etkilenmemektedir. Yabancı, eğer iltica kanununa göre bir oturma iznine sahipse ve yasal ve kalıcı oturma izni ön görülmemiş ise mesleğe ilişkin dil eğitime zorunlu tutulmamaktadır. İltica Kanunu'nun

29a maddesi uyarınca güvenli bir menş   ülkesinden iltica başvuru sahiplerinin yasal ve kalıcı olarak kalmalarına izin verilmeyeceği varsayılacaktır.

(3) Federal   alışma ve Sosyal İşler Bakanlığı'na, Eyalet Temsilci Meclisi'nin rızasını gerektirmeyen yasal bir araçla ve mesleğe yönelik Almanca teşvikin ayrıntılarını düzenlemek için Federal İçişleri Bakanlığı ile anlaşarak izin verilir ve eğitim, özellikle temel yapı, hedef gruplar, kursların süresi, içeriği ve uygulanışı, kursları yürüten kurumların seçilme ve onaylanma kriterleri, kesin sertifikalar ve masrafların ödenmesine ilişkin düzenlemeler, ilgili kurumlar arasında gerekli verilerin iletilmesi ve Federal Göçmen ve Mülteciler Dairesi tarafından 88a (3) uyarınca verilerin işlenmesi dâhil olmak üzere düzenlemeye yetkilidir.

EK 2. Anket

ENTEGRASYON KURSLARINA YÖNELİK ALGI ARAŞTIRMASI

İyi günler,

Bu çalışma, Almanya’da yaşayan, Türkiye’den göç etmiş olan göçmenlerin Entegrasyon Kurslarına ilişkin düşüncelerini tespit etmek amacıyla yapılmaktadır. Verdiğiniz bilgiler lisansüstü tez araştırmasında kullanılmak üzere değerlendirilecektir.

Anketi cevaplayarak çalışmaya sağladığınız katkı ve bize ayırdığınız zaman için çok teşekkür ederiz...

(1) Cinsiyetiniz

- 1 ☐ Kadın
2 ☐ Erkek

(3) Yaşınız

- 1 ☐ 14–19
2 ☐ 20–29
3 ☐ 30–39
4 ☐ 40–49
5 ☐ 50–59
6 ☐ 60 ve üzeri

(4) Eğitim Düzeyiniz

- 1 ☐ Okulöncesi/Kindergarten
2 ☐ İlkokul/Grundschule
3 ☐ Ortaokul/Hauptschule
4 ☐ Lise/Realschule-Gymnasium
5 ☐ Mesleki Eğitim/Berufsschule
6 ☐ Yüksekokul/Fachhochschule
7 ☐ Üniversite/Studium
8 ☐ Diplomasız

(5) Mesleki Durumunuz

- 1 ☐ İşveren
2 ☐ Çalışan
3 ☐ Öğrenci
4 ☐ Ev Hanımı
5 ☐ İşsiz

(2) Medeni Durumunuz

- 1 ☐ Evli
2 ☐ Bekâr

(6) Hanenizin Aylık Gelir Düzeyi

- 1 ☐ 800-1500 Euro. 2 ☐ 1501-2200 Euro 3 ☐ 2201-3000 Euro 4 ☐ 3001 + Euro 5 ☐ Geliri Yok

(7) Vatandaşlık Durumunuz?

- 1 ☐ Türk Vatandaşı 2 ☐ Alman Vatandaşı 3 ☐ Çifte Vatandaş

(8) Ne kadar zamandır Almanya’dasınız?

- 1 ☐ 1 Yıl 2 ☐ 2-3 Yıl 3 ☐ 4-6 Yıl 4 ☐ 7-9 Yıl 5 ☐ 10 yıl ve üzeri

(9) Almanya’da bulunma nedeniniz aşağıdakilerden hangisidir?

- 1 ☐ Eğitim 5 ☐ Alman vatandaşımı
2 ☐ İş 6 ☐ Almanya’da doğdum
3 ☐ Siyasi nedenler 7 ☐ Eş durumu
4 ☐ Turistik 8 ☐ Diğer:

(10) Şu anki eğitim seviyenizi hangi ülkede kazandınız?

- 1 ☐ Türkiye 2 ☐ Almanya 3 ☐ Türkiye-Almanya 4 ☐ Diğer:

(11) Günlük hayatınızda hangi dili ağırlıklı/genel olarak kullanmaktasınız?

- 1 ☐ Türkçe 2 ☐ Almanca 3 ☐ Türkçe ve Almanca 4 ☐ Diğer:

(12) Aileniz ve akrabalarınızla ağırlıklı/genel olarak hangi dilde iletişim kurmaktasınız?

- 1 ☐ Türkçe 2 ☐ Almanca 3 ☐ Türkçe ve Almanca birlikte 4 ☐ Diğer:

(13) Yazışmalarda kullandığınız dil hangisidir?

- 1 ☐ Türkçe 2 ☐ Almanca 3 ☐ Diğer:

(14) Kitap, dergi, gazete vs. okurken ağırlıklı/genel olarak hangi dildekileri tercih edersiniz?

- 1 ☐ Türkçe 2 ☐ Almanca 3 ☐ Türkçe veya Almanca fark etmiyor 4 ☐ Diğer:

(15) TV izlerken ağırlıklı/genel olarak hangi dildeki kanalları tercih edersiniz? ☐ Türkçe

2

☐ Almanca

3 ☐ Türkçe veya Almanca fark etmiyor

4 ☐ Diğer:

A-Kültürleşme Boyutu

Lütfen aşağıdaki ifadelerle ilişkin katılım derecelerini belirtiniz.

1= kesinlikle katılmıyorum 2= katılmıyorum 3=kararsızım 4= katılıyorum 5
=tamamen katılıyorum

1 Göçmenler bakımından entegrasyon kurslarının temel bir ihtiyaç olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
2 Entegrasyon kurslarından yeterince yararlandığımı düşünüyorum	1	2	3	4	5
3 Yaşanılan toplumun kültürünü öğrenmek için entegrasyon kurslarının gerekli olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
4 Entegrasyon kurslarına giderken Alman olmadığımı hissettirecek durumlarla karşılaşmıyorum	1	2	3	4	5
5 Entegrasyon kursları beni kişisel toplumsal ve mesleki anlamda hayata hazırlamaktadır	1	2	3	4	5
6 Dil yetersizliğimden dolayı kurslardaki görevlilerle iletişim kurarken zorlanmıyorum	1	2	3	4	5
7 Entegrasyon kurslarında tek başıma yardım almadan işimi halledebiliyorum	1	2	3	4	5
8 Entegrasyon kurslarının toplumun yapısına uygun hizmet verdiğini düşünüyorum	1	2	3	4	5
9 Entegrasyon kurslarının Almancayı öğrenmeye katkısı olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
10 Entegrasyon kurslarının farklı kültürleri yakınlaştırdığını düşünüyorum	1	2	3	4	5

B-Sosyal-Ekonomik-Politik Konum Boyutu

Lütfen aşağıdaki ifadelerle ilişkin katılım derecelerini belirtiniz.

1= kesinlikle katılmıyorum 2= katılmıyorum 3=kararsızım 4= katılıyorum 5=tamamen
katılıyorum

1 Entegrasyon kursları özgüvenimi artıracaktır/artırmıştır	1	2	3	4	5
2 Entegrasyon kursları iş bulmamı/işimi geliştirmemi kolaylaştırmıştır	1	2	3	4	5
3 Entegrasyon kursları gelir elde etmemi/gelirimi artırmamı kolaylaştırmıştır	1	2	3	4	5
4 Entegrasyon kurslarına aileme ekonomik olarak katkıda bulunmak için devam ediyorum/ettim	1	2	3	4	5
5 Entegrasyon kursları mesleki ve teknik bilgilerimin artmasına katkı sağlamıştır	1	2	3	4	5
6 Entegrasyon kursları temel becerilerimi ve yeteneklerimi artırmama katkı sağlamıştır	1	2	3	4	5
7 Entegrasyon kurslarının toplumsal kültür ve bilinç kazanmaya yardımcı olduğunu düşünüyorum	1	2	3	4	5
8 Entegrasyon kursları bazı sivil toplum örgütleriyle ilişki kurmamı sağlamıştır	1	2	3	4	5
9 Entegrasyon kurslarının göçmenlerin siyasal anlamda daha etkin olmalarını sağladığını düşünüyorum	1	2	3	4	5
10 Entegrasyon kurslarının göçmenlerin siyasal, sosyal ve kültürel problemlerini azalttığını düşünüyorum	1	2	3	4	5

C-Etkileşim Boyutu

Lütfen aşağıdaki ifadelerle ilişkin katılım derecelerini belirtiniz.

1= kesinlikle katılmıyorum 2= katılmıyorum 3=kararsızım 4= katılıyorum 5=tamamen
katılıyorum

1 Entegrasyon kursları sayesinde alış-veriş yaparken daha rahat ediyorum	1	2	3	4	5
2 Entegrasyon kursları sayesinde Alman arkadaş, komşu ya da tanıdıklarla iletişimim arttı	1	2	3	4	5
3 Entegrasyon kursları sayesinde resmi kişilerle (doktor, öğretmen vb.) rahat iletişim sağlayabiliyorum	1	2	3	4	5
4 Entegrasyon kursları sayesinde Almanlarla birlikte gerçekleştirdiğim faaliyetler (yemek, gezme vb.) arttı	1	2	3	4	5
5 Entegrasyon kursları sayesinde evde hem Almanca hem Türkçe konuşmayı tercih ediyorum	1	2	3	4	5
6 Entegrasyon kursları sayesinde yakın arkadaşlarımdan Türk'ten çok Alman olmasını tercih ediyorum	1	2	3	4	5
7 Entegrasyon kursları sayesinde kendimi daha çok güvende hissediyorum	1	2	3	4	5

8 Entegrasyon kursları sayesinde daha çok Alman gazeteleri okuyor ya da Alman TV kanalları izliyorum	1	2	3	4	5
9 Entegrasyon kursları sayesinde bir sorunum olduğunda rahatlıkla bir Alman tanıdığıma gidebiliyorum	1	2	3	4	5
10 Entegrasyon kursları sayesinde günlük yaşamımda Almanca kullanma sıklığım arttı	1	2	3	4	5

D-Kimlik Boyutu

Lütfen aşağıdaki ifadelere ilişkin katılım derecelerinizi belirtiniz.

1= kesinlikle katılmıyorum 2= katılmıyorum 3 =kararsızım 4= katılıyorum 5 =tamamen katılıyorum

1 Kendimi bu topluma ait hissediyorum	1	2	3	4	5
2 Hem Türk hem Alman bayramlarını kutlamayı tercih ediyorum	1	2	3	4	5
3 Çocuklarımın hem Alman hem Türk değer ve geleneklerine uygun yetişmelerini isterim	1	2	3	4	5
4 Evde Türk yemeklerinden çok Alman yemekleri yemeyi tercih ederim	1	2	3	4	5
5 Evimde Türklere özgü süslemelerden çok Almanlara özgü süslemelerin olmasını tercih ederim	1	2	3	4	5
6 Hem Türk hem Alman gibi yaşamaktan hoşlandığımı söyleyebilirim	1	2	3	4	5
7 Çocuklarımın Alman değer ve geleneklerinden çok Türk değer ve geleneklerini öğrenmelerini isterim	1	2	3	4	5
8 Evde Türkçeden çok Almanca konuşmayı tercih ederim	1	2	3	4	5
9 Almanlardan çok bir Türk gibi yaşamaktan hoşlandığımı söyleyebilirim	1	2	3	4	5
10 Genel olarak Almanya'da bulunmaktan (göç etmiş olmaktan) memnun olduğumu söyleyebilirim	1	2	3	4	5

Verdiğiniz değerli bilgiler ve ilginiz için teşekkür ederiz...

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...